FRANCISCI VALLESII ... COMMENTARIA, IN LIBROS HIPPOCRATIS...

Francisco Valles, Hippocrates

Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
12
2 N
26

Die 10 februarij 1656 . hore 23
a Dominico Gualdo

~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~

C. 63. c.

FRANCISCI VALLESII COVARRVBIANI,

PHILIPPI II. HISPANIARVM Regis Archiatri, & à cubiculo Medici

Commentaria,

In libros Hippocratis de Ratione victus in Morbis acutis.

Diligentiſsima cura ab omnibus mendis, & erroribus vindicata.

AVGVSTAE TAVRINORVM,

Apud hæredem Nicolai Beuilaquæ.

M. D. XC.

1590

CARMELITANI ... S. MARIA ...
BIBLIOTECA VITTORIO EMANUELE IN ROMA

12.2.N.26

TYPOGRAPHVS LECTORI.

GRATISSIMA *ſeculo noſtro fuiſſe cognouimus opera emendatiſſima Franciſci Valleſij, viri eminentiſſimæ ſcientiæ, & eximiæ dignitatis, quæ ex noſtra officina prodierunt, & merito quidem, cum vix aliud habeat ætas hæc aut eius viri doctrina præſtantius, aut ſuis voluminibus vtilius: deerat tamen tractatulus quantitate exiguus, valore ingens, de ratione victus in morbis acutis: quo ne careant ſtudioſi, ſcientes quãti* [illegible]*cunque etiam minuta fragmenta ex tanti Philoſophi, &* [illegible]*oſiſſima ſupellectile decidentia ſint* [illegible] *ecce omni diligentia, & ſtudio elaboratum emittimus, vt* [illegible]*ſedulitatem, & communis boni deſiderium* [illegible] *teſtimonio etiam probemus. Vale.*

INDEX

Eorum, quæ in hoc opere continentur.

ANte Hippocratē, quę fuerint medicorum ſcolæ. pag. 4
Acuti morbi qui plurimos occidunt qui ſint. 11
Acutos eſſe quoſdam ſine febre. eod.
Auxilia quoad poteſt deuitat Hipp. 42
Aqua cur dicitur omnium fomentorum optimum. 48
An liceat tranſlatione vti à beneualentibus ad ægrotos.
An valētiorib. debeat dari cibi plus, an minus. 77
Alui ſubductio in colliquantibus quibus medicamentis fiat. 114. & 115
Aqua cum non nutriat, cur mortem tardet. 116
Aceti vires.
Acetum bilioſis vtile, melancholicis noxium. 125
Acetum melācholicis exterius vtile, interius noxium. eo.
Acetū mulierib. cur noxiū. 126
Aqua & de eius differētijs, delectu, & facultatib. multa. 127
Anni tempora vt definiantur à medicis. 148
Appetentia quibus noxia. 166
Aphoniæ nomine plurimos morbos intelligit. 174
Apoplexiæ cauſæ, & generationis modi. 177
Apoplecticorum curatio traditur longiuſcule. 179
Angina Hippocrati. 183
Anginæ differentiæ ex materia ſingularum cauſæ, & curatio. eod.
Anginę curatio. 186
Anginam curans expurgationem omiſsit Hippocra. eod.
Angina crebram magis quàm copioſam petit miſsionem ſanguinis. eod.
Anginæ accommodata medicamenta quæ ſint ſiue gargarizatu accipiantur ſiue admoueantur exterius. 187
Angina q̄ periculoſiſsima. 189
Anginæ ſymptomata quædam pathognomonica, quædam ſuperuenientia. 190
Anni tempus non eſt in eſſentia vllius morbi, neque vt ſit exquiſitus, eod.
Anginæ diuturniores in quibus fauces, & ceruix ſimul rubent. 191
Aqua niue refrigerata quibus ſiſtat aluum. 202
Auxilia communia, quæ dicātur. 213
Aſpectus ægrotantium, quid ſignificet. 215
Alui ſuppreſsio, vt clyſteri non obediat aut glans quid ſignificet cum per ſe cum cum

aliјs ſignis. 222
Aphonia ſine manifeſta cauſa interitum indicat. 226
Abſceſſum futurum per morbos, & quàm in partem quæ ſigna indicent. 227
Abſceſſum in partem principē fieri malum. eod.
Articulus antonomaticę ſignificat coxam. 228
Articulorum fluxiones cerebrū magis, quā pars alia prīceps eſt paratū recipere. 229
Aphonia decima quarta die ſi adſit malum. 232
Abſceſſus quid. 235
Abſceſſum futurum ad articulos intercipit vrina multa alba, & craſſa, vt factam nonnunquam tollit. 236
Atrabiliori cur parati ſint ad conuulſiones, & deliria. 236
Abſynthium ponticum parum aut nihil exterget. 238
Aureliani cenſura. 243
Ars quęcunque tractat de ſua materia. 268
Alium an flatum faciat diſputatur. 269
Allia teſtantur ruſtici eſſe ęſtate frigida hyeme calida cur. 269
Aurelianus reprehenditur. 282
Aurelianus refutauit Hippocratem. 37.60.& 54

B

BRachiorum tremor quid ſignificet. 222.223
Balneum cur in hoc opus venerit, & de ei⁹ facultatib. & noxis & vtēdi mō & occaſione dicuntur multa. 135.136
Balneo aluo humidiori cur nō vtendum. 143
Balneo aluo adſtricta cur non vtendum. ibid.
Balneum quàm inſignem euacuationem facere ſoleat. 143. 144.
Bilis vſta non coquitur, vt ſucci putreſcentes. 159
Bubula cur melancholicas paſſiones exacerbet. 164

C

CNidij quomodo ſcripſerint. 5
Calida aqua laudatur. 108
Cauſa procathartica quantum detrahat præſagijs. 90
Cibus quo tempore maximè, detur intempeſtiuè. 72
Carnium multus eſus in magnis erroribus ponitur ab Hippo. 74
Conſuetudo non debet ſeruari omnino. 77
Colorum ſanguinis ſignificationes. 55
Cibi leues qui ſint. 57
Correctiua expurgantium qualia. ibid.
Colorem vocat Hippocrates ſuſpicionem. 59

Cau-

Cauſus quæ febris. 147
Cauſum qui ſucci faciant. ibid.
Cauſus de quo Hippocrates agit, qui ſit. 148
Cauſus ex ſalſa pituita minus ardens ſed non minus periculoſus. 160
Cauſi ex ſalſa pituita iudicationes. 162
Cœna lautior debet eſſe quam prandium. 30
Criſis tentata, & non perfecta peſsimum ſignum. 228
Cerebri morbi cur noctu ingrauescant. 229
Cauſi biliosi curatio traditur ſatis diffuſe, & Hippocratica examinatur. 153
Catalogus morborum in quibus miſsio ſanguinis principalis eſt. 168
Cibus non dandus in paroxiſmis. 196
Criſi aduentante auferendus eſt cibus. 207
Coctione incipiente ab alterantibus abſtinendum clyſteri b. vtendum vel vomitione ſicci aſſueuit ægrotus. 205
Ceratum ad coctionem vtile. 205
Criſim anteuerti debere ob partis principis debilitatem. 203
Concoctio quiete magis diſtributiuo motu agitur. 205
Concubitus bonus in lecto qd poſsit. Ibid.
Cruditate laborantium victus. Ibidem.
Curatio tentatiua quomodo agenda. 214
Cauſa procathartica ad cognitionem affectus plurimum valet. 218
Cibus recens neceſſarius etiam plenis. 20
Conſuetudinis indicatio prior eſt alijs. 21
Clyſteris vſus in ventris, & hypochondrij dolore vtilis ad curationem, & cognitionem. 219
Clyſter an ante venę ſectionē infundi debeat, an poſt. 291. 242.
Cibi abſtinentia nimia tollit coquendi vim. 247
Crudorum colliquationes quas vocat. ibid.
Cœna peracta an deambulandum. 267
Caſei differentiæ, & noxæ. 270
Caſeum comedenti quantum potandum. 271
Cicer quot modis edi poſsit, & eius facultates & noxæ. 272
Ceratum duplex. 279
Cœna peracta quibus mox dormiendum, & quibus non mox. 263
Cātharidum facultates, noxę, & parandi modus, & de earum vſu cenſuri. 293

Colyria tria ad oculos, 300
Cholera ſicca quæ paſsio ſit, & eius cauſæ. 279.& 274
Cholera ſicca hypochondriacę paſsioni proxima. 275
Carnibus duris ad eſum repoſitio neceſſaria. Ibidem.
Caprinarum carniũ noxę 276
Caprinarum carnium electio, & parandi modus. 276
Caprinę edi debent elixę, & frigidę cur? Ibid.
Caprinę cur ęſtate optimæ. Ibidem.
Cholerę ſiccę curatio. 279
Cholerę humidę curatio. 282
Crura, & lumbos inungere in laterum doloribus iubet Hippo. 248
Conuulſionis tres differentię. 253.
Cucurbitularum vſus in hydrope. 286
Conſuetudo, & de eius mutatione multa. 73
Cibi adiectio ventriculi labor detractio quies. 97

D

DOrmiendum ęſtate in loco frigido hyeme in calido, & cur. 89
Debilitatis in acutis quatuor cauſę. 91
Debilitato ac dolenti cibus dari an detrahi debeat. 93
Debilitatis cauſarum dignotio. 94
Deſentericis, quę vina eligenda. 109
Diſſenterię curatorię indicationes. 110
Diſſenterię & dyſurię fieri ſolent ex ſalſa pituita. 160
Dierum criticorum notitia quam ſit neceſſaria. 216
Dierum inparium quod intelligat Hippoc. ibid.
Dierum criticorum computatio, quod fieri debeat. 216
Dies prima totius ęgrotationis, quę ſit, & quomodo quęrenda. ibid.
Doloris in morbis acutis magna habenda ratio. 219
Deiectio nigra omnium peſsima. 220
Deiectionis ſincerę nomine aliter hic, quam in pronoſtico vtitur. ibid.
Dogma antiquorum de phlegmonis generatione. 190
Dolor lumborum nunc petit clyſterem nunc pharmacum. 194
Decimi quarti diei nomine iudicatorium intelligit. 221
Delirii modus indicat humoris ſpeciem. 200
Dolor qui tuſsiendo ſentitur. ibidem.
Delirantium cum dictionibus coliquantibus. 249

In

In febribus curatio. 201
Doloris laterum ex frigore aut flatu curatio. 248
Diſſentericum medicamentum. 299
Dioſcoridis ſententia de lente pręfertur ſententię Gal. 273
Diſſenteria, quę ſoluatur per abſceſus, & per quos. 250
Deambulandum ſacietate laborantibus non mouendum vehementer. 264
Duras, & incurabiles actiones velle curare ridiculum. 250

E

EBriarum procuratio. 265
Errores in victu, qui inemendabiles. 82
Expurgationis duplex ratio. 57
Ebriorum, & ſacietate laborantium poſt ſomnum eadem eſt procuratio. 264
Emolitio apud Hippo. quid ſit. 37
Elegma ex prius nucibus paratur bifariam. 238
Empoſtiotoni lumborum curatio. 255
Empoſtiotoni lumborum diſcutio. 254
Elegma q d ſit, & eius vſus. 166

F

FEbris ſpeciem exacerbatio oſtendit. 220
Febre alioqui mota per tertiũ quarto etiam die exacerbari periculo non vacat. Ibid.
Frigus eſtremorum in cauſa neq d vocet Hippocrat. 161
Fame indigere dicit eos, qui cibis indigent. 166
Facultatis animalis ſedes. 175
Fomenta admouẽdi modus. 49
Fomenta, quę & quando reiicienda. 52
Febris, & ſomnus ſuperuenientia ſoluunt conuulſioné. 256
Feces, vt indicent aliméntũ. 117
Fluxiones inedia cõmoueri. 87
Febres vltra naturalem conſtitutionem productę qua criſis ſpe ſint ſoluẽdę ſigno. 207
Febris lipyria cur tantam anxietatem inducat, & medici ſolicitudine indigeat. 208
Febre lipyria affectis qualis cibus. 209
Febris continua cum alui pro fluuio, & extremorum frigore curatio. 198
Frigida extrema calefieri ſemper vtile non tamen perinde calida refrigerari. 199
Fluxus ſanguinis curatio. 195
Faſtidientes cur non poſſunt aliquid deglutire. 91
Febris ęſtuoſę curatio. 237
Febris ſingultuoſa quid ſit. ibi.
Febris ſingultuoſa grauis eſt, & periculoſa. ibidem.
Febris ſingultuoſę vniuerſam

curam non tradit Hippo. ſed eam: quę à ſingultu indicatur. ibid.
Febris inconſtans quę dicatur, & quid cum adeſt medico faciendum. 211
Febris vt dignoſcatur ex eſſentia propria. 149

G

Galeni enarratio notatur. 89. & 197. & 79. & 215. & 278. & 168. & 215. & 111. & 112. & 53. & 109. & 267. & 19. & 193. & 30. & 245.
Galeni locus difficilis enarratur. 79
Germana quæ vocet. 81
Galenus, & Hippoc. vendicantur à contradictione. 83. & 279.
Galenus defenditur. 28
Galeni enarratio explicat. 35

H

Hiſtoria vtilis enarratur. 250.
Hippocrates ſtudet auxilia quoad poteſt deuitari. 42
Hidrops eſſe poteſt ſine vlla aqua. 284
Hidrops omnis niſi initio conſiſtat incurabilis. ibid.
Hidropis curatio. ibid.
Hidropico an mitendus ſit ſanguis, & vnde. 285
Hordei tres partes. 18
Hiſtoria mentione digna narratur. 256
Hippo. quædam loca componuntur. 170
Hippo. vindicatur à contradictione. 89. & 215. & 266. & 104.
Hippo. locus enarratur. 88
Hippo. interpretatur, qui dixit oportere calidis vti gargariſmatis. 187
Hippo. qui agit de angina, quæ fit ex fluxione capitis. 188
Hippo. loquitur ſecundum dogma antiquorum exiſtimantium tumorem flegmoſum fieri incluſione ſpirituum ac ſanguine. 190
Hippoc. arguitur, & defenditur. 210
Hippoc. multis ſerapijs vſus eſt. 135
Hippocra. vindicatur à calumnia. 197
Hidropicorum potiones tres. 301.
Hidropis multæ partitiones apud antiquos. 282
Horrendum quod ſummè lethale. 26

I

Indecens quid vocet, & quid malum. 93

Iuuenis

Iuuenes ob caliditatem tempe riæ acutius ægrotant maximeque his, & ſanguinolentis tumores in caput rapiuntur. 236
Indicationes noſtris temporibus cur paucę contingant. 207
Ieiunantes cur fiant triſtes, & iracundi. 87
Ieiunantes cur timidi. 90
Intentiones curatiuæ diarrhæę ordine recenſentur. 27
In vnta crura vt debeant inuolui. 257
Ieiunantes quomodo ſe debeãt gerere. 70
Ieiunium qui ferat difficilime. 71
Intempeſtiue. 72
Indicationi tribuendi. 29
Interceptionis venarum ſigna. 178
Interceptio venarum. 176
Ieiunium ebrijs vt ſit malum. 266
Inſtrumenta quibus admouentur fomenta. 47

L

Leguminum communes noxę. 271
Legumina variè parantur. ibidem.
Legumina quibus condienda. ibidem.
Locus reſtituitur. ibid.
Lens deterior cicere. 273
Lens cum corticibus cur alui turbationem faciat duæ opiniones. ibid.
Lupinus laudatur. 274
Locus reſtituitur. 100. & 178.
Loquela perturbata in acutis præcipue ſi quarto die appareat, & cum biliofis deiectionibus freniticum. 233
Lauare eos, qui ſacietate laborant, quomodo iubeat Hippocr. 263
Letargo aut frenitide incipientibus non purgandum. 173
Liber hic cur ĩcipiat à ptiſſanæ laudibus. 16
Linguæ aſperitas hiberno præſertim tempore cum crebris animi deliquiis lethale. 224
Laboris medela quies ſed ſtatim ſubceta. 98
Lumen, & lactatio cur debilitent. 209
Linguæ ſiccitas, & nigrities per cauſum cur fiant. 150
Lectus melior aut durior cur lædat. 98
Librum hunc cur ſcripſerit. 4
Lumborum inflexilitas venarũ repletione facta ſemper eſt teranus. 253
Lac aſinæ laudatur ad cholerã morbum. 281

M

Mittẽdi ſanguinis in pleuritide quantitas definitur. 241

Mulſa

Mulſa deiectiones ſynceras facit pycro cholis. 114
Mulſa quàm vinum dulce minus ſiticuloſa. 112
Mulſæ differẽtiæ ex tribus. 111
Melicratum & hydromeli. ibi.
Mulſa cocta qua cauſa melior quàm cruda. 118
Mulſa ante ptiſſanam accipienda. ibid.
Mel quam vinum pluſquã duplo fortius. 116
Morbus boni moris qui ſit. 82
Manuum tremor ob ſacietatem. 88
Morborum differentias vt ſtatuerint veterrimi. 9
Mutatio coloris ſanguinis quãdo expectanda. 56
Mutatio coloris ſanguinis quot modis expectetur. ibid.
Mutationes coloris ſanguinis fluentis, & de eis multa. 55
Medicorum vulgarium error. 206
Modus quæ herba ſit non conſtat. 257
Morbi quibus euacuationibus ſolui ſoleant. 258
Medicamentum expurgans in quibus diſpoſitionibus dari debeat.& in quibus non. 259
Medicamentum expurgans datur quibus à capite fertur fluxio. ibid
Mutatio morbi acuti in pleuritidem lethalis abſceſſus. 36
Milium quale diligendum. 37
Morborũ impetus primus quatuor dierum eſt. 231
Medicina vnde orta ſit. 4
Mutatio ab otio ad laborem maior quam à labore ad otiũ & cur. 100
Medicamentorum diuerſæ formæ pro diuerſitate locorum. 187
Motus materiæ duplex, particularis & vniuerſalis. 220
Mulſæ calidæ facultates. ibid.
Medicus primo interroget vt habeat caput, & circa illud quædam. 219
Morbi & loci affecti agnitioné quinque ſignis conſtare. 218
Medici ad ægrotum accedentis interrogationes. ibid.
Malum ex cauſa euidẽti leuius quam ex interna. 215
Morborum inconſtantium aut quos medicus nondum cognouerit methodus curatiua. 213
Melancholicus ſuccus omnium maximè tentat mentem, & ille ſolus ſine febre. 200
Meconium quid ſit. 302
Mediocres euacuationes ĩ morbis magnis malæ. 293
Morbus regius ante ſeptimum qui & qualis, & cur pernicioſus. 251
Medicus culpa vacare putatur, cum mortem prædixit. 223

Morbi ex fluxione ,& ex ſacietate excipiuntur à communi cibandi regula. 61
Mutatio omnis vt ſit facienda: 83
Mutationes victus, & earum noxę. 83.& 88
Maza quid ſit. 74
Modus morbi quid ſit. 78

N

NAturæ differentia plurimum facit, vt hoc aut illo morbo quis laboret. 72
Niger color vbiq; lethalis. 221
Nigritiei linguæ duplex cauſa, & vt diſtinguantur. 150
Nerui lumborum & crurũ. 253
Naturæ quatenus debeat medicus curationem committere. 160
Natura vtitur ijs quæ ſunt pro futura. 59

O

OLeum ad choleram morbum non probatur. 280
Oxymeli pro pituitoſis vt paretur. 126
Oxymeli minus nutrit quam mulſa. 124
Occaſio præcipua pars curationis. 10
Oxymelitis dilutioris vtilitates & noxę. 122
Oxymelitis meracioris vtilitates & noxę. 120
Oxymelitis differentiæ. 119
Oxymeli ex aqua ſalſa parabatur antiquis. ibid.
Occaſio magnorum remediorum in acutis duplex principium & inclinatio. 232
Orobinas ſubſidentias quas vocet Hippoc. 248
ὠχρὰ nomine vt vtatur Hipp. 151
Oſtocopos quid ſit & cur fiat. 149
Oratio quædam repellitur vt Hippocrate indigna. 225

P

PRincipij nomine quid paſſim intelligant Hippoc. & Gal. 204
Purgatio ante concoctionem quid facere ſoleat. 206
Pleuritis & perineumonia non ferunt miſsionem ſanguinis vſque ad animi deliquium. 241
Paracenteſis hoc eſt ſectio hydropicorum an aliquando facienda, & quomodo. 286
Potus diarrhæa laborantium quod vinum ſit album an nigrum. 288
Perineumonicorum & pleuriticorũ curatio repetitur. 240
Perineumonica vocat omnes morbos thoracis. ibi.
Potiones tres pro hydropicis. 301
Pinnæ narium cur mouentur in difficilimis reſpirationibus. 223

Porcelorum noxæ. 277
Porcelorum nomine Galenus non intelligit lactantes. ibi.
Porcinæ carnes optimæ. 277
Porcinarum carnium quę pars eligenda ad eſum. ibid.
Pingues carnes an alijs deteriores diſputatur. ibid.
Porcina cutis ægrè coquitur. 278
Pingue nil edendum laboranti cholera ſicca. 280
Perineumoniæ nomine vt vtatur Hipp. 141
Perineumonicis quando proſſint balnea. ibid.
Panis calidi noxæ. 75
Panis puriſsimi differentiæ & facultas. ibid.
Principium morbi & occaſione primum diſcere, non dignitate, ſed ordine. 218
Partibus internis bene habentibus nequit ægrotus grauiter laborare. ibid.
Partes internę & pręcipuę quę ſint. ibid.
Pulſus arteriarum raro meminit Hippoc. 220
Perineumoniæ pituitoſæ ſigna. 248
Pleuriticorum curatio lata. 250
Potus frigidus inimicus thoraci. 188
Pycrocholis licet cibum dare, vel in initiis acceſsionũ. 44
Pleuritidis nomen, vt accipiat Hippoc. 45
Pharmacũ qua die dandũ. 195
Paroxyſmi ſinguli afferunt motus, & ſolutiones ſimiles toti morbo. 196
Profluuium alui perpetuũ cum acuta febre caſus difficilis. 198
Peſtilens conſtitutio. ibid.
Profluuium alui quod vinum petat. 202
Paralyſis à melancholia. 177
Ptiſſanæ laudes. 30
Ptiſſana cur dicatur debiliſsima. 31
Pleuritis morbus compoſitus, & eius duplicia tempora. 32
Ptiſſana neque antequam cibus deſcenderit, neq; plenis ſtercore inteſtinis dare. 32
Prædictiones certæ multis cōſtant ſignis. 234
Potionis ſorbitionis, & cibi differentiæ. 103
Potiones quatuor. ibid.
Pituita putrida an omnis ſalſa. 161
Pituitæ ſalſæ generatio. ibi.
Principale remedium quod ſit. 167
Pleuritis nulla petit ſine miſſione ſanguinis expurgationem, & Hippocr. ſententia enarratur. 54
Peplium vt dicatur eſſe flatuoſum. 59

Ptiſſana

Ptiſſana duplex. 16
Ptiſſana duplici ratione leuis. ibid.
Ptiſſana an ſit humida. 18
Ptiſſana cur non vtantur hodie medici, vt veteres. ibi.
Ptiſſanæ capiendæ ne fiat intermiſsio. 19
Ptiſſanam cur alij plurimum laudent, alij vituperent. 31
Pleuriti quidam vocati ſunt ſyderati. 37
Pleuriticis antequam miſsionę ſanguinis dolor ſedari cęperit nil dandum præter mulſam aut oximeli. ibid.
Potiones ſudatoriæ quæ, quandiu, & qua hora dentur. 258
Puerorum morbi ſomno iudicantur. ibid.
Ptiſſana vt paretur. 15
Ptiſſana vnde dicatur, & quæ differentiæ. 16
Purè curare quid vocet Hipp. 10

Q

QVæ paroxyſmi pars ſit ineptiſsima ad cibum capiendum. 43
Quæ debet medicus per ſeipsũ noſſe. 6
Quæ ægrotus debet narrare. ib.
Quibus in morbis & quomodo imponant, qui medici videri volunt. 12
Quarto die cur iubeat dare pharmacum. 243

R

RObur & natura nõ idem. 78
Retentione impedita quæ mala ſequantur. 206
Reſina probe expurgantur ventris membranæ. 238
Repetitionibus in operum fine omnes boni autores vtuntur. 239

S

SAnguinis fluxus nullus naturalis præter mẽſtruum. 259
Sacietatem curandi ratio. 89
Siſtentium aluum duplex genus. 202
Stranguria quem petat potum. 199
Sicca pleuritis quæ & cur dicatur. 25
Suppuratis pharmacum dari non debet. 260
Stranguria & catarrhus fiunt ab aſsidua defatigatione ex itinere, & à multo cibo & potu. 261
Sacietas turbatione alui ſoluitur. 263
Somnus qualis & quo in loco eſſe debeat. 264
Sitis quomodo ſoluenda. 24
Serapia cum aqua miſcendi regula. 250
Sorbitio cur augenda cum os madeſcit. 25
Συστρόφας quas vocet Hip. 168

Sanguis

Sanguis non concreſcens peſſimus. 56
Signorum dignoſcendorum regula ſimilia ſint an diſſimilia his quæ ſecundum naturam. 221
Signis niſi perſeuerent parum fidendum aut nihil. 221
Signa læthalia ſuperuenientia cito morbis accidere horrendum. 225
Spirituoſi qui dicantur. 226
Signa pathognomonica cum ipſo morbo incipiunt & manent. 229
Silphij facultates, & natura. 274
Serapiam hieme calida æſtate frigida debent dari. 41
Supuratorum curatio. 270
Sacietas quid. 199
Sacietas in initijs acutorũ maximè eſt cauenda. 219
Suilæ carnoſæ aceto elixæ an vtilis eſſet hidropicis. 285
Sanguine miſſo dari debent cibi tenuiores. 291
Signa & indicia vt differant. 85
Sanguinis natura. 15
Spiritus animam ipſam eſſe opinati ſunt veteres. ibi.
Sorbitiones tractorias quas vocet Hippoc. 163
Scopi mittẽdi ſanguinem. 164
Sanguinis miſsio antè expurgationem facienda. 179
Serapia qua hora dari debeāt. 123
Sputum coctum quale ſit. 247
Subrubræ Hippocratis vrinæ cuiuſdam concoctionis ſunt. ibid.
Signis pernicioſis quouis die accidant morbi pernicioſi ſuperueniunt. 30
Serapia dulcia pectori amica. 107
Sputum ſine tuſſi ex pectore exire nequit. 13
Scamonia bilem educentium nobiliſſimum. 231
Sanguinis fluxũ quod & quando balneum prohibeat. 144
Sitis ſignum & cauſa febris & metus & mæſtitia melancholiæ. 149
Signum lethale. 14. die apparens. 150
Stilla ſanguinis e naribus quam affectionem ſequatur. 235
Sillæ ſignificationem augent. 236

T

Tempora ſingulorum paroxiſmorum ſigna coctionis afferunt. 244
Triticum aut topirum. 75
Turgente materia vtcunq; turgeat præcipue ſi verſus ventrem ſemper purgandũ. 230
Turgente materia in valde acutis purgari oportet eadẽ die. 231

Turgentes

Turgentes humores vehementem purgationem non expoſcunt. ibid.
Teſticulorũ tumorem ſputum ſubſequitur. 236
Tricaſis curatio. 296
Tuſsis ſpiritualium inſtrumentorum eſt accidens. 219
Thorax petit tepida paulatim dari ventriculus affatim calida aut frigida. 121
Tetani & emproſthotoni curationes. 280
Tempus anini non eſt de eſſentia morbi. 190
Tempus per accidens eſt morborum cauſa. 191
Tentandum in pleuritide non ſolum ob cognitionem, ſed ob curationem. 36
Titulus libri explicatur. 4

V

VRinæ coctæ quæ. 159
Venæ leoninæ quæ. 185
Vinoſi & temulenti omnium maximè conuulſioni & delirio etiam ex leui cauſa ſunt obnoxij. 236
Veterum placita iuxta ſui temporis conditionem accipienda. 186
Vinum dulce debile eſt. 105
Vinoſos non delectari dulci. ib.
Vini dulcis noxiæ & vtilitates. ibid.
Vini albi & vinoſi facultas. 108
Vina alba & dulcia cuiuſmodi eſſe ſoleant. 109
Vina acerba excretionem impediunt. 108
Venarum nomine intelligũtur etiam arteriæ. 116
Vinum quibus ęgrotis dandum & quibus negandum. 132
Vires nihil reparat vt vinum. 134
Vlcera ob carnis naturam quibuſdam facile, quibuſdam difficile ſaneſcunt. 99
Victus inſtitutio vt debeat procedere. 80
Vertigines in febrium initijs minantur deliria, & maximas febres. 203
Vlceratos & aliter ægrotantes non ſemper expedit decumbere. 99
Victus detrahendo magis quã addendo debere procedere. 100
Victus eorum qui expurgãtur. 195
Vrina in paroxiſmorum ſolutionibus redditur liuidior, & magis colore tincta. 197
Vetuſtiſsimi aliis morborum differentiis vtebantur ac poſteri. ibid.
Vigiliæ & ſomni noxæ. 101
Vini differentiæ. 104
Vini differentiæ quæ poſsint & quæ non poſſint coniungi. ib.
Vini & aquæ facultates. 76
Vini albi & nigri facultas. 76

Vetuſtiſſimi

Vetuſtiſsimi quas ſignorum ſindromas facerent. 240
Vena quo latere ſecanda. ibid.
Venæ ſine coniugé ortus. 53
Victus eorum qui expurgantur. 60
Victus eorum qui pharmacum acceperunt. 243
Vtrum laudandum magis paucis vti medicamentis an nullis. 7
Victus bonus quantum habeat momentum. 8
Vrinas matutinas quam veſpertinas cur velint medici potius contemplari. 245
Victus ſanorum ægrotantium & athletarum. 14
Vini albi tenuis & oligophori facultas. 116
Vomitoriarum potionum duæ ſingraphæ. 296
Vrina nebuloſa idem ac aliquid continens. 203
Vrinæ craſſæ nomine coctam intelligit Hipp. crudam non niſi cum addito vel alio nomine. ibid.
Vrinæ coctio vt parges nō ſufficit neque purges quidem cruda. 208
Victus rectam inſtitutionem commendat ſæpe Hippocr. pluſquā omnia auxilia. 289
Vocatione quando potentior redatur natura. 207
Vrinæ craſſæ & pallidæ optimę nigræ tenues peſsimæ. 211
Vrinæ inequales quæ ſint, & quod ſignificent per ſe. ibid.
Ventris habenda cura antequā ſanguinis mutatur 291
Vtrum periculoſius dare plus an minus cibi, quàm expedit. 94
Victus ſēper ſimilis an bon⁹. 86
Vaporibus ad thoracem vtendum quando ſit. 36
Vina auſtera quæ vocet Hippo. 265
Vini detractione curati multi qui laborabant accida cruditate. 90
Venarum tentio potes facere immobilitatem conuulſioni ſimilem. 23
Vini multi noxæ. 153
Vinum cur det conuulſis. 255

FINIS.

FRANCISCI VALLESII COVARRVBIANI,

IN SCHOLA COMPLVTENSI professoris primarij,

AC NVNC POTENTISSIMI REGIS Philippi cubicularij Medici

COMMENTARIA

In libros Hipocratis de ratione victus in Morbis acutis.

PROOEMIVM

QVI Cnidias vocatas ſententias ſcripſerunt, quæcunque quidem patiuntur ægrotãtes in ſingulis morbis, recte ſcripſerũt, & quomodo quædã ipſorum euenerunt, & hucuſque etiam qui medicus non ſit, poſſit recte conſcribere, ſi bene ab ægrotantium quocunq; didiciſſet quæ patiuntur. quæcunque autem antea ſcire oportet ipſum medicũ non dicente ipſo ægroto, horũ multa omiſſa ſunt alia in alijs, & quædã quæ peroportuna ſunt ad bonam coniecturam. quando autem ad coniecturam dicitur, vt oporteat ſingula curare, in his multa aliter intelligo, quàm vt illi prodiderunt: & non ſolùm ob hoc non laudo, ſed quòd etiam paucis numero auxilijs vtebãtur. nã plurima ab ipſis relata, præter morbos acutos, pharmaca purgãtia dare, & ſerũ & lac oportunè ꝓpinare. Si qdem igitur hæc optima ſint, & quadrantia

morbis in quibus dare monet, longè digniora laude eſſent, quod pauca cum eſſent, ſufficerent. nunc autem non ita habet. Qui igitur poſtea rurſum eas diſpoſuerunt, medicè magis tranſegerunt de ijs quæ exhibenda ſunt ſingulis. Sed neque de ratione victus antiqui conſcripſerunt quidquã mentione dignum, atqui res magna hoc eſt: multos igitur modos in ſingulis morborum, & multiplicem ipſorum diuiſionem, non ignorauerunt quidam. numeros autem cuiuſque morborum exactè dicere volentes, non rectè ſcripſerunt: non enim facile numeratu ſit, ſi quis æſtimet ægrotantium morborum, quòd alius ab alio aliqua re differat & nõ videri eundem morbum eſſe, niſi idem nomen habeant. Mihi autem placet in tota arte mentem adhibere, etenim quæcũque opera docet bene omnia oportet facere etiam rectè, & q̃cũq; opera celeriter, celeriter, & quæcunq; pure, pure, & quecũq; ſine dolore exerceri opportet, quam maxime fieri poſſit, ſine dolore facere: & alia omnia huiuſmodi facere oportet aliorum modum in melius mutando maxime autem laudauerim medicum, qui in acutis morbis, qui plurimos homines occidũt, in his in melius differat aliquid ab alijs. ſunt autem hi acuti, quos vocant antiqui, pleuritidẽ, & perineumoniam, & phrenitidem & lethargum, & cauſum, & alios morbos, qui his proximi ſunt, quorum febres, ſemper continuæ exiſtentes, occidunt: cùm enim non peſtilentijs alicuius morbi modus aliquis graſſatus fuerit, ſed ſparſi fuerint morbi, & non ſimiles, ab his morbis moriuntur plures, quam ab alijs omnibus, Idiotæ igitur, non valde agnoſcunt, eos qui in his differunt ab alijs, aliarumque magis curationum laudatores & vituperatores ſunt. deinde magnum ſignum hoc eſt, quod populares ignorãtiſſimi horum in his morbis ſunt, vtpote quæ ſtudio cõſequi oporteat, qui enim medici non ſunt, medici videntur eſſe præcipue ob hos morbos, facile enim eſt nomina diſcere q̃ conſueue-

runt

runt proferri apud ita ægrotãtes.ſi enim nominet quis ptiſſanæ cremorem,& vinũ,tale aut tale , aut etiam mulſam, omnia hæc videntur vulgaribus dicere,& meliores,& deteriores,vtrum non ita habet:Sed in his valde multum diſferunt alij alijs. 13 videntur autem mihi digniſſima eſſe quæ ſcribantur,quæcunque maxime ignorantur à medicis,cum oportuna ſint vt ſciantur, & quæcunq; magnas vtilitates afferunt, aut magnas læſiones. quę igitur maxime ignorãtur hæc ſunt:Cur in acutis morbis quidã medici totam vitam terunt ptiſſanas dantes non collatas,& exiſtimant recte curare.quidam autem omnino faciunt,vt hordeum nullum bibat ægrotus:magnam enim læſionem putat eße,ſed collantes per linteum tribuunt.quidam autem ipſorum neque ſane ptißanam craſſam tribuunt,neque cremorem alij quidem vſque dum ſeptimam attingat ægrotus,alij autem & ad finem vſque,donec morbus iudicatus ſit. 14 huiuſmodi quæſtiones ne proponere quidem medici cõſueuerunt,fortaſſe autem neque ſi proponantur, comperiantur: 15 atqui calũniam ſane habet ars tota magnam apud populares, vt videatur ne eſſe quidẽ omnino medicina ; 16 quia in acutiſſimis morbis tantopere differunt inuicem artifices,vt quæ alius exhibet optima eße putans, hęc exiſtimet alius mala eſſe, & fere ob hoc artem dicunt ſimilem eße diuinationi.Quia diuinatores eãdem auem,ſi quidem ſiniſtra ſit bonam eße exiſtiment ſi autem dextra, malam:atqui & in haruſpicina huiuſmodi ſunt alia in alijs. ſed quidam diuinatorum, horum contraria.dico autem pulcherrimam eße hanc ſpeculationem , & germanam plurimis in arte , & maxime oportunis. 17 Etenim ægrotantibus omnibus ad ſalutem magnum quiddam poteſt, & ſanis ad ſecuritatem,& ijs qui exercentur,ad benũ habitum , & in id quod quiſq; vellit.

HIC liber à quibuſdam inſcribitur de ratione victus in morbis acutis, ab alijs de ptiſſana, ab alijs etiam contra cnidias ſententias. neque ſane nouum eſt dici de ptiſana. Plinius libro. 28. cap. 7. dicit Hippocratem de laudibus ptiſſanæ librũ ſcripſiſſe, quod de nullo alio intelligi poteſt. reuera non multum reffert, quo horum modorum inſcribatur liber, nã quodammodo hæc omnia in idem tendunt: nam hic agitur de ratione victus in morbis acutis, in his ſemper fere vtebantur veteres ptiſſana, aut hac ſola, aut omnium maximè. Porrò vituperat cnidias ſententias eo maximè, quod in illis ratio victus, quæ præcipua curationis pars eſt, aut ommitteretur, aut tractaretur negligenter, ergo hac in parte cnidias ſententias inſectari, eſt rationem recte inſtituendi victum tradere: nihilominus melius eſt, & magis rationi conſonum vocari librum de ratione victus in acutis: nam hic eſt finis huius doctrinæ, & in hoc paratur liber, vt doceamur recte vim inſtituere in acutis morbis qui cum febribus ſunt: de alijs verò agitur per accidens, & huius gratia: quanque nequã ſolam rationem victus in morbis dictis continet hic liber, ſed aliam etiam curationem, vt ſi res tota dicenda ſit, videatur mihi liber eſſe de ratione victus in acutis qui cum febribus ſunt, & reliqua curatione, non dixi autem ſimpliciter de curatione acutorum, ſed de ratione victus & reliqua curatione. quia ratio victus maxima curationis pars eſt, & de ea præcipue agitur hoc opere, etſi non de ea ſola. In hoc procemio Hippocrates non ſine magno artificio cauſam reddit qua hoc opus ſcribendum ſuſcepit, & apperit operis argumentum, facitque dicendorum propoſitionem. Quod vt intelligas, ſcias non omnium primum ſcripſiſſe Hippocratem de medica arte (quamquam fortaſſe ille primus ſcripſit bene, & methodice) ſed fuiſſe ante choos medicos, quorum ille fuit precipuus (neſcio an primus) & ante cnidos qui vt Galenus. 1. Methodi affirmat, cum illis certabant, & italos etiam qui poſt hos cæperunt, rodios qui iam incipiebant deficere. Illi omnes nixi ſunt artem medicam conſtituere & augere, verum vt par eſt, non potuerunt niſi incohare cum eſſent primi. Medicina vt aliç omnes artes,

nata

nata eſt ex vulgari notitia ; & natura inſito ſciendi deſiderio: cum ſcilicet primi illi homines cuperent ſcire , ſibi ipſis & alijs opem ferre ægrotantibus , neque adhuc vlla haberent præcepta,cœperunt conſiderare quæ in ægrotis accidebant, & quædam tentantes facere,& quæ ſuccedebant notare; hæcque omnia ſcriptis mandare,vt ex ijs quæ in multis fierent aut plęriſque præcepta naſcerentur,quibus conſtitueretur ars: & poſteri maiorum cartas excipientes addebant inuentis , & proprius accedebant iam ad artem. Ita cnidij, primi quidem ſcripſerunt libros quos vocabant cnidias ſententias , quas poſteri rurſum emendauerunt & auxerunt : atqui quoniam ita eſt natura comparatum vt à rudioribus procedatur ad exactior qui primas ſcripſerunt,non deſcribebant morbos,ſymptomata,& ſigna quibus erat vtendum niſi vt vulgares etiam & medicinæ imperiti poſſent , ſcribentes ſcilicet ea quæ videbant obſeruabantque in ægrotis, & quę ipſimet ægroti narrabant. hoc genus ſcribendi principium dedit arti durauitque etiam vſque ad ſecula Hippocratis, in hoc enim genere eſt opus Epidemion : maxima enim ex parte continet narrationes & hiſtorias, verum omnium primi vtpote qui vix ſcirēt aliquid pluſquam idiotæ,ſcribebant cumulatè omnia , ſiue ad rem facerent,ſiue ſecus,interim ommittentes plurima quæ ad rem faciebant,& ad ſignificandum affectionem aliquam , latentem , aut euentum morbi, aut ad indicandam curationem : poſteri qui iam propius ad artem accedebant , omittebant aliquanto magis quæ ad rem nihil faciebant, & quæ erant ſcitu neceſſaria,quæ toto hoc proœmio vocat ἐπίκαιρα idest oportuna , ſeu ad rem facientia,tradebant. Hippocrates non hoc ſolo genere ſcribendi vſus eſt,quamquam & hoc etiam eſt vſus ob tēporis conditionem. Scripſit verò in vtroque genere vt oportebat , præceptiuo ſane in aphoriſmis & prognoſtico exactè ac optimè,& in hoc etiam opere, etſi non tam exacte:narratorio in Epidemijs ,narrans vero ea ſolum quæ ad doctrinam eſſent oportuna,inepta & vulgata omittens.ergo,inquit , qui cnidias vocatas ſententias ſcripſerunt,recte ſcripſerunt , ideſt fideliter narrauerunt (non enim rectè & medice) quæcunque patiuntur ægrotantes in ſingulis modis,& quomodo quæ

dam ipſorum euenerunt: verum hucuſque etiam qui medicus non ſit, poſſit rectè conſcribere, ſi bene ab ægrotantibus didiciſſet quæ patiuntur: nimirum ad nos ſępe deferuntur relationes eorum quæ patiuntur abſentes ægroti à barbitonſoribus aut etiam ab alijs idiotis conſcriptæ. quæcunque autem (inquit) antea ſcire oportet ipſum medicum non dicente ipſo ægroto, horum multa omiſſa ſunt, alia in alijs: non ſcilicet ommiſſa ſunt omnia in omnibus, neque in aliquo morbo omnia, ſed quædam in hoc quædam illo: itaque in omnibus ommiſſa ab illis ſunt aliqua, alia in alijs. Quæ medicum oportet per ſeipſum noſſe neque ab ipſo ægrotante diſcere plurima ſunt nam morbi eſſentias & internas cauſas non oportet ab ægrotãte petere, ſed neque ſymptomata, omnia colorem enim vultus linguæ & oculorum, partium quarundam extenuationes, aut peruerſiones, & quædam huiuſmodi medicum ipſum oportet conſiderare, ægrotus enim non narrabit, partim quod non ſentit, partim quòd neſcit an hæc faciant multum ad rem. Quæ ægrotum narrare oportet ſunt quæ ad ipſius ſenſum pertinent, & animales actiones, vt quæ pars doleat aut non doleat, dormiat an non poſsit dormire, & cauſæ externæ quę iam ſunt elapſæ, vt iter egiſſe, vigilaſſe, potaſſe, aut aliud huiuſmodi, atqui & hæc ipſa aliquando medici oſtentationis gratia & admirationis tentant perſeipſos diuinare, iuxta illud quod in prognoſtico dicit Hippocrates, ſi nondum ex alijs inditijs coniecturam facere poſsit, interrogare oportet an vigilauerit homo, aut famem ſuſtinuerit. itaque ommittebant cnidij medici plurima eorum quę medicos oportet animaduertere, ea dicẽtes quæ vulgaris quiſpiam ſcribere poſſet, interrogans de ſingulis ipſos ægrotos. verum ea quæ medici ſolent notare, non omnia ſunt, æque ſcitu neceſſaria, neque ęque refert ommitti: quędam enim plus alijs ſunt ad coniecturam oportuna & proinde cum maiori incommodo ommitterentur: velut ſi quis narrans quæ laboranti febre accuti accidunt, omittat dicere an ſitiat, male fecerit: deterius verò ni dicat an facile reſpiret: quia facilitas reſpirationis magnam habet vim ad ſalutem in morbo acuto qui cum febre affligit, hoc eſt, peroportuna eſt ad cõiecturam faciendã de futura ſalute: dicit itaque illos om

miſiſſe

miſiſſe multa,& quædam quæ per oportuna ſunt ἐσ τέκμαρον ideſt ad coniecturam, non qualemcunque ſed artificioſam & veritati proximam:na m vt in calce prognoſtici diximus inter eſt inter σημεῖα ideſt ſigna & τεκμήρια ideſt inditia,quòd indi tia dicuntur ea ex quibus rationales cõiecturam facimus pro ximam euidentiæ:quoniam autem ommiſerunt multa ꝑ oportuna ad coniecturam faciendam de occultis & de futuris,vt de morbi eſſentia & cauſis & conſtitutione morbi & morbi exitu: & ad coniecturam dicitur, vt oporteat ſingula curare,ideſt & ex his coniecturis naſcitur ratio curationis ſingulorum, neceſſe eſt vt in curationibus errauerint:proinde in his (inquit) multa aliter intelligo quam illi prodiderunt ,ideſt in morborum curationibus multum ab illis diſſentio . Explicat deinde peculiariter quomodo errarent in morborum curatio nibus,dicens eos ad morbos longos vſos fuiſſe per paucis auxilijs.ſed dices,quid ad rem ? quorſum longorum morborum meminit nunc,agere incipiẽs de acutis?Si enim in acutis vtebantur ſatis multis auxilijs,non videbantur hoc loco notandi: niſi verò ex profeſſu hic liber ſcriptus eſt contra cnidias ſentẽtias:non certe: Sed alio tendit, nimirum vt dicat illos etſi in acutis non peccauerint,vt in longis,auxiliorum penuria, peccaſſe,tamen,& priores & poſteriores cnidos,quod de ratione victus nihil fére egerint, cùm tamen ſit hæc maxima pars curationis acutorum:itaque huc tendunt hæc.Et non ſolum (inquit)ob hoc non laudo (quod ſcilicet multa ommiſerint per oportuna ad coniecturam) ſed quòd etiam paucis numero auxilijs vtebantur. nam plurima eorum quæ ab ipſis relata sũt præter morbos acutos (in quibus ſcilicet vtebantur aliquanto pluribus) ſunt hæc tria,pharmaca expurgantia dare, & ſerum,& lac.Dices fortaſſe,hos hanc ob cauſam non fuiſſe vituperandos, ſed laudandos potius , quod paucis vterentur . Ita enim video nunc , quoſdam medicos eo nomine ſe pręcipuè iactantes apud vulgus , quod nullis ferè medicamentis vtantur:vt alios contra,ſe ,hac cauſa peritiſsimos videre vollentes, quod abundent multis,& ſingulis horis aliquid circa ægrotãtes nouent . peccant ſane vtrique , nam neque methodus ſine materia, neque hęc ſine methodo aliquid pręſtare poſsit vtriſ

que reſpondet Hippocrates dicens,ſiquidem hæc optima ſint, & quadrantia morbis in quibus dare monent, longe digniora laude eſſent, quòd pauca cum eſſent,ſufficerent: nunc autem non ita habet res, non enim ſufficiunt. Itaque non vituperantur quòd pauca, ſed quod inſufficientia: vtendumque, neque pluribus quàm opus ſit,neque paucioribus quam vt ſufficiant, in omnibus rebus præſtat mediocritas. Itaque qui primum sẽtentias Cnidias ſcripſerunt, in morborum acutorum auxilijs non adeo defecerunt: & qui poſtea rurſum eas diſpoſuerunt, medicè magis tranſegerunt,de ijs quæ ſcribenda ſunt ſingulis, ſcribentes ſcilicet iam diſtinctius,& non tam tumultuariè, & confuſsè, ſed neque hi de ratione victus conſcripſerunt quidquam mentione dignum. atqui res (inquit) magna hoc eſt. Merito profecto dicit rem magnam eſſe,ideſt maximum momentum habere ad curationem, bonum victum.nam quanto præſtantior eſt indicatio virtutis quam morbi,tanto victui bono fidendum magis eſt, quam bonæ curationi. Certe multo plures liberentur, cum bono victu reliqua curatione dimiſſa, quam curatione recte ſuſcepta,ſine victu bono. Itaque inquit magnam rem eſſe ad curationem probam victus rationem, hancque defeciſſe in antiquorum ſcriptis.vult deinde indicare,cum magnum momentum habeat in morbis omnibus, maius tamen habere in acutis, & in his magis antiquiores deffeciſſe: vt ob hoc conſtet maximè neceſſarium fuiſſe de ratione victus in acutis ſcribere. In primis dicit illos male diſtinxiſſe morbos a morbis,maleque eos diffiniuiſſe. Multos igitur (inquit) modos in ſingulis morborum, & multiplicem ipſorum diuiſionem,non ignorauerunt quidam,numeros autem cuiuſque morborum exactè dicere vollentes,non recte ſcripſerunt. hæc verba non poſsis intelligere,niſi memineris eorum quę in principio huius commentarij diximus, nimirum in illis primordijs artis,medicinæ ſtudioſos nihil aliud feciſſe, quam obſeruare quæ in ægrotis videbant:ita ergo cæperunt morbos diſtinguere,eos qui ſimilia paterentur,ſimilibus morbis pati dicentes:qui diſsimilia,diſsimilibus: & fingebant quædam morborum nomina, ex quibuſdam quæ laborantibus accidebant, quoniam verò nondum agnoſcebant eſſentias morborum,neque

que quæ abſtruſa in arte,ſed quę vulgares ipſi, faciebant multo plures morborum modos, & multo plura fingebant nomina, quam illi re vera habent differentias, occaſionem ſcilicet accipientes ab aliquo accidente, quod neque pathognomonicum eſſet,neque per ſe ineſſet,ſed aſsidens,ac ob accidens aliquod exiſtens, velut ſiquis, quoniam tertiana laborantes quidam ſitiunt multum, quidam minus, dicat tertianam ſiticuloſam,& ſiti carentem,& putet ſe diuerſos morbos dicere. Multa huiuſmodi occurrunt in libris de morbis, qui nomine Hippocratis circunferuntur:vt febris ſingultiens, morbus ſiccatorius,febris interficiens,morbus liuidus,morbus ructuoſus , & multa alia huiuſmodi. Nimirum illi libri non ſunt ſatis exculti ab Hippocrate, & qui ſatis exculti non ſunt ſapiunt ruditatem illius temporis. quoniam ergo non capiebant antiqui illi differentias morborum,vnde oportebat,ſed vndecunque (ex quocunque ſcilicet accidente) faciebant plures morbos, quā reuera ſint,atque ita,vt narrat Galenus, dicebāt eſſe bilis morbos ſeptem,veſicæ duodecim,renum quatuor,ſtranguriæ quatuor,morbi regij genera quatuor, ſcimus tamen non eſſe tot. Proinde dicit,eos dixiſſe multos modo sin ſingulis morborū, hoc eſt in ſingulis ſpeciebus modos multos, qui ſpecies diuerſas non conſtituerent,numeros autem eorum,ſecundum ſcilicet eorum veras ſpecies, non dixiſſe exactè. Reddit cauſam qua id euenerit, dicens, non enim facile numeratu ſit, ſi quis æſtimet ægrotantium morbum, quod alius ab alio aliqua re differat. Ideſt ſi æſtimet ægrotantium morbum eundem non eſſe,eo quod alius ab alio aliqua re qualicunque differat,etiāſi ea non ſit legitima morbi differentia,atque ob tales differentias diuerſa nomina tribuat:ac deinde non videantur ei,idem morbus eſſe,niſi idem nomen habeant.Id dicit, quia, etſi, ob accidentia quæcunque, diuerſa nomina tribuerent, ſi nihilominus intelligerent, multa mala habere diuerſa nomina, & eſſe eundem morbum (vt ſi verbi gratia aliud nomen dediſſent tertianæ ſiticuloſſæ aliud ſitis experti) minus peccarent: nunc autem peccabant, quia ob differentias accidentarias diuerſa nomina tribuebant, & non putabant eundem morbum eſſe,niſi idem haberent nomen. itaque illi male diſtinguebant

mor-

morbos,& male curabant,& maximam curationis partem(victus,ſcilicet rationem)omittebant. His dictis, incipit Hippocrates dicere, quid ipſe vellit, & quorſum incipiat ſcribere. Mihi autem,inquit,placet, in tota arte mentem adhibere:etenim quæcunque opera docet benè, omnia oportet facere etiá rectè,hcc eſt,oportet animum aduertere in tota arte,atque eligere ex quacunque ſecta quod bene docet:omniaque,quæ bene docentur, bene exequi, & nihil eorum quæ neceſſaria ſint ommittere,& quæcunque opera celeriter,celeriter. Nimirum præcipua pars curationis eſt in captanda occaſione, quæ præceps eſt: neque tamen proinde ſunt agenda omnia celeriter, ſed quæ ars celeriter, quæ lentè. Modus tenendus hac in re eſt, vt celeritas morbi cuiusque, naturali conſtitutioni illius aptetur,vt acuti cæleriter,longi lente curentur, feſtineturque cuicunque malo occurrente, pro ratione vrgentiæ. Addit,& quæ cunque pure, pure. Pure curare arbitror dici. gratis medicamentis vti,minime horrendis,aut etiam ſordidis. Hæc igitur deuitentur quoad fieri poteſt, & quam minima fieri poſsit moleſtia,ægris inferatur. Nam alacritatem comparant & vigoré virtutes omnes noſtri corporis, placide & pure tractatæ:contra impuritate,ſorditie,& moleſtia,lágueſcunt. Qua in re peccant vulgares medici,neque lineam tunicam mutare, neque lecti ſyndonem, neque manus faciem vę labare, neque quidquam aliud quod ad múdiciem ſpectet,ſuis ægrotis permitté tes,ne ſi longus quidem morbus ſit: quaſi magni refferat volutari ſuis ſordibus, aut quaſi non augeat hoc omnem putreſcentiam. Hippocrates certe conſuluit vt ægrotantibus gratiæ prę ſtentur ad quod etiam genus pertinet quod addit,& quæcunque ſine dolore exerceri oportet, quam maxime fieri poſsit,ſine dolore facere. Omnia ſane poſtulant per ſe ſine dolore fieri, preterquam cum trahendi in partem aliquam cauſa, aut excitandi,reuocandi in partem aliquam cauſa, aut excitandi,reuocandive animum, dolor conſulto infertur:ea verò in quibus fluxione laboratur, vt quæ inflammata ſunt: aut in quibus fluxio timetur vt vulnerata,confracta,aut luxata,maxime ſinę dolore tractari poſtulát: nam pręter communem doloris noxam qua facultates debilitátur,ipſe dolor in talibus præcipua morbi cau-

bi cauſa fit:nihil enim eſt, quod magis fluxiones conuocet. Inſinuās hæc omnia male tractaſſe veteres medicos, dicit, & alia omnia huiuſmodi facere oportere, aliorum modum in melius mutantes, hoc eſt, mutantes in melius modum curandi, quo alij medici curabant. at qui cum multum refferat, quocunque in morbo hæc omnia melius exequi, quàm veteres: maxime autem (inquit) laudauerim medicum, qui in acutis morbis, qui plurimos homines occidunt, in his in melius differat aliquid ab alijs, ideſt in his præſtandus quæ dicta ſunt differat aliquid ab alijs medicis: in melius, ideſt, quod ipſe melius ea præſtet. Explicat deinde, qui ſunt acuti qui plurimos occidūt, dicans, ſunt autem hi acuti, quos vocant antiqui, pleuritidem, & perineumoniam, & phrenitidem, & lethargum, & cauſum & alios morbos, qui his próximi ſeu ſimiles ſunt, vt inflammatio hepatis, renū, aut vteri: omnes ſcilicet, quorum febres, ſemper continuæ exiſtentes occidunt. Probat deinde, hos morbos plurimos occidere, his verbis: Cum enim non peſtilentis alicuius morbi modus aliquis graſſatus fuerit, ſed ſparſi fuerint morbi, & non ſimiles, ab his morbis moriuntur plures, quàm ab alijs omnibus. Peſtilens conſtitutio eſt, cum vnica aliqua morbi ſpecies populariter graſſatur, & plurimos occidit, vt in cranone carbunculi. Cum autem plurimi ægrotant, ſuntque multi morbi, & non ſimiles, vt alij phrenitide, alij lethargo teneantur, tempeſtas eſt morboſſa ſed non peſtilens: & morbi, nō Epidemiales ſed ſparſi dicūtur. dicit ergo plures homines mori ab acutis cum continuis febribus, & ſparſis, cuiuſmodi ſunt omnes quorum eſſentia eſt in acutis febribus, aut internis inflamationibus, quàm ab alijs: non ſane, quod aliquis ſparſorum plures tollat quam peſtis: nam eſt in ipſa peſtis definitione, vt plurimos occidat, ſed quia peſtis raro graſſatˉ, ſparſi vero morbi ſemper, plus aut minus, fit vt multo plures ab his moriantur, quam a peſte. Ita igitur eius verba audire debemus, ac ſi diceret, cum enim non peſtilentis alicuius morbi modus aliquis graſſatus fuerit, vt certe graſſari raro ſolet, ſed ſparſi fuerint morbi, & non ſimiles, vt ſolent ſemper fere, ab his morbis moriuntur plures quam ab alijs omnibus. Hæc itaque eſt cauſa, qua ab acutis cum continua febre, & ſparſis moriuntur plures,

quam

quam a peſte. eadem eſt ratio aliorum acutorum qui ſine febre ſunt (eſſe enim hos acutos, non nego, cum ſint breues & periculoſi)vt apoplexia, cathochus, & carus: hi enim etiam morbi rari ſunt, atqui conſtat, etſi apoplexia fortis curari non poſsit, vix vllum eſſe acutum morbum a quo pauciores moriantur. Itaque merito maiori laude digni ſunt medici, qui in horum morborum curatione alijs præſtant medicis,quam qui in alijs morbis. Accedit, quod hæc maxime ab idiotis,& imperitis medicis,ignorantur. Idiotæ igitur(inquit)non valde agnoſcunt, eos qui in his differunt ab alijs aliarumque magis curationum laudatores exiſtunt, & vituperatores: hoc eſt, quivis laudat,vituperatque,quam lubet curationem, nequaquam dignoſcens bonam & malam: dicit deinde ſignum quoddam quod huius partis medicinæ ignorantiſsimi ſint vulgares, vt pote ad quam non ſatis eſt empyria,ſed quam ſtudio conſequi oportet. nam quanto res ſunt rariores, tantominus ad eas eſt ſatis Empyria, ac tanto magis ratiotinatione indigent.magis ergo opus eſt ſtudio ad conſequendam ſparſorum curationes,quam popularium. Signum vero eſt hoc:quod qui medici non ſunt, volũtque ſe medicos fingere, in his morbis maxime id faciũt, in his que minime a vulgaribus deprehenduntur, idq; faciũt facile,quia facile eſt nomina diſcere, quæ conſueuerunt proferri a medicis,apud ita ægrotantes. ſi enim nominet quis ptiſanæ cremorem, aut totam ptiſſanam:aut vinum,tale aut tale, vt oligophorum,aut generoſum: aut mulſam,aut oxymel,certe vulgaribus hæc eadem videntur dicere, & meliores & deteriores medici:eademque facere,ac proinde videntur eis omnes eodem modo curare. Verum non (inquit)ita habet, ſed in his valde multum differunt alij ab alijs,nam etſi faciant eadẽ, & vtantur eiſdem,tempeſtiue tamen,aut intempeſtiue facere, aut vti,multum intereſt,& in acutis quam in longis, tãto plus, quanto diſcrimen eſt maius, & occaſio rapidior: & in ſparſis quam popularibus, quanto maiori ſtudio ad eos opus eſt, & Empyria minus ſufficit. Igitur (nam huc tendunt hæc omnia) digniſsima sunt quæ ſcribantur, hæc quæ pertinent ad victum & reliquam curationem morborum acutorum ſparſorum,qui ſunt cum febre continua. Nam videntur (inquit) mihi digniſ

ſima

ſima eſſe quæ ſcribantur,quæcũque ignorantur maximè a medicis,cum tamen oportuna ſint vt ſciantur , id eſt talia ſint , vt ea ſciri multum refferat, & quæcunque magnas vtilitates afferunt,aut magnas leſsiones. Facit deinde propoſitionem eorum quæ hoc opere ſunt diſputanda. Sunt verò quædam dubitationes,quarũ deciſio pendet , ex optima victus inſtituendi ratione. Quæ igitur(inquit)maxime ignorant,hæc ſunt,Cur in acutis morbis quidam medici totã vitam terunt, ptiſſanas dãtes non colatas,& exiſtimãt ſe rectè curare:quidã aũt omnino faciunt, vt hordeum nullum bibat ægrotus, magnã enim leſionem putant eſſe,ſed colantes per linteum,tribuunt:quidam autem ipſorum, neq; ſane ptiſſanam craſſam tribuunt,neque cremorem:& alij vſquedum ſeptimam attingat ęgrotus,alij autẽ, & ad finem vſque,donec morbus iudicatus ſit. Huiuſmodi(inquit)quæſtiones ne proponere quidem medici conſueuerunt, fortaſſe autem,neque ſi proponantur,comperiantur earum diſſolutiones:nã pendent ex exacta notitia rationis victus in morbis acutis,quam illi non erant aſſequuti. hanc ob cauſam,dicit, calumniam habere artem apud populares,adeo vt quibuſdam videatur, ne eſſe quidem omnino medicinam, ſed figmentum aliquod aut illuſsionem eſſe:alij verò dicant, eam non artem, ſed diuinandi,aut augurum eorum qui ex auibus, aut haruſpicum,qui ex animalium extis,diuinant,arti ſimilẽ. hæc ſane verba audimus nũc quoque frequenter,medicos nihil habere certi,ſed illudere,aut diuinãdo quædam facere,quia in omnibus, præcipuè vero in acutiſsimis morbis,adeo videntur diſcrepare,vt vix vlla de re eodem modo videãtur ſentire,ſed quę alius vituperat,alius commendet. Verum hæc dicteria popularium ſunt, & viris ſapientibus indigna : non enim adeo diſſentiunt medici periti: Tametſi enim non eadem fieri iubeant,ſi tamen in eundem ſcopum intueantur, nullatenus diſcrepare cenſendi ſunt. Quòd autem vere diſſentiant,& vt dicitur,ſecundum diametrum diſsideant,non artis,ſed artificum culpa eſt , quòd de morbi eſſentia, aut cauſa, aut loco affecto,non eandem habeant ſententiam,aut etiam ſi de his ſentiant eadem,de ratione curandi , à diuerſis autoribus , diuerſas imbuerint opiniones. ſunt enim in hac,vt in alijs etiam artibus,de quibuſdam rebus

pra-

practicis contrarię ſententię. Quid igitur ob hæc viro ſapienti faciendum? certe ars commendanda, ac maximi facienda (nam vir ſapiens non aborrebit ab ea) eligendus tamen medicus peritiſsimus, & in optimis autoribus verſatiſsimus. Concludit tãdem Hippocrates hoc procemium pulcherrima commendatione ſpeculationis de ratione victus, dicens, dico autem pulcherrimam eſſe hanc ſpeculationem, & germanam plurimis in arte, & maxime opportunis, id eſt & coiunctam cum auxilijs plurimis, & maximè ſcitu neceſſarijs, quibus vtimur: illa enim nihil proderunt, niſi interim rectè victus inſtituatur. Etenim (inquit) ægrotantibus ad ſalutem magnum quiddam poteſt, & ſanis ad ſecuritatem, hoc eſt ad ſanitatem tuendam, & ijs qui exercentur, ad bonum habitum, & in id quod quiſque vellit: hoc eſt quiſque ſiue ægrotus, ſiue ſanus ſit, habere poterit ex victu, quod velit: ægrotus enim, bono victu ſanus euadit: ſanus, ſi ſolum vult ſanitatem ſeruare, victu præcipue id faciet, ſi etiam velit ſe robuſtum reddere, & ad labores comparare, vt athletæ & gladiatores, id quoque præſtare poteſt recte inſtitutus. Non tamen eadem victus rationanda his omnibus eſt, neque eadẽ præcepta inſtituendi victum ægrotis & ſanis, neque ijs qui ad mediocres vires ſe comparant, & athletis: nam neque idem ſcopus eſt, ſed ęgrotis vires mediocriter debilitatas conſeruare, quatenus durare poſsint, donec morbus concoquatur: ſanis, non debilitatas ſeruare: athletis, roborare. Ergo ægrotis tenuis ſanis, mediocris: athletis, craſſus debet eſſe victus: Ne tamen craſſus pro robore morbos afferat, oportet pariter exerceri: qa vt primo dedieta dicitur, homo comedens & non laborans non poteſt eſſe ſanus. Sed hæc alterius loci iam incipiunt eſſe, hic finem habet procemium, quo multis rationibus indicatũ eſt, tractationem de ratione victus in morbis acutis cum continua febre & ſparſis. eſſe difficilimam pariter & neceſſariam, ac proinde ſcriptu digniſsimam. hanc præſens opus cõtinebit.

18 *Ptiſſana igitur mihi videtur, omnibus condimentis frumentaceis recte præferri, in his morbis acutis: & laudo quidem eos, qui eam præferunt: nam lentor illius leuis, & continuus & iocundus, lubricus, & mediocriter humidus*

dus, & ſitim extinguens, & facile eluiter, ſiquis hoc etiã indigeat, neqne adſtrictionem habens, neque turbationem malam, neque intumeſcit in aluo, intumuit enim in coctione quantum intumeſcere potuit.

Πτισσάνη ἀπό του πτισσάνειν ideſt a pinſendo, ſignificat condimentum omne, quod pinſendo fit, hiſpanis dicitur piſto: verum quamquam nominis proprietate omnia ita condita ſignificentur, tamen cum ſine vllo addito dicitur, antonomaticè ſignificat hordeaceam: cum aliquam aliam ptiſſanam ſignificare volunt, cum adiecto dicunt, vt πτισσάνην πυρίνην, ideſt, ptiſſanam ex tritico, aut χονδροπτισσάνην ideſt ptiſſanam ex chondro, aut φακοπτισσάνην, ideſt ptiſſanam ex lentibus. hic verò, intelligens hordeaceam ſimpliciter, & ſine vllo adiecto dixit, ptiſſana igitur mihi videtur, omnibus condimentis frumentaceis rectè præferri in his morbis acutis. Et hæc ipſa eſt cauſa, qua antonomatice dicitur nomen hoc de hordeacea, quia ſcilicet hordeacea omnibus ptiſſanis pręſtantior eſt. Videri poſsit, ſi liber hic inſtituitur de ratione victus in acutis, ac non potius de laudibus ptiſſanæ, vt alijs videtur, amethode incipere a ptiſſanæ commendatione, cum deberet incipere, a præceptis obſeruandis in victus inſtitutione, videtur enim perinde facere, ac ſiquis, tractationem de ratione expurgãdi, incipiat a rhabarbari virib. Sed rõ ordinis hęc eſt: cũ propoſuiſſet dubitationem illam, cui quidam vterentur tota ptiſſana, quidam cremore, alij neutro, vt huius deciſsione, tota victus inſtituendi ratio traderetur, incipit tractationem, incipiens quęſtioni reſpondere, quod non aliunde melius potuit incipere, quam a ptiſſanæ facultatibus. Galenus, pręter ea quæ in commentarijs huius lòci dixit, ſcripſit ſeorſum libellum de ptiſſana, qui nihil aliud continet, quam enarrationem huius ſententiolæ, & alterius quę huic ſuccedet. ptiſſanæ liber (quamquam) alij aliter cenſent) verè eſt Gale. nam eadem continet, quæ hęc commentaria. ſcripſit verò illum ſeorſum, vt liberiori ſermone traderet, rationem faciendi ptiſſanam, & facultates, & harum cauſas. quę ergo ibi recte dicuntur, inde accipiemus. Ptiſſana quędam eſt, quæ cruda vocatur, quędam quę co

cta.

cta.cruda eſt hordeum modo quodam pręparatum, & repoſitum ad vſus,quod nunc vulgari nomine vocatur far, hiſpanis ſarro Gal. 1.de alimentorum facultate, reprehendit eos, qui comminuentes in fruſtula,in mortarijs quibuſdam ligneis, parabant,& parandam docet, ſolum maceratione, & fricatione forti,vſque dum nudentur grana, & ſtipula, & cuticula quę ſub ſtipula eſt,& ſiccatione, atque ita ſine comminutione reponendam:quia comminutione ſicciorem fieri putat,quam vt conferre poſsit ad humectandum,ac bene nutriendum corpora:nihilominus video,nunc vbique parari comminutione,fierique vt farinam craſsiorem: proinde conſulerim, aut parari vt Galenus vult,aut ex hac vulgari,eligi quę grandioribus cōſtet fruſtulis,excutique,antequam coquatur, puluerem: hunc enim,ſiccatum & repoſitum,valde ſiccantem eſſe,conſtat. Cocta ptiſſana,partim paratur ex ſicca ptiſſa, cocta in iure galinę aut lacte,aut alio quouis ſucco:partim ex hordeo. Atqui,decocto hordeo parari poteſt tota ptiſana,aut ptiſanę cremor:atque hic,cum expreſsione, aut ſine ea Eligi debet hordeū optimum,neque vetus admodum, neque recens: hoc enim excrementitia humiditate abundat, illud eſt valde ſiccum. Aqua etiam ſit optima,omnis ſalſę nitroſę, aut aluminoſę qualitatis, expers. Maceretē hordeū bis aut ter, in aqua calida,& frictione forti excorticetur: mox coquatur, cotyla hordei in aquæ cotylis viginti,igne lento, donec grana omnia, quantum poſſunt,intumuerint,& prę tumore dirrupta ſint. hęc ipſa grana tota ptiſſana eſt. Succus autē, exprimi poteſt ex granis, aut, illis in fundo relictis,citra expreſsionem,hauriri,hodie adijcitur ſacarum,non inutiliter:nam ſuauius facit,& extergendi facultatem auget,& pectori facit gratius,& nihil detrahit, eorū quæ in ea commendantur. Hæc eſt ptiſſana ſimplęx fieri etiam poteſt medicamentoſior,incoctis in ea rebus quibuſdam. Galeni tempore incoquebant, porrum & anethum, nunc multo plura incoquuntur, pro cuiuſque intentione:nam & adianthū & hyſopum,ſolemus incoquere,ad pectus parantes:& radices diureticas,cum obſtructiones videntur eſſe coniunctę,cum ea affectione,quę petit ptiſſanam. Sed hic de ſimplici agit Hippocrates,cuius,in dictorum morborum victu, maximus vſus eſt.

hanc

hanc dicit,omnibus frumentaceis eduliis recte præferri,quòd lẽtorem quendã habeat leuem,duplici ratione leuem , vt Gal. dicto libello explicat,& ad tactum,& potẽtiam, hoc eſt quòd ſi digitis tractetur ſentitur leuis,& hauſtus aut ad motus cuicũque parti,affert lenitatem,& blandum ſenſum:nõ ſane vt oleũ, quod tactu leue eſt,verum quaſdam partes exaſperat,vt laryngem & oculos. Itaque lentor ptiſſanæ vtraque ratione leuis eſt, & continuus,nulla partium inequalitate,aut flatu dirruptus:& iocundus, hoc eſt omnis inſuauis qualitatis expers:nam neque amaro,neque acerbo,neque mordente ſapore participat:lubricus,quamobrem non hæret plus ſatis partibus,neque obſtruit, vt alia lenta:mediocriter humidus,ac proinde ſitim extinguẽs, & facile eluitur,habet enim facultatẽ extergendi, ſiquis etiam hac indigeat:neque adſtrictionem habet,niſi(inquit Galen.loco citato)quanta opus eſt, ne ventriculi exſoluat robur:neque turbationem malam ventris facit,neque intumeſcit in ventre, vt alia frumenta cocta faciunt quia intumeſcens concoctione quantum potuit , depoſuit flatum . Hinc fit , vt febribus acutis accomodatiſsimus victus ſit : nam frigidus & humidus , coctu facilis,nutriens tenuiter,plus aut minus , vt craſsiori aut tenuiori ptiſſana vti quis velit:præterea facile deſcendit , & deijcitur,obſtructiones non auget , ſed extergendo , & emoliendo minuit : ad thoracis affectiones eſt accomodatiſsima , nam blando , & iocundo lentore & exterſione , facilitat ſputum Sed dices quo pacto poteſt hæc habere ptiſſana , cum hordeum frigidum & ſiccum ſit ? Nam cathaplaſmatis ex hordei farina vtimur ad ſiccandum ? noſſe oportet hordeo eſſe tres partes , ſtipulam , & medullam , & quæ inter hæc, eſt cuticulam . Stipula manifeſte eſt ſicca & extergens medulla exiguum ac nihil fere , cuticula tanto plus altera, quanto altera minus . Quoniam ergo ex medulla fit ptiſſana , minus ſiccitatis inde contrahit quam aquæ admiſtione poſſet amittere,ſi aqua pura tenuis, & expers omnis qualitatis eſt,prodit ergo humida nõ multum,quia humiditatem aquę temperat exigua illa ſiccitas hordei : aliter atque in cataphlaſmatis,in quibus quia farinę plus eſt,eiuſq; non ex ſola medulla,

ſed ex toto hordeo, ſiccandi vis pręualet. Verum ſitim extinguit ptiſſana plus etiam quam ſola aqua, quia ob maiorem conſiſtentiam quam ex hordeo accipit diutius moratur in partibus, ac tardius calefit, minuſque diſſoluitur. Atqui quoniam lente tandiuque coquitur, optimam miſtionem ea comparant, ex qua modus ille ſubſtantiæ æqualis blandus cum mediocri lentore naſcitur. Sed ſi hæc ita habent, & tam multis nominibus ptiſſana commendatur, cur non ea vtimur frequentius? cur eius vſus tantopere aboleuit? Hic ſe mire macerant neoterici neſcientes; vt ſe poſsint, expurgare circa veterum notam. ſed non eſt quòd adeo laborent, non enim Hippocrates dicit ptiſſanam cibis omnibus meliorem eſſe, ſed omnibus condimentis frumentaceis merito præferri. quiuis ergo medicus nunc quoque tribuet ptiſſanam hordeaceam febricitantibus potius quàm triticeam aut ex legumine aliquo, non tamen proinde deterius exhibetur ius galinę aut puli, in quo licet etiam pro febre inquoquere lactucam borraginem aut cucurbitulam, aut, ſi vis aliqua diuretica decideretur, radices, ſemina, aut cicera, aut alia quæuis ea facultate prædita. neque ſolum hoc, ſed alia etiam dantur nihilo deterius, vt ſorbilia oua, aut ſaxatiles piſciculi. non enim victus febricitantium vna aliqua materia definitur, ſed quòd tenuis ſit, & humidus, coctu facilis, & boni ſucci. Antiquiſsimi & quia primis hominibus nondum longe aberant, magis veſcebantur leguminibus, fructibus & oleribus (his enim eſcis in principio homines vtebantur) carnibus nondum adeo aſſueuerant. proinde medici quoque ptiſſanis per acutos morbos magis quam carnibus vtebantur. Iam vero ſunt homines adeo carniuori, vt indicatione conſuetudinis, non immerito medici ad carnes tenues dimiſsis frumentis, deflexerint.

19 *Quicunque igitur ptiſſanis vtuntur in his morbis, nę vnam quidem diem permittant vaſa inaniri, vt ita dicam, ſed vtendum citra intermiſſionem, niſi expediat aut ob pharmacum aut clyſterem, intermittere.*

Com

COmendauit hactenus ptiſſanam præ alijs frumentaceis edulijs, incipit nunc docere optimam rationem ea vtẽdi: imprimis Vituperans inordinatum, & intercesſum victum. Suſpicari me cogit hæc oratio ante Hippocratem fuiſſe eum errorem, aut alium ei ſimilem quem methodici poſtea ſuſcitarunt, alternate addendi & ſubtrahendi cibum hoc enim nunc Hippocrates, vituperat p̃cipiẽs, vt q̨ ptiſſana vtẽt ĩ his morbis, in acutis ſcilicet cũ febre continua, nullã accipiẽdi intermisſionem faciat: ſed omnibus diebus accipiat, niſi forte ob pharmacum aut clyſterem oporteat facere intermiſsionem: & inſinuans cauſam ob quam intermitti non debet, dicit neque vnã quidem diem permittant vaſa inaniri. nimirum ob id non debet ptiſſana intermitti, quod non expediat permittere inaniri vaſa. Quibus in morbis expediens ſit vti ptiſſana tota quibus cremore, non opus eſt dicere modo (neque enim poteſt ante multa alia quæ pertinentia ad morborum conſtitutiones & cõſuetudinem & peculiares naturas, dicenda procedente opere ſunt) neque id ſane nunc docere Hippocrates tentat, ſed quibus ptiſſanis vtendum eſt, ſiue tota ptiſſana, ſiue cremore ſolo, cauendum eſſe, ne vtendi intermiſsionem faciant. Neque tamen proinde intellige eum qui tota ptiſsána vti cæperit debere ſemper accipere ptiſſanam, & eius tantundem accipiendum quotidie: nam ipſemet Hippocrates poſtea monebit detrahendum eſſe cibum morbo eunte in indicationem. Sed detrahendus eſt ſenſim, & retenta ea cibatione, præter id quod ob inſtantem morbi vigorem paulatim detrahatur non tamen quibuſdam diebus dandum, vt veteres nulla arte faciebant, nam ita eueniet vaſa inaniri. Ob hæc verba intelligit Galenus, Hippocratem excipere pharmacum & clyſterem, atque cum his intelligi etiam miſsionem ſanguinis & euacuationes alias, eo q̧ euacuationibus vtamur vbi corpora plena ſunt, atque tunc temporis nullum periculum inanitionis vaſorum ſit. Itaque cenſet iuxta ſententiam Hippocratis abſtinendum eſſe a ptiſſana quibus ſanguinem mittere aut pharmaco vti oportet, aut alia euacuatione magna, ne repleantur plurimum vaſa, alioqui plena. Verum meo iudicio fallitur, quandoquidem eadem ratione abſtinendum fuerit ab alijs cibis vſque dum factæ fuerint omnes ſciſsio

nes venarum, ſolent vero tranſigi in his quatuor, aut etiam nõnunquam ſeptem dies, quibus ſi nullus cibus detur, non poterit æger durare donec morbus coquatur. Quod ſi illis diebus exiguus admodum detur neceſsitatis cauſa, atque factis euacuationibus adijciatur, certe cum per pauci morbi fiant niſi ex repletione, ſemper procedat victus ad craſsiorem verſus ſtatum, contra ac procedente opere docebit Hippocra. & medicis omnibus receptum eſt. Sane quidam vel ob hunc ſolum locum cõtendunt ita agendum eſſe, detrahendumque cibum primis diebus magis, quod redundantiæ ſuccorum tunc temporis ſint, ſequentibus verò cum iam inaniri periclitentur vaſa, adijciendum. verum hi leuicula quadam ratione fallũtur: nam etſi cibi capiuntur ad reficiendum ſanguinem qui in uenis continetur, non tamen ſanguis in venis iam repoſitus recentis cibi neceſsitatem tollit: alioqui athletæ & qui plurimo ſucco abundant nullo cibo indigerent, ſed in inedia diu contineri poſſent: ſcimus tamen eos indigere pluri cibo, & inediam minus pati poſſe. Nimirum indigent corpora ad retinẽdas vires ſucco vtili vt partes ſolidę nutriantur, & recenti cibo & potu, vt ſpiritus reficiantur, alioqui animo viribuſque omnibus linquuntur homines, etſi ſint pleni ſuccis. Non igitur quod euacuatione ſit opus, non ſit etiam opus, cibo, quin etiam fortaſſe aliquando erit opus craſsiori, vt facultas poſsit ſuſtinere morbum, & euacuationem. mirum ſi quia mittendus eſt ſanguis, iubeas ægrotum nihil cibi accipere, facies profecto vt linquatur animo, antequam vacuatum ſit quãtum expedit. quid eſt ergo quod Hippocrates ſignificauit dicens, niſi expediat ob pharmacum aut clyſteris vſum intermittere? certe, non oportere vt cibus qui congruat morbo dimittatur vel diem vnam, niſi quid aliud intercurrat quod cogat intermittere. huiuſmodi vero poſſunt eſſe multa: Si enim qua hora prandendum erat ægroto ſuperuenit rigor inſperato, ob alterius acceſsionis initium, conſtat, intermittendum eſſe prandium: ita ſi cum quotidie ad meridiem cibum ſoleret ægrotus capere, vna quadam die pharmacum expurgans bibat, cibandus erit ea die non vt prioribus, ſed vt ipſa expurgatio indicat. de ratione autem victus eorum qui expurgantur procedente opere dicentur multa, quorum illud

eſt

eſt præcipuum, purgatione in media cibos dandos non eſſe: ergo ob pharmacum merito cibus intermittetur: ſed & nonnunquam cum clyſtere eſt vtẽdum. Nimirum cum cibus prior non deſcendit diſpoſitio exigit vt clyſter infundatur, & intermittatur cibus. Itaque ob hæc licet cibum, qui alijs diebus accipiatur, dimitterere: alioqui intermitti non debet. hoc vero non de ſola ptiſſana, ſed de quibuſuis alijs cibis qui ægrotis recte conceſsi ſint intelligi debet: noxæ autem multæ quæ cibi intermiſsionem ſequuntur, vt ſi quis ſolitus prandere, non prandeat, aut cenare, non cenet, procedente opere dicentur, quæ ad vaſorum inanitionem fere referuntur, non certe venarum & arteriarum ſolum, ſed ventriculi & inteſtinorum & hepatis, hæc enim cibo recenti deſtituta, excrementa vndiq; commouent, & trahunt, vnde mala innumera naſcuntur.

Et conſuetis bis in die cibum capere, bis dandum, conſuetis autem ſemel comedere, ſemel dandum prima die, paulatim autem ſi fieri poſſit, his etiam bis dandum, ſi quid videatur adijcere. 20

QVanti faciat Hippocrates conſuetudinis indicationem in victus inſtitutione vel hinc diſces, quòd de ratione inſtituendi eum dicere incipiens, eius indicationis ante alias omnes meminit, præterquam quòd maxima pars operis in diſputationem de conſuetudine inſumetur. Seruari itaque debet indicatio à conſuetudine ante alias omnes, non tamen ea ſola, ſed ita vt locus detur etiam alijs indicationibus, alioqui eodem victu vti deberent ægroti & bene valentes, non debent autem ſed ſatis diuerſo, non tamen adeo vt non ſeruetur ſemper ratio conſuetudinis. Nimirum alijs æqualibus qui multis cibis veſci conſueuerunt, minus tenuiter alendi ſunt, qui paucis, tenuius Ita qui bis die cibũ capere conſueuerunt, bis etiam cibandi ſunt & qui ter, ac qui quater etiam, quater, niſi quæ alia indicatio obſtet. Et qui ſemel conſueuerunt comedere ſemel etiam cibum capiãt prima die, verum ſi ob aliam cãm videatꝰ adijciẽdũ paulatim ſi fieri poteſt, his etiam bis dandum. Nimirũ cõſuetudini eſt primũ faciendum ſatis, ſi quæ alia indicatio eam muta-

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

re cogit,paulatim mutanda eſt. Sed quo pacto ab vnica cibatione ad duas poteſt victus paulatim procedere? quid intereſt inter vnicam & duas cibationes? certè quod ad numerum attinet, nihil, verum, ſi qui prima die octo vncias ptiſſanę vnica oblatione hodie accepit,cras qua hora conſueuit cibum capere,accipiat ſex,alia vero qua non conſueuit,accipiat duas, rurſum die ſequenti prima oblatione accipiat quinque,alia tres, tandem alia vtraque hora accipiat quatuor hic ſenſim ab vnica cibatione ad duas mutatus ſit,ad duas ſcilicet æquales. Sed eſt conſideratione dignum, cur eis qui conſueuerunt bis cibari conſulit bis cibum dare per totum morbum, eis autem qui ſemel,ſemel prima die,deinde autem paulatim offerre etiam bis? ſunt qui putant ob hoc & ob quædam alia quæ procedente ſermone dicentur,iuxta legitimam & veram Hippocratis ſententiam, in morborum principijs eſſe cibandum tenuiſsimo, mox apparere incipientibus concoctionis ſignis adijciendum paulatim, verum hos falli, eſſeque contra faciendum in controuerſijs mihi monſtratum eſt: eſſeque quod dicunt contra Hippocratis ſententiam, citra dubium conſtat ex aphoriſmo. 10.primę particulę:quo ita diciur, quibus igitur ſtatim vigor eſt, his ſtatim tenuis victus exhibendus eſt, quibus verò vigor poſterius,his ad illud, & paulo ante illud tempus ſubtrahendus eſt. Antea verò vberius agendum quo durare poſsit. Itaque in initijs morborum vberius agendum, eunte verò iam malo ad iudicationem, & concoctione procedente, detrahendum. Cur ergo dicit prima die cibandum ſemel conſuetudinis gratia, mox verò adijciendam aliam cibationem? certè non dicit adijciendam cibi quantitatem, ſed cibationem alteram, vt ſi vt diximus, qui ſemel octo vncias capiebat, ad duas cibationes quibus accipiat binas mutetur. Huius autem rei cauſa eſt, quia morbus ad ſanitatem habet eandem rationem, quam diſpoſitio debilium ad diſpoſitionem robuſtorum. Vt ergo robuſtis conſultum eſt multum craſſumque offerre ſemel, aut bis,debilibus autem paucum & tenue pluries iuxſta id quod Gale.docet in comm.aphoriſmi.17.primę particulę, ita ęgrotis quam ſanis,indicatione accepta a morbo minus tenuiuſque, pluries autem offerri debet. Hanc ergo ob cauſam eos qui

bis

bis cibari conſueuerunt conſuetudinem retinere: eo quòd conſuetudo & morbus in eãdem indicationem conſpirent, eos verò qui ſemel, conſuetudinem mutare iubet ad cibationem repetitam, eo quod hanc petat morbus, & indicatio a conſuetudine cui ante alias omnes faciendum eſt ſatis, indicationi a morbo paulatim debeat locum dare. Itaque vbi dicit ſi quid videtur adijciendum, intelligit, ſi quam aliam cibationem videtur adijciendum. Sed rogabis. Si hoc fieri morbus, qua morbus, petit, cur dicit ſi quid videtur adijciendum? Videri enim debet? certe perinde eſt ac ſi diceret, niſi quid aliud obſtet. Nam etſi ſatius ſit eum qui ſemel cibum capere conſueuerat, ad duas cibationes permutari, ſępe tamen erit quod impediat id fieri, vt ſi in horam cœnę aut prandij initium alicuius acceſſionis incidat. Proinde dicit, ſi quid videtur adijciendum, id eſt niſi quid ſit, quod impediat adijcere.

In principio autem neque multam copiam neque valde craßam dare oportet, ſed quantum cauſa conſuetudinis & vt vaſorum inanitio multa non fiat, oporteat ingerere. 21

VIdetur docere in principio morbi neque multam neque craſſam ptiſſanam dari oportere, quaſi poſt principium plus craſsiuſque dari liceat, atque ita cibus ęgrotantium incipere debeat a tenuiſsimo, & paulatim eunte morbo in iudicationem augeri, quod falſum eſſe nuper dixi, & vel hac ſola ratione conſtat, quòd Hippocrates nihil maioris momenti eſſe putat in uictus inſtitutione quam conſuetudinem, nulla autem ratione magis mutetur repetentè, quam ſi ex craſſo quo ſani vtuntur ad tenuiſsimum victum ipſis primis morbi diebus permittentur. Quidam ob hæc intelligunt hic illud in principio, non dici de principio ęgrotandi, ſed de principio accipiendi ptiſſanam. Atque dicunt ptiſſanam tribui ſolere plærunque in febrium acutarum inclinationibus, cum intemperiès videtur in habitum abire, tunc ergo non oportere incipere a multa & craſſa, ſed à tenui & pauca & pau-

latim adijcere, vt paulatim ei ventriculus aſſueſcat. Certè hi vera hactenus dicunt, quod cum vt medicamentoſo cibo ptiſſana vti incipimus in areſcentibus, paulatim debemus offerre, tamen cum Hippocratis inſtituto, hic non congruit hęc enarratio. Non enim loquitur de ptiſſanę vſu ſimpliciter, ſed in morbis acutis, vt ipſis acutis morbis eſt acommodatus cibus. Intelligit ergo in principio morbi acuti. Poteſt vero hęc ſententiola duobus modis explicari, aut ſeorſum & ſola, aut ſimul cum ijs quę ſequuntur: primo modo continet finitionem eius cibi quo in principio morbi vtendum eſt: quoniam vero is collatione aliorum morbi temporum debet eſſe craſsiſsimus: dicit primum, non debere eſſe neque multam copiam neque valde craſſam, non ſcilicet quantam antea per bonam valetudinem. Nam etſi quam maximè dictum eſt ſeruandam eſſe conſuetudinem, non ita tamen vt idem victus retineatur, ſed minor, ac minus craſſus. ob indicationem morbi. Quantum ergo & quam craſsi accipi debeat, ex duabus conſiderationibus naſcitur, conſuetudinis & morbi. Quia accipi debet tantum, vt vaſorum inanitio multa non fiat, tanta ſcilicet vt cum ea non poſsit durare ęgrotus donec morbus concoquatur, conſuetudinis habita ratione. Alius modus enarrandi hanc ſententiam ſimul cum proxima eſt, non debere in principio accipi multam neque craſſam ptiſſanam, quia morbi in principio ſunt ſicci, in ijs verò qui ſicci ſunt non eſt ptiſana vtendum, ſequentibus verò temporibus oportet ptiſſanam vberius accipere, cum, ſcilicet illi incipiunt humectari. Verum hęc pendent ex ijs quæ ſequuntur.

22 *De adiectione autem in ſorbitionis multitudinem, ſi ſane ſiccior ſit morbus quam quis exiſtimet, non oportet multam dare, ſed præbibere ante ſorbitionem, aut mulſam aut vinum, aut quodcunque magis quadrabit, quod ſit autem accomodatiſſimum in ſingulis modis dicetur.*
23 *Si autem humectetur os, & quæ efferuntur ex pulmone ſint qualia oportet, augere oportet quantitatem ſorbitionis,*

bitionis, vt in ſumma dicatur. Nam quæ citius & magis madeſcunt celeritatem iudicationis ſignificant, quæ vero tardius & minus, tardiorem ſignificant iudicationem.

GAl. in commentarijs huius loci & libello de ptiſſana dicit dum morbus ſiccus eſt, non eſſe vtendum ptiſſana eo quod hæc parum humectans ſit, ſed aliquo humidiori, vt mulſa, aut vino, aut alio quopiam, vſque dum os madeſcat & morbus incipiat fieri humidior: agnoſci autem morbum ſiccum non eodem modo in omnibus, ſed pleuritidem & perineumoniam eſſe ſiccam cum nihil excreatur, febrem ſiccam eſſe agnoſci ex arido calore & ex lingua arida. Itaque dicit in his non eſſe vtendum ptiſſana, quod parum humida ſit, ſed pro ea mulſa aut vino, quod ſint hæc magis humectantia. mihi vero non placet hæc enarratio nam cum dicimus pleuritidem aut perineumoniam ſiccam quod non excretur quidquam, non vtimur propriè nomine, non enim re vera minus humoris eſt in principio quam cum excreatur, ſed videtur eſſe minus, quia eſt crudior, ac proinde non effertur neque apparet. Dicitur ergo ſicca pleuritis quæ cruda, conſtat vero non occurri morbo crudiori humidioribus, ſed magis coquentibus proinde non intelligo prohiberi ptiſſanam in crudis pleuritide & perineumonia, quod parum humectet, ſed quod non adeo coquat, & concedi mulſam aut vinum quaſi magis coquentia. Mirum enim ſi prohibeatur ptiſſana in pleuritide cruda ob ſiccitatem, & concedatur hæcticis marceſcentibus. Non igitur quaſi parum humida ſed quaſi parum concoquens deuitatur in principio, in quo exterſione indigetur minus & concoctione magis: additur vero, cum iam os madeſcit, quia os madeſcere & talia excreari qualia oportet, concoctionis horum morborum notæ ſunt, & ſignificant incrementum, atque hæc citius & magis fieri celeritatem iudicacionis ſignificant, tardius vero & minus, tarditatem. Igitur iam os madeſcere & concocta manifeſtè excreari incipere, ſignificat inſtare iam iudicationem, quare facilitantibus ſputum vti iam indicat, & attemperatione aliquanto magis

gis iam eſt opus, & concoctione aliquantò minus, ac proinde ptiſſana rectè iam augetur, eadem prorſus ratione qua Galenus in orthopnicis cum iam excreãt largiori potu vti iubet, vt ſputa facilius efferantur. Eadem prorſus ratione in febre quacunque putrida in principio quam maxime oportet potum interdicere, cum verò iam apparent concoctionis ſigna, aliquanto liberalius concedere. Nimirum cum ſumma eſt cruditas potus concoctionem prohibet, cum verò iam cœpit materia manifeſtè coqui, non adeò poteſt prohiberi, & attemperatione recreatur facultas: & diluuntur ſucci, paranturque ad expulſiones. Augeri itaque debet potus morbis euntibus in ſummum vigorem, contra ac cibus, qui debet minui. Et certè hoc præterquam quod ſecundum artem fit, eſt ægrotis gratioſius, tunc enim febribus creſcentibus incipiunt ſitire, & faſtidire cibos magis. Verum quod de minuendo cibo dicimus morbo eunte verſus ſtatum in ijs ſolum morbis intelligimus qui citra fluxionem in certam aliquam partem, conſiſtunt. Nam in inflammationibus & vlceribus, & doloribus ex fluxione, & cattarris tenuiſsimè cibandum eſſe per initia, & augendum deinceps, monſtratum mihi eſt in controuerſijs. Quapropter in morbis de quibus hic agitur, in pleuritide inquam & perineumonia, ptiſana augeri debet, cum os madeſcit, vtraque ratione, & quà alimentum, & qua medicamentum ſputum facilitans. Quanquam Hippocrates hic ob qualitatem potius medicamentoſam hæc videatur dicere, quam ob nutritionem. Quare fruſtra laborant, quidam contendentes ob hunc locum in morbis omnibus eſſe augendum cibum cum abeunt in iudicationem, alij dicentes os madeſcere & talia excreari qualia oportet, inclinantis iam eſſe pleuritidis aut perineumonię, atque ita Hippocratem non pręcipere vt augeatur potio ptiſſanę vſque ad inclinationem. Nam pręterquam quod ad huius loci legitimam enarrationem, vt ex dictis iam conſtat, non eſt neceſſe quęſtionem hanc ingredi de augendo aut minuendo cibo creſcente morbo, vtrique falluntur. Qui dicunt in morbis omnibus augendum cibum vt ad ſtatum magis accedunt, imperitiſsimi ſunt doctrinę Hippocratis & Galeni: ſed & qui dicunt os madeſcere & excreari

excreari qualia oportet dici hic vt notas inclinationis morbi ſal luntur. Nam principium pleuritidis & perineumonię eſt cum nihil excreatur, aut parum & crudum, ac difficulter: incrementum cum multum facile & crudum, aut parum difficileque ſed manifeſtè coqui ceptum: ſtatus inclinatioque cum multum facile & coctum. Hic verò os madeſcere dicitur, cū incipit ſpuere, & talia excreare qualia oportet, id eſt cocta, non ſanè perfectè, ſed manifeſtè. Cum enim dixiſſet ſi morbus ſiccior ſit quā quis exiſtimet, in principio ſcilicet, quo nihil ſpuitur, addit, obijciēs contrarium contrario: at ſi os madeſcat, id eſt, at, ſi iā deſinat eſſe ſiccus morbus, incipiatque ęgrotus excreare, quod ſanè incrementi eſt. Inepte enim diceretur in morbi principio non eſt vtendum multa ptiſſana, at in inclinatione augenda ſorbitio eſt. Quid enim in incremento & ſtatu? ſed & ex ijs quę ſubiungit conſtat, hoc os madeſcere, citra morbi ſtatum contingere, nō vltra. Nam addit. Nam quę citius & magis madeſcunt, celeritatem iudicationis ſignificant. Si igitur os madeſcere iudicationē futuram ſignificat, cum iudicatio ab ſtatu incipiat, os madeſcere ante ſtatum continget, non in inclinatione. Iubet itaque augere ſorbitionem ptiſſanę in incremento pleuritidis, ac perineumonię, idque vtraque ratione recte fiet, ſiue ſuſcipiatur vt alimentum, ſiue vt medicamentum facilitans ſputum. Et vtraque ratione prohibetur in principio. Et quia in horum principijs minus eſt opus re tam nutriente, & eſt opus magis coquente, vt mulſa aut vino. Quoniam verò non hęc ſola ad hunc vſum bona ſunt, ſed multa alia, nam ſerapia plurima quibus vtimur, ac fortaſse etiam quoniam vinum in his ſuſpectum eſt, addit aut quodcunque magis quadrabit. Quod ſit autem accommodatiſsimum in ſingulis modis dicetur, nimirum libro tertio huius operis dicetur de horum atque plurium aliorum facultate.

Et hæc quidem ipſa per ſe ipſa talia omnino ſunt. Multa autem etiam alia ſunt per oportuna, ex quibus præindicari oportet, quæ dicentur poſtea. 24

Quidam

QVidã intelligũt illud præindicari, pertinere ad partẽ prognoſticam eſſeque ſenſum, hæc quidem quæ de præſenſione iudicationis dicta ſunt, puta, quæ citius, & magis madeſcunt celeritatem iudicationis ſignificare, quæ tardius & minus, tarditatem, vera eſſe per ſeſe, tamen non ex ijs ſolum præſentiri iudicationem poſſe, ſed eſſe etiam alia multa per oportuna ex quibus præindicari oportet iudicationem. Quæ ſcilicet continentur aphoriſmo duodecimo primæ ſectionis. Iuuant hanc enarrationem quæ in principio procemij dicta ſunt. Vbi reprehendens eos qui ſcripſerunt Cnidias ſententias, dicit eos omiſiſſe multa per oportuna εςτέκμαρσιν ideſt in coniecturam. Nunc enim in illud alludit, dicens ſe nolle omittere quæ ſint peroportuna: ſed cum ſint alia per oportuna ex quibus præiudicari poſſit, hæc dicenda eſſe poſtea. Vſus verò eſt antea nomine τέκμαρσις, & hic verbo προσημαίνεςθαι τέκμιριον verò & σημειον nomina ſignorum ſunt, quorum in prognoſtica parte eſt vſus. Nihilominus magis placet enarratio Galeni qui illud præindicari ad dieticam tranſfert, dicens alia eſſe à quibus præindicari oportet rationem victus, & quantum ac quale dandum cibi ſit. Itaque dicit Hippocrates. Hæc quidem quæ de cibi quantitate exhibenda, & ſorbitione augenda dicta ſunt, per ſe ipſa talia ſunt, hoc eſt, hoc modo habent, non ſolum autem hæc conſideranda ſunt ad recte inſtituendum victum, ſed & multa alia, Multa enim alia ſunt peroportuna, ex quibus præiudicari poteſt, hoc eſt indicatio capi ad inſtitutionem victus pertinens, quę dicuntur poſtea. Hanc enarrationem plurimum iuuant vltima hæc verba. non enim dicendum hoc opere eſt de ſignis prognoſticis, ſed de rebus conſiderandis ad victum recte inſtituendum.

25 *Et quo maior purgatio fuerit, tanto plus dare oportet, vſque ad iudicationem. Præcipue autem iudicationis impetus duorũ dierũ, q̃bus quinto, aut ſeptimo, aut nono fieri videat̃ iudicatio. Tanquã paris & imparis rõ habeat̃. Poſt hoc aũt potiõe mane vtẽdũ veſperi ad cibaria te cõferes.*

Qui-

QVidam intelligunt illud vſque ad iudicationem, excluſiue vt dicũt quaſi in ipſa iudicatione & duos a iudicatione dies minuenda potio ſit, & poſtea ad craſsiorem cibum tranſeundum. verumhi contra primum huius doctrinæ præceptum peccant, quo dicebatur ei cui ptiſſana accipienda ſit, nullam eius capiendæ intermiſsionem fieri debere & ne vnam quidem diem permittendum vaſa inaniri. Qui igitur potionem indies augeret vſque ad iudicationem, in ipſa vero iudicatione, & duobus ab ea diebus, detraheret, aut minueret potionem: poſtea vero etiam cibos ſolidos adderet, intermiſsionem cibi faceret: neque eam æqualitatem eius capiendi, quam illo loco commendari diximus ob ſeruaret. Quare ego non ita intelligo, ſed vſque ad exactam iudicationem, augendam potionem eſſe. Dixerat, ſi os madeſcat & quæ efferũtur ex pulmone ſint qualia oportet, augere oportet quantitatem ſorbitionis: addit nunc, & quo maior purgatio fuerit, hoc eſt quò excreatio magis proceſſerit, tanto plus dare oportet, vſque ad indicationem exactam. Nam tunc temporis, cum ſcilicet iam morbus manifeſte inclinabit, non ſola potione contenti erimus, ſed tranſferemus ægros paulatim ad cibos ſolidiores, & veſperi ad cibos ſolidos. Neque tamen iudicationem extimabimus vt momentum aliquod indiuiſibile: ſed gratia iudicationis, duos dies continebimus ægros cum ſola potione, ita vt præcipue putetur iudicationis impetus durare duos dies, vt paris & imparis ratio habeatur: id eſt, quo minus nos poſsit fallere tempus iudicationis, cum parem & imparem dies caueamus: alioqui enim fallere nos poſsit: cum aliquando in diem parem caſura, a proximo impari ſubripiatur, atque aliquando, partim ſubrepta ab impari, in parem etiam producatur. Expectantes ergo cum ad ſummum vigorem videbitur eſſe peruentum, & copioſe æger expurgari, parem & imparem dies erit ſatis expectare cum ſola potione, ac poſtea ad ſolidiores cibos tranſire. Non tamen hoc in quibuſuis morbis fieri debet, ſed ijs ſolum, qui quinto, ſeptimo, aut nono, ad ſummum, iudicandi videantur. Nam qui ad vndecimum, aut quatuordecimum, aut vigeſimum, produ-

cendi

cendi ſint, non poſsint tranſigi cum ſola ptiſſana, ſed ſolidiori aliquo cibo indigebunt. Sed cur potius manè dandum potionem, & veſperi ſolidos cibos, quam bis ſolidos cibos, aut cibos manè & veſperi potionem? certe non mox dandum eſt bis cibos ſolidos, ne repente mutatio tanta victus fiat: dandum autem ſolidos cibos veſperi, quia niſi quid aliud ſit quod obſtet, conſentaneum magis eſt cibos in cœna dari quam in prandio, quia melius datur ante ſomnum poſt motum, quam ante motũ poſt ſomnum. Sed huic quæſtioni ego dedi caput ſeptimum, libri ſexti controuerſiarum.

26 *Conferunt autem talia magna ex parte ijs qui totis ptiſ-*
27 *ſanis ſtatim vtuntur. Dolores enim in pleuriticis ſtatim ſpō-*
te ſedantur, cum incipiunt ſpuere aliquid mētione dignum, & expurgari. Et purgationes multo perfectiores ſunt: & ſuppurati minus fiunt: quàm ſi aliter quis victum inſtituat: & iudicationes ſimpliciores, & melius iudicantes, & minus
28 *habentes recidiuas. ptiſſanas autem oportet ex hordeo optimo eſſe, & optime eſſe coctas, præcipue niſi ſolo cremore*
29 *ſis vſurus. Nam præter alias ptiſſanæ virtutes, lentor facit hordeum potum non lædere, nullibi enim hæret, neque hę-*
30 *ret ſecundum thoracis rectitudinem. lubriſſima autem eſt, & maxime extinguens ſitim, & concoctu facillima, & debiliſſima eſt, quæ optime cocta eſt. Quibus omnibus opus eſt.*

NOn dicit conferre dicta præcepta de victus inſtitutione ijs qui tota vtuntur ptiſſana mox ac morbus incipit, aut mox ac ptiſsana vti incipiunt, magis quam ijs qui incipiunt a ptiſsanæ cremore. Falſum enim prorſus hoc eſt. Nam ſiue tota ptiſſana, ſiue cremore, ſiue etiam alijs cibis quis vtatur, hæc eadem præcepta debet obſeruare, atque ijs omnibus æquè proſũt. Quid eſt ergo quod Hippocrat. dicit? certe reddit tota hac dictione ad ptiſſanæ laudes, dicitque imprimis hæc omnia quæ conferunt, puta excreare facile, & iudicari, magis meliusque ac

cide-

cidere ijs qui ſtatim vtuntur totis ptiſanis ideſt ijs qui a principio totoque morbo vtuntur ptiſana, neque ab alijs cibis incipiunt, vt ouis piſcibus, aut carnibus vt fortaſſe in Cnidiis ſententijs erat ſcriptum. Itaque cum dicit talia magis conferunt, non de præceptis victus inſtituendi intelligit, ſed de excreatione: & iudicatione, & reliquo morbi decurſu, cumque dicit qui vtuntur totis ptiſanis, non id dicit totas ptiſanas opponẽs cremori. Sed ptiſſanam omnino reliquis cibis. Hunc autem eſſe legitimum ſenſum horum verborum, declarant, quę mox ſubdit: dicens, dolores enim pleuriticis ſtatim ſponte ſedantur, cum incipiunt ſpuere aliquid mentione dignum & expurgari. Suple, ptiſſana autem a principio melius citiusque excreari facit, quã alius quiſpiam cibus, & proinde purgationes thoracis multò perfectiores ſunt: & ſuppurati minus fiunt, qui a principio vtuntur totis ptiſſanis, quam ſiquis aliter victum inſtituat, alios tribuens cibos: & iudicationes fiunt ſimpliciores, hoc eſt magis ſine difficultate, & ſymptomatis: & melius iudicantes, hoc eſt perfectius ſoluentes morbos, & minus habentes recidiuas. nimirũ alterum ex altero fit. Is enim perfectè liberatus a morbo eſt, cui cauſa etiam morbi eſt erradicata: is vero non habebit recidiuã. Cętera quę de modo faciendi, & laudibus ptiſanę dicuntur, explicata fere, iam antea ſunt. Cum dicit pręcipue niſi ſolo cremore ſis vſurus: ne intellige ex optimo hordeo debere fieri cum tota ptiſana vſurus quis eſt potiuſquam ſi ſolo cremore. Sed optimè debere eſſe coctam. Nam minus intereſt valde coctam eſſe, cum ſolo cremore vſurus quis ſit quam cum tota ptiſana Niſi enim valde cocta ſit, & tota ptiſana quis vtatur, minus habebit molliciei & lubricitatis, ac proinde hærebunt grana in via, & in rectitudine thoracis, non ſane in aſpera arteria (non enim per gulam deglutitur ptiſana, præcipue tota) ſed in gula è regione thoracis. Cum dicit debiliſsimam eſſe, intellige, vt Galenus optimè interpretatur, nullius qualitatis eſſe vehementis, & quæ alicui parti nocere poſsit vt alia quã multa. Concludit dictionem dicens, quibus omnibus eſt opus, quaſi ita diceret: hæc omnia ſunt neceſſaria ijs qui pleuritide, aut peripneumonia laborant, vix autem vllus alius cibus ſit in quo hæc omnia ſint: merito ergo omnia agentur melius ijs qui toto morbo vtuntur

tur ptiſanis, quàm qui alijs vtuntur cibis, diximus, iam antea cum de ptiſſanæ laudibus ageretur, etſi ea merito commendetur tantopere, non tamẽ proinde damnandos eſſe medicos qui alijs cibis idoneis etiam vtantur. Mirum enim ſi is ſolus poſsit eſſe ſatis idoneus. Sed contingit dubitare hoc loco, qui fiat vt dolores ſtatim ſua ſponte ſedentur pleuriticis, cum incipiunt ſpuere, ſi incipere ſpuere ſignum eſt incrementi pleuritidis, vt antea diximus. Nam ſigna pathognomonica cum morbo pariter augentur & minuuntur, dolor vero in primis ſignum pathognomonicum eſt pleuritidis. Verum dubitationis huius gratia, & aliarum quę procedẽte opere occurrent, noſſe oportet, pleuritidem eſſe morbum compoſitum, & pertinere partim ad cõpoſitionem, partim ad temperiem. Illud quidem ob molem inquam pars inflammata intumeſcit, hoc ob alterationem, quæ materia alteranda fit vt in febre. Neque ſane hæc duo pariter procedunt, ſed magna ex parte, primum quidem diſtentionem ſummam comparat pars, mox diſtentione remitente procedit materiæ alteratio. Nam diſtenditur ob fluxionem, ceſſat vero diſtendi ceſſante fluxione, & exeunte materia. Atqui cum materia incipit alterari, incipit reſudare, & ob hanc ipſam cauſam pars laxari, plerunque enim iam tunc ceſſauit fluxio. Porrò non eadem ſymptomata ſequuntur vtranque partem morbi. Dolor enim diſtentionem ſequitur, excreatio, materiæ alterationem, merito ergo incipit decreſcere dolor cum incipit creſcere excreatio, atqui tunc creſcit morbus ſecundum alterationem, decreſcit verò ſecundum tumorem: quoniam verò ad ſanitatem vtriuſque mali ſolutio eſt neceſſaria, non dicitur ſimpliciter inclinari morbus, vſque dum ſecundum vtrunque inclinat: & merito ſane: nam omni in re bonum, quod ſimpliciter, conſtat integra cauſa, quod non eſt tale, dicitur ſecundum quid, vt cum os incipit madeſcere, dicetur pleuritis creſcere ſimpliciter, decreſcere verò ſecundum diſtentionem & dolorem.

31 *Niſi igitur quis auxilietur omnibus quibus opus eſt, vt ſit ſufficiens modus talis ptiſſanæ potionis, multis modis*
32 *lædetur. Quibus enim cibis ſtatim incluſus manet, niſi quis deor-*

deorſum prius vacuans potionem dederit, dolorem quidem ſi adeſt auxerit, ſi non adeſt ſtatim fecerit, & ſpiritum denſum fecerit. Prauum autem eſt hoc, deſſicatiuum enim pulmonis, & dolorem inferens hypochondriorum & imi ventris, & ſepti tranſuerſi.

DIxerat ante alia multa eſſe peroportuna ad ptiſſanæ exhibitionem, poſtea dicenda: nunc policiti memor, incipit ea ſcribere. Dicit ergo quãdoquidem præter ea quæ dicta ſunt, multa alia ſint ſcitu neceſſaria, vt recte ptiſſanæ potio detur, & multa quæ niſi caueantur in ptiſſana exhibenda, cõtinget ægrotum lædi. Niſi quis auxilietur omnibus quibus opus eſt, vt ſit ſufficiens modus talis ptiſſanæ potionis. Ideſt, niſi quis circunſpiciat, apponatque omnia quæ ſunt neceſſaria, & caueat omnia, quæ caueri debent, vt ſit idoneus exhibendi modus, multis modis lædetur qui ptiſſanam accipiet. Probat hoc ita habere, narrare incipiens quæ caueri debent, & incommoda quæ niſi caueantur, fient. Si quis enim (inquit) potionem dederit ijs quibus cibus incluſus manet, non vacuans prius deorſum, dolorem quidem ſi adeſt auxerit, ſi non adeſt, fecerit, & ſpiritum denſum fecerit. Hic illud ἐγκατακέκλειται non ſignificat vtcunq; manere, ſed incluſum ex multo iã tpe, quare cibus ẽt ſignificet hic, vt Galeno ẽt vr̃, ſtercus, & durata feces, Itaq; qd̃ hic dr̃, aliud eſt ac quod poſtea dicetur, non eſſe exhibendam potionem donec cibus prior deſcenderit. hic enim nõ de priori cibo ſolum agitur qui non deſcenderit, ſed de veteri qui multo iam tempore incluſus manet, neque ſolum exigitur, vt deſcendat, ſed vt ſubducatur. Quid eſt ergo quod nũc dicit? certe explicat, quod antea dixerat, quicunque igitur ptiſſanis vtuntur in his morbis, ne vnam quidem diem permittant vaſa inaniri, ſed vtendum citra intermiſsionem, niſi expediat aut ob pharmacum, aut clyſterem intermittere. Nunc explicat quando ob clyſterem intermitti debeat ptiſſanæ potio. Nimirum vbi ſtercus concluſum hæres inteſtinis abſtinendum eſt à potione, vſque dum clyſteribus ſubductum ſit. Nam aliter potio non deſcendet, quare morabitur in ſuperiori parte ventris, indeque flatus mittet ad ſuperna, qui latera diſtendant. tametſi enim ptiſſana

non eſt flatuoſa, nullus tamen ſuccus adeo flatus expers eſt, vt niſi deſcendat aut didducatur, ſed in hypochondrio moretur, non fiat ex eo flatus, qui inflet, & latera diſtendat. Quare ſi ea habent iam doloroſam affectionem, vt in pleuriticis dolorem auxerit, diſtenta enim parte inflammata neceſſe eſt dolorem augeri. Nam & ijs etiam quibus ibi dolor non eſt, ſolet ob copioſsiorem potum, aut cibum male è ventriculo deſcendentem, excitari. Profecto non pleuritidi ſolum, ſed omni etiam morbo accomodatum præceptum eſt hoc: magni enim momẽti in omni febre & in omni morbo, ante aliam curationem vẽtrem vacuare, ne in eo ſit vlla redundantia, aut vetus ſtercus. Plurimi enim morbi inde naſcuntur, & omnes qui ex materia pendent, inde fouentur. Quare magni ſemper momenti eſt ventris curam gerere. Sed dices, quorſum differens de pleuritide dicit, ſi non adeſt, ſtatim fecerit: ſi dolor eſt ſignum quod non poteſt abeſſe à pleuritide certe non de ſola pleuritide dicere cæpit, ſed de pleuritide aut perineumonia. Hæc verò non habet adiunctum dolorem. Fiet ergo, vt ſi huic obturatis inteſtinis detur potio, excitetur dolor, qui non aderat. addit, et ſpiritum denſum fecerit. Cauſa eſt in promptu, nam potione non deſcendente, ventriculus diſtendetur, & ſeptum tranſuerſum comprimens libere moueri prohibebit. cum ergo reſpiratione multa indigeat homo, & ob hanc compreſionem, cogatur facere minorem, faciet crebriorem. Prauum autem (inquit) eſt hoc. per ſe ſanè conſtare cuiuis poterat, hoc non eſſe bonũ, ſed exagerandi gratia dixit, prauum autem eſt hoc, quaſi dicat, valde malum eſt, præcipuè in pleuritide in qua facili reſpiratione opus eſt, & ad occurrendum inflammationi, & ad excreandum. nam ſiccat pulmonem. Si enim reſpiratio pulmonem & thoracem temperat, conſtat eius difficultatem ardoris & ſiccitatis eſſe cauſam. Quam graue autem ſit in pectoris morbo exuri ex difficili reſpiratione, paulo poſt dicet, indicans, ſiccari interius ſputum, ſiccatumq; rurſum facere reſpirationem difficiliorem, & hanc rurſum ſiccari magis, vſque dum ſpirandi difficultate, & ſiccitate ſe mutuo augentibus, homo ſuffocatur. Dolorem etiam infert hypochondriorũ, & imi ventris, & ſepti tranſuerſi, quia hæc omnia mouentur cum thorace. crebrius

ergo ſolito agitata dolent, & inflammantur.

Quin etiam ſi adhuc dolore lateris continuo exiſtente, & qui non ſedetur calefactorijs fomentis, & ſputo non exeunte, ſed citra concoctionem facto valde viſcoſo, niſi quis ſoluat dolorem, aut aluum emoliens, aut venam ſecans, vtrum horum magis confert, ptiſſanas autem ita habenti tribuens, cito mors horum fit.

EXplicat aliud quod in exhibenda ptiſſana teneri maximè debet. Hoc verò eſt, pleuritide in principio conſiſtente, dolore affligente citra intermiſsionem, & ſputo non exeunte, ſed citra concoctionem facto valde viſcoſo, non eſſe dandã ptiſſanam, neque verò cibum alium antequam dolor ſedetur, aut fomẽtis, aut ſi his non cedat, expurgatione aut miſsione ſanguinis, vtro horũ magis videbitur indigere. Nam ſi quis nihil horum faciens, cibum det, fluxionem auxerit, & dolores, qui rurſum conuocata fluxione ſeipſos auxerint, atque ita fiet vt antequã cedere incipiat tumor, in ipſo principio homo moriatur: quod inſinuans dicit, cito mors horum fit: ideſt intra principiũ morbi moriuntur. Quare quod Gal. dicit, præcipere nunc Hippocratem, ne quis vtatur ptiſſana in vigore exiſtente inflammatione, intelligendum venit, de vigore ipſius tumoris & doloris, non totius morbi. Vt autem diſtinguantur hi vigores dictum iam ſatis eſt. De fomentis expurgatione, & venæ ſectione in pleuritide, poſtea dicetur. Nunc illud vnum docetur, quod & tonſoribus etiam notum eſt, in pleuritidis principio tenuiſsimè eſſe cibandum, atque adeo vſque dum facta ſit mediocris miſsio ſanguinis, dandum nihil.

Ob has igitur cauſas, atque ob alias ſimiles adhuc magis qui totis vtuntur ptiſſanis, ſeptimo die aut citius moriuntur, alij quidem mente læſi, alij autem orthopnea & ſtertore ſuffocati. Bene autem hos antiqui ſyderatos eſſe putabant, ob hoc præcipue, non minimum autem quod ipſis morientibus latus liuidum inuenitur plaga ſimile. Rei au-

tem huius hæc eſt cauſa, quod priuſquam ſoluatur dolor moriuntur, celeriter enim anheloſi fiunt, à multo autem & crebro ſpiritu, vt iam dictum eſt, ſummè viſcidum, ſine concoctione factum ſputum, prohibet fieri ægreſſum, ſed ſtertorem facit, impactum in bronchijs pulmonis, & cum adhoc peruentum erit, lethale magna ex parte eſt. Etenim ipſum ſputum impactum prohibet ſpiritum intro ferri, cogit autē celeriter extra exire, & in malum mutuo ſe iuuant. Sputū enim impactum denſum ſpiritū facit, & ſpiritus denſus exiſtens lentum facit ſputum, & prohibet fieri lubricum.

GAl. cenſet cauſas hic vocari potiones ipſas, quaſi Hippocrates diceret, ob has potiones, ptiſſanæ ſcilicet, atq; ob alias multo magis vt vini, mulſæ, oxymelitis, aut ēt aquæ, ſiquis intēpeſtiuè eis vtatur, moriunt̃ multi ſeptimo die, aut citius. Verū mihi nō placet cauſas vocari potiones, nā prçterquā qđ impropria ſit nominū acceptio, oratio ipſa ſit inepta. Perinde.n. ſit ac ſi diceres, ob potionē ptiſſanæ, ac multo magis ob potiones vini oxymelitis, aut mulſæ, moriuntur qui vtuntur ptiſſanis, quid ineptius? an qui vtuntur ptiſſanis moriuntur propter potiones vini oxymelitis & mulſç? Non igitur eſt hic legitimus huius loci ſenſus. nam præter dicta, de vino, mulſa, & oxymelite, mox dicet ipſemet Hippocrates, quod fruſtra repeteret, quid ergo eſt quod Hippocrates dicit? certe reſpondere incipit illi quæſtioni quam in principio totius operis ſcripſit, in cuius ſolutione totius huius libri eſt conſtitutio. Interrogabatur, qui fieret, vt quidam ptiſſana ſemper vterentur, & alij eius vſum magnopere vituperarent, quaſi magnas noxas afferentem: cauſa certe eſt, quia ptiſſana, ſi quis ea tempeſtiuè vtatur eſt vtiliſsima, ſi intempeſtiuè maximè noxia. Medici verò hæc non valentes diſtinguere, alij intuentes in illud laudant. alij in hoc, vituperant. Dicit ergo nunc, ob has cauſas, id eſt, quia hæc non obſeruant, ſed inteſtino repleto fecibus, aut vigente adhuc dolore, neque miſsione ſanguinis præmiſſa, accipiunt, atque ob alias ſimiles cauſas adhuc magis, id eſt & ob alia etiam præterea quæ obſeruari opor-

oportet,& procedente opere dicentur, qui totis vtuntur ptiſſanis,moriuntur ſeptimo die,aut citius, nimirum in ipſo vniuerſali principio pleuritidis,quæ ſi acuta tantum ſit vſque ad ſeptimum eſt in principio, ſi acutiſsima, ſolum vſque ad quartum: Alij quidem moriuntur mente læſi, alij autem orthopnea, aut ſtertore,ſuffocati. Nimirum quibus mors fit permutato morbo in veram perineumoniã,delirare ſolent, quibus non fit in pulmone inflammatio,ſed collectio ſolum excrementorum in aſperis arterijs ſuffocantur,cum orthopnea & ſtertore. Moriuntur verò ij qui ita delinquunt in victu,tam breui, vt bene hos antiqui vocauerint ſyderatos:ob hoc præcipuè,id eſt, quia tam ſubito moriuntur,& quia ipſis morientibus latus liuidum inuenitur,quaſi percuſsi eſſent fulmine.Quòd autem hoc fiat cã eſt,q̃ moriuntur prius quam ſoluat̃ dolor.Nimirum quia moriuntur antequam ſoluatur,aut remittat dolor,conſtat eos mori præ inflammationis magnitudine, materia neque cępta coqui neque excreari.Si enim aut reſolui cępiſſet inflammatio,aut expurgari materia,dolor cępiſſet remitti. Quoniam autem præ magnitudine inflammationis moriuntur,totum latus gangrena corripitur,& liueſcit morientibus,& quoniam materię nihil excreatur,ſed lẽta & ſicca hæret in pulmone,ſuffocantur. Explicat deinde ſatis diſſerte hunc caſum eſſe lethalem, quod lentum hærensque ſputum,& reſpiratio difficilis ſeſe mutuo augeant.Tota hac dictione admonemur ne antequam miſsione ſanguinis dolorem fecerimus remittere,cibo vtamur,niſi forte mulſa aut oxymelite,coquendi,aut incidendi cauſa.

Prahendunt autem hæc non ſolum eos qui intempeſtiue vtuntur ptiſſana, ſed multo magis, ſi quid aliud comedant aut bibant,ptiſſana deterius.

ECce hic dicit Hippocrates apertè, quæ illũ proxima oratione dicere Gal.putabat. Videlicet hæc incõmoda quę dicta ſunt, appræhendere non ſolum eos qui intẽpeſtiue vtãtur ptiſſana,ſed multo magis ſi quid aliud comedant aut bibãt ptiſſana deterius,neq; obſeruent, quæ oporteat obſeruari. Si enim ptiſſana, quam omnibus alijs cibis prętulit, tantas noxas pare-

re poteſt, intempeſtiue accepta, alia certe maiores pariant, ſi intempeſtiue accipiantur? Sed quæ ſunt alia? quicunque cibi aut potus, vt carnes, piſces, oua, legumina, oxymeli, mulſa vinũ, aut aqua. Porrò quæ ſunt illa incommoda quæ apprehendẽt vtentes intempeſtiue? Certè quæ dicta ſunt, inflari ventrem, dolorem, ſi adeſt, augeri, ſi non adeſt excitari, diſpnea corripi, ac præterea mori breui. Sed quæ ſunt obſeruanda vt tempeſtiuæ ſint potiones? nunquid eadem ad ptiſſanam, & oxymeli ac mulſam, an diuerſa? huic interrogationi reſpondet mox dicens.

41 *Bene igitur maxima ex parte ſimilia ſunt auxilia vtentibus totis ptiſſanis, & earum cremore: ijs vero qui neutro horum ſed ſolo potu aliquando aliter auxiliandum*

INtelligunt hic neoterici ſermonem eſſe de reliqua curatione, ac dici eis qui vtuntur tota ptiſſana aut cremore eandẽ curationem, quod ad reliqua auxilia attinet, cõuenire, ijs vero qui ſola potione aquæ, diuerſam. Quia nõ debent ſolo potu cõtenti eſſe, niſi qui acutiſsimo exacte laborant morbo, illis vero ob morbi acutiem nõ poteſt eadẽ curatio quæ alijs congruere, ſed fallunt. Nam ſi tota ptiſſana vtendũ eſt in acuto, & cremore in acutiſsimo, & aqua in acutiſsimo exacte, non minus differret curatio eius qui cremore vtetur, à curatione eius qui tota ptiſſana, quã eius qui ſola aqua à curatione eius qui cremore. Nam differentiã curationis non ſit a cauſa, neque eſſentia, neq; loco affecto (hæc enim eadẽ ſunt) ſed ſolũ ab acutie, hæc verò æqualis eſt interdicta. Gal. nihil certi dicit, neque explicat quę ſint hæc auxilia, ſed ego dicam nunc aperte. Dixerat nuper, niſi igitur quis auxilietũ omnibus quibus opus eſt. Quo loco explicuimus illud auxiliari ex omnibus, eſſe nihil aliud quã obſeruare omnia præcepta quibus ſit opus vt ſit ſufficiens modus exhibitionis ptiſſanæ. Eodẽ verbo vtitũ hic, & illic, nimirũ τιμορήσαι Aequum ergo eſt eodẽ ſignificato hic accipi atq; ita intelligere, igitũ maxima ex parte ſimiles ſunt cautiones, & eadẽ obſeruanda ijs qui ptiſſana tota vtuntur, & qui cremore, ijs verò qui neutro horum, ſed ſolo potu, ſimplici ſcilicet aut medicamentoſo, vt aqua, aut mulſa, aut oxymelite, aliquando opus eſt alijs

pecu-

peculiaribus obſeruationibus. Quæ ſint autem illæ partim dicetur libro tertio huius operis. Hic ſenſus eſt verisſimus, & cum proxima ſententia plurimum congruit. Cum enim dixiſſet, dicta pericula præhendere non ſolum eos qui intempeſtiuè vtūtur ptiſſana, ſed multo magis ſi aliud quid intempeſtiuè accipiant, explicare vollens quæ ſint obſeruanda vt tempeſtiuè accipiantur ptiſſana, & aliæ potiones, dicit ad ptiſſanam & cremorem eſſe eaſdem obſeruationes, ad alias potiones, non omnino eaſdem.

Oportet autem hoc omnino ita facere ſi nuper paſto 42
cuipiam, & alui onere haud quaquam purgato febris, vel
cum dolore, vel ſine dolore incæperit, a ſorbitione tantiſper
temperandum, donec cibum ad infernam inteſtini partem de
ſcendiſſe coniectatum fuerit. Vbi autem dolor aliquis tenue 43
rit, oxÿmelite in potu vtendum, hyeme calido, æſtate autē
frigido, quod ſi multa ſitis fuerit, mulſa vtendum, & aqua
Deinde quidē ſi dolor quis inſit, vel periculum aliquod ap- 44
paruerit, dare potionem, neque multam, neque craßam, ſed
poſt ſeptimam vel nonam ſi validus ſit. Si vero non ſubÿt 45
vetuſtus cibus, ei qui recētem acceperit, ſi fortis fuerit, vel
ætas vigens, clyſtere vti, ſin autem fuerit debilior, glande
vti, niſi ſponte exierit bene.

DVo hic facit, addit aliud præceptū, quod in exhibēda ptiſſana tenendū eſt, & explicat exemplo quod mox dixerat: nimirum non omnino eſſe eaſdē obſeruationes in alijs potionibus, vt in ptiſſana & eius cremore. Præceptū eſt, ſi nuper paſto cuipiam, cui neq; aluus deonerata ſit, neque recens cibus ex ventriculo deſcenderit, febris inceperit ſiue cū dolore, ſiue ſine eo, non eſſe dandam ptiſſanā vſque dum cibus deſcenderit ad inteſtina. Meritò ſanè dicit ſiue cum dolore ſiue ſine dolore. Nam non ſolum in pleuritide vtilis eſt hæc obſeruatio, ſed & in omni alia febre, atque adeo omni morbo, quin & in bona valetudi-

ne. Semper enim nocet cibus alius, antequã è ventriculo prior deſcenderit. Nam prior poſteriorem corrumpit, ſi plurimum immoretur, ſin minus, incoctum deſcendere facit. Hæc ergo incommoda in omnibus habet, quædam etiam alia peculiaria habet in dolore, quæ antea dicta ſunt. Nimirum dolorem auget & diſpneam. Non tamen proinde putandum eſt, hoc idem eſſe, & quod antea dixit, quibus cibus ſtatim incluſus manet, ſatis enim differt. Illic enim de cibo veteri qui non exeat, hic de veteri qui non exeat, & recenti qui non deſcenderit à ventriculo: quo caſu ob duas cauſas iam prohibetur ptiſſanæ atque adeo cuiuſque alterius cibi exhibitio, quarum altera alteram conſeruat. Nam feces non euacuatæ deſcenſuro cibo impedimento ſunt. Itaque tunc temporis à cibo abſtinendum. Quid ergo agendum? certè abſtinendum à cibo, vtendum verò glandibus aut clyſteribus quæ feces ſubducant, & potionibus quæ è ventriculo detrudant. Nam fecibus ſubductis locus dabitur deſcendenti cibo, atque ita is facile à potionibus detrudetur. Si igitur eum cui hæc ſint, dolor aliquis tenuerit, itaque iam laboret dolore, & feces habeat impactas, & cibum non deſcendentem, vtendum eſt oxymelite. Nam etſi antea, cum diceret, ſi ſiccior ſit morbus, quam quis exiſtimet, non oportet, multum dare, ſed præbere ante ſorbitionem, aut mulſam, aut vinum quaſi non ea ſolũ vſui eſſe poſſent, neq; ea maxime, adiecit, aut quodcũq; magis quadrabit: nũc aũt magis quadrat oxymeli quã mulſa, quia ponitur dolor crudus & in principio, & feces impactæ, & ventriculus cibo occupatus in tanta aũt ventris totius & thoracis conſtipatione oxymelitis qualitas deſideratur, quia incindit, & exterget multo potentius quam mulſa, & coquit non minus quam ea: verum ſitim auget multò magis quam mulſa, quia capit multo plus melis quam ea, & acetum et ſi ſit refrigerãs, eſt tñ ſiccans, ac proinde ſitim infert, niſi tam exiguũ, & tam multa aqua dilutum, vt vim ſiccandi amittat, tunc eñ extinguit ſitim magis etiam quam ſola aqua, quia vim ſiccandi deponit, & refrigerandi auget. In oxymelite autem maior aceti quantitas, atque cum aquę minori eſt, quam vt poſsit ſiccãdi vim amittere, Proin, ſi multa ſitis fuerit, mulſa vtendum potius: aut etiã aqua ſola ſi ſit ſitis maxima. Conſtat verò ex his ſi vtraq; neceſsitas incidat

cidat

cidat ſimul incidēdi ſcilicet,& ſedandi ſitim, licere parare oxy meli aliud quod aquæ plus, melis, & aceti recipiat minus ſolito, aut in mulſam tantilum aceti infundere. Quin & ipſa mulſa vtemur in quibuſdam dilutiori, in quibuſdam minus, vt magis minusve bilioſa eſſe videbitur pleuritis. Mulſa em̄ eſt bilioſa, tā to autem minus quanto eſt dilutior. Ergo vt erit pleuritis bilioſior ita vtemur dilutiori, vſq; adeò, vt ſi res ita exigat poſsimus venire ad ſolam aquam, quam conſtat neque coquentem neque incidentem eſſe, ſed attemperantem. Hinc verò diſcemus, quādoquidem Hippocrates vel in pleuritide ad ſolam aquam frigidam venit, non debere nos admodum pertinaciter, vt quidā faciunt, indicationi a cauſa adherētes, intemperiem negligere, ſatius enim aliquando eſt morbum protrahi permittere, quam breui hominem exuri. Itaq; vides vt exhibēdi oxymeli, & mulſam, & aquam, non eædem ſint regulæ, ſed peculiares quaſdam habent cautiones. Conſidera etiam Hippocratem ſerapia omnia præbere hyeme calida, æſtate frigida, contra ac vulgares quidam medici, qui tepida tribuunt, non conſiderantes ventriculum lædi maxime tepidis, frigidis verò & calidis iuuari & delectari. Rectè autem tribuuntur calida hyeme, frigida æſtate, ita enim ſunt iucundiſsima, & intenperiei aeris occurritur. Verum dices, durum eſſe, ægrotum ſine ſorbitione ptiſſanæ aut alio cibo cōtinere cū ſolo oxymelite aut ſola mulſa tandiu. Quid enim, ſi etiā ſi hæc omnia agas, tamen dolor duret diu? & deliquia animi? aut peruigilia, aut alia huiuſmodi ſuccedant, quibus indicetur non poſſe durare hominem donec morbus concoquatur? nunquid ne tunc quidem ſorbitionem dabis? dabo ſanè, nam tunc vrgentiæ gratia dari debet, etſi alia obſtet Hoc vt doceat, dicit deinde quidem ſi dolor quis inſit, id eſt, perſiſtat duretque, vel periculum aliquod apparuerit, periculum ſcilicet mortis ſe inſinuet ex tam longa inedia, dare potionem. Sed ſi hoc eſt quod Hippocrates docet, quorſum addit, neque multam neque craſſam, ſed poſt ſeptimam vel nonam? nam vrgentiæ nullum tempus nulla quantitas præfinitur, ſed dandum eſt quantum, & quocunque tempore neceſsitas exigat. Ita eſt, ſed indicationi ab vrgentia fieri debet ſatis cum quam minimo auxilio fieri poſsit. itaque

dari debet quantum ſit neceſſarium,nihil tamen præterea. Proinde dum præter methodum datur ptiſſana ob vrgentiam, neque multa neque craſſa neque ante ſeptimum aut nonum diem dari debet,ſi æger validus ſit,ſi enim non ferant vires, dandum eſt quantum & quandocunque poſcent. Itaque potionibus trudentibus ex ventriculo ita ſuccurritur, ſi tamen vetuſtus cibus non ſubijt,ſed hæret in inteſtinis,ipſe impediet recentis cibi ex ventriculo deſcenſum,quare fruſtra laborabitur potionibus niſi feces ſubducantur, vtendum ergo erit clyſtere ſi fortis fuerit virtus & vigeat ætas,ſin minus glande,niſi ſponte exierit bene. Quo loco conſideratione dignum in primis eſt, quanto ſtudio Hippocrates velit deuitare omnia auxilia, vtque eis vti nollit, niſi neceſsitate compulſus. Nam ne glandem quidem immitti leuiter permittit,ſed niſi ſponte exierit aluus. Quaſi diceret, ſi enim citra eam poteſt aluus deonerari,ne glande quidem vtendum. Quid enim aliud inſtrumenta medica faciunt, niſi valde neceſſaria ſint,quàm negotium faceſſere naturæ? conſidera præterea quàm cautus ſit Hippocrates, & quam longe abſit a temeritate, qui ad clyſteris vſum exigit vt facultas fortis ſit, & ætas firma. Certè veteres fortioribus clyſteribus vti conſueuerant, et fortioribus inquam paratis, & longè plus infundere quam nunc, proinde plus virium ad id ſuſtinendum exigebant, & vt potentiori auxilio fidebant. Videas enim ſæpiſsimè Hippocratem in epidemijs in difficillimis curationibus vt pręſtantiſsimi auxilij clyſteris mentionem facere. Verum ad feces duratas nō opus erat clyſtere ex tóto corpore trahente, ſed extergente ſolùm & emoliente,quare minus videbatur tam multas vires exigere. Sed ſolum,ne homo eſſet debiliſsimus. Quid enim? nunquid ſi feces ſeni duræ & impactæ ſunt, non vtemur clyſtere? quid ſi glans non ſufficit?an caſus iam eſt incurabilis?non certè, ſed Hippocrates hoc dicit,nos commonens, vt quocunque auxilio vti velimus, curemus ſit facultas quæ ſatis ſuperque ferre poſsit. Tutiſsime enim ita proceditur. Nam etſi quid a medico peccetur (nihil autem peccare magis quam humanum eſt) cum facultas eſt fortior quam pro auxiliorum magnitudine, poſſunt etiam errata vinci. Non tamen proinde ſi nō detur tam tutò procedere,& res vrgeat, ſuperſedendum a curatione eſt,

ſed

ſed tentandum etiam aliquando cum temeritate aliquid.

Occaſionem autem dandæ ſorbitionis hanc maxime ſeruari oportet & per initia, & per totum morbum. Cum quidem pedes frigidi ſint, abſtinere oportet à ſorbitionis exhibitione, præcipue autem a potu abſtinendum: cum autem calor ad pedes deſcenderit, tunc dare, & putare plurimum poſſe occaſionem, in omnibus morbis, precipue autem in acutis, & maxime in magis febricitantibus, & in maximo periculo conſtitutis. 46

HActenus loquutus eſt de tẽpore vniuerſali quo dari aut non dari debet cibus, docens in totius morbi principio abſtinendum, vſque dum dolor remittat & os madeſcat, & feces exierint, & cibus deſcenderit: nunc de tempore particulari, & hora cibo accommodata agit, dicens in principio paroxiſmi abſtinendum a cibo & potu eſſe, dandum vero in inclinatione idque obſeruandum & circa principia & per totum morbũ. nimirum pedes & reliquas partes extremas refrigerari, principij eſt, quia calor accurrit ad viſcera, & ab extremis partibus, ſe ſubtrahit: calorem vero ad pedes deſcẽdiſſe, eſt inclinationis, quia tunc temporis fuligines vſtæ per extremas partes expirant. Simile ergo eſt quod nũc dicit, & quod in aphoriſmo vndecimo ſectionis primæ, præterquam quod illic dicitur in paroxiſmis abſtinendum, quia, cibum dare in illis noxium eſt, hic vero definitur quæ paroxyſmi pars ſit ad cibum capiendum ineptiſsima & quæ minus inepta. Nimirum in ipſo paroxiſmi principio cũ maximo, in inclinatione cum minimo periculo datur. Quia in principio periclitatur reconditus calor velut a viridibus lignis ſuffocari, crudi autem cibi, obruunt. Maiori autem cum periculo datur ea occaſione frigidus potus quam cibus, quia potus & obruit, & in conſtipatum calorem confertim incidens, refrigeratione extinguit. Non tamen vt potus frigidus minus etiam quam cibus dandus in principio paroxyſmi, ita in inclinatione eſt minus vtilis, quin potius, cibus ſi fieri poteſt, ne per totum quidem paroxyſmum dandus, ſed expectanda in febricitatio

potum

potum vero in pleriſq; febribus,non ſolũ licet,ſed etiam expedit dare inclinante febre,atq; adeo in quibuſdam vigente vt inclinet,plus autem aut minus, citius aut tardius, frigidiusq; aut minus frigidum,vt febris inclinabit magis ad bilioſam, aut pituitoſam. Dicta ſunt multa alia ad hunc locum pertinentia in commentatione dicti aphoriſmi, vbi docuimus ab hac regula excipi debere bilioſos valde, & qui picrocholi cum ſint, citra partis alicuius phlegmonem,aut putreſcentiam,bilis vſtione febricitant: illos enim oportet ventriculo non omnino cibo vacuo paroxyſmum expectare, aut in ipſo paroxyſmo accipere: quia aliter non poſſunt bilis confluxum in ventriculũ ſuſtinere, & magis periclitantẽ à ſyncope cardiaca, quàm a calidi ſuffocatione. Exagerat deinde Hippocrates hoc præceptum, dicens putare oportere plurimum poſſe occaſionẽ cibi exhibẽdi. Certè tantum poteſt, vt putem plurimos ob malè inſtitutum victũ perijſſe,qui alioqui fuiſſent liberati, atque adeò plurimos ſolo victu liberatos eſſe a maximis morbis citra aliam curationem. Dicit plurimum poſſe in morbis,præcipue autem in acutis, maximè in magis febricitantibus, & in maximo periculo conſtitutis. Hæc dicit alludens ad ea quæ in proœmio dixit,puta victus inſtitutionẽ rem magnam eſſe pręcipue in morbis acutis quorum febres continuę ſunt,& occidunt. Sed dices quo pacto poteſt pertinere hæc occaſio cibi prębendi ad acutos morbos,nõ enim videntur in acutis febribus accidere frigora rigores aut hororres,ſed in ſolis intermittentibus, quæ neque periculoſæ ſunt neque acutę. Certè multę continuæ febres ſunt horridæ,vt vocatæ ſemitertianę,& aliæ ob alias occaſiones. Sed pręter has omnes,quæ non ſunt cõtinentes,habent exacerbationes, in quarum principijs accidit pulſus conſtrictio, atque adeo in multis etiam quędam refrigeratio pedum. In omnibus autem cauendum eſt cibum dare in exacerbationis principio, In acutis verò vt ſunt periculoſiora & mutabiliora, cęteris paribus quodcunque erratum habet plus periculi.

47 *Vti autem primum maxime quidem cremore, deinde autem ptiſſana, ſecundum coniecturas præſcriptas diligenter conſiderans.*

HOc ſanè in pleuritide & perineumonia manifeſtum eſt, quia in his incipiendũ a tenuiori cibo, procedendumque ad craſſoré; ſed & in alijs febribus, niſi ptiſſanæ aſſueuerint ęgroti, non erit præter rem a ptiſſanæ cremore incipere, vt mutatio conſuetudinis paulatim fiat, poterit enim ita etiã dari plus in principio, aucta quantitate cremoris, quantum tenuitate ſuperat. Hęc verò debes facere ſcd̃um p̃ſcriptas cõiecturas diligẽter cõſiderans, an ꝓfutura an vero læſura ſit ptiſſana. Quia.n. hęc non diligenter conſiderabant, quidam attendentes commoditates ptiſſanę oportunè epotę, commendabant ſummopere ptiſſanam: alij videntes incommoda ex ptiſſana accepta importunè imputantes ea ipſi ptiſſanæ, dicebant ea nihil eſſe deterius. Vides ergo vt in dilutione propoſitę in principio quęſtionis, totius libri huius primi, qui hic iuxta Galeni partitionem finitur conſtitutio fuerit.

Liber Secundus.

DOlor autem lateris ſiue in principio fiat, ſiue poſtea non abs re eſt calidis fomentis tentare ſoluere dolorem.

NOmen doloris lateris hic non de vera pleuritide ſolum, quæ in inflammatione lateris habet eſſentiam, dicitur, ſed de quocunque lateris dolore. Hanc enim ob cauſam, tam variã curandi huius doloris rationem ſcribit, ſcripturus alioqui ſimpliciorem. Nimirum vera pleuritis non admodum poteſt diſsidere, cum omnis ſit inflammatio, ſiue exquiſitior aliquanto, ſiue alterius generis tumoris aliquantũ ſit particeps, ſiue membranã ſuccingentem cõſtas ſiue muſculos ſolum teneat. In omni itaque pleuritide ea curatio erit idonea quam inflammatio petit adiuncta partis indicatione. Verum dolores laterum a diuerſis morborum generibus naſcuntur: nam & ab inflammatione, & a flatibus, & a ſuccis crudis eo loco hærentibus, & a qualicũque in latus incumbente deſtillatione, quin etiam ab affectionibus hepatis aut lienis ob alligationem eorum viſcerum coſtis infernis. Nihilominus poſſunt curationes omnium dolorũ lateris

teris habere præceptionem aliquam communem, præcipue in initio. Omnes enim morbi qui ſunt eatenus ſimiles, vt ambiguitas aliqua in eorum dignotione eſſe poſsit, in initio minimè dignoſci poſſunt, & proinde curationes minimè differunt, cũ verò procedunt, & apertè differunt, curationes etiam faciunt diſſidere. Vt doloris colici & nephritici imprimis eadem, poſtea curatio ſatis diuerſa eſt. Ita hæc præceptio ad omnẽ lateris dolorem pertinet. Dolorem lateris, ſiue in principio fiat, id eſt nullo alio morbo prægreſſo; ſiue poſtea, ali ſuccedens, non ab re eſt tentare calidis fomentis diſſoluere. Fiunt vero ſæpe (nam & de hoc dubitant quidam neoterici) vtroque modo, vtrique laterum dolores, & veræ pleuritides, & reliqui laterum dolores a principio & poſtea. Quamquam veræ pleuritides crebrius fiunt a principio quam multæ aliæ inflammationes internæ, vt quæ phrenitides, quæ lethargi: verum & alijs morbis ſuccedũt: graue dinibus præcipuè cum male curantur. Sed & alij quicũque morbi poſſunt poſtremo in pleuritides euadere, quod ſanè genus lethalis abſceſſus eſt. Itaque vtcunque dolor incipiat latus obſidere, oportet tentare calidis fomentis diſſoluere. Quo fit vt illud tentare non ad morbi cognitionem pertineat, vt plerique accipiunt, quaſi fomentis tentantes an vera pleuritis ſit, an non, quandoquidem & in vera pleuritide fomentis tentandum eſt, ſed ad curationem. Quaſi tentare debeas an fomentis curari poſsit, ne, niſi opus ſit, maioribus auxilijs vtaris. Sed quoniam tentantes admouemus fomenta, conſtat non ſemper admouenda eſſe, ſed tunc ſolum cum ſpes aliqua eſſe poteſt, fore vt ſolis fomentis cedant dolores: nimirum ſi dolores ex flatu aut ſuccis frigidis ſunt, cedent fomentis calidis, contrarij ratione, niſi cauſæ plurimum redundent, nam ita etiam opus erit prius expurgare totum corpus: ac nonunquam etiam mittere ſanguinem, ne dolor alia ex cauſa incipiens, ſanguinem conuocans inflammationem faciat. Sed & inflammationes laterum ſi exiguæ ſint, & corpore vacuo, poſsint fomentis ſolis cedere, & quia fomenta quod in parte eſt diſſoluent, & ſedantia dolorem (anodina cũ ſint) qui mouebat, fluxionem ceſſare facient. Nam cum aliæ nõ nullæ trahendi cauſæ ſint, nulla eſt cum dolore conferende: quare cum dolor fluxionis cauſa maxima ſit, anodina in corporibus

non

non admodum plenis fluxiones ſedantia ſint, non minus quam quæ repercutiunt. Verum ſi quis mox ac accedit ad ægrotũ, videt quinque pleuritidis ſigna (hæc ſunt, febris perpetua, dolor pungens, tuſsis, difficultas reſpirationis, & pulſus durus) cõſpicua & magna, male faciet incipiens a fomentis, ac non potius a miſsione ſanguinis. Si etiam videat, citra hæc, lateris dolorem, cum magna tamen redundantia excrementorum in toto corpore, ab expurgatione debebit incipere, his enim caſibus nulla ſpes eſt forè vt ſolis fomentis res cedat. Alioqui agendum eſt a principio fomentis calidis, quia partis natura non fert frigida, neque repercutientia, ſed laxantibus, ab initio indicat vti.

Calidorum autem fomentorum optimum eſt aqua calida, in vtre, aut in veſica, aut in æneo uaſe, aut in cruſtaceo. 2 *Suſternere autem oportet molle aliquid ad latus, lenitatis gratia.* 3 *Bonum autem & ſpongiam mollem magnam ex aqua expreſſam apponere: contegereque linteo fomentum oportet, pluri enim tempore ſufficiet, & permanebit, ſimulque ne vapor ad ægrotantis ſpiritum eferatur: niſi videatur hoc etiam vtile ad aliquid eſſe, eſt enim cum ad aliquid oportet.* 4 *Adhuc autem & ordeum, & eruum in aceto diluto, vt paulo acidius ſit, quam vt quis bibere poſſit, macerata ac feruefacta & in marſupia coniecta, apponere, & furfures eodem modo.* 5 *Fomentum autem ſiccum præbeut ſal, & milium torefactum, in laneis ſaculis conuenientiſſimũ. Etenim lene & blandum eſt milium.* 6

FOmenta differentiam recipiunt ex facultate qua ſunt, & ex inſtrumentis quibus admouentur, & ex ſubſtantiæ modo. Ex facultate quod ſimplicia ſint & medicamentoſarum facultatum expertia, aut medicamẽtoſa, & inſignibus prædita qualitatibus: ex inſtrumentis, quod admoueantur in vtre, veſica, aut vaſe ęneo, aut cruſtaceo, aut in ſpongia, aut in lineis, laneisve ſaculis, & ſi quæ alia ratio eſt admouendi: ex ſubſtantię modo, quod humidum fomentum ſit, aut ſiccum. Humidum enim hic, vt & mul-

multis alijs locis, vocat Hippocrates quod fluxile & liquidum ſiccum vero quod ſolidum & humoris expers: vt humidum ſit decoctum quodcunque etiam ſuccisſimarum heruarum, & merum acre, & illud quodcunque liquidum: ſiccum vero quidquid in ſaculit admouetur, quacunque facultate ſit. Ita enim accipi hic duo hęc nomina conſtat, quia cum meminiſſet duorū fomentorum, aquæ ſcilicet ſolius, & aceti diluti cum hordeo & eruo, apponens tertium puta ſaculos ſale & milio torrefactis plænos, dicit, ſiccum autem fomentum, quaſi duo priora humida fuerint, conſtat vero ſi facultatem conſideres, ſecundum fomentum fuiſſe ſiccum: nam ex hordeo, milio, & aceto. Conſtat ergo humidum ſiccumque hic dici fluxile & ſolidum, vt libello de alimento, vbi diuidit alimentum in humidum & ſiccum, ideſt potabile, & ſolidum. Quanquam & facultas ſiccandi aut humectandi in dictis tribus fomentis ſubſtantiæ modo proportione reſpondet, vt enim ſecundum ſiccius eſt primo, ita & ſolidius, quia conſtat & cremore & ſeminibus cōmiſtis: & vt tertio minus ſiccum, ita minus ſolidum. Sed contingit dubitare, cur dicat aquam calidam eſſe optimum omnium fomentorum cum ad quędam ſint alia potiora? Vbi enim flatus multi ac craſſi ſint, & ſucci crudi multi & lenti, melius ſit ſecundum, quod ſuccos abſumere potius, & incindere poſsit, ac tertium quod hęc potentius adhuc prępſtet, & flatus diſsipet. Tunc ergo ſolum aqua ſit optimum fomentum, cum potentiori non ſit opus, vt cum ſuccus tenuis bilioſus aut ſalſus, aut inflammatio exigua, aut flatus tenues, alioqui alia ſint meliora. Cur ergo ſimpliciter dicitur aqua omnium optima? An quia leuiſsimum auxilium, & quoad fieri poteſt tale exoptandum? An quia ſimplicisſimū & facultatibus efficacibus maximè carens, tale vero cum ſit, ad affectiones quibus congruit omnium maxime eſt congruens, ſed & in alijs omnibus, ſi res eſt dubia, & de ſucci ſpecie, aut affectionis magnitudine dubitatur minima cum noxa admouetur. Secundum fomētum videri poſsit alicui minimè huic morbo congruens, ſi recte hactenus dictum eſt, indicatione huius partis prohiberi refrigerantia & adſtringentia. Hordeū enim frigidum eſt, acetum frigidum & aſtringens. Sed oportet conſiderare acetum adeo dilutum vim ſuam magna ex parte deponere,

nere, & hordei frigus erui calore temperati, vt totum fomentum moderatum ſit. Porrò hæc fomenta non dimittuntur in parte, ſed admouentur actu calida,& retinentur ſolum dum is calor durat, mox abijciuntur. Omnia autem quacunque facultate ſint operantur primo occurſu, ſecundum id quod actu habent, etſi id illis per accidens inſit. deinde diutius manentia recidunt in facultatem quæ illis per ſe ineſt. Fomenta ergo quæ actu calida admouentur, cum non vltra primum occurſum retineantur in parte, neceſſe eſt calefaciant, etſi alioqui calida non ſint. Hæc & huiuſmodi omnia, quæ liquida ſint, admoueri poſſunt in vtre aut veſica, aut ſpongia imbuta ac expreſſa, aut vaſe aliquo duro, vt ęneo aut teſtaceo, hoc eſt parato ex concha animalis alicuius grandioris eorum quæ vocantur oſtracoderma atqui eodem modo fieri poteſt vas fictile. Habent enim aliqui vaſa huiuſmodi talia vt admoueri idonea ſint, lateri, aut ventri, aut humero aut coxæ. Conſtat verò hæc debere eſſe accomodata magnitudine & figura, vt partibus apte admoueantur. Mihi verò magis probantur fomēta in ueſica aut vtre, quia moliora, & ob id ſemiplena melius admouentur, & per eas peliculas ſucci vis melius tranſmittit, in æneo enim aut teſtaceo vaſe, haud multū intereſſe puto, aqua calida contineatur, an alius quiuis calidus ſuccus. Admodum etiam admotionis pertinentia ſcribit Hippocrates quædam, quorum caput eſt, vt cum quām minima moleſtia admoueātur. Nā & in alijs omnibus medicis auxilijs, moleſtia quoad fieri poſsit, vitāda eſt Subſternere ergo oportet molle aliquid lateri, vt linteum aut lanam lenitatis gratia. Conſtat verò hoc de vaſis ſolum æneis aut teſtaceis intelligi, non etiam de vtre aut veſica, quæ per ſeſe mollia ſunt. In admouenda ſpongia duo admonet, vt admoueatur expreſſe ne ſuccus verſus quaq; per corpus effluat, & vt ſpongia admota linteo cōtegatur, vt calor diutius permaneat, ſufficiatq; neq; opus ſit crebro ſpōgias mutādo ambiēti aeri locū dare, & ne vapor ab ſpōgia ad os & nares efferatur faciatq; difficiliorē reſpirationē: niſi, inquit, videatur, hoc etiam vtile ad aliquid eſſe, eſt n. aliquando vtile. Hoc ſanè conſideratione dignum eſt. Videtur enim nulla re melius thoracis & capitis & pulmonis malis ſuccurri poſſe quàm vapore. Nā vt craſſa inteſtina clyſteribus, vētriculo

vomitorijs, renibus diureticis, ſuccurritur, quia hæc in partes pertingunt,ita & vaporibus videtur partibus reſpirantibus ſuccurrendum. Nihil enim aliud fertur in eas partes integrum. Non ergo videtur cauendum,ne vapor in ſpiritum feratur thorace laborante,ſed procurandum potius,ſi id quod admouebatur idoneum erat medicamentũ,talis enim erit etiã vapor. Ego ſane vaporibus ſæpe vtor ad thoracis affectiones & capitis,admouens lectulis ægrotantium, lebetes cum decoctis idoneis, aut in prunis ſuffitus. Nimirum putari poſſunt vapores coquentes & incidentes vt res exiget. Quare ſępe oportebit ſinere vt vapores ex admotis ſpongijs efferantur, quo dum fomenta exterius admota dolorem ſedant,& ſuccos ac flatus diſcutiunt,vapores intro lati coquant aut ſeccent non tamen ſemper id erit vtile. Nam ſi magna periculi & vrgentiæ pars eſt in difficultate reſpirationis,vt ſæpe eſt,prohibere oportet vapores,illi enim etſi coquendo aut incidendo prodeſſe deinceps poſſent, mox tamen & primo occurſu non poſſunt non difficultatem reſpirationis augere, in qua periculum maximum eſſe ponebamus. Hoc ergo caſu ſatius erit fouere latus calidis ad os autem & nares aerem temperare. Si etiam thorax a capite recipiat,fieri poterit,vt fomentum thoraci bene faciat vapor vero caput repleat & fluxionem augeat. Quanquam aliquando eſſe poterunt pariter vtilia fomentum thoraci & capiti vapor. Vt ſi flatuoſo thorace,& humido capite, & corpore non adhuc redundante excrementis, admoueantur lateribus ſaculi ex cumino, ſaculi enim thoracem, & vapor caput ſiccabit. Multas huiuſmodi affectiones poſsis per te meditari,quibus vaporem fomentorum in ſpiritum efferri vtile ſit, multas etiam quibus noxium. Cum noxium eſſe videbitur prohibere poteris vt Hippocrates dicit linteis fomenta obuoluens. Tertium fomentum ſiccum maxime eſt: nam ſal & milium talia per ſe ſunt, & torrefactione fit ſiccandi ac calefaciendi facultati acceſsio. Commendatur miliũ quod pondere ſit leue,ac non cõprimens,& lene, minimeq; exaſperans. nimirũ deuitãda moleſtia eſt. Cælius Aurelianus è methodicorũ ſecta ſecutus ſoranũ obijcit ſalẽ vſtũ acrẽ eſſe ac neceſſario febres accẽdere: miliũ torefactũ graueolẽs eſſe,& capiti graue. His reſpondemus, vt ſiccans valde & acre fomẽtum

vſurpa-

vſurpari ſalem ab Hippocrate non pro quocunque pleuritico ſed in quo ſiccatione maxima opus ſit. Milis graueolentia non probatur, ſed neque vllum aliud eſt auxilium magnum quod nulla ratione obſit.

Soluit autem emollitio huiuſmodi etiam dolores clauicu 7
lam attingentes. Sectio autem non ſimiliter ſoluit dolorem, 8
niſi ad clauiculam dolor pertingat.

EMollitionem vocat anodinorum admotionem, commẽdat vero eam hoc nomine, quod ad omnes dolores laterum ſit vtilis, non vt ſectio venæ, quę non æquè omnes ſoluit ſed eos qui attingunt clauiculam. Hoc per anticipationem nũc dicitur, mox enim explicabitur, diceturque iterum.

Si autem non ſoluitur ad fomenta dolor, non expedit mul 9
to tempore calfacere, etenim ſiccat hoc pulmonem, & ſup-
purationem facit. Sed ſi dolor ſignificationem ſui prebeat 10
ad clauiculam, aut grauitas in brachium, aut circa mammam, aut ſupra ſeptum tranſuerſum, ſecare iuuat venam internam in cubito, & non cunctari confertim auferre ſanguinem, vſque dum multo magis rubicundum fluat, aut pro
puro & rubro liuidum. Vtrunque enim euenit. Si autem 11
ſub ſepto tranſuerſo ſit dolor, non præſtet autem ſui ſignificationem ad clauiculam, mollire oportet aluum aut helleboro nigro, aut peplio, nigro quidem daucum, aut ſeſeli, aut cuminum, aut aniſum, aut aliud quidpiam eorum quæ bene olent, miſcendo: peplio autem ſuccum ſilphij. Verum etſi hæc miſceas, eiuſdem modi ſunt. Euacuat autem nigrum melius, & ad iudicationẽ magis facit quàm pepliũ: pepliũ verò quam nigrum flatus magis pellit. Ambo autem dolorem ſedant. Sedant autem & alia multa, aluum ſubducentia. Optima autem ſunt hæc, eorum quæ ego noui. alioqui & ea quæ in ſorbitionibus dantur, aluum ſubducentia proſunt, quæcũ-

que non valde inſuauia ſunt, aut ob amaritudinem aut aliā inſuauitatem, aut ob multitudinem, aut colorem, aut aliquam aliam ſuſpitionem.

QVandoquidem fomenta non admouebantur quaſi certo dolorem ſolutura, ſed gratia tentandi an valerent ſoluere, conſtat, ſi dolor non ſoluatur, non eſſe perſeuerandum plus ſatis in eorum admotione, ſed tranſeundum ad alia, illis dimiſis, non enim ſolum inutilia ſunt, ſi non ſoluunt, ſed etiam lædunt, præcipuè ſi ſecundi, aut tertij generis fomentorum ſint. Si enim ſint moderatiſsima, aqua calida, aut ſimile aliud, ſine magna vi calfaciendi, aut ſiccādi anodinum, non opus erit, reiicere, etiam ſi dolorē nō ſoluant, ſed ſatis erit, his retentis ad alia auxilia tranſire: alioqui non erit ſatis tranſire ad alia, niſi reiiciantur, quia ſiccando & calfaciendo pulmonem, ſputa reddunt ſicciora, & excreationi ineptiora: vnde contingit ſtrangulari, aut inflammationes maiores fieri (aucta fluxione) quam reſolui poſsint: quare niſi præueniant ſtrangulare, ad ſuppurationem vertentur. Fomenta ergo inſigniter calida, niſi dolorē ſoluāt, dimittere oportet. Non enim hæc, quòd omnia, ſecundum rationem facienti viderentur certo profutura, ſed quaſi in re incerta, tentādo, admouebantur. Non tñ mox ſunt reijcienda, niſi primo occurſu ſoluant, ſed cum tantum admota permanſerint quātum ad tentandū fuerit ſatis. Sæpe enim calida fomenta, in paſſionibus, etiam frigidis & flatuoſis, primo occurſu videntur lædere, quòd extenuati flatus diſtendant plus, & dolor creſcat, per ſeuerantia verò ſoluunt, quem primo auxerant dolorem. Proinde non dixit, expedit mox fomēta tollere, ſed non expedit multo tempore calfacere. Quanto tempore calfaciendum ſit non definit, neque certo numero dierum aut horarum definiri poteſt, ſed tunc putandum eſt, plus ſatis eſſe calfactum fomentis, cum augeſcentis affectionis, aut mutationis in phlegmonem, quæ antea non erat, notæ cæperint apparere. Vt ſi, cum antea nō eſſet febris, iam ſuccreſcat, aut cum eſſet exigua, creſcat, & pulſus duritiem accipiat: cum aliquid tale apparere cęperit, mox a fomentis abſtinendum. Quid ergo agendum? mittendus ſanguis, aut expurgandum non enim vt dixit, ſectio æquè omnes

iuuat, ſed quoſdam expurgatio magis:proinde diſtinguit Hippocrates dolores in quibus hoc aut illo opus eſt.Quo loco Gal. atque poſt eum alij omnes intelligunt, ex Hippocratis ſententia in pleuritide quæ tenet coſtas ſuperiores,mittendum ſanguinem,in ea verò quæ inferiores octo,expurgandum : tentantque cauſam reddere.Alij cauſantur ,cor eſſe inter brachium & venam ſine coniuge,a qua coſtæ infernę nutriuntur: Alij, ſuccos tenues & calidos,quique miſsioni ſanguinis magis cedant,in ſuperiores partes ferri ſolere,craſſos & frigidos, qui expurgationi,in inferiores.Verum & rationes hæ futiles ſunt admodũ, & quod aſſeritur falſũm,& abſurdũ. Nam vena ſine coniuge non fit ex caua,antequam ea in cor ſe inſinuet,ſed iam prætergreſſa: neque ſane vena caua penetrat per cor , ſed mittens in illud ramulum,prætergreditur; quare non eſt cor inter venam cauam & internam incubito:ſed etſi eſſet non proinde neceſſe eſſet, ſã guinem, qui ex ſpacijs coſtarum inferiorum, ſectione venę in brachio,effunderetur, per cor tranſire:nam non per venas grandiores,& quæ medium corporis tenent,neceſſe eſt venire, ſed per ramulos, qui per carnes diducti, rete quoddam commune texunt,ſanguis educitur.Iam verò ſupernas partes calidis,infernas frigidis laborare, non eſt perpetuum, cum crura laborent ſæpe eryſipelate, & ceruix ædemate: Sed intra thoracem eam partium differentiam eſſe putare, eſt ridiculum, cum in thoracis medio cor ſit,& illi ſubſtet hepar. Sed pręter hæc per ſeſe abſurdum ſit, ſi quis pleuriticum curans, quòd inflammatio teneat ſextam, aut ſeptimam coſtam, a miſsione ſanguinis prorſus abſtineat, præter id, quod petit inflammatio, partis internæ,& proximę cordi, & vtatur expurgatione, ventriſque fluxum moliatur, pręter thoracis naturam, qui alui fluxione parum iuuatur; vt hac ratione a pleuritide alui profluuium ſoleat eſſe lethale. Conſentaneum ergò magis eſt putare Hippocratem hoc non docere, ſi verba id ferunt, quam commentis fingendis, pro re abſurda laborare. Mihi ſane nihil minus videtur dicere, quam eſſe aliquam pleuritidem, in qua mittendus ſanguis non ſit: cum dicat: Si dolor ſignificationem ſui præbeat ad clauiculam, aut grauitas in brachium, aut circa mammam, aut ſupra ſeptum tranſuerſum iuuat ſe-

care venam internam in cubito. Si enim in omni inflammatione, quæ ſupra ſeptũ tranſuerſũ, cũ infra ſeptũ nulla pleuritis eſſe poſsit in oĩ pleuritide, iuuat ſeccare venã. Quare latius ſit, alijs dimiſsis, qđ Hippocrates docet enarrare. Certè, vt diximus, nõ de vera exquiſitaq; pleuritide hoc loco agit, ſed de omni dolore ad latus pertinente. Poteſt verò dolor tenere latus ob affectionem intra thoracem conſiſtentem, aut etiam ob affectionem hipochondrij. Condolere enim ſolent infernæ coſtæ cum hepate & liene: atque harum partium affectio, inflammatio eſſe poteſt, vel citra hanc, multitudo ſanguinis in parte, vel citra inflammationem & ſanguinis multitudinem. intemperies cum excrementoſis ſuccis, aut flatu. Dolor ſupra ſeptum tranſuerſum cum grauitate in brachio, aut circa mammam, aut ad clauiculam, ſignificat ſanguinis redundantiam intra thoracem, ſiue cum inflammatione, ſiue ea nondum facta. Significatio autem doloris ad clauiculam, fieri poteſt, non ſolum ob pleuritidem ſupernarum coſtarum, ſed nihilominus, ob inflammationem hipochõdriorum, hepatis præcipue: quia tument tunc temporis venæ vſque ad iugulares. Cum ergo diſtentio & grauitas multitudinem ſequi ſoleant, illa ad vaſa, hæc ad vires, conſtat ſignificationes eſſe omnes eas quæ dictæ ſunt, veræ inflammationis in hypochondrijs aut intra thoracem, aut ſaltem doloris conſiſtentis cum multitudine, quæ cum adſunt, ſecanda vena eſt. Si verò dolor ſit infra ſeptum tranſuerſum (conſtat hoc eſſe extra thoracem) non præſtet autem ſignificationem ſui ad clauiculam (nam ſi præſtet, mittendus tunc quoque ſanguis eſt) mollire oportet aluũ & a ſanguinis miſsione abſtinere. Humores enim qui citra phlegmonem in hypochondrijs continentur, facile ad aluum deriuantur ob viciniam & rectitudinem cum inteſtinis. Ecce diximus, quibus in doloribus mittendus ſit ſanguis, & quibus expurgandum: ex quibus conſtat, celium Aurelianum, qui hanc quoque Sententiam reffutauit, non eſſe eam ſatis aſſequutum. Nunc quomodo præſtandum vtrunque ſit explicemus, redeuntes ad ſanguinis miſsionem. Secare (inquit) iuuat venam internam in cubito: Hic conſentaneum eſt internam vocari axilarem, dicique ad humeralem, quæ eſt externa, & ad communem, quæ ex illis ſit, quanquam alijs locis internas

vocare

vocare ſolet omnes venas magnas. Conſtat præterea ex regula rectitudinis internam cubiti eiuſdem lateris ſecari debere. Iubet præterea non cunctari confertim auferre ſanguinem, vſque dum perubrum, aut pro rubro liuidum fiat: denique vſque dum mutetur color ſanguinis in deteriorem. quia ſcilicet qui impactus in inflammatione eſt, aut partem inflammatam obſidet ſanguis, minus integer eſt quam qui longe abeſt. Quare niſi vſque ad mutationem ſanguinis fluat, conſtat non exauriri ab ipſa inflammatione, neque verò a proximis inflammationi locis. Quando verò excrementa contemplamur (vrinas præcipue) vt inde coniectemus, vt habeat in venis ſanguis, conſtat contemplari ipſum exeuntem ſanguinem magni momenti eſſe. Significationes verò ſimiles ſunt, ijs quę in ſucco ex inflammata particula fluente. Nam phlegmone ex affluente ſanguine fit in particula impacto: vt ergo ibi dum manet, integer, ruber eſt cum quadam mediocritate craſsitiei, cum vritur, perruber & craſſus fit primum, deinde & nigreſsit, aut ad chlorum colorem tendit: cum putreſsit maligne, liueſcit, aut ſanies quædam atra ſine concretione cum graueolentia fit: cum mediocriter putreſcit (quod & ſuppurari dicimus) fit candidus: ita & qui intra venas eſt, pro ratione alterationis afficitur, itaque optimus ſanguis fit, qui ruber mediocriter craſſus, cum ſero quodam non multò, vrinæ beneualentium ſimili, & concreſcens: vtcunque ab hoc deficiat, malus fit: non tamen eodem modo, neque æque. Cacochimiam quidem ſignificat omnis, quæ aut vſui prauorum ciborum, imputatur, vt in ijs qui ob longum eſum leguminum, olerũ, aut carnium ſalitarũ, prauum ſanguinem paulatim congeſſerunt, aut qualitati corrumpenti, vt in ijs, quibus cum antea bono ſanguine eſſent, breui, ob febrilem calorem, aut phlegmonem, corruptus eſt. In quibus ante febres erat cacochymia, color ſanguinis ſignificat ſpeciem ſucci, quæ qualitatem ciborum, quibus homo vſus antea eſt conſequitur. Quare quibus ad album colorem ſanguis vergit, crudis ſuccis abundare, & edulis pituitoſis vſi eſſe deprehenduntur: quibus ad viridem aut flauum, bilioſis: quibus ad nigrum in his vero ſunt liuidus, & fuſcus color, & quicunq; nigritiem participant pluſquã viridis melancholicis. In quibus verò, vi febris, aut phlegmo-

nes,mutatus ſanguis eſt,color perruber,flauus, & viridis, & niger ſignificat calorem vrentem: liuidus calorem etiam putrefacientem candidus calorem ſuppurationem facientem. Quare eorum qui non ſunt boni,albus eſt minime malus. Eſt cum putreſcentia,non tam ſe inſinuat colore, quam ſubſtantiæ modo, vt cum exit ſanguis ruber, ſed non concreſcens: Cum enim caloris ſit cogere & denſare iuxta cuiuſque rei naturam, qui non concreſcit: magnum naturalis caloris langorem indicat: Ergo pro rubro mediocriter, valde rubrum ſanguinem apparere, indicat,eum iam exire, qui in inflammata particula exuratur:pro rubro verò & puro, hoc eſt pro valde rubro, & qui à ſero proprio purus ſit,apparere liuidum indicat, exire iam,qui in particula inculcatus putreſcit. Aliquãdo etiam euenit contraria mutatio,vt ſcilicet primo vaſculo deterior ſanguis appareat, & ſecundo melior,& a naturali minus alienus, quod ſane facilioris affectionis eſt. Nam minoris copiæ mali ſucci, & minus in alto reconditi ſignum eſt. Verum hoc in febribus quæ citra internam inflammationem ſunt,euenire ſolet. In ijs quæ ſunt cum interna inflammatione,euenit, vt in pleuritide nunc expectari iubet,vt ſcilicet effluxio incipiat a meliori ſanguine, & in deteriorem mutatio fiat. Ne tamen intellige, quia mutationem hanc ſanguinis expectare iubet, expectandam in omnibus citra diſtinctionem eſſe, ſed tunc ſolum cum vires permittunt. Nam ſi in omnibus affectionibus cauere oportet facultatũ lapſum, certe in ijs magis,quæ ad thoracem pertinent,quippe ad quas non ſatis eſt naturalis, ſed animali etiam eſt opus, ac proinde in ijs, nunquam eſt mittendus ſanguis vſque ad animi deliquium. Si ergo non expectes mutatum iri ſanguinem ad deteriorem, antequam homo animo linquatur, cohibebis fluxum, antequam mutetur. Licebit tamen etſi cohibueris, quodammodo etiam hoc præceptum ſeruare, repetitione ſcilicet, ſecando inquam (ita vt fit) iterum atque iterum, neque à ſectione deſiſtendo, vſque dum vitioſus iam extrahatur ſanguis. Atqui profecto,ita melius,faciliuſque ad praxim deducitur hoc præceptum,quam ſemel fundendo. Nam fluente adhuc ſanguine difficile agnoſcuntur hæ colorum mutationes ſed plerunque poſtquam refriguit effuſſus. Itaque ſi neque deliquium animi, neque quidquã

aliud obſtet, quo minus vnica effuſione expectes ſanguinis mutationem, poſsiſque mutationem affatim exeuntis agnoſcere, ita facies: ſin minus, at repetitione poteris eam mutationem expectare. Expurgationis eſt duplex ratio, vt & expurgantia medicamenta duplicia. Quædam enim (vt Hippocrates ipſe libello de medicamentis expurgantibus docet) ſunt proprie expurgantia, quæ potenter extrahunt ſuccos certos: quædam quę non tam extrahentia, quam turbantia aluum ſunt. Hæc vulgo vocāt lenientia, Hippocrates illo loco vocat cibos leues, vt ego interpretor. In his enim pono caſiam, manam, betam, maluam, quin & mercurialem, & cnicum. Prima illa medicamenta dari debent ſeorſum a cibis, & vt paulò infra dicetur: ſecunda verò hæc cum ipſis cibis, aut parum ante cibos optime dantur, quin & poſt cibos accipiunt nonnulli, & leduntur: dantur enim non vt ex toto corpore trahant, ſed vt quod in aluo eſt, deturbent: cibi verò, tractionem poſſent impedire, deiectionem non poſſunt. Qui igitur ob dolorem lateris deiectionibus curari poſtulant, nonnulli magna purgatione indigent, nonnullis mediocris alui ſubductio ſufficit, per ea quæ cum cibis dantur, quod ſignificat, dicens. Quæ in ſorbitionibus exhibentur: cum enim toto hoc libro ſorbitiones vocet cibos febricitantium acutè, perinde eſt dicere, quæ in ſorbitionibus, atque quæ cum cibis. Verum quia illa prima medicamenta, noxiam qualitatem habent, vt contingat dubitare lethalia ſint, nulla re magis indigēt, quam correctione, & præparatione idonea: hæc autem ſecunda quia cum cibis accipiunt, ſuauitatem deſiderant; alioqui quis poſsit omnino inſuauibus veſci? proinde de primorum vſu diſſerens, dicit, mollire oportet aluum veratro nigro (album enim venenoſius eſt) aut peplio. Vtrunq; eſt vulgaris cognitionis, & fortiter purgās. Et nigro q̃dem (inq̃t) helleboro, daucū, aut ſeſeli, aut cuminū, aut aniſū, aut aliud quippiā, eorū q̄ bene olent, miſcēdo. His vltimis verbis inſinuat, cur hæc illorū correctiua ſint: nimirum quia bene olēt, ac proinde, grata cū ſint, aliorum abominabilem qualitatem emendant. Non tamen idonea ad hanc rem ſunt, quæcunque bene olent. (non enim muſcus, aut galia adorata) ſed quæ cum aromatica qualitate, vt quę dicta ſunt, & cinamomum, & ſpica nardi, & huiuſmodi.

Peplio autem (inquit) ſuccum ſilphij. Silphium eſt quod & laſer ſeu laſerpitiũ dicitur, cuius ſuccus ad hanc rem eſt accõmodatiſsimus, is pręcipuè qui cirenaicus eſt. Hic certè ſuccus veratrum etiam corrigere poſsit, & daucus, ſeſelli, cuminus, & aniſum, corrigunt pepliũ, ob communem illam cauſam odoris grati & iocundi. Verum ſunt ſingulis expurgationibus propria correctiua, præcipuè idonea, experimento cognita. Hippocrates ergo qui illis crebro vtebatur, his corrigi optime, experimento cognouerat. His dictis de correctione, dicit, licere ẽt miſcere ambo hæc medicamenta, hæleborum ſcilicet & peplium, quia etſi miſceantur, eiuſdẽ modi ſunt. Itaque inſinuat hanc regulam, quam ego lib. 9. controuerſiarum medicinaliũ abundè explicui, oportere vt medicamenta quæ miſcentur, eiuſdem modi ſint. Explicat vero Galenus libello quos et quando hunc locum dicens omiotropa vocari, non quæ ſuccos ſimiles vacuent, ſed æquali, aut nõ valde inæquali tempore. Itaque cõſiderari oportet in primis, quo medicamẽto vſurus ſis, vt an heleboro: quo pacto eligi debeat, vt an nigro: quo pacto corrigi, vt an dauco, ſiſeli, cumino, aut aniſo: quo pacto parari, aut ſimpliciter corrigi, an cum alio miſceri, vt an cum peplio, atque quanto tempore quodque illorum vacuare ſoleat, cito an ſero, vt inde agnoſcas omiotropa ſint, an non. Porrò prima conſideratio, quo inquã medicamento vſurus ſis, non aliunde accipi poteſt, quam ex cuiuſque medicamenti facultate, aliquando enim indigemus bilem educente, flauam aut atram, aliquando educente pituitam, aut aquam. Proinde explicat nunc Hippocrates facultates dictorum medicamentorum, dicens. Euacuat autem nigrum veratrum meliùs, quam peplium, & ad iudicationẽ magis facit, hoc eſt, ad perpurgationẽ, q̃a ſcilicet extrahit vndiq; potẽtiùs ſuccos melãcholicos. Pepliũ ſuccos extrahit minùs, flat⁹ verò magis pellit. Ambo verò dolorẽ ſedãt: q̃a dolor nõnũquã fit ab excremẽtis congeſtis, nõnũquã etiã à flatu. Ex his q̃ Hippocrates dicit de peplio, q̃ ſanè sũt veriſsima, & eius qualitatibus cõſentanea, cõſtat cũ Gal. 8 de ſimp. facultate, dicit ſemẽ peplij eſſe flatuoſũ, intelligẽdũ eſſe, nõ quaſi ex ſua ſubſtãtia gignens, augẽſq; flatũ. ſed quaſi eũ erũpere faciẽs, vt. 4. huius operis dicetur, alium flatuoſum eſſe, quanquam pro

ſecto flatum diſcit. Eſt itaque flatuoſum, non vt rapa, & legumina, & fructus horarij, ſed vt allia, & merum. In alui leui ſubductione, illud vnum petit, vt quando cum cibis dantur medicamenta, ſuauitas procuretur atque ita condiantur, vt neque amaritudinem, neque ſaporem alium valde inſuauem, retineant, neque copia intolerabili præſtentur, neque colorem habeant tetrum, odorem vè ingratum, aut aliam ſuſpicionem, id eſt aliam quampiam qualitatem, à qua ægrotus aborreat. Merito ſanè amaritudinem vocauit inſuauitatem, colorem vero ſuſpitionem. Color enim per ſe nihil facit ad iniocunditatē, ſunt verò qui colores quoſdam, & quoſdam ſubſtantiæ modos deteſtātur quaſi ſuſpitionem inde capientes, ſubeſſe aliquid maligni. Tātopere mos gerendus eſt ægroto. neque ſolum ſanè in his cibis leuibus, ſed quoad fieri poteſt, etiam in omnibus medicamentis. Nulla enim proſunt, niſi natura eis vtatur, neque vtetur, niſi amplectatur, quomodo autem amplectetur, à quibus omnino aborret?

Ptiſſanam quidem poſtquam bibit pharmacum, ſorbendam ſtatim dare oportet, non inſigniter minori quantitate, quam conſueuerit. Quoniam & rationi conſonum eſt media in purgatione ſorbitionem non dare: cum autem ceſſauerit purgatio, tunc ſorbeat minus quam conſueuerit, poſtea vero redigatur ſemper in plus, ſi dolor ceſſauerit, & nihil aliud aduerſetur. Idem autem mihi eſt ſermo, ſiue ſucco ptiſſanæ oporteat vti.

APerte ſatis docet hic Hippocrates rationem victus, quā, die qua pharmacum acceptum eſt teneri oportet contrariam ſatis vulgarium medicorum conſuetudini. Nimirum plęrique media in purgatione præbent ius galinę ſalis expers, & paulo poſt, ea vix perfecta, cibos præbent ſolidiores, maiori quam ſuperioribus diebus licentia, ſperantes, arbitror, vt ſi quid viriū detraxit euacuatio, mox cibo reficiat. Qui duplici ratione peccāt primū, quod ꝑter Hippocratis ꝓceptū

purgatione

purgatione in media tribuunt cibos, atque ita purgationem in medio faciunt interrumpi: vt enim vigilia motus & inedia auget, ita cibus, & ſomnus & quies purgationes ſiſtunt: deinde, quod recens debilitata facultate, & inanitis venis, affatim repẽteque cibant, quod noxium valde eſſe multis probauit Hippocrates: permittit ſanè mox ab accepto pharmaco, cremorẽ ptiſſanæ accipere, ad deglutiendũ bene pharmacum, vtque in fundum ventriculi deſcendat, quo loco & ad actum melius transferatur, & minus angat, & minus euomatur, quam ſi in ore fluitet, & nequid pharmaci in gula hæreat. Conſtat verò hoc in malignis ſolum, & fortibus pharmacis eſſe neceſſarium, & tunc præcipue cum aliquid videatur, circa fauces & gulam hęſiſſe. Conferet etiã hic potus mox ab accepto pharmaco, quandoquidẽ nonnihil nutrit, vt melius poſsit totũ diẽ tranſigere ſine cibo, & mox acceptus frangit, mollitq; malignas medicamẽti vires, purgatione autẽ in media nihil boni præſtãs, impedit, & repugnat purgationi faciendę, nõ autẽ datus mox ab accepto pharmaco (vt Cælius, hanc quoq; partẽ refutans, obijcit) qui potius tunc, ad meliorẽ amplexũ, & quã vocãt vulgo actuationẽ, facit. Quoniam (inquit) rationi conſonũ eſt, purgatione in media ſorbitionẽ non dare: cũ autẽ iam ceſſauerit purgatio (ſi modo tẽpeſtiuè ceſſare incipiat. Nã ſi plus ſatis ꝓducatur, durũ fuerit, ſine cibo tranſigere) tunc ſorbeat, ſeu cibũ aliũ capiat, minori quantitate quam conſueuerit, quia facultas debilior eſt, & vaſa recens inanita. Quoniam aũt refectio minor pro debilitate maiori nõ erit ſatis, redigatur poſtea paulatim in plus cibi, & quã mox ab expurgatione acceperit, & quã antea quam expurgaretur, acciperet, ſi dolor ceſſauerit, & nihil aliud aduerſetur: nam hoc erit ſignum purgationis perfectæ, quæ morbum fecerit inclinare: in inclinatione autem augendus cibus iam eſt. Eadem autem cibi ratio ſeruanda eſt, in ijs qui expurgantur, ſiue ptiſſana tota, ſiue ſucco ptiſſanæ, ſiue alio quouis cibo vſurus quis ſit: non.n. hæc ob hunc aut illum cibum dicebantur, ſed ob cibum omnino.

Aßero enim melius eſſe, ſtatim incipere ſorbere omnino plus quam præuacuatis vaſis incipere ſorbere, aut tertia

die,

die, aut quarta, aut quinta, aut ſeptima, niſi prius iudicatus morbus ſit in hoc tempore. Præparationes autem in his ſimiles faciendæ quales dictæ ſunt. De ſorbitionis igitur exibitione ita ſentio, ſed & de potu, quidquid aliquis potaturus ſit, eorum quæ ſcribentur, idem mihi ſermo omnino eſt. Noui autem & medicos, maximè contraria ac oporteat, facere: volunt enim omnes ſub initia morborum præmacerantes homines, aut duos, aut tres, aut plures dies, ita offerre ſorbitiones & potus. Atqui fortaſſe iuſtum illis eße videtur, magna corporis mutatione facta, magnam etiam aliquam mutationem contrariam facere. Mutare autem non parum bene habet, ſi rectè mutatio fiat. Atque ex mutatione appoſitio ciborum adhuc magis. Plurimum quidē igitur lædentur, niſi rectè mutatio fiat, qui totis ptiſanis vtuntur, læden tur vero etiam, & qui ſucco ſolo vtuntur, lædentur autem & qui ſolo potu. Minimè verò hi.

16 17 18 19

PErgit probare, plurimum errare, eos qui recens inanitis, affatim cibos offerunt, arreptaque hinc occaſione, ſimul docet, quæ ratio teneri debeat in ęgrotantium victu, & exponit aliorum errores, eoſque conuincens, probat quod dictū eſt. Afferit melius eſſe ſtatim à primo morbi die incipere ſorbere, omnino plus, id eſt quantū per morbū illum licere poteſt, ita vt nullo morbi tempore plus cibi accipiat, quam in principio (dixi iam antea, excipi hinc debere morbos exfluxione, dico autē nunc, eos etiam qui ex ventriculi ſetietate) melius inquam hoc eſſe, quam, vt alij medici faciunt (certè & hoc tempore faciūt vulgares omnes) præmacerare primis, duobus, aut tribus, aut pluribus diebus, fame, ægrotantes, & præeuacuatis vaſis, incipere ſorbitionem dare, tertia die, aut quarta, aut quinta, aut ſexta, aut ſeptima, niſi prius iudicatus morbus ſit hoc tempore, dicens niſi prius iudicatus ſit morbus hoc tempore, mihi inſinuat ſtultam quandam vulgarium conſiderationem. Nimirum macerant ægrotos fame imprimis, nulla alia arte, quam

tentantes an ſola inedia poſsint morbos vincere, cum vident ſe non poſſe, neque his diebus inediæ morbū fuiſſe iudicatū, tunc volunt offerre ſorbitiones & potus: & tunc quidem aliud iā cōſilium capientes, velut penuriam reſarcientes, offerunt multa, quia (fortaſſe inquit) iuſtum illis eſſe videtur, magnam corporis mutationem, quæ facta eſt, magna alia emendare. Itaque ita faciunt. Non eſt autem ita faciendum, ſed à principio non permittere vaſa plurimum inaniri, vt primo libro dicebat, ſed dare pluſquam vllo alio morbi tempore. Præparationes autem eę dam faciendæ, quæ dictę eodem libello ſunt: nimirum à principio cauendum, ne detur cibus alius, antequam prior deſcenderit, neque antequam feces duræ ſubductæ ſint, & quæcūque alia huc pertinentia, ſunt iam dicta. Atqui hoc perinde obſeruandum, ſiue ſorbitione, ſiuę potu, atqui ſiue potu aquæ hordei, ſiue mulſæ, ſiue vini, ſiue cuiuſcūque alterius eorum, de quibus procedente opere ſcribetur, vſurus quis ſit. Hæc itaque ſic fieri debent quocunque cibo quis vtatur, errantque medici qui faciūt vt diximus, & quia (quod etiam eſt grauiſsimum) a principio facultatem debilitant, faciuntque vt non poſsit durare donec morbus concoquatur, ſed, vt in aphoriſmo dicitur, prius deficiat, atque hebeteſcat: ſed & quia ſe in eas anguſtias conijciunt, vt cogantur poſtea, valde inanitos, ad copioſos cibos repēte transferre, quod perſeſe eſt valde noxium, vt iam hinc incipit probare. Ac primum quidem reſpondet illi rationi cui vulgares illi medici innitebantur. Nimirum dicebant, cum magna mutatio corporum facta eſt, oportere contrariam aliam, magnam etiam mutationem fieri. Reſpondet, mutare quidem non parum bene habet, ſi rectè mutatio fiat. Hoc eſt, cum male aliquid circa corpora agi cęperit, vt cum inaniri, aut repleri, aut calefieri, refrigerari ve, aut aliud quippiam tale, pluſquam oporteat, expedit mutare, ſi recte mutatio fiat: nam niſi fiat recte etiā ſi ad melius mutatio fiet, afferet noxas. Nimirum mutatio omnis debet paulatim fieri, repentinas enim mutationes non fert natura. Atqui cum omnis mutatio fieri recte debeat, tamen appoſitio ciborum adhuc magis, quia ſi repente fiat, plus lædere poteſt, quam aliæ plurimę mutationes, quanquam non ęquè in omni cibo, ſed tanto plus lędet repentina appoſitio, quanto cibus

bus qui apponetur,erit craſsior.Proinde niſi rectè mutatio fiat plurimum lædentur,qui totis vtuntur ptiſſanis:minus qui ſucco eo ſcilicet qui cum expreſione fit:minime qui ſolo potu aquę, in qua cocta ptiſſana ſit.

Oportet autem dicere, & in victu hominum adhuc ſanorum,quæ conferunt.Si enim in beneualentibus videntur plurimum differre,tales aut tales victus, tum in alijs quibuſdam,tum in mutationibus,quomodo non etiam & in ægrotantibus different multum? atque horum in acutiſſimis maxime?verum facile eſt intelligere, prauum victum & cibi & potus, ipſum ſui ſemper ſimilem, tutiorem eſſe omnino ad ſalutem, quam ſi quis repente & multum, mutetur in alium meliorem.

PRobat repentinas in victu mutationes, plurimum lædere ægrotantes,acutis morbis pręcipue, ducto argumento a beneualentibus,hoc modo:ſi qui beueualent non poſſunt ferre eas mutationes,ſed ab eis miximè lęduntur, quanto magis veri ſimile eſt lęſum iri ægrotos.Atqui ſi ęgroti quicunque, quantò magis qui acutiſsimis laborant morbis? facile autem eſt intelligere,in beneualentibus,cibum & potum, etſi prauus ſit, ſui tamen ſemper ſimilem,tutiorem eſſe,quam ſi quis,repentè & multum mutetur in alium, etſi meliorem.Duo hic veniunt excucienda, primum quod ad conſequutionem illam & argumentum attinet: alterum quod ad victum ſui ſimilem. Vtrumque enim indiget aliquibus animaduerſionibus.Nam ſi quę lędunt beneualentes,multo magis lędent ęgrotos, cum corpora ſana ab expurgantibus medicamentis lędantur ſemper, profecto ęgroti nunquam iuuabuntur.Prętерea, ſi homo cum bene valeret victu tenuiſsimo,vt potu ſolo lędebatur, profecto ęgrotus lędetur multo plus, atque generatim quod ſani ferre citra noxam non poterant,ęgrotis non erit imperandum: quare neque medicamentis vllis erit vtendum,neque victus extenuandus: nihil enim horum poſſunt ſani homines bene ferre. Ergo ratio hęc

eleuat

eleuat totam artem,ſi vniuerſim accipi debet propoſitio,ita ſcilicet, omne quod lædit beneualentes, lædet multò magis eos qui ægrotant:ſin autem non capitur vniuerſim,ratio conſequutionis non eſt legitima, cum ex particulatim dictis procedat. Galenus propoſitionem, mutatis quibuſdam uoculis, interpretatur,dicens,detrimenta omnia minus lædunt, fortes quam debiles:ita enim videtur aſſertio per ſeſe ſuaſibilior. Videtur vero Galenus indicare,propoſitionem non eſſe verã,de omnibus quæ circa ſanos & ægros agi poſſunt, ſed de ijs ſolum quæ ſunt noxia, & detrimenta. Quædam enim ſunt, quæ ſanis ſunt detrimenta,ęgrotis remedia,vt pharmaca:alia contra,ſanis vtilia, noxia ægrotis vt cibi craſsi. In ijs ergo quæ non ſunt vtriſque noxia,non eſt quod argumenteris,ægrotis id forè magis quam ſanis:ab ijs vero quę vtroſque lędunt,cõſentaneum eſt ęgrotos lædi magis:ſanitas enim firma,omnibus noxijs cauſis melius fortaſſe poſsit obſiſtere, quam diſpoſitio præter naturam: verum hæc etiam omnia ſuaſibiliter dicuntur potiùs,quam vt dubitatio nulla ſubire poſsit præterquam quod propoſitione ita explicata, argumentum deficit in aſſumptione minori: probari enim oportuit, mutationem repentinam noxiam eſſe vtriſque: quod conſentaneum quoq; eſt,ac proinde argumentum totum tale etiameſt:rethoricum ſcilicet,& colligens a maiori ſuaſibiliter, non tamen eſt monſtratorium:ſed res ipſa,puta mutationes repentinas noxias eſſe, experimento ſatis conſtat.ad alterã dictionis partem veniamus. Videbitur Hippocrates commendare victum ſemper ſui ſimilem, hoc eſt perſeuerantiam in eadem,certaque,victus ratione,contra ac in aphoriſmo,50.ſecundæ,quo conſuluit ad inſueta tranſire,quia ſcilicet nimis conſtitutus victus, & ſemper ſui ſimilis,periculoſus eſt. Verum Hippocrates neque hoc loco ſui ſemper ſimilem commendat,ſed dicit tutiorem eſſe quam ſi quis repente,& multum mutetur in alium,etſi meliorem:ſatius tamen ſit ſi paulatim mutetur in aliũ fortaſſe,etſi deteriorem:omnium vero optimum ſit, ſi mutetur paulatim in alium,non tam conſtitutũ,& meliorem. Cum vero dicit,melius eſſe paulatim mutari in alium, etſi deteriorẽ, quã in ſui ſemp ſimili cõſiſtere, & Hippocrates dicit melius eſſe cõſiſtere in eodem & ſui ſimili,quam repentè & multum mutari

in alium etſi meliorem, intelligendum eſt deteriorem aut meliorem, non quantuncunque, ſed quadam tenus. Fieri enim poſſit, vt in tanto meliorem, aut ex tanto deteriori mutatio fiat, vt hanc ob cauſam liceat vel repentè mutare. Intelligendum eſt, quadam tenus: iuxta illud, Paulò deterior cibus aut potus, ſuauior tamen meliori, ſed inſuauiori, præferendus: non enim dixit vtcunque deterior, ſed paulo deterior, ita ob conſuetudinẽ paulo deterior ferri poteſt, non tamen omnino deterior.

Quandoquidem & ijs qui bis in die cibum capere conſueuerunt, & ijs qui ſemel, repentinæ mutationes, læſiones & debilitatem præſtant: & eos quidem qui non conſueuerunt prandere, ſi pranſi fuerint, ſtatim infirmos faciunt, & toto corpore graues, & debiles & pigros: ſi autem inſuper etiam cenauerint, acidum eructantes, quibuſdam autem etiam liquida alui egeſtio fit, cum præter conſuetudinem ventriculus grauetur, aſſuetus ſuper ſiccari, & non bis intumeſcere, neque bis coquere cibos. Confert ergo his exequare mutationem: dormire enim oportet, quaſi noctem quæ poſt cœnam iam redierit, hyeme quidem ſine frigore, æſtate ſine calore: ſi vero non poſſint dormire, vbi multam lentam deambulationem, non ſtando, oberrauerint, cœnare nihil, aut pauca, & minime noxia: adhuc autem exiguum bibere, & non aquoſum: adhuc autem magis laborauerit huiuſmodi, ſi ter in die cibum abũde capiat, & adhuc magis, ſi pluries, atqui plurimi ſunt, qui facile ferunt, ter in die multum cibum capere, quia ita aſſueti ſunt. verum & ij, qui ſoliti ſunt bis cibari in die, ſi non fuerint pranſi, debiles & infirmi ſint, & ad q̃uis opus timidi, & cardialgici, ſuſpendi ſane videntur eis viſcera, & mingunt calidum & chlorum, & deiectio cõburit: q̃buſdã aũt & os amareſcit, & oculi excauant̃, & tẽpora palpitãt, & extrema refrigerant̃ & plurimi eorũ, q̃ prãdiũ dimiſſerunt. Nõ poſſunt cœnare, cenantes aũt grauant̃ vẽtre, & ægrè in lecto decũbũt,

multo

multo magis quàm ſi fuiſſent pranſi. Quando igitur talia hæc fiunt benevalentibus, cauſa mutationis inſolitæ, victus dimidiatæ diei, neque apponere, neque detrahere vtile videtur. Si igitur hic tota die ſemel cibum capiens, præter conſuetudinem vacuatis vaſis, cęnauerit quantum conſueuerit, veriſimile eſt ipſum, ſi tunc cũ impranſus exiſtens doluit, & debilis fuit, cœnans autem tunc grauis erat, multo magis grauari, ſi autẽ pluri tempore inanitus vaſis, repente deinde cenaſſet, adhuc vtique magis grauaretur.

PRobat primum, ſanos homines lædi repẽtinis mutationibus circa victum, deinde concludit argumentum. Probat verò illud enumerans modos præcipuos, quibus contingit, repẽtinas mutationes fieri, & lęſiones quæ ſingulas mutationes ſequuntur. Sunt qui ſemel in die cibum capere cõſueuerũt, sũt qui bis, atque etiam qui ter, aut pluries: atque qui ſemel aut prãdent & non cœnant, aut cœnant, & non prandent. Qui prandeant & nõ cenant, hoc noſtro ſeculo ſunt multi antiquitus vix erat, frequens tamen erat cõſuetudo, & græcis & romanis, diẽ aut nullo, aut exiguo cibo tranſigere, veſperi lautè cœnare. Proinde non dicit noxas, quæ fiunt, ſi qui tantum ſolent prandere, cœnent etiam, aut dimiſſo etiã ſolito prãdio, vtantur inſolita cęna: ſed quę, ſi qui tantum ſolent cęnare prandeant, accedit quod ex ijs quæ dicuntur, intelligi illę lęſiones poterunt: nam ęedem erunt, eorum qui præter conſuetudinem, poſt prandium cõſuetum, cœnẽt, & eorum, qui cœnent poſt prandium inconſuetũ: nimirum augebũtur grauabuntur & iactabũtur in lecto, ac fortaſſe eructabunt acidum: ij vero qui vtroque modo mutabuntur, & quod ſoliti non prandeant & inſoliti cęnent, ſubibunt vtrorunque noxas. Itaque dicit, eos qui non ſolent prandere, & prandent, & eos qui bis ſolent cibos capere, & non prandent, vtroſque lædi, non tamen eodẽ modo, illos enim fieri infirmos, & debiles, graues & pigros: quæ nomina pigritiem & langorẽ ex aggrauatione ſignificant: hos vero debiles infirmos, & ad quoduis opus timidos, quod debilitatem proprie, atque ex penuria ſignificat, ſed percurramus ſingula, vt ab illo dicuntur,

red-

reddentes ſingulorum cauſas. Repentinę (inquit) mutationes, eos qui non conſueuerunt prandere, ſi prandent, ſtatim infirmos faciunt, & toto corpore graues, & debiles, & pigros. Nimirum vt ſolita fiunt quodammodo naturalia, ita inſolita ſunt aliena, ac proinde cibis inſolito acceptis, vt alieno pōdere grauatur ventriculus, ac cum eo totum corpus. Si autem inſuper etiam cenauerint, cum incocto priori cibo, nouus ingeratur, fiunt acidum eructantes, & aliquibus accedit egeſtio liquida. Nimirum ventriculus non conſuetus, bis in die cibo intumeſcere, neque bis coquere, ſed ſemel, & alia hora ſiccari, non poteſt nunc coquere, ſed incoctionem incidit, & humectatur, ac ob id liquida incoctaq; quibuſdam horum egerit. Neque ſane hi ſunt cum quibus agitur peſsimè: deterius enim eſt vitiata retineri, quam mox egeri. His dictis obiter docet modum curandi, eos qui ſatietate laborant, quod pranſi fuerint præter conſuetudinem. Confert (inquit) his, exequare mutationem. Hoc eſt hanc mutationem a qua læſi ſunt, alia cauſa contraria, æqualiq; compenſare: dormire enim oportet longum, quaſi dormirēt noctem, quæ poſt cenam iam redijſſet. Nimirum quia cena lædi non ſolent, nunc autem lædūtur quia pranſi ſunt, ſaciant vt poſt cenam ſolent, dormiantque longum, vſque dum coquant. Eſt enim hoc mutationem æquare. Quia mutatio cauſa incoctionis fuit, ſomnus vero eſt cauſa omnium maxime concoquens, ſi ſit ſatis longus, & in accomodato loco, hyeme ſcilicet in loco calido, ęſtate in frigido: alioqui ſomnus noxius fuerit, & cruditates potius auxerit, quam ſoluerit. Nam per ſomnum, calidum naturale colligit ſeſe in interna corporis, & externa deſtituit: Si ergo in hyeme locus frigidus quo decūbimus ſit, prôfecto corporis habitus refrigerabitur multum & cutis obſtruetur, quare per habitum male perficientur concoctiones, & oportunus manebit homo febribus putridis, ob cutis denſitatē: ſi verò in æſtate ſit calidus, externus calor internum diſtrahet, interturbabitque concoctiones, facietq; incocta diſtribui, vnde pigritiē, torporē, & laſsitudines faciet, & homines etiam febribus oportunos ob diſtributionē excrementorum, & naturalis caloris debilitatem. Si igitur ita dormierint multū fieri poterit, vt coxerint adeo, vt poſsint etiā cęnare: ſi tamen dormire nō poterint, deābulent

bulent lentè, neque ſtent quieti & erecti, & poſtea ne cęnẽt, aut non niſi exigua; & coctu facilima. Nam motus ille non eſt tam efficax ad coquendum, quàm ſomnus. Deambulent verò, vt cibus deſcendat ad fundum ventriculi, quia in ore magis angit, & minus coquitur: lentè vero, quia motus vehemens diſtribui facit incocta. Ne ſtet autẽ: qui, n. ſtãt quieti, multo laborãt plus, quam qui deambulant, & illa muſculorum abdominis intentio comprimit aluũ, quæ ſi plena eſt, plurimũ anguntur homines. Ne cęnent autem, vt dixi, exiguum. Bibant etiam exiguum, ne potu diſtendatur venter, & id minus dilutum ſolito, vt ſcilicet calfactus roboratuſque ventriculus, coquat. Caueri tamẽ hic debet Ne quis ſit, eorum quibus vinũ aceſcere ſolet, talibus enim ſatius ſit dare decoctum aliquod calidum, aut ſtilatitiam aliquã aquam. Hanc enim ob cauſam, multi eorum quibus cibi aceſcũt, detracto ſolum vino, ſunt curati. Nimirum vini corruptio propria, aciditas eſt. Si itaq; cęnauerit qui præter conſuetudinem eſt pranſus, ita lædetur. Lędetur autem (inquit) multo magis hic idem, ſi ter in die cibum abundè capiat, & adhuc magis, ſi pluries. Quanquam plurimi ſunt, qui citra noxam, poſſunt cibos, ter in die abunde capere, qui ſcilicet aſſueti ſunt, tãti momenti eſt conſuetudo. Verũ & ij (inquit) qui ſoliti ſunt bis cibari in die, ſi non fuerint pranſi, debiles & infirmi ſint (nimirũ facultates omnes cibo recenti reficiunt) & ad quoduis opus timidi. Duplici ſane cauſa timidi ſunt, & quia ſe sẽtiũt debiles, quare aggredi nõ audent, & quia in ſpiritũ penuria calidum innatum ſeſe intro colligit in cor: hic verò motus, timoris mœſtitiæque motui eſt analogus. vt ergo qui recenti cibo madent, ſunt hilares & animoſi, ita qui penuria marceſcunt, ſunt triſtes & timidi. Sunt etiam cardialgici, id eſt dolorem oris ventriculi laborantes, quia ventriculus penuriam cibi patiens, conuocat vndiq; excrementa. Videntur etiam eis ſuſpendi viſcera, videntur ſcilicet ſurſum contracta, quia, vaſis inanitis, velut conuelluntur Mingũt etiam calidũ, & chlorum, & deiectio illis exuritur, qa bilis toto corpore acrior redditur, cũ cibo & potu non dilluitur: quibuſdam autem & os amareſcit, bilem effuſam ſentiente lingua quæ acerrimo ſenſu eſt: & oculi excauent conſumptione humorum ſpirituumq; & carniũ ſiccatione, quã ea pars omniũ

citiſsi-

citiſsimè prodit, quia externarũ omniũ humiditate & ſpiritu eſt affluẽtiſsima. Tẽpora palpitãt. palpitationẽ haud dubiè hoc loco vocat pulſum. Non. n. propriè palpitãt his tẽpora, ſed arteriæ in eis pulſant, adeo cõſpicue, vt ab ipſismet ſentiatur, aut ab alijs videãt: quod ſane calidæ fuligines, exuſtæ & commotæ bilis, illac aſcendentis, calorem vrentẽ augendo, faciũt. Extrema refrigerantur, debilitato naturali calore, aliquando etiã ob mordicationem partium ſentientiũ, refugiẽte ad interna, vt ꝑ rigorem ſolet. Et plurimi eorum qui prandium dimiſerunt, nõ poſſunt cenare, quia illamet excrementa quæ per inediã in ventriculum tracta ſunt, faſtidium faciunt, ſine appetitu autem non poſſunt homines deglutire, quia vili longi gulæ non mouentur ſi autem cenant grauantur ventre, ægre in lecto decumbũt, multo magis quam ſi fuiſſent pranſi: ſi enim pranſi fuiſſent, non redundaret ventriculus excrementis, atque ita melius amplecteretur, & coqueret. Concludit argumentum à maiori, dicens, ſi igitur talia hæc fiunt beneualentibus cauſa inſolitæ mutationis victus dimidiatæ diei, neque apponere neque detrahere vtile videtur intellige multum & repente, nam modicum & paulatim & apponere & detrahere ſæpe licet. rurſum: Si igitur (inquit) hic tota die ſemel cibum capiens præter conſuetudinem, vacuatis vaſis cęnauerit quantum conſueuerit, veriſimile eſt ipſum ſi tunc cum impranſus exiſtens doluit, & debilis fuit, cęnans autem tunc grauis erat, multo magis grauari (videntur hic deeſſe voculæ aliquot ad perfectam orationem, mihi videtur ſupplendum, ſi cœnaret lautius) ſi autem (auget argumentum) pluri tẽpore inanitis vaſis, repente deinde cęnaſſet, adhuc vtique magis grauaretur. Errant ergo medici (nam huc tendunt hæc) qui poſtquam multis diebus fame macerauerũt, repẽte deinde reficiunt ægrotos, cum neq; inanitiones neque repletiones, neque aliud quidquam fieri repente debeat, iuxta id quo in aphoriſmo dr̃, vbi ita ſcriptũ eſt, plurimũ ac repente vacuare aut replere, aut calfacere, aut refrigerare aut omino vtcunq; corpus mouere, periculoſum eſt, & omne nimiũ naturæ cõtrariũ, quod vero paulatim fit tutum eſt, tum alias, tum ſi ex altero ad alterum mutatio fiat.

Eum igitur qui præter conſuetudinem vaſa vacua fecerit, confert hac ipſa die exæquari, ſine frigore, ſine calore, ſine labore: omnia enim hæc grauiter tullerit, & cœnam multo minorem facere quàm conſueuerit, neque ſiccam, ſed modi humectantioris: & poſt hæc bibere, non aquoſum neque minus quàm pro cibi ratione. & ſequenti die, pauca prandeat, vt ſenſim deducatur ad conſuetudinem. Quidam autem ipſorum hæc eadem difficilius ferunt, qui picrocholi parte ſuperna ſunt. cibi verò abſtinentiam præter conſuetudinem pituitoſi ſuperiori parte melius ferunt omnino: quare & cibum ſemel in die capere præter conſuetudinem facilius hi ſuſtinent. Sufficiens igitur etiam hoc ſignum, quod maximæ mutationes quæ circa noſtras naturas & habitus accidunt, maxime morbos faciunt.

DOcet quid agendum ſit eis qui præter conſuetudinem vaſa vacua fecerint, hic ſanè de ijs ſolum agens qui inſolita cibi abſtinentia id fecerint, verum & ijs qui euacuatione inanierint, eadẽ procuratio congruit, nempe hac ipſa die exequari id eſt contraria cauſa compenſare, deuitando frigus, calorẽ, & laborem, omnia enim hæc grauiter tulerit: laborem quidẽ, quia vt in aphoriſmo dicitur vbi fames laborandum non eſt: frigus quia inanitio per ſe frigida cauſa eſt, quare ambientis frigore accedente euenit naturalem calorem debilitari: calorem, quia debilem iam inedia factum, exoluit naturalem calorem. Debet itaque qua die quis ieiunat maximè ſeſe continere, loco neque calido neque frigido vehemẽter: vt vel hac ratione cõſtet (quod in aphoriſmis etiam alijs rationibus indicauimus) iuxta præcepta veterum medicorum delegiſſe eccleſiam tempus quadrageſimalis ieiunij (quidquid impij quidam hæretici dicant) tempus ſanè omnium maxime caloris & frigoris expers. Debent ẽt qui præter conſuetudinem à prandio abſtinuerint, cœnare ſolito minus, & ſequenti die aliquanto plus prandere, & ita redire ſenſim ad ſolitam cibi copiam. Hæc ſanè eſt forma veteris ieiunij, antiquitus enim, vt ferunt, vſque ad cœnam ieiunabatur: ve-

rum

rum & in ea forma ieiunandi qua hoc tempore vtimur, vtentes prandio, & abſtinentes à cœna, eſt idem præceptum, pręter quam quod id quod de cœna hic dicitur, prandio ſequentis diei eſt faciendum: nimirum quia inſolito abſtinuit à cęna, ſequenti die debet prandere minus quàm conſueuit: contra ſanè quàm nunc hominum vulgus facere video: volentes enim mox repenteque exequare, vt Hippocrates dicit, tanto plus ſequenti die accipiunt, quantum priori videtur detractum. Verũ id paulatim faciendum eſt, non repente. Sed quia hæc procuratio curioſa nimis eſſe videtur pro tam leui cauſa, neque ea omnes indigent quod vna die aut etiam duobus ieiunauerint, ſed ij ſolum qui ita ſunt natura comparati vt ieiunium difficile ferant, & eo plurimum lędantur, dicit qui ſint qui ieiunio lædantur plurimum: ij verò ſunt qui ſuperiori ventriculi parte ſunt pycrócholi, hoc eſt ore vẽtriculi plurimum redũdantes bile amara. Illis enim maximus oris ventriculi morſus accidit, quod cibo bilis non temperetur: eandem ob cauſam linquuntur animo, & conuelluntur, ac rigent, & cibos deinde capere non poſſunt bile prohibente. Sunt verò quidam horum reliquo corpore non æquè biliosi, quin etiam quidam pituitoſi, quibus bilis crebro euomitur, non quod in toto homine redundet, ſed quod vitioſa eis ſit conſtructio viarum fellis, & ea via quæ a bilis verſica ducit ad inteſtinum ieiunum, altius illis procedens, in ipſum ventriculum inſeratur: alij ſane vomunt crebro bilem quod toto corporis habitu ſint bilioſi, vtcunque autem pycrocholi ſint difficile ferunt ieiunium eaſdem ob cauſas: Contra qui pituitoſi ſunt ſuperiori ventriculi parte (nam vt diximus ſunt quidam pituitoſi, qui ſuperiori ventriculi parte tales non ſunt) facile ferunt ieiunium, quia cibo minus indigent, cùm pituita ipſa pro cibo eſſe poſsit. Itaque non omnibus cum ieiunant eſt illa procuratio neceſſaria, ſed pycrocholis. Vnde fortaſſe fit vt non omnibus qui ieiunio læduntur, liceat a ieiunio abſtinere, ſed multi horum ieiunare teneantur, diſcentes a medicis, vt ſe debeant gerere, quandoquidem eſt medica ratio cauendi eas noxas, aut omnino aut magnã ex parte hoc (inquit) ſufficiens ſignum eſt, multum facere ad morbos hos aut illos contrahendos, qua qs ſit natura, & in compoſitione partiũ, & toto corporis habitu, ac

partiũ temperie. Nam quidam à quibuſdam cauſis facile quidã difficile læduntur. Velut nunc pycrocholi aut ob compoſitionis vitium aut temperamenti, plurimum læduntur ieiunio, pituitoſi quam minimum. nimirum naturæ ad quoſdam morbos melius, ad quoſdam deterius habent. Itaque dicit nunc Hippocrates ſufficiens hoc ſignum eſt, quòd maximæ mutationes circa naturas & habitus, ideſt differẽtiæ maximæ cõpoſitionis aut tẽperamẽti naturalis, maximè morbos faciũt, ideſt multũ faciũt vt hi aut illi morbi fiant, & ab his aut illis cauſis hõies lędantur.

32 vide 2°. aph. 51. *Neque igitur intempeſtiue neque fortes vaſorum inanitiones facere oportet: neque cum morbi vigent: neque cum inflammatione conſiſtunt offerre, neque repente, aut huc aut illuc quippiam in re tota mutare.*

EPilogus eſt hic eorum quæ dicta hactenus ſunt. Dicit ergo, non oportere facere inanitiones vaſorum fortes neque intempeſtiuè, velut ſanè & in aphoriſmo dictum eſt, quo prohibet inanitiones ad extremum ducere. Sed neque refectiones fortes fieri debent, aut intempeſtiue. quòd ſignificans dixit, neque cum morbi vigent, aut inflammatione conſiſtunt, ideſt cum febres maximè ardent, offerre oportet. Nimirum nunquã magis intempeſtiuè offertur cibus quam cum febres in ſummo vigore conſiſtunt, quia in aphoriſmo dicitur tunc, & parum ante illud ſubtrahendus eſt, proinde velut exemplũ intempeſtiuè exhibiti cibi ſcribens, dixit, neq; cũ morbi vigent, intellige tu etiam, neque in acceſionibus, neque cum cibus prior non deſcendit, aut denique cum aliquid deeſt eorum quę primo libro definita ſunt. Neque deniq; oportet repente quippiam huc aut illuc mutare in re tota. Hoc eſt, neque in victus inſtitutione, neque in auxiliorum vſu neque in vlla alia re earum quæ ad medicum ſpectant. Nam neque repente euacuare aut replere, aut calfacere, aut refrigerare, aut omnino quocunque modo corpus mouere licet, quia vt in aphoriſmo dicitur periculoſum eſt.

33 vide 2°. aph. 38. *Multa quoque his germana eorum, quæ in ventrem, &*

alia

*alia quis referre poſſit. Vt facile quidem ferunt cibos, qui-
bus aſſueti ſint, etiam ſi boni non ſint natura: eodem autem
modo & potus: difficile autem ferunt cibos quibus non ſint
aſſueti, etiam ſi boni ſint, eodem autem modo & potus. Et* 34
*quæ multus carnis eſus præter conſuetudinem aſſumptus
facit, aut alium, aut ſilphium, aut ſuccus ipſius, aut caulis,
aut quæcunque alia huiuſmodi, proprias vires magnas ha-
bentia, minus vtique quis miretur, ſi quæ talia ſunt labores
inferant ventriculis magis quàm alia: ſed ſi didiceris quan
tam maza turbationem, & tumorem & flatum, & tormen,
ventriculo afferat præter conſuetudinem comeſta ei qui non
conſueuerit maza veſci, aut ipſe quidem panis calidus co-
meſtus, quantam ſitim præſtet, & repentinam repletionem,
propter vim ſiccandi, & tardum deſcenſum, & quam diuer
ſa inuicem faciunt, & qui valde puri, & qui ex toto con-
flati, præter conſuetudinem comeſti, & maza ſicca præter
conſuetudinem, aut humida, aut lenta, & quale quid faciat
polentæ recentes non conſuetis, & aliæ iis qui recentibus
aßueti ſunt, & vini potus, & aquæ potus præter conſue-
tudinem repente viciſſim mutatus, & vinum aquoſum, &
meracum præter conſuetudinem repente potatum. Illud
enim humiditatem in ſuperno ventre facit & inferno fla-
tum: hoc verò venarum palpitationem, & capitis graui-
tatem, ac ſitim. & album & nigrum vinum ſi quis præter
conſuetudinem permutet, etiam ſi ambo vinoſa fuerint, ta-
men multa in corpore alterarint, vt minus quis dixerit mi-
rabile eſſe, dulce & vinoſum vinum repente mutata non
idem poſſe.*

MVlta dicit eſſe dictis germana, hoc eſt, ad id quod dictũ eſt pertinentia, & ex quibus facile intelligi indicariq; pōt, verũ eſſe qđ de cõſuetudine mutãda dictũ eſt, in ijs q̃ i vẽtre ꝯtingũt. Probare itaq; ĩcipit ex ijs q̃ circa vẽtrẽ ꝯtin

gere

gere experimur, magnum periculum eſſe in repentina mutatione conſuetudinis, hoc modo. Facile ferunt homines cibos & potus, quibus aſſueti ſunt, etiam ſi boni non ſint natura, difficile autem ferunt cibos & potus quibus non ſunt aſſueti, etiam ſi ſint boni ergo periculoſum eſt mutare repente quancunque conſuetudinem. nam lædentur etiam ſi mutentur ad meliora. Vbi animaduerte Hippocratem vbi dicit difficile ferunt cibos & potus quibus non ſunt aſſueti, addidiſſe, etiam ſi ſint boni; non tamen vbi dicit facile ferunt quibus aſſueti ſunt, addidiſſe, etiam ſi ſint mali, ſed etiam ſi non ſint boni, inſinuantem, arbitror, non quantācunque maliciam ciborum. & potuum poſſe adeo conſuetudine ſuperari, vt bene ferātur, ſed certam quādam confirmans exageransque quod dictum eſt, addit. Minus vtique mirum eſſe, ſi vſus rerum habentium vires inſignes quibus lædere poſsint eos qui repente & præter conſuetudinem vtantur, pluſquam res aliæ, vt ſi quis inſolitus plurimo carnium eſu vtatur, aut alio, aut ſilphio, aut eius ſucco, aut caulis. Hęc enim etſi in cibis ſint, nō tamen in mediocribus, & moderatis, ſed in medicamentoſis, & habentibus vires inſignes, adeo vt laſere ſeu ſilphio hoc tempore nulli iam in cibis vtantur, ſed mirum magis eſſe, & in alijs rebus moderatiſsimis, vt maza, vt pane, vt vino, læſiones inſignes accidere, ſi quæ circa ea mutatio præter conſuetudinem fiat. Vbi conſidera multum carnium eſum ab Hippocrate poni in magnis erratis circa victum, & in magnis lædendi cauſis non certè ꝙ carnes inſignes habeant vires medicamentoſas (paucæ enim habent) ſed quòd coquantur difficulter, ſitque grauis cibus ijs qui non veſci illis conſueuerint. Dicit itaque miraberis merito ſi didiceris quantam turbationem, & tumorem & flatum, & tormen, afferat maza ventriculo non conſueto maza vti. Maza etſi multis modis parabatur antiquis, ſimplex tamen nihil erat aliud quam pulticula ex polenta & aqua. polenta verò, farina quę fiebat ex hordeo recenti & vſto, ſatis molito. Docet Gal. 1. de alimentorum facultate, inſinuat Hippocrates. 2. de dieta. Ego in hoc genere pono omne genus pultium, vt non longe abſit genus mazæ a genere ptiſſanarum. Hunc cibum laudauerunt antiqui, vt citra noxam vllam inſignem conſiſtentem, vtebanturque polenta, & ad pa-

randam

randam mazam ad cibos, & inſperſa in aqua aut vino ad potus, quod ſanè in conſuetis vti amicè recipiuntur in conſuetis tamen dictas noxas facit, quia refrigerat, ac proinde inflat, flatum & tormina facit. Neque ſolum (inquit) maza quæ etſi eſui idonea eſt, nō eſt tamē cōmunis cibus, ſed ipſe etiā panis cōmunis, triticeus ſcilicet quo quotidie vtimur, lædit, ſi quæ in eius vſu conſuetudinis mutatio fiat repentè, vt ſi calidus comedatur ab eo qui frigido aſſueuerit, aut ſi puriſsimus ab eo q aſſueuerit pani conflato ex toto tritico, cũ furfuribus ſcilicet, quem ob id autopyrum vocat Gal. 1. de alimentorũ facultate: aut ſi contrà comédatur authopyrus, ab eo qui aſſueuerit puriſsimo. Nam calidus panis & recēs eductus è furno, præterquam quod replens vaporibus capitis dolorem ciet, ſitim facit, & repentinam repletionem: ſitim, quia ſiccat: repletionem, quia non bene deſcendit (repletionem enim intelligit non venarum & corporis totius etſi plethoræ nomine vtatur, ſed vētriculi & hypochōdriorum, quā proinde repentinā vocat. Nimirũ talis repletio vel vna hora fieri cōſueuit, nō vt totius corporis, lētè & multis diebus) ſiccat vero ob vapores calidos & ignitionis participes, qui nondum expirarũt (nam alioqui panis recens humidior eſt antiquiori) non bene deſcēdit, quia eſt lentus, magis, quam qui expiratione vaporũ iam refrigaratus ac non nihil ſiccatus eſt Hanc ergo ob cām plenitudinem ventris facit quia ſcilicet nō. deſcendit tempeſtiue, vt alij cibi ac præterea quia flatibus replet. Puriſsimi, & autopyri panis differētiā Gal. loco citato optime docuit, illũ ſcilicet eſſe copioſioris, & melioris nutrimēti, hũc facilioris deſcēſus. Igiť q aſſuetus puriſsimo repētè vteť autopyro, debilitabiť, quia minus nutrieť, & minus retinebit, ac præterea deteriores ſuccos gignet: qui verò aſſuetus authopyro vteť puriſsimo, laborabit alui adſtrictione, atq; ob id ēt plenitudine vētriculi. vt qui vtebať calido ac recēti. Sed maza ſi ſiccior duriorque, aut humidior & rarior, aut lentior ſit ſolito, & polenta ex qua parať, ſit vetuſtior, recentiorve ſolito, ſolet ob hanc cauſam male à ventriculo recipi, & nocere. Sed & vini, & aq̃ potus, pręter conſuetudinem repentè viciſsim mutatus lęſionē facit. Aqua enim incoctiones, & flat⁹, & frigidas intēperies faciet: vinũ tētabit caput, & neruos, & febres faciet. Neque ſolũ ſi

quis ex aqua in vinum aut ex vino in aquam ſe transferat repente, læderur: ſed etiam ſi qui diluto aſſueuit repente ſe transferat ad meracũ, aut eadẽ ratione, qui oligophoro, ad vinoſum. Illud.n.(inquit)hoc eſt, quod valde dilutum eſt, humiditatem facit in ſuperno ventre, & in inferno flatũ (nimirũ ventriculus locus eſt omniũ maxime pituitoſus, & aluus, flatuoſus. Ex pituitoſis enĩ cibis multã pituitã ventriculus ſemp gignit, ob naturã ſuam per ſeſe frigidã, & ſubſtantiam albã. Aluus verò ex flatuoſis, flatum quia locus eſt tepidi caloris, quique gignere poteſt flatus, diſcutere non poteſt) hoc verò, hoc eſt mera cum vinum, venarum palpitationem, hoc eſt inſignem magnumque venarum, pulſum, & capitis grauitatem, ac ſitim. Pulſum & ſitim calfaciendo, capitis grauitatem rependo in caput, facit. Sed quod multo magis mireris, ſi ſolum mutes repentè conſuetudinem vtendi vino albo aut nigro, & ſi vtrunque vinoſum ſit, læderis, quia multa in corpore alterarint. Nimirum album penetrat magis, & deobſtruit, mouet vrinas, & inſenſilem euacuationem, nutrit verò & humectat minus: nigrũ hæc facit magis, tamen ad extenuandum, & aperiendum minus eſt idoneum. Non mirum ergo, ſi qui albo multum diuque eſt vſus, nunc repente vti incipiat nigro, obſtructionem aliquam hepatis aut renum contrahat, & è ventre minus egerat; & qui nigro aſſuefactus incipiat vti albo, vrinæ ardorem, aut diarrheã incidat, aut ſitim, aut huiuſmodi alia. Vt minus (inquit) quis miretur, dulce & vinoſum vinũ repente mutata non idem poſſe, ſed diuerſo modo corpora alterare, ſi quis inquam qui vſus fuerit dulci, vtatur vinoſo, aut qui vinoſo dulci. Maior enim mutatio eſt ex dulci in vinoſum aut contra, etiam ſi vtrunque ſit album, aut vtrunque nigrum, quam ex albo in nigrum, ſi ambo ſint vinoſa. Nam maior differentia eſt dulce aut vinoſum eſſe, quam album aut nigrum Si igitur album & nigrum mutata diuerſo modo corpora alterãt, non mirum eſt, dulce aut vinoſum mutata, non idem poſſe, ſed diuerſo etiam modo corpore alterare, Multis itaque exemplis oſtendit Hippocrates mutationes conſuetudinis etiam exiguas, etiam in rebus quotidiani vſus repẽte factas lædere, de vini differentijs, & facultatibus initio tertij libri cogemur dicere plura, proinde nunc ſuperſedemus.

Auxi-

Auxiliandum autem parte quadam contrario ſermoni quod mutatio victus his fiebat non mutato corpore, neque in robur, vt oporteret cibos, neque in debilitatem, vt auferre.

SErmo quem hactenus habuit, confirmauitque, eſt, non eſſe mutandam connſuetudinem: ne tamē hinc intelligas ægrotos quoque eſſe cibandos eodem modo quo antequam ægrotarent, ne vlla mutatio cōſuetudinis fiat, temperat dictum ſermonem, dicitque fauendum etiam eſſe quadam ex parte ſermoni contrario, ei ſcilicet qui aſtruit mutandam eſſe conſuetudinem verus enim etiam is ſermo eſt, non ſimpliciter neq; omnino, ſed quadam ex parte, puta in ægrotis. Nam in ijs quæ diximus de ſanis, ponebatur conſuetudinis mutationem, fieri corpore nō mutato, atque ita non mirum ſi ea mutatio læderet, at verò ægroti corpus mutationem recepit, atque ita non mirum ſi conſuetudinis etiam mutationem deſideret. Neque ſane id quia conſuetudo in ægrotis negligenda ſit (non eſt enim, ſed quo ad fieri poſſit ſeruanda etiam) ſed quia ſunt alia multa conſideranda, a quibus capiuntur indicationes, quibus debet fieri ſatis, vt robur, natura, & modus morbi. Cum ergo tam multis ſit faciendum ſatis, non poteſt omnino ſeruari conſuetudo, neque debet omnino mutari, vt nulla illius rō habeať, ſed partim ſeruāda partim permuttanda eſt, atque ita optime ipſe dixit, auxiliandum ſermoni contrario, qui dicit conſuetudinem eſſe mutandam, non omnino, ſed parte quadam. Nimirum conſuetudo mutanda eſt non omnino, ſed in quibuſdam & quadam ex parte, & modo quodam. Nam antea etiam dixerat, mutare quidem nō parum bene habet, ſi recte mutatio fiat. Sed quod nunc obiter dicit, eſt conſiderandum. Mutatio (inquit) victus his fiebat corpore non mutato, neque ad robur vt oporteret cibos adijcere, neque ad debilitatem, vt auferre. Itaque quibus plus roboris eſt, dandum eſt cibi plus, quibus minus, minus quoque: videtur tamen hoc & rationi & Galeni eiuſdemque Hippocratis placitis aduerſum. Nam Gal. primo de arte curatiua ad glauconem cap. 10. inquit, inedia quidem in valentioribus vtaris viribus, largiori aūt cibo vbi vires sūt debiliores: cui ratio ſubſcribit, nā

vt

vt paſim dicit Hippocrates cibo vtendum quo ægrotus durare poſsit donec morbus concoquatur, conſtat verò robuſtā quam debilem durare magis poſſe, ac proinde minori cibi auxilio indigere: debilem minùs, ac proinde indigere maiori. Sed res hæc non eodem modo habet in beneualentibus, & in ægrotis. In illis enim quia mens eſt ſeruare aut augere robur quod adeſt, dandum eſt, quantum rectè poſsit coqui, atque ita tanto plus quanto plus eſt roboris, quia tanto plus poterit coqui: in his verò, quia nihil aliud curamus quam vt poſsint durare donec morbus coquatur, non quantum poſſint coquere damus, ſed quanto indigeant, vt durent, id vero tanto plus eſt quãto facultas debilior. Hippocrates hic de mutationibus in beneualentibus id dicit: Gal. locò citato de victu tertiana notha laborantium agebat, quare vterque verè.

36 ***Coniectandum ergo, & robur, & modus morbi cuiuſcunque, & naturæ hominis & conſuetudinis victus laborantis, non ſolum ciborum, ſed & potuum.***

ITaque in ęgrotis conſuetudo partim eſt retinenda, partim mutanda, quia p̃ter cõſuetudinẽ cõſideranda ſunt alia. Cõſideranda ſane conſuetudo victus, & ciborum & potuum, & quo ad fieri poſsit ſeruanda ſed præter hanc conſideranda etiã, robur & natura hominis, & modus morbi cuiuſque. Non idẽ eſt robur (ne quis putet) & natura. idem enim homo retenta ſua natura, quæ in compoſitione, & temperamento eſt, eſt nunc robuſtior, nunc debilior: velut pycrocholus parte vẽtriculi ſuperiori, aut toto corporis habitu, hac natura non mutata eſt aliquando robuſtior aut ſtebilior ſolito. Conſtat verò vtriuſq; hãberi rationem in victu: nã picrocholus febricitans, cæteris paribus accipiet plus cibi quam alius, & is ipſe ſi ſimul febricitet, & debilis eſſe ſentiatur, accipiet adhuc plus, ſi robuſtus minus. Modus morbi eſſe videtur, vt breuis aut longus ſit, contumax aut concoctu facilis, quod in ſucco expectatur, habens ſymptomata hæc aut illa. Ob hæc autem omnia mutatur victus. Nam quo morbus eſt breuior eo dandum minus, quo longior plus:

cum

cũ ſuccus concoctu eſt contumax, minus, vt natura cõcoctioni vacet, cũ minus contumax, licet dare plus hãc ob cãm. Neque ſane idẽ eſt, neque ſimul neceſſario fiunt, morbus longus & ſuccus concoctu contumax & morbus breuis & ſuccus nõ contumax. Cum enim longitudo & breuitas nõ ob hãc ſolũ cã fiunt, ſed ob alias quaſdam, vt ob multitudinem, aut paucitatem, ob firmam, aut leuem partis præcipue affectę intemperiẽ, fieri poſſit, vt morbi ſit longitudo maior, quam ſucci contumacia, aut contra. Atque ſeorſum ſunt cõſiderandę notę longitudinis morbi ex acceſsionibus, & circuituum inuicem incrementis: ſeorſum contumaciæ ſuccorum, ex exeuntibus: atque ex alterutro ſeorſum capienda iudicatio, à longitudine morbi addendi, à contumacia ſucci detrahendi cibum. Ex his intelliges caput decimum primi ad glauconem Galeni, alioqui difficilimũ. Symptomata etiam quædam detrahi iuuent, addi quędam, vt deliquio animi & dolores, addi detrahi ſomni & apepſiæ. His quæ Hippocrates enumerat, adijce alia naturalia; vt ætatem, & non naturalia, vt tempus anni & regionem. Omnia enim hæc aliquid in vict⁹ mutatione indicare primo aphoriſmorũ dixit.

Multo autem minus in ciborum adiectionem procedendum, nam in ablatinem omnino incumbere ſæpe prodeſt. Cum ſuffecturus æger ſit donec morbi vigor concoctus ſit. In quibus autem hoc faciendum ſit, ſcribetur.

GAleno videtur, atque poſt illum alijs, Hippocrates nunc decidere controuerſiam illam vulgatiſsimam quam ego primo cap. libri octaui controuerſiarum medicinalium ſcripſi, vtrum ſit periculoſius, ſi ab exacta cibi quantitate deerrandum ſit inclinare ad craſsius, an ad tenuius, videturque id erratum quod ad craſsius ſit magis vituperare. Mihi de ea quęſtione dictum ſatis ſuperque eſt dicto loco, nunc illud ſolum dicam, non videri mihi Hippocratem de ea re loqui, ſed de ratione procedendi in victus inſtitutione, doceretque non eſſe procedendum a morbi principio per totum eius decurſum addendo, vt ij faciebant, quos erroris arguebat paulo antea, at-

que

que adhuc refellere perſtat) vt ex ijs quæ mox dicentur intelligesſ) continentes duobus aut tribus primis diebus ægrotos ſine cibo, mox velut exequaturi, dantes multum: ſed detrahendo ſẽſim: nam ita maximè deuitatur repentina mutatio, & vt magis ad ſummum vigorem acceditur, datur cibi minus, vt fieri ſanè oportere primo libro huius operis, & octauo controuerſiarum (exceptis tamen quibuſdam morbis) monſtrauimus. Quod ergo continent hæc verba perinde eſt ac ſi nunc diceret, quandoquidem ergo dictum eſt per morbos conſuetudinem non poſſe omnino retineri, ſed mutandam eſſe ex parte, ſcias eam mutationem non debere fieri, detrahendo cibum in principio, & procedendo ad adiectionem, ſed detrahendo ſemper. Primis quidem diebus detrahendo ab eo cibo quo ſanus vtebatur, ſed & ab eo qui primis diebus detur, detrahere ſæpe expedit, vt æger videbitur ſuffecturus cum minori donec morbus ſoluatur, aut inclinet. Nimirum, vt morbus magis procedat ad ſtatũ, ita minus ſupereſt, atque ita cum minori cibo ſufficiet ægrotus. Quare detrahendum ita quoque. Verum hoc in acutis potius fit, quorum ſũmus vigor eſt pars breuiſsima, in longis enim ipſe ſtatus ſolet multos dies occupare, ac proinde non ita audemus extenuare victum qui à principio viſus eſt, etiam ſi morbus ad ſtatum videatur procedere. Quia ergo in acutis magis agendum eſt id quod dicitur, & hoc opere de acutis eſt ſcribẽdum, dicit, in quibus autem hoc faciendum ſit, ſcribetur.

Multa autem & alia ijs quæ dicta ſunt germana ſcribere quis poſſit, hoc autem teſtimonium efficacius eſt. Non enim germanum eſt rei de qua multus habitus eſt ſermo, ſed res ipſa commodiſſimum eſt documentum. Quidam enim incipientes acute ægrotare, quandoque quidem cibos comedunt eadem die qua laborare cœperunt, quidam autem etiã ſequenti: quidam verò ſorbent quidquid occurrit, quidam autem & cyceonem ſorbent. Omnia autem hæc deteriora ſunt quam ſi quis aliter cibaretur, multo tamen minorem læſionem inferunt quæcunque hoc tempore peccata fiunt,

quam

quam ſi quis primis duobus diebus aut etiam tribus, vacuari omnino vaſa permittat, quarto verò aut etiam quinto ita cibet. Sed ſanè deterius aget qui omnibus his diebus vaſa prius inaniens, ſequentibus quibuſdam diebus ita pauerit, priuſquam morbus cōcoctus ſit. Ita enim mortē aperte afferet plurimis, niſi omnino morbus boni moris ſit. Errores vero qui in principijs committuntur, non ſimiliter ſunt inuincibiles, ſed multo faciliores victu.

REfutauit hucuſque errorem eorum, qui primis diebus in inedia continebant ægrotos & deinde ad cibos affatim transferebant, quod mutationes conſuetudinis facerent repentinas, & varias, primam enim à ſanorum victu ad inediam, mox alteram ab inedia ad cibos: probauit vero has mutationes noxias eſſe translato argumento à germanis mutationibus, ab ijs, ſcilicet, quæ contingunt beneualentibus. Vocat verò ea germana quia non ſunt eadem, ſed ſimilia. Nimirum mutationes quæ contingunt in victu beneualentiū, & quæ in ægrotantibus, fiunt non ſunt omnino eędem, neque verò eaſdem habent rationes, ſed ſimiles, & a quibus ſimilitudinis gratia argumentum ducitur probabile. Nunc ergo perſiſtens in refutatione eorundem dicit, multa etiam alia ijs quæ dicta ſunt germana ſcribi poſſe, vnde argumenta caperentur, malle autem ſe nunc ipſam per ſeſe rem indicare abſurdam eſſe, quam à germanis rebus argumētari. Efficacius autem (inquit) teſtimonium hoc eſt. Hoc inquā quod modo ſcribam. Non enim eſt germanum rei de qua multus habitus eſt ſermo, id eſt de qua iam diu diſputamus, ſed eſt res ipſa & commodiſsimum ſui documētum. Sed quod eſt hoc documentum? certę quod in ægrotis ipſis experimur. Quidam enim incipientes acutè ægrotare, quandoque quidem cibos comedunt eadem die qua laborare ceperunt, cibos ſcilicet eoſdem quos ſani comedebant, quidam autem etiam ſequenti die. quidam verò ſorbent quidquid occcurrit, vt antea ſcilicet quam ægrotarent, quidam verò ſorbent cyceonem, vulgatiſsimam ſcilicet apud antiquos potionem, quæ parabatur ex polenta & vino. Itaquę vtuntur quidam primis diebus morbi eiſdem cibis & potionibus quibus antea. Hæc autē dete-

F riora

riora ſunt quam ſi quis aliter cibaretur, id eſt, quam ſi cibaretur tenuius, detrahens aliquid propter morbum. Multo tamen minorem læſioné inferũt quæcunq; hoc tempore peccata fiũt (vocat hic peccata, nõ quæcũq; in victu peccant, ſed exceſſus exſuperantiaſq; ciborũ) quam ſi quis primis duobus diebus aut etiam tribus, vacuari omnino vaſa permittat, quarto vero aut ẽt quinto ita cibet, id eſt plurimũ tribuat. Sanè (inquit) deterius aget, quo omnibus his diebus (quarto ſcilicet & quinto,) vaſa prius inaniens, ſequẽtibus q̃buſdã diebus ita pauerit, prius quam morbus concoctus ſit. Videtur hæc repetitio inutilis eiuſdem ſententiæ, tñ non eſt, quia cõtinet aliquid noui, idq; vtile: Imprimis dicit, grauius errare ſi quis totis quinq; diebus inaniri permittat vaſa, cũ poſtea cibos daturus ſit, quam ſi ſolis trib⁹ deinde inſinuat, eſſe quoſdã qui cõtinẽdi ſint ſine cibo eo quod ſine eo poſsint durare donec morbus cõcoctus ſit. Nõ.n. vitupe rat ſimpliciter eos qui dictis diebus vaſa inaniri permittũt, ſed cum ſequẽtibus diebus cibos daturi ſint, antequã morbus cõco quat̃, hoc verò tã graue eſſe dicit, vt mortẽ apertè afferat pluri mis, niſi omnino morbus boni moris ſit. Morbus boni moris eſt qui valde ſalutaris, vt contra mali moris, qui periculi plus ingerit, quam pro ea, quã oſtentat, magnitudine. Vt igitur mali moris morbus facultatem plurimum debilitat, ita qui boni moris, debilitat minimè, robuſta verò facultas errores etiam magnos & victus & curationis ferre poteſt. Hic autem error tantus eſt, vt niſi morbus omnino boni moris ſit, plurimis afferat mortem. Reddit deinde cauſam qua hic error maior eſt quam ſi quis primis diebus plus accipiat quam oportet. Ea eſt, quia errores (id eſt cibi exceſſus, & exſuperantiæ) qui in principijs committuntur, non ſimiliter ſunt inuincibiles, ſed multo faciliores victu, quam qui, procedente iam morbo ad iudicationem. Ergo vel hac ſolum cauſa grauius eſt, primum vaſa inanire deinde cibare, quam primum cibare poſtea inanire, quia quanto citius datur nimius cibus, tantum ſupereſt plus temporis, vt ante ſummũ vigorem, quo facultatem maximè oportet vacare à cibo, emendetur: quanto vero poſterius, tanto minus temporis ſupereſt, vt emendari poſsit, & tanto proprius accedit craſſus victus ad ſtatũ, a quo debet ſtatus eſſe alieniſsimus. Porrò ea additio melius emenda-

emendatur detractione,quam detractio additione, quia poſt il
lam additionē venit detractio tempeſtiuè, vtpote morbo eunte
in indicationē,additio vero in tēpeſtiuè eandem ob cauſam:de
terius ergo emendabit additio quia intempeſtiua, & quia debi
litata prius inedia facultate, & inanitis vaſis, nihil faciet aliud
quam incoctionem,& crudorum diſtributionē. Videbitur for-
taſſe contrarium eſſe his quæ nunc Hippocrates, quod Gal. in
commentatione proximæ ſententiæ dixit: conferens.n. cibi ex-
ceſſum,cū defectu,dixit,quod minus eſt facilè emēdatur,quod
verò plus eſt,exuperatq;,noxas facit inemendabiles:Hippocra-
tes verò dicit,facilius emendari ſi quis plus cibi quā par ſit pri-
mis diebus det,quā ſi minus. Non eſt tamen contrarium. Gale.
enim dixit facilius emēdari exceſſum quam defectū,Hippocra
tes facilius emendari exceſsū primis diebus factū, quam poſte-
rioribus,conſtat verò hæc eſſe diuerſa, neque collationes eas eſ
ſe eorundē. præterea cōſtat toto cęlo errare eos qui cū morbus
in initio agnoſci nō poſſet,cōſulunt victū extenuari:ſatius enim
ſit non niſi parū extenuare. Nā ſi ignoratione morbi aliquid de-
lictum erit,tamen emendabitur melius,quod mediocritatē ſu-
perauerit.

Hoc igitur exiſtima maximum documentum, quod non 41.
ſint priuandi primi dies potione tali vel tali, ijs qui poſte-
rius vſuri ſint potionibus talibus vel talibus! Omnino igi- 42
tur ignorāt,& qui granoſis ptiſſanis vtunt̄, ſe eos male af-
ficerre,cū ſorbere incipiunt, præuacuatis prius vaſis duos
aut tres dies,aut ēt plures: neque ſane qui cremore vtuntur
intelligunt lædi eos qui ſorbent,cum non recte incipiunt ſor-
bere. Hoc quidē cauent & agnoſcunt,magnam læſionem af
ferre,ſi antequam morbus concoctus fiat,granoſam ptiſſa-
nam ſorbeat ægrotus,ſolitus cremore vti. Omnia igitur hæc
magna teſtimonia ſunt, non rectè medicos perducere ægro-
tos in victum: ſed in quibus non oportet vaſa inanire, vtpo-
te ſorbitionibus cibandos, inaniunt vaſa: in quibuſq; nō cō-

uenit mutare ex inanitione vaſorum in ſorbitiones in his
43 *mutant & plurimum errant. Aliquando verò & in ipſis occaſionibus mutant in ſorbitiones ex vaſorum inanitione, inquibus ſæpe expediebat ex ſorbitionibus accedere ad vaſorum inanitionem, ſi ita fors ferat, in exacerbatione morbi.*

COlligit ex dictis errare medicos, qui cum poſtea cibum daturi ſint ante morbi concoctionem, primis diebus vaſſa inaniri permittunt, ſpeciatimq; perſtringit eorũ errores, atque ex ijs quæ ipſimet faciebant eos reuincit. Hos cõſentaneũ eſt fuiſſe Cnidos aduerſus quos hic liber à principio ſcriptus eſt. Hoc igitur (inquit) exiſtimo maximũ documẽtũ, ꝙ non ſint priuãdi primi dies potione tali vel tali, ijs qui poſterius vſuri ſunt potionibus talibus vel talibus, hoc eſt, quacunq; potione quis vſurus ſit, ſi modo aliqua vſurus eſt poſterius antequã morbus cõcoquaẽ, nõ eſſe eũ omni potione primis diebus priuãdũ, ſed concedendã ei eſſe aliquam. Neſciũt igiẽ quid faciant, ſeq; ægrotos magnopere lædere nõ intelligunt, qui granoſsis ptiſſanis (totis ſcilicet ptiſſanis) vtuntur, cũ ſorbere incipiũt præeuacuatis prius vaſſis duos aut tres dies, aut etiam plures: neq; qui cremore vtuntur intelligunt lædi eos qui ſorbent, niſi recte ſorbere incipiant, non ſcilicet prærinanitis prius vaſſis: tamẽ cũ hęc non intelligãt, illud cauent, & agnoſcunt, magnam læſionẽ afferre, ſi antequam morbus concoctus fiat, granoſſam ptiſſanã ſorbeat ægrotus, qui cremore vti cęperit. Itaq; cauent, ei quẽ cremore cibare cæperint, granoſam dare, antequã coquaẽ morbus tamẽ nõ cauẽt, ei, cui nihil dare cęperint, antequã coquaẽ morbus dare cremorẽ, aut ẽt ptiſſanã, cũ tamẽ eadẽ ratione atque adeo maiori hoc caueri deberet, plus.n.auget, qui nihil capienti dat cremorẽ, quã qui capienti cremorẽ, dat ptiſſanã. Omnia igitur (inquit) hæc magna teſtimonia ſunt, non recte medicos perducere ægrotos in victum, ſed eos in quibus non oportet vaſa inanire, vtpote ſorbitionibus cibãdis (antequã.ſ. morbus cõcoctus ſit) inaniunt vaſa: in quibus non cõuenit mutare ex inanitione vaſorũ in ſorbitiones (vtpote qui poſſint ſine cibo tranſigere vſq; ad morbi concoctionẽ) in his mutant. Nimirũ illi

in

in morbis omnibus vulgariũ more, neque eſſentia neq; conſtitutione morbi ꝓcognita,cõtinebãt ægrotos primis diebus, alij duobus alij tribus,alij quatuor,ſine cibo , moxq; cibũ dabant , alij priſſanæ cremorẽ,alij priſanã totã . Atq; ita quibus neceſſe erat cibum dare, vtpote nõ ſuffecturis ſine eo vſq; ad morbi vigorẽ denegabãt,& ijs qui ſine eo poterãt tranſigere,ante vigorem tribuebãt.Accedit inquit,ꝙ hi cũ primis diebus cõtinuerint ægrotos ſinẽ cibo,incipientes deinde virtuti timere , omnia perturbãt, & in ipſis occaſionibus mutãt ex vaſorũ inanitione in ſorbitiones, in ꝗbus ſępe expediebat ex ſorbitionibus accedere ad vaſorum inanitiones:hoc eſt, coguntur ſępe eis horis cibũ præbere, quibus etſi cibũ antea indulſiſsent oportet denegare,vt ſi ita fors ferat,in exacerbatione morbi, & in ipſo paroxyſmo. Itaque non ita oportet agere , ſed vt quibus daturus cibum ſis ab initio des , vel vt poſsis deinde citra perturbationem horis incommodis denegare.

Aliquando autem & cruda attrahuntur de capite , & 44 *regione thoracis,glioſa,& vigiliæ coincidunt eis, ob quas non coquitur morbus:triſtes quoque & amari fiunt, & delirãt:& ſplendores obuerſantur ante eorũ oculos, & aures ſonitu plenæ, & extrema perfrigerata, & vrinæ incoctæ, & ſputa tenuia & ſalſa & mero colore tincta, pauca . Et ſudores circa ceruicem:perplexitates,& ſpiritus offendẽs in latione ſurſum denſus aut magnus valde:ſupercilia grauiter ſe habẽtia,deliquia animi praua,& reiectiones ſtragulorum à pectore , & manus tremulæ , aliquando autem & labium infernum concutitur.*

DIctum eſt antea,tantum eſſe eum errorẽ quem Cnidij in uictu committebant,vt plurimi morerentur , atq; adeo omnes quorum morbi non eſſent benigniſsimi, nunc narrat ſigilatim noxas quæ illis ſuccedere ſolent . Earum quas narrat , quædam ſuccedere natæ ſunt inediæ primorum dierum , quædã cibationi repentinę poſt tantã vaſorũ inanitionẽ , ꝗdã vtrique , aut ambabus cauſis ſimul . Quoniam vero vtrunq; ab illis fiebat,& vtrunque ab Hippocrate vituperatur , fruſtra cõtẽdit

 à qui-

à quibuſdam enarratoribus adſcribenda ſint hæc huic an illi cauſæ. Satiùs ſit citra contentionem, quancunque harum læſionum refferre in quam maxime congruat cauſam. Aliquando dicit trahi biliosa cruda de capite, & regione thoracis. Eſt qui nō intelligēs cur trahatur bilis de capite & thorace, partibus adeo pituitoſis, in ventrem ac non potiùs ex hepate, velit intelligi, trahi à capite & thorace, vt ſcilicet caput, & thorax ſint quæ trahant. Tuncque videntur, vigiliæ & triſtitiæ & delitia, & alia omnia huiuſmodi, rectè ſequi pleno bile capite, & ſpiritus difficilis pleno pectore. Verum hoc, vt de ipſa nihil dicam, nō fert ipſa ſermonis proprietas dicit enim *ἐπισπῶνται ἀπὸ τε κεφαλῆς, καὶ τον περὶ τὸν θώρηκα τοπον*, *ἀπο* verò non coniungitur faciēti aliquid, ſed ei a quo loco. Nos ergo oportet legitimā lectionem enarrare. Non inquit ſimpliciter trahunt a capite, ſed aliqñ trahunt. Nimirū incipiēte fame non trahuntur biliosa in ventrem niſi ex hepate, & vicinis hypochondrijs, aliquando autem procedente plurimū vaſorū inanitione trahuntur etiam vndiq;, atq; adeo de capite & thorace. Hoc verò dicit fieri in febricitātibus alioqui febribus putridis qui longa inedia in initijs macerantur, in illis verò neceſſe eſt bilem crudam ideſt non conſequutam eam coctionem quæ morbo ad ſummum vigorem iam accedente conſequutura eſt, toto corpore abundare: trahetur ergo verſum ventrem præ fame vndique, ea verò quæ ex capite & thorace confluet, & noxas faciet apertiores. Nam commota agitataque in capite bile vigiliæ accident, & delirabunt, & ſplendores obuerſabuntur ante oculos, & aures erunt ſonitu plenæ. Nimirum bilis commota oculos & aures titilabit, debilitas verò quæ ex inedia etiam nata fuerit, fecerit, vt a leuiſſimis etiam cauſis multùm ea inſtrumenta patiantur. Ita fit vt qui capite plurimum debilitati ſunt, ſuffuſorum viſſa ſemper habere, & tinitum aurium, videantur. Neque ſanè hæc ſymptomata poſt multam inediam tollet cibus repente & copioſſe datus, ſed augebit, quia male coquetur, & multus craſſuſque vapor inde aſcendens debiles oculos & aures præterlabetur. Quia vigilant, fieri dicit, vt morbus non coquatur. Nimirum ſomnus concoctiones omnes promouet. vbi conſideratione dignisſimum eſt, inedia fluxiones moueri & augeri, &

ri, & concoctionem morbi impediri, cum tamen nihil adeo a medicis celebretur quam cibo & vino fluxiones augeri, inedia & aqua cohiberi (& hanc ob cauſam Hippoc. ad recentia vlcera tenui cibo & aqua, & Gal. in inflammationum initijs tenuiſsimo victu vti cenſent, & ego morbos omnes pendentes ex fluxione a cõi cibandi ratione excep:) & concoctionem morbi cibo prohiberi ac proinde morbo conſiſtente in ſummo vigore, & parũ ante illũ detrahere Hippo. iubeat, vt natura vacet cõcoctioni morbi, quæ eo tempore maximè viget. Sed etſi hoc ita ſit, nihil faciendum eſt nimis. Pleraq; enim facta nimis, per accidens afferunt noxas, quas cum mediocritate ſuſcepta nata ſunt prohibere. nam & motus & calida balnea nimia cum ſunt refrigerant. inedia ſolet morbi cõcoctionem properare, ea ſi tanta ſit vt eleuet ſomnum, hanc ob cãm eam impediet. Ita ẽt inanitio mediocris facit vt nulla pars in aliam mittat, nimia facit vt quæcunq; a quacunq; alia extorqueat. incoctionem ergo cum afferant vigiliæ, fiunt vrinæ incoctæ, & ſputa tenuia, & pauca. Verum quia ea cruditas non frigore ſed vrente calore fit, ſunt etiam ſalſa quæ ex pituita, & ſyncero colore tincta, valde ſcilicet flaua aut chlora, quæ ex bile. Eadem ratione vrinæ fuerint tenues, non tamen albæ, ſed flauæ. Triſtes quoque fiunt & amari. Triſtes & iracundos intelligo vocari triſtes & amaros. Triſtes, ſcilicet, & leuiſsimis de cauſis iraſcentes. Nimirum ob debilitatem, & bilem effuſam, & hac & illac de errantem, ſunt ſibi magnopere diſplicentes, & irritantur facillime. extrema his perfrigerantur ob naturalis calidi debilitatem, ob quam etiam fiunt deliquia animi proba, hoc eſt cũ magna debilitatis ſignificatione euenientia, cum in pulſu, tum ẽt in vultu, & alijs. Sudores etiam circa ceruicem inſtãte deliquio fieri ſolent expirante humore cum ſpiritu, eo loco qui eſt grandioribus poris ob oſcula venarum & arteriarum, quæ in eam cutis partem finiuntur. Auxerit etiam eos ſudores poſt magnã debilitatẽ cibus aut potus copioſe acceptus. Sudores enim fiunt ijs qui pluri cibo aut potu vtuntur quam pro ſua facultate: qua cã conualeſcentes ſolent frequenter ſudare, & a cibo magis. Perplexitates ẽt eandem ob cauſam fiunt. Nimirũ qui debiles ſunt ac multo magis ſi debiles ſimul & diſtenti cibo, anxij ſunt, & ne

ſciunt,quid ſibi faciant. Stragula etiam reijciunt e pectore, & habent ſupercilia demiſſa, & velut pondus incumbens ſentiũt. Sola enim debilitas facit partes ipſas eſſe graues & demiſſas, ſi vapores multi & craſsi ex cibo repente dato accedant, ſenſum ponderis auxerint. Spiritum etiam dicit eſſe eis offendentem, in latione ſurſum denſum aut valde magnum. Intelligunt omnes enarratores fieri offendentem in latione aeris ſurſum, hoc eſt in expiratione. Non video tamen qui dicat, cur in expiratione potius quàm in inſpiratione: cum præcipue in inſpirationem plus virium natura apponat, ac proinde facilius citiuſq; neceſſe ſit in ea offendat, quam in expiratione. Ego me ab hac difficultate facile expedio, non enim legi cenſeo offendens in latione ſurſum, ſed, offendens in latione ſurſum verſus denſus aut valde magn⁹. Nimirũ eſt offendẽs, vt eſſe ſolet in inſpiratiõe, & in expiratione denſus aut valde magnus. Offendens quidem, vt in aphoriſmo dicitur, conuulſionem ſignificat in febribus. Fieri vero poterit, vt ob manifeſtam cauſam citra conuulſionem fiat, vt lugentibus pueris ſolet, atque his, ob ventris inflationem inſtrumentorum ſpiritus motum impedientem, & priori inedia comparatam debilitatem. Fit enim vt quia debilis virtus impedita inſtrumenta non poteſt dillatare, motum in medio intermittat: atque hanc ipſam ob cauſam dillatatum thoracem dimittere properat dimittitque multum, & quietem externam breuem facit: hocque eſt facere crebrum in expiratione: aut conſtrictionem magnam, quod eſt facere in expiratione magnum. Fiunt his manus tremulæ, & aliquando labium infernũ concutitur. Tremor ſi propriè, & vt à Galeno ſolet, hoc loco accipiatur, ſolam ſignificet animalis facultatis debilitatem, non potentis partes firmiter continère: verum apud Hippocratem, vt ſæpe animaduertimus, de omni motu tremulo, ſiue ob conuulſionem ſiue ob rigorem, ſiue vtcunq; aliter fiat, dicitur. Euenit vero ſæpiſsime manuum conuulſiuus motus ob ſacietatem ventriculi aſcendẽtibus in caput vaporibus: & manuũ neruos in via offendentibus. Hanc ob cauſam cum fiet talis tremor merito & tremor labij inferni ſuccedet. Fit enim hic ob paſsionẽ oris ventriculi per communem membranam communicatam, atque ita ſolet vomitum inſtantem ſignificare.

Hæc

Hæc autem in initijs aparentia, ſignificant delirium vehemens,& plerique moriuntur/qui verò effugiunt aut cum abſceſsu, aut fluxu sāguinis ex naribus aut craſsum pus excreantes effugiunt,aliter autem minime.

HIc cenſet Galenus initij nomen dici de tempore cruditatis, docereque Hipppocratem hæc quæ dicta ſunt,ſi ante ſigna concoctionis appareant, ſignificare mortem,aut difficile iudicium, ac proinde pleroſque mori:& eos qui effugiunt difficulter iudicari,ac proinde cum abſceſſu(niſi hunc,vt ſolet, fluxus ſanguinis narium anteuertat) aut cum puris craſsi excreatione. Poſſunt enim hæc ſigna eſſe, mortis, & iudicij. Lethalia vero quæ decretoria eſſe poſſunt, cum ſignis concoctionis ſunt bona, cum contrarijs, ſunt lethalia:cum cruditate ſunt etiam mala plerunque,ſi tamen facultas valde robuſta ſit,fiunt difficilis iuditij ſed contingit dubitare qui poſsint hæc ſigna dictis ægrotis in initio apparere, cum illi acute laborent, & plures dies inſummantur in eum victum a quo ea fiunt: raro enim non dum in victu error committitur tempus cruditatis præteribit. Præterea cur poſt tantam vaſorum inanitionem expectetur fluxus ſanguinis? Ego certè in alium ſenſum feror: non ob hæc ſolum, ſed quia ipſa ſeries eorum quæ dicta ſunt, moxque dicendorum, aliud mihi inſinuat. Nimirum dixerat hæc ob errorem illum in victu fieri ſolere: explicat nunc quam grauia ſint.Non ſunt tamen æque grauia cum ob victus errorem fiunt,atque cum citra omnem occaſionem,Nam & in facie illa peſsima quam Hippocrates initio prognoſtici deſcribit interrogare iubet an famem ſuſtinuerit homo,quaſi ita minus graue ſignum futurum ſit, atque adeo minus,vt intra diem & noctem tolli ſolere dicat. In his ergo omnibus perinde eueniet,ſi ob famem ſeu vaſorum inanitionem facta ſint. Sed rurſum dices ſi tantum detrahit fames prægreſſa vt intra diem & noctem tollantur,falſo profecto dixerit Hippocrates nuper, plurimos eorū qui fame vexantur primis diebus,& poſtea multū accipiunt, mori. Certe vera ſunt hæc omnia,neq; repugnantia vllo modo. Nam alijs omnibus partibus, haud dubie cā manifeſta minuit periculū,quæcūq; ſigna ī ægroto eſſe ponātur. Nihilominus ab

ipſis

ipſis cauſis procatarticis euenit lædi homines, nunc plus, nunc minus, vt illæ ſunt grauiores, & homines affici magis parati. Videmus enim plurimos mori, q quibuſdã occaſionibus cœperũt laborare Nunc ergo apparatus ponatur eſſe æqualis: tamen conſtat in initio prognoſtici minoris multo cauſæ mentionem fieri quam hic. Non enim interrogare iubet, an tantopere confectus fuerit fame, ſed an fames eum teneat intermiſſo fortaſſe cibo die vna aut duabus: hic verò maximus quidam in victu error, qui grauior multo cauſa eſt, dicitur hæc facere. Hæc ergo cauſa, etſi procatartica ſit, tamen quia maxima, periculoſam aſfectionem fecerit, quanquam ne ita quidem adeo atque ſi ſine omni cauſa hæc ſymptomata fierent: neque ſanè eodem modo ſubueniendum erit ei, cui ob factam vaſorum inanitionem inſint, atque cui ab initio, ideſt, nulla tali cauſa prægreſſa. Hæc videtur mihi inſinuare dicens, hæc aparentia ab initijs, ideſt per ſeſe & nulla cauſa manifeſta, nulloque victus errore antecedente, adeo grauia ſunt, vt ſignificet delirium vehemens (merito addit vehemens, leue enim in ipſis ſignis eſſe ponebatur) & plerique moriuntur, qui verò effugiunt, aut cum abſceſſu, aut fluxu ſanguinis è naribus, aut craſsi puris excreatione. Omnia enim illa ſi fiant ſponte, ſignificant multitudinem, in ventre, capite, & thorace: ex ventre verò abſceſſum, ex capite fluxum ſanguinis, ex thorace excreationem puris, merito expectes: Si verò (hæc inſinuãtur, ſuppleri autem debent, vt intelligatur ipſa ſermonis ſeries) non ab initijs, ſed poſtquam victus extenuatione ſint debilitati fiant grauia ſanè, ſed non adeo, ſunt, & curandi refectione præcipuè ſunt. Errant verò medici, hæc neque diſtinguentes, neque dignoſcere valentes. Nam addit.

47 *Neque enim harum rerum video expertos eſſe medicos, vt oporteat dignoſcere debilitates, in morbis, quæcunque ob vaſorum inanitionem perficiuntur, & quæcunque ob aliam aliquam irritationem, & quæcunque ob dolorem, & à morbi acutie, & quaſcunque paſſiones & ſpecies omnigenas noſtra natura, & habitus, parit quibuſcunque. Atqui* ſalu-

ſalutem aut mortem afferunt cognita aut ignorata hæc. 48
Maius enim malum eſt, ſi ob dolorem aut acutiem morbi debilitato offerat quis potus aut ſorbitionis plus aut cibi, putans ob vaſorum inanitionem debilitatum eſſe. Indecẽs etiam eſt: & ob vaſorum inanitionem debilitatum nõ agnoſcere, & premere victũ. Affert enim etiam hic error periculum aliquod, multo autem minus quam alter, ridiculus tamen multo magis hic error altero. Si enim alius medicus, aut etiam idiota, accedens, & agnoſcens quæ accidunt, dederit & cibum & potum, quæ alter prohibuerit, manifeſto vtique videatur auxilium attuliſſe. Talia verò maximè omnium quæ fiunt vituperantur ab hominibus. Videtur enim ipſis qui acceſſit, medicus, aut idiota, velut mortuum
ſuſcitaſſe (Scribentur autem & de hoc ſigna, quibus opor- 49
tet horum quæcunque dignoſcere.

QVatuor cauſas eſſe dicit debilitatis in morbis acutis, vaſorum inanitionem, & aliquam aliam irritationem, & doloris vehementiam, & morbi acutiem. In inanitione vaſorum eſt omnis euacuatio magna, ſiue effuſo aliquo ſucco fiat, vt miſsione ſanguinis, aut expurgatione, aut ſudore, aut euacuatiõne inſenſili: atque ſiue hæc fiant ſpõte, vt ſanguis ex hæmorrhoydibus, vtero, aut naribus exit, & diarrhæa dyſſenteriave vltrò cietur, aut ſudor copioſaque expiratio: ſiue arte prouocantur hæc, aut ſecatur vena, aut pharmacum propinatur, ſiue per accidens, detracto cibo euacuatio vaſorum fiat. Irritationis nomine intelligit cauſas omnes manifeſtas: atque proinde dicit, & quæcunque ob aliam aliquam irritationem. Nimirum inedia aut euacuatio cauſa externa & manifeſta eſt. In hoc genere eſt omnis vehemens animi aut corporis motus, & paſsio, vt ſi homo linquatur animo, aut debilis ſit ob triſtitiam, metum, timoremve ingentem, aut gaudium profuſum, vel ob vigiliam longam, vel ob laborem crebro deſidendi, aut moleſtiam aliquam vtcunque illatam: dolor omnis vehemens deijcit magnopere vires, atque hanc ob cauſam cogimur ſępę narcoticis oc-

currere,etiam ipſam affectionem præter naturam augētes:quia vix fieri poteſt vt morbus aliquis cum aſsiduo dolore diu duret,quin vires omnes magnopere proſternat: In morbi acutie ſunt omnes debilitates quæ per morbi vehementiā fiunt:ſiue in quā ex magnitudine eſſentiæ propriæ procedat debilitas, vt cū ob ſolam febris magnitudinem ægroti liquūtur animo: ſiue ob cacoethes, vt cum ob malignitatem febris:ſiue ob naturā partis affectæ,vt cum linquūtur animo ob oris ventriculi,aut vteri aut cerebri affectionem ſiue ob multitudinem excremētorum, ſiue ob duo plurave horum ſimul. Hæc oportet medicos poſſe dignoſcere, quia illis non eodem modo occurritur, ſed pro cauſæ differentia varie. Debilitato enim ob febris magnitudinem, nulla ratione occurretur melius quam aqua gelida, quæ ſi ob vterinam affectionem labente facultate detur, ſtrangulabit. Si ob malignam facultatem vires labantur occurendum eſt alexipharmacis quæ ad facultatem multitudine ſuccorum oppreſſam nihil cōtulerint, ſed dum inaniter citra neceſſariam euacuationem tēpus teritur calor naturalis ſuffocabitur. Oportet ergo agnoſcat hæc medicus, atque etiam quaſcunque paſſiones, & ſpecies omnigenas noſtra natura & habitus parit quibuſcunque. Hoc eſt & omnium paſsionum ſpecies,in quas quæcunque naturalis temperies & compoſitio prona eſt, & a quibus cauſis quæcunque natura facile patitur aut non. Nam his ignoratis in multa incōmoda ægrotos adducet:velut ſi medicus hominem ſuperna parte pituitoſum in inedia continuerit, parum lędet,ſi vero pychrocolum,fortaſſe interim ēt. Vſque adeo verum eſt quod Hippocrates dicit, ſalutem aut mortem afferunt cognita, aut ignorata hæc. Eius quod nos fuſius diximus de diuerſa ratione occurrendi debilitati ex diuerſis cauſis ortę, vnum producit exemplum quod ad præſentem ſermonē magis facit. Maius ęnim (inquit) malum eſt, ſi ob dolorē aut acutiem morbi debilitato, afferat qs ſorbitionis aut potus aut cibi plus, quam ſi(hoc enim oportet ſuppleri) debilitato ob vaſorū inanitionē. Indecens etiam eſt debilitatū ob vaſorum inanitionē nō agnoſcere,& victu p̄mere, quaſi ob repletionem debilitatus ſit. Itaq; inanitū non oportet victu p̄mere,ſed reficere,qa morbos ex repletione curat inanitio, & ex inatione repletio, eis verò q

ob

ob dolorem aut morbi magnitudinem debilitati ſunt, nõ opor tet cibi aut potus dare plus. At vero vtrunque horum videtur falſo dici. Nã ſi inanitũ nõ oportet victu pmere oportet ergo ei cibũ dare, ſi autẽ oportet cibũ dare, male dicit Hippocrates ma ius malũ eſſe cibũ augere debilitato ob dolorem, aut acutiem morbi, quam debilitato ob vaſorum inanitionem. Hæc enim dictio innuit, malum etiam eſſe cibum augere debilitato ob inanitionem. Porro quandoquidem dolor aſsiduus euacuatio-nis quantitati detrahit, vt primo ad glauconem Gal. dicit quia debilitat, certè eadem ratione cibum petet augeri. Verum hęc ita definiuntur. Debilitato & inanito malum eſt cibum repen-tè dare, quia vt dictum antea eſt, non ſuſtinet: tamen multo gra-uius malum ſit victu præmere & cibo amplius priuare: grauius etiam ſit debilitato ex dolore cibum multum dare, quia refe-ctionem quæ cibo agitur magis petit inanitio, Quam dolor. Petit nihilominus debilitas quæ ex dolore fit cibi plus, quam dolor ipſe peteret niſi debilitaret. Nimirum recenti cibo vires refectionem quandam recipiunt, quacunq; cã debilitatæ ſint, maiorẽ aũt multo, cum cauſa ipſa debilitatis, penuria eſt. Itaq; cũ penuria debilitat, vteris refectione, ne tñ ea non feratur, refi-cies paulatim & cibo tenui, repetito crebro: & ſola hęc refectio curatio fuerit idonea: cum vero debilitat dolor aut morbi ma-gnitudo, ſi debilitas inſtanter vrgeat, tunc quoque cibo reficies aliquo, ad curationem autem te cõuertes mox, per anodyna aut narcotica, in dolore: per euacuationẽ in multitudine, & per ido neam propriamq; curationem morbi cuiuſcũq;. Explicat dein de cur cibum dare debilitato ob dolorem aut morbi acutiem, vocauerit malum, & victu præmere inanitum, vocauerit inde-cens, dicens, ſecundũ hunc errorẽm afferre ęgroto periculũ, mi nus quã priorem, verũ eſſe multò magis ridiculũ apud vulgus. Meritò aũt malũ dr̃ quod periculoſum: indecẽs, quod ridiculũ. eſſe tale oſtendit, dicẽs, ſi. n. alius medicus aut ẽt idiota accedẽs, & agnoſcens quæ accidunt (aut etiam nõ agnoſcens) dederit & cibum & potũ quæ alter prohibuerit manifeſte vtiq; videatur auxilium attuliſſe. Talia verò maximè omnium que fiunt vitu-perantur ab hominibus. Videtur. n. q accesſit medicus aut idio ta, velut mortuũ ſuſcitaſſe, & id quidẽ ſine multa opera, ſed ci-

bo

bo & potu. Certè ridiculum eſſe hoc,atque eam ob cauſam ſæpe medicos derideri,veriſsime dicit, verum quod minus periculi afferre hunc errorem,etſi magis ridiculus ſit,dicit, magnā dubitationem habet. Nam hominem inanitum & debilem inedia macerare, nihil videtur aliud quam facultatem extinguere: præ dolore autem aut morbi acutie debilitato cibum dare copioſum,augendi morbi cauſa eſt. Quanto igitur plus ſpei ſupereſt aucto quantumuis morbo, quam extremè debilitata facultate,tanto maius periculum in eo errore eſſe videtur, quam in contrario Imprimis hic intelligi debet,eum dolorem,atque eam morbi acutiem,ob quæ debilitatus quis eſſe ponitur, ex nimia materiæ copia pendere, atque adeo eam debilitatem eſſe ex aggrauatione tanta,vt fecerit dolorem ingentem, aut morbum acutiſsimum. Si quis enim ob dolorem qui ex intemperie quapiam citra magnam ſucci copiam conſiſtat,debilis ſit, tam longè abeſt vt lædatē cibo,pluſquā inanitus,inedia, vt ne lædatē qdē,niſi maxima quātitate detē. Itaq; cōferūt hic duo hæc,debilē & īanitū,tenui victu pmi,& dolētē,aut acutè laborātē p multitudine debilēq; ex aggrauatione,craſſo onerari. Atq; tūc quoque longa eſt quæſtio,a qua Galenus ſex expedit,dicens, ſi quis eos qui ob vaſorum inanitionem parum valent tenui victu preſſerit,læſurum quidem, tamen aut non tam euidenter, aut non tam celeriter. Itaque læſionem ex victu craſſo in repletis nō dicit eſſe neceſſario maiorem, eſſe tamen affirmat euidentiorem ac citiorem, quia qui ita moriuntur,ſuffocantur,ſolentque apoplectica aliqua paſſione,aut repentino alio caſu cadere: qui vero moriuntur præinopia,moriuntur paulatim,marceſcente naturali calore. Itaque eueniunt hæc pericula ignoratione diſtinguendi cauſas imbecillitatis: oportet ergo medicum notas habere earum. Quas quidem, quia hic non erat locus differendi de cauſis morborum aut ſymptomatum,alibi ſe promittit ſcripturum. Verum quia neque toto opere occurrent, neque verò alio aliquo niſi ſparſim,non fuerit inutile à me nunc dici breui Ex tribus mihi videtur pēdere tota ea dignotio: ijs quæ adſunt affueruntve,aut non:propria cuiuſque hominis natura: & proprijs ſingularum paſſionum ſignis. Ijs quæ anteceſſerunt aut nō, quale eſt illud in initio prognoſtici,interrogare oportet an vi-

gila-

gilauerit homo, aut aluus ſoluta ſit, aut fames aliqua ipſum teneat. Nunc quoque ab iȷs quæ anteceſſerunt, ita procedit coniectura. Si homo ad quem accedis tres aut quatuor dies ſine cibo tranſegit, aut copioſiſsima diarrhæa, aut fluxu ſanguinis laborauit, aut alioqui a medico immoderatè inanitus eſt, merito coniectes ob vaſorum inanitionem eſſe debilem: ita enim Hippocrates conuulſionem ab innanitione eſſe ſuſpicatur, ſi a vehementi pharmaco, ſi a longo alui profluuio, ſi a fluxu ſanguinis. Verum quia fieri poteſt vt homini aliquid tale paſſo, non inde malum cæperit, ſed aliunde alias conſiderationes adhibere debes, vt iudices an ab ea cauſa quæ præceſsit, malum originem trahat. Primum quidem extimare debes ac conferre cauſæ illius, & læſionis magnitudinem. Si enim lęſio maior ſit quã pro cauſæ magnitudine, conſtat non ab ea cauſa, aut ſaltem non ab ea ſolum eſſe factam. Deinde conſidera hominis naturam & habitum, an ſcilicet ab ea cauſa parata ſint ita affici, an non. Si enim homo ſuperiori parte, aut etiam toto corporis habitu pituitoſus, ſuccis craſsis, cute denſa: qui duos aut tres dies ieiunauerit, debilis eſſe videatur, non eſt quod putes vaſorum inanitione eum laborare: ſi verò ſit toto corpore & ſuperno ventriculo pycrocholus, atque etiam rarus cute, vel ſi vnicum diem ieiunauerit, cauſaueris merito vaſorum inanitionem. Si igitur debilitatis magnitudo & hominis natura cauſæ tali & tantæ atteſtatur, certo certius inde eſſe debilitatem ſuſpicaberis. ſin autẽ non reſpondet hæc, alias notas requires, quæ cuiuſque affectionis propriæ ſunt. Velut etiam, ſi coniectura procedere incipiat negatiue, ab iȷs quæ non adſunt, quia inde non colligitur quæ cauſa ſit, ſed quæ non ſit, ad alias notas eſt procedendum. Velut ſi occurrat ægrotus cum dictis notis debilitatis, & videas neque tenui admodum victu eſſe vſum, neque ſponte aut arte valde inanitum, debilitatem vero eſſe magnam, affirmabis non eſſe ex vaſorum inanitione, vnde autem ſit non dices, niſi aliarũ paſsionum ſigna requiras. Si neque alias irritationes factas eſſe videas, vt neque prouocatum ad iram, aut meſtitia, timoreve affectum: neque dolore aliquo magno aut continenter affligẽte occupatum (dolor enim etiam eſt res per ſe conſpicua) liquido intelliges acumine morbi eſſe debilitatum. In acumine autem

tem

tem morbi ponebamus malum morem morbi, & multitudinē excrementorum, & magnitudinem morbi ſecundum eſſentiā propriam. Hæc vero diſtinguntur proprijs notis. Si pulſus eſt debilis exiguus & creber æqualiter debilitatem in eſſentia indicat, & intemperiem factam in corde & partibus præcipuis: ſi verò debilis ſit & exiguus, ſed inęqualis inæqualitate collectiua, ſignificatur aggrauatio, & excrementorum multitudo: præcipuè ſi ſimul ſe exhibeant multitudinis notæ in exeuntibus, vt vrina, deiectionibus, ſudore, & ſputis. Si neutra horum appareant inſigniter, ſed morbus in eſſentia propria maximus ſit (quod ex magnitudine ſignorum pathognomonicorum agnoſcitur) in eam debet referri debilitas. Velut ſi pulſus ſit debilis & creber, non tamen adeo exiguus, & febris tactu vrens, & ſitis vrgentiſsima.

50 *Proxima autem ijs quæ circa ventrem contingunt & hæc ſunt. Etenim ſi totum corpus quieſcat multum præter conſuetudinem, non ſtatim corroborabitur multum. Si autē & cum multum tempus quieuerit repente veniat in labores, vitioſum quiddam operabitur manifeſtè. Ita autem & quæcunque pars corporis ſeorſum. Nam & pedes tale quiddam facient, & alij articuli, non aſſueti laborare, ſi poſt multo repente ad laborem veniant. Hæc autem & dentes & oculi patientur, & quæcunque alia pars, quandoquidē & lectus præter morem mollis, laborem infert, & durus præter morem. Et ſub dio ſtratus præter morem durat corpus.*

51 *Verum & omnium quæ huiuſmodi ſunt exempla ſcribere præſtat. Si quis enim accipiens vlcus in tibia, neque valde magnum, neque valde mite, ipſaque neque difficile neque omnino facile vlcera ſaneſcant, curetur ab initio ſtatim decumbens, & nequaquam vlcus eleuet, magis ſine phlegmone hic ſit, & multò citius ſanus ita fiat, quam ſi curaretur obambulans: ſi quidem quinta die, aut ſexta, aut ſuperiori aliqua ſurgens, velit deambulare magis vtique dole-*

*dolebit tunc, quam ſi ſtatim a principio deambulans,cura-
retur.Si autem etiam multum ſe afflixerit repente multò
ſane plus dolebit, quam ſi illo modo curatus ita ſe fatiga-
uerit in his diebus. Omnino igitur teſtimonium ſibi præbent 52
mutuò hæc omnia, quòd omnia repente multum ſupra me-
diocritatem mutata, in hæc,& in illa, lædunt. Multiplex 53
igitur ſecundum ventrem læſio eſt,ſi ex multa vaſorum ina
nitione repentè ſupra mediocritatem offeratur. Sed & ſe-
cundum reliquum corpus, ſi ex multo otio repentè in mul-
tum laborem veniat,multo plus lædit,quam ſi ex multa ex
hibitione in vaſorum inanitionē mutatio fiat.Oportet qui-
dem & corpus his quieſcere:atq; ſi ex multa defatigatio-
ne repente in otium & ſegnitiem incidat.Oportet autem &
his ventrem quieſcere à multo cibo. Alioqui laborē in cor-
pore facient,& totius corporis grauitatem. Plurimus mihi 54
ſermo habitus eſt de mutatione victus,& in alia, & alia.
ad omnia igitur vtile eſt, hæc noſce. Sed id de quo ſermo
erat,ꝙ in acutis morbis ad ſorbitiones mutant ex vaſorum
inanitione. Mutandum enim vt ego iam iubeo.Deinde non
eſt vtendum ſorbitionibus antequam morbus cōcoctus ſit,
aut aliquod aliud ſignum appareat, vel ſecundum inteſti-
num vacuatorium aut irritatorium, vel ſecundum hypo-
chondria qualia ſcribuntur ſigna.*

RVrſum reddit ad diſputationem de mutanda conſuetudine, confirmatque dictam aſſertionem multis exemplis. Nam hactenus ea tantum ſcripta ſunt,quę ad ventriculum pertinent, nunc ad alias omnes corporis, & actiones & paſsiones pertinentia ſcribit,atq; tranſlata ab illis ratione probat,quæ de mutatione repentina victus aduerſus medicos illos cnidos dicta ſūt,eſſe vera.Ergo inquit,ꝓxima ijs q̃ circa ventrē cōtingūt & hæc ſunt. Hoc eſt ſimilia & ſimiles habentia rōnes. Nimiū cibi adiectio eſt labor vētriculi,detractio,requies.Itaq; ex adiectione repētina detractio, aut ex detractione repētina additio, eſt vt mutatio ex labore ad otium, aut ex otio ad laborem.

Tamen (inquit) ſi totum corpus quieſcat multum præter conſuetudinem, non ſtatim corrroborabitur multum. Tametſi enim corpori laboranti quies remedium ſit, tamen quæ repente ſuſcipitur, quia non vt oportet ſuſcipitur, non ſtatim corroborat, ſed aliquando etiam lædit, quia natura deſtituta auxilio exercitationis, cui iam aſſueuerat, neque bene diſtribuit ali menta, neque egerit excrementa. Si autem (& cum multum tempus quieuerit, repente venit ad laborem, vitioſum quiddam operabitur manifeſte: ho. eſt vitioſe mouebitur aut debiliter: vt autem totũ corpus hæc patitur, ita & quæcunque pars corporis ſeorſum. Nam & pedes tale quiddam operabuntur & alij omnes articuli non adſueti laborare, ſi multo poſt tempore ad laborem repente veniant. Nimirum & qui ſaltatores alioqui erant, ſi ſaltandi fecere intermiſsionem male ſaltant, & gladiatores, ſi digladiandi, male digladiantur. Hæc autem (inquit) & oculi patientur, & dentes: nam occuli e tenebris erumpentes non poſſunt in clara luce videre, neq; e luce, in tenebris: & dentes eorum qui dulcibus veſci conſueuere, non poſſunt ſuſtinere contactum acidorum præ hœmodia, ita autem euenit toti corpori ſecundum paſsionem tactus: quandoquidem & lectus præter morem mollis, laborem infert, & durus ẽt præter morẽ. du rus (arbitror) quia non poſſunt corpora ferre inſolitam compreſsionem: mollis, quia deſiderant ſolitam decubitus firmitudinem: & lectus ſub dio ſtratus præter morẽ, durat corpus: durat inquam, repente frigore dẽſante & comprimente corpora, atq; inde fiunt morbi. Duriora enim ſunt ijs qui conſueuere ſub dio decumbere, ſed non morboſa, quia paulatim talia facta ſunt, Itaq; tota læſionis cauſa ad ipſum repente, & ad mutationem redigitur. Facit deinde tranſgreſsionem ad alia exempla mutationum in ratione curandi, dicens verum omnium quæ huiuſmodi ſunt exempla ſcribere præſtet. Siquis accipiens vlcus in tibia, inter genu ſcilicet & malleolum, vt articulum non attingat (vult enim ponere vlcus neque valde periculoſum, neque omnino contemnendum) neq; valde magnum neq; valde mite (neq; ob partẽ ſcilicet, neq; ob magnitudinem in eſſentia propria, neque ob morem, magnum valde, aut contra exiguum & contemnendum) ipſique neque difficile, neque omnino facile

vlce-

vlcera ſaneſcant. Nimirum ob carnis & reliquarum partium naturalem temperiem quibuſdam facile magna quibuſdam difficile etiam exigua vulnera ſaneſcunt: Itaque ſint omnia mediocria: ſi curetur ſtatim ab initio decumbens, & nequaquam vlcus eleuet, magis ſine phlegmone tranſiget, & multo citius ſanus ita fiet, quam ſi curaretur obambulans quia partem vulneratam in requie & figura indolente retineri oportet, crure ergo vulnerato minime deambulandum eſt: verum ſi cum ſe in lecto continuerit à principio, velit quinta aut ſexta die, aut ſuperiori aliqua, vt quarta, aut tertia, deambulare magis vtiq; dolebit tunc, quam ſi ſtatim à principio deambulans curaretur. Nam ſi videmus hominem ſanum, quòd in lecto ſe quatuor aut quinque dies, laxatis muſculis continuerit, deinde vix poſſe ambulare, & dolere cruribus, quanto magis dolebit, ſi & vulneratus, & decumbere iam ſolitus, ambulet? & dolore lædetur multum quia fluxionem nouam ad vlcus mouebit dolor? Quare conſultum erit eum cui non vacet decumbere vſque ad morborum inclinationes, neque à principio molliter tractari, ſed ſi res ferat, & neque decumbentes & domo exeuntes curentur, ſi magnitudo morbi id aliquo modo ferat. Non ſolum autem hoc in vlceribus, ſed in alijs etiam omnibus morbis ita habet. Quod ſi is qui cæperat curari decumbens die aliqua non tantum deambulare cæperit, ſed etiam ſe afflixerit, hoc eſt multum laborauerit, multo magis lædetur quam ſi à principio deambulans curatus eſſet, quia à deābulatione ad laborem minor mutatio eſt, quam a quiete ad laborem. Lædetur quidem ēt qui a deambulatione blanda mutabitur ad laborem, verum non proinde licet curare quenquam a principio laborantem, nam ne poſſet quidem: deambulantes verò licet, eos qui non ſint grauiter vulnerati, & non poſsint quietē retinere. Colligit deinceps ex dictis quod ſæpe iamdictum eſt. Omnino igitur (inquit) teſtimonium ſibi præbent mutuo hæc omnia, quòd omnia repentè & mutuò ſupra mediocritatē mutata, in hæc, & in illa, lædunt. Multiplex igitur ſecūdum ventrem læſio eſt, ſi ex multa vaſorum inanitione repentè offeratur multum. Multiplex dicit, quia & multum datur, & quia repentè, & quia ex multa inanitione, quodcunq; eīn ſeorſum læderet. Addit, ſed & ſecundū reliquū corpus, ſi ex

multo otio repente in multum laborem veniat multo plus lædit quam ſi ex multa exhibitione in multam vaſorum inanitionem mutatio fiat. Oportet quidem & corpus his quieſcere, atque ſi ex multa defatigatione repentè in otium & ſegnitiem incidat. Oportet autem & his ventrem quieſcere à multo cibo: alioqui laborem in corpore facient,& totius corporis grauitatem. Hic locus non eodem modo legitur in omnibus codicibus,tamen in nullo non & mutilus,& inordinatè ſcriptus,quare non poteſt bene enarrari, niſi prius reſtituatur. Legendum verò ita eſt. Sed & ſecundum reliquum corpus ſi ex multo otio repētè in multum laborem veniat, multo plus lædit quam ſi ex multa defatigatione repentè in otium incidat: atq; ſi ex vaſorū inanitione in multum cibum, quam ſi ex multa exhibitione in multam vaſorum inanitionem mutatio fiat. Oportet quidē & corp' illis qeſcere:oportet autē & his ventrē quieſcere à multato cibo. Alioqui laborem in corpore facient, & totius corporis grauitatem. Itaque dicit Hippocrates cibum multum eſſe, quod in reliquo corpore laborem, cibi detractionem eſſe otiū ventriculi. Læſionem verò maiorem afferre mutationem ab otio ad laborem quam à labore ad otium. Quia otium poſt laborem vt medela propria eſt. Oportet enim illis qui laborauerint,corpus quieſcere, & illis qui multum cibi ingeſſerint ventrem quieſcere a multo cibo:alioqui laborantes citra intermiſſionem,laborem in corpore facient, & intolerabilem defatigationem: comedentes verò, neque vnquam abſtinentes,facient totius corporis grauitatē. Huc reſpexit etiam antea dicens, ciborum adiectioni ſtudendum multo minus detrahere verò ſæpe expedit. Nimirum maiori cum periculo fit mutatio ad plus, quam ad minus cibi, vt in laborem quam in otium:& hinc accedit noua ratio, qua in morbis procedendum eſt,detrahendo potiùs quam addēdo. His dictis ponit finem huic diſputationi, dicens, plurimus mihi ſermo habitus eſt de mutatione victus, & in alia & alia, hoc eſt,non tn̄ ſecundum cibum aut potū,ſed & ſecundū laborē,& alia oīa. Ad oīa igitur vtile eſt hæc noſſe, ſed id,id eſt ſed præcipuè ad id de quo ſermo erat, ꝙ in acutis morbis ad ſorbitiones mutant ex vaſorū inanitione. Id eſt p̄cipuè autem ad eum ſermonem quo refutauimus medicos, quod

n acutis morbis mutaret ad ſorbitiones ex inanitione vaſorũ. Mutandum enim (inquit) vt iam iubeo: mutandum ſcilicet ab eo cibo quo bene valentes vtebantur , ad eum qui ægrotantibus iam congruit , conſideratis virium robore & morbo & conſuetudine,& natura,& habitu hominis,vt antea dicebatur. Deinde,hoc eſt, poſtquam data ſit ea potio quæ congruat,non eſt transſeundum ad ſorbitiones (neque verò ad alium victum craſsiorem) antequam morbus concoctus ſit,aut aliquod aliud ſignum appareat , vel ſecundum inteſtinum vacuatorium aut irritatorium, aut ſecundum hypochondria qualia ſcribentur ſigna. Hoc eſt antequam morbus finitus ſit, vel ſaltem inclinet, per concoctionem,& inſenſilem ſolutionem,vel per iudicationem. Quoniam enim judicationes conſtant euacuationibus ipſis,vt euacuatione per aluum, aut aliam aliquam partem, & decretorijs ſignis, vt irritationis ſenſu in inteſtinis, quæ deiectiones antecedit , & hypochondriorum reuulſionibus quæ ſolent antecedere fluxus ſanguinis ex naribus, & murmure quod antecedere ſolet fluxum alui,inſinuans iudicationem,dicit,antequã aliquod aliud ſignum appareat vel ſecundum inteſtinum,vacuatorium aut irritatorium, aut ſecundum hypochondria ,qualia ſcribentur ſigna. Scribentur verò hæc procedente opere libro vltimo.

Vigilia fortis potus & cibos crudos , & incoctiores facit. Et quæ in contraria fit mutatio diſoluit corpus,& excoctionem & capitis grauitatem facit. 55

VIdetur præter rem nunc meminiſſe læſionum quas vigilia nimia & nimis ſomnus inferre poſſunt, non tamen omnino præter rem hoc facit, ſed quia dixerat,non ſolum in cibo & potu , ſed omni alia in re quæ ad victum pertineat , mutationem repentinã periculoſam eſſe. Oporteret nunc dicere quas noxas res ſingulæ in quas mutari corpora euenit,facere poſsint, id verò in omnibus præſtare non poſſet, niſi opus futurum eſſet longiſsimum, & proprium augmentum quod de ratione victus

in acutis eſt,exceſſurum. Præſtat verò id in præcipuis & maxime neceſſarijs paſsionibus vt in cibo & potu,motu & quiete fecit,& ſomno ac vigilia nũc facit. Atq; adeo in his ipſis nõ omnes noxas percurrit,ſed eas præcipuè quæ ad victum referunt, vt cruditatem & incoctionẽ, quæ vitia ſunt cõmutationis alimentorum. Vigilia enim incoctionẽ ciborum potuumq; cõco ctilium faciet,ſi quidem ſomnus concoctionẽ tantopere iuuat: atqui non ſolum ciborũ, ſed & ſuccorũ a quibus morbi fiunt, ſiquidem dicebatur nuper, vigiliæ coincidunt eis ob quas non coquitur morbus: & nimius ſomnus faciet iã non coctionẽ ſolũ,vt cũ moderatus eſt,ſed excoctionẽ etiã,hoc eſt corruptionẽ eã quæ cõcoctioni nimiæ ſuccedit. Nimirũ ſi carnes mox ac ꝑfectè elixatę ſunt igne amouentur eſui erunt idoneæ, & paratæ optimè,ſin autẽ tunc quoq; plurimũ ad ignem nimiũ detineãtur,diſſoluent plus æquo,& vitiabunt. Quod vitium vocat excoctio. Simile quiddam accidit cibis & potibus, ac ſuccis omnibus,quibus noſtra corpora alunt,per nimium ſomnum. Nimirũ cũ non diſtribuant tempeſtiue per totũ habitũ corporis, & quæ oportet egerant, ſed per nimiũ ſomnũ morent etiã cũ cocti ſint in intimis partibus,vitiantur, & nerui imbibentes ſuccos quos oportuit diſtribui ac diſsipari, emolliunt, vnde corpus diſſoluit,& excrementa denuo efumant vndique: vnde caput grauat. Non tamẽ has ſolũ noxas hęc poſſunt afferre. Nã ꝑter hæc vigilia affert aliquãdo deliriũ, & extenuationẽ partiũ & diſsipationẽ ſpirituũ, ac nimiã ſiccitatẽ: ſiquidẽ primo cap. ꝓgnoſtici poſt peſsima illa vultus ſigna dicit,interrogare oportet,an vigilauerit homo, quaſi ob vigiliã illa omnia fieri poſſint Iam verò ſõmnus quibuſdã occaſionibus ſemper lædit,auget.n. rigores horrores,& frigora,quin etiam febres niſi iam paroxyſmi manifeſtè inclinẽt: ſed ꝑter has occaſiones in morbis lethalib⁹ laborẽ facit,vt primo aphor. ſecũdæ ſectionis dr, q.a.ſ.ſi parati ſunt homines ad cõuulſiones, aut graues quaſcũq; cerebri paſsiones,hæc affert,ſi internis inflãmationibus laborãt,has auget. Itaq; plurima mala afferre poſſunt vigilia & ſomnus,ſuntq; ambo cum modũ excedunt,non vt ſigna ſolũ, ſed vt cauſæ etiã mala. Hippocrates vero nolluit hic percurrere omnia, quia nõ erat hic locus,ſed vt diximus,propter victum in hæc deuenit.

LI

LIBER TERTIVS.

DVLCE autem vinum & vinoſum, & album & nigrum, & aquam mulſam, & aquam, & oxymeli, his ſignis oportet diſinire in morbis acutis. 1.

HActenus duobus libris eſt refutata victus ratio qua Cnidij medici vtebantur, traditæque generatim regulæ, quas in eius inſtitutione teneri oportet: hoc tertio de facultatibus earum rerum, quarum in victu acutorum vſus eſt, agit, acturus in quarto (ſi modo Hippocratis eſt ille liber) de morborum acutorum ſpeciebus ſigillatim. Non tamen hic de omnibus agit, ſed de ſolis potionibus: cum enim tres differentiæ ſint, potiones, ſorbitiones, & cibi, & ciborum in valde acutis nullus Hippocratis temporibus erat vſus (neque profectò eſt neceſſarius) ſorbitionibus non adeo multis vtebantur, ſed vt omnium optima, ptiſſana, cuius facultates libro ſecundo dictæ ſunt diſſertiſsimè. Supereſt vt in hoc agatur de potionibus: conſuetæ autem erant quatuor, vinum, aqua, mulſa, & oxymeli. Nunc multo plures ſunt, nam ſerapia omnia, & quæ iulepa, & quæ apozimata vocantur. Hippocrates ergo de dictis quatuor agit, & de vino omnium primo, cuius differentias proponit in initio dicens, dulce autem vinum, & vinoſum, & album, & nigrũ, addit, & aquam mulſam, & aquam, & oxymeli, his ſignis oportet diffinire in morbis acutis, hoc eſt, ex his quæ de eorum facultatibus dicentur intelliges, quo morbo acuto, & qua occaſione, quocunque eorum opus ſit. Hoc quidem eſt, quod lib. primo non longè a principio dicebatur, his verbis, præbere aut mulſam aut vinum, aut quodcunque magis quadrabit. Quod ſit autem accommodatiſsimum in ſingulis modis dicetur. His verbis citabatur locus hic, qui nunc enarrari incipit. Mulſa, aqua & oxymeli, aut differentias non habent, aut non tam inſignes quàm vinum, proinde in hac propoſitione ſolius vini nominauit differentias. Quamquam Gal. diminutè atque inordi-

natè id factum putari quia non ſeorſum dicuntur differentiæ a colore,odore, ſapore, ſubſtantiæ modo , & facultatibus, cum ex quinque his differentiæ capi poſsint,& in ijs etiam differentijs quæ dicuntur ommittantur plæræque, cum vini ruffi & flaui,& rubri mentio non fiat. Verum.Hippocrates ſuo conſueto breuiloquio vtens,non perſequitur omnes differentias (nam neque in vlla alia diſputatione conſueuit)attingit ſolum præcipuas,vt ex ijs aliæ intelligantur.Nos ergo ordine perſequamur omnes deinde ijs quas attigit Hippocrates,accomodemus.Vinum ex dictis quinq; accipit differentias:colore,odore,ſapore, ſubſtantia, facultate.Ex colore habet quinq;, nã albũ,fuluũ ſeu ruffum,flauũ,rubrũ,& nigrũ eſt:ex odore tres:nã aut bene olẽs, aut male, aut odoris eſt expers:ex ſapore quatuor: nam dulce, acidũ, acerbum, aut acre, eſt: ex ſubſtantia tres:nã craſſum aut tenue, aut mediocre ex viribus duas primũ intẽtione aut remiſſione diuerſas,quia eſt aut vehemens quodq; vinoſum dicitur, aut aquoſum,& quod oligophorũ appellãt, deinde multas alias ex differentia virtutum,quia diureticum eſt, aut facilitans ſputum,aut adſtringens,mouensve aluum, aut ſomniferum,aut cõctionem inſigniter iuuans, & quæcunq; alia vinum præſtare poteſt,ſiue bona ſiue mala:nam & caput grauantia,& neruos tẽtantia ſunt, alia plus alijs. Quoniam verò hæc genera quinque ſecundum quæ hæ partitiones fiunt diuerſa ſunt, & neque contraria,neque alia ſub alijs poſita,conſtat differentias illorũ poſſe mutuo cõmiſceri,vt dulce,& debile,odoris expers , craſſum & ruffum,aut nigrum:& nigrum & craſſum& auſterum:non tamen poſſunt æque commiſceri omnia , quia quædam quibuſdam neceſſario incidunt. Non enim poteſt album eſſe craſſum,neq; nigrum tenue,poteſt tamen vtrunque eſſe vinoſum & forte, aut aquoſum & debile, & acre, aut acerbum.Hippocrates,ergo ſaporum differentias attigit,quandoquidem dixit, dulce:& colorum,quandoquidem album & nigrum : & facultatis, quandoquidem vinoſum. Odoris non meminit,neque ſubſtantiæ modi, quod hæc cætera maxima ex parte conſequantur.Alba enim tenuia, nigra craſſa, plus minuſue vtraque, ſunt:fortia, odora,debilia inodora ſunt.Colorum quodammodo omnium, quodammodo etiam non omnium meminit. Nam primum

qui-

quidem vinum,album aut nigrum tantum eſt , deinde in albis ſunt,album,ruffum,& flauum: in nigris,rubrum,& nigrum.Nominauit ergo primas differentias quibus continentur omnes, non tamen perſequutus eſt etiam vltimas. Dicens autem dulce & vinoſum videtur a methodè numeraſſe,dicturus dulce& acre,aut dulce & acidum : vel aquoſum & vinoſum;per contraria enim oportet procedere partitionem:cæterum non præter methodum id dicit Hippocrates ſed conſueto breuiloquio innuẽs plura quam dicantur: nimirum dulce& vinoſum nominauit, vt contraria,quod ſcilicet dulce non poſsit eſſe vinoſum.Cum enim dulcedo moderati cuiuſdam ſaporis ſit ſoboles, non poteſt quod dulce,non eſſe debile vinum. Hoc vero iuxta Hippocratis ſententiam dici palam fiet mox ex ijs quæ ſubiũget, ſed & ex ijs quæ antea,cum diceret,vt minus quis dixerit mirabile eſſe dulce & vinoſum vinum repente mutata non idem poſſe. Nimirum ibi dixit mutationem talium vinorum eſſe noxiam. mutationes vero fiunt ex contrarijs in contraria.

Dulce quidem vinum minus grauat caput quàm vino- 2
ſum & minus mentem ferit, & magis deiectiones mouet per inteſtinum quam alterum.Facit autem viſcera magna, hepar , & lienem. Non eſt igitur cònueniens pycrocholis, quia ſiticuloſum eſt talibus.Verum & flatuoſum inteſtinis ſuperioribus,non quidem inimicũ inteſtinis infernis ſecundũ rationũ flatus. Atqui non valde penetrans eſt flatus à dul-
ci vino,ſed moratur circa hypochondria.Etenim minus hoc 3
vrinas mouet quam vinoſum album.ſputum autem magis 4
educit quod dulce eſt, quam alterum.Et ſane quibus epo- 5
tum, ſiticuloſum eſt : his minus quam vinum alterum educit.

VInoſos homines raro ſolere amare vinum dulce, & eos qui dulci delectentur vinoſos non dici, eo ꝙ ſapor dulcis non videatur eſſe vini proprius ſed alienus , Ariſto.dicit.3. ſectione ꝓblematũ, verũ hoc nõ ꝓhibet inebriari multos vino

dulci:

dulci:ipſamet cauſa qua Hippocrates dicit, minus grauare caput,quam vinoſum,& minus ferire mentem. Nimirum quia debilius eſt, & moderatius, minus ferit mentem eadem menſura potũ,& quia debilius,facilius potatur ab ijs qui dulcibus delectantur,& ita ſępe potatur vſq; ad ebrietatem:ob idq; quibuſdam viſum eſt, vinum dulce inebriare magis quam reliqua vina:falſum tamen eſt,ſi id in vini natura eſſe putetur,ac nõ potius in nimia copia qua ingeritur. Illud ſolum mihi videtur verè dici poſſe,quod & de diluto Ariſtote.eadẽ problem. ſectione dicit,nimirum tardiùs inebriare,tamen ſemel ab eo factam, tardius ebrietatẽ diſolui, quia craſsiores & frigidiores ſunt vapores illius. Eadẽ ratione minus vrinas mouet, quam vinoſum album, & quia minus mouet vrinas, magis mouet deiectiones. Vt enim vrinæ copia deiectiones minuit, ita & vrinæ inminutio deiectiones auget.quam vinoſum ergo & album, hac cauſa deiectiones magis mouet: quam rubrũ autem,aut nigrum,acidum,aut acerbum, quod hæc album adſtringũt Facit hepar & lienem magna, non ſolum quia flatuoſum eſt,& eius flatus moratur in hypchondrijs, ſed etiam quia hæc intumeſcunt dulcibus,repleta ſuccis,atque adeo ſchirros aliquando contrahentia, quia cum grata illis quæ dulcia ſint trahuntur auidius, & deponuntur tardius. Ob id non eſt conueniens pycrocholis,quia ſiticuloſum eſt talibus. Cum enim dulcia omnia facile mutentur in bilem, & male permeent per hepar replent illud bile: quare bilioſi plurimum ab illis lædũtur, atque ita a vino dulci, quod velut inomeli eſt,bile aucta,ſiti maxima torquentur, multò ſanè magis,quamſi vinoſo vterẽtur.quia etſi hoc calidius eſt, tamen minus moratur, in hypochondrijs. Verum & flatuoſum eſt inteſtinis ſuperioribus:flatuoſum ſanè,quia craſſum, & non admodum calidum, ſuperioribus autem inteſtinis,quia flatus a vino dulci, non admodum penetrat in inteſtina humilia, ſed moratur circa hypochondria qua ipſa cauſa vinum tale non eſt inimicũ inteſtinis infernis ſecũdum flatus rationem,hoc eſt, non vt res aliæ quæ flatuoſæ ſunt noxiæ ſunt inteſtinis infernis, ita hoc, ſed flatuoſum cum ſit,non illa lædit,neque inferni ventris dolorẽ mouet,ſcilicet,non in illũ penetrat:ſed neq; ſi penetraret, læderet multum:cum enim ex vino ſit, non eſt frigidus,

& ob

& ob id ipſum neque grauis deorſumq; tepens, ſed calidus leuis & ſuperuolitans: non vt qui ex vinoſo, qui in caput copioſe fertur, ſed magis quam qui ex aqua, qui in inteſtina ima deuoluitur, & dolores nonnũquam acerbos ciet. Nimirum quidquid gignitur, reffert naturam eius ex quo fit, ex vino ergo flatus, & leuior & calidior quam ex aqua fiet, & proinde ĩteſtinis minus inimicus. Minus vrinas mouet (inquit) dulce vinum, quam vinoſum album. Addit quam vinoſum album, non arbitror, inſinuans, dulce omne eſſe nigrum, vt Gale. parum ſibi conſtans dicit (ſunt.n. quædam dulcia etiam ruffa) ſed quia quod nigrũ, ẽt ſi ſit vinoſum, craſsitiei gratia, & vis adſtringendi quæ illi ineſt, non valde mouet vrinam, & omnium maxime vrinam mouens eſt quod pariter eſt album & acre, quia illud eſt omnium, ęquè & tenuiſsimum & calidiſsimũ, & vtraq; eſt cauſa magnæ penetrationis, & mouendi vrinas. Nam & quod album eſt & aquoſum mouet vrinam, quia tenue, vt docet Gal. lib. de cibis boni & mali ſucci, tamen vrinas mouet minus quã album vinoſum, & non tentat caput, vt illud. Itaq; duplici ratione vrinam mouet album & vinoſum. Sputum verò educit magis quod dulce eſt, quam alterum: quia dulcia vt hepati noxia, ita thoraci amica ſunt, qua propter vtimur ad eius morbos tam multis ſerapijs cum melle aut ſaccaro paratis. Verum quod Hippocrates addit, eſt maximè notatu dignum, Et ſanè (inquit) quibus epotum ſiticuloſum eſt, his minus quã vinũ alterũ educit, ſputũ ſcilicet educit, minus quam vinoſum. itaq; vinũ dulce ſputũ facilitans eſt, tñ ijs qui bilioſi ſunt, & bilioſa cacochimia in thorace laborant, vt qui bilioſa pleuritidẽ, perineumonia, aut deſtillatione, quibus ſcilicet epotũ eſt ſiticuloſum, minus educit ſputũ quam vinoſum quia calfacit hepar, auget bilem, reſiccat pulmonẽ, redditq; morbũ ſicccriorẽ. Quod ſane idẽ in alijs omnibus dulcibus potionibus & eligmatis cauendũ eſt, neq; indiſtinctè, quibuſcunq; ſputum facilius educi volumus, augere oportet eligmatum, & vim, & copiam, ſed quibuſdam etiam (quibus ſcilicet thorax plurimum calet, & hæpar bilioſum eſt) exibit facilius detractis illis omnibus, & data ſola aqua, aut etiã decocto hordeo. Ego ſane talibus ſolã aquã calidã concoquendi gratia, do, & res optime cedit, neq; hypochõdrijs iterim male affectis.

Album

6 *Album autem vinoſum vinum, laudatũ quidem & vituperatũ plurimis & maximis iã eſt, in dulcis vini enarratione, ad veſicã verò vino altero magis penetrat, & diureticũ exiſtens, & præter fluere, aptum ſemper multũ cõfert in talibus morbis: etenim etſi ad alia minus idoneum quã alterum ſit, ſed ea purgatio quæ per veſicã ab ipſo fit, liberat, ſi propellatur quale oportet.*

HOc quoque dictum erat, vt cætera de vino albo & vinoſo, in ſermone de vino dulci, verum non inutiliter repetitur, quia hæc eſt maxima vtilitas huius vini, vt ſcilicet vrinas moueat. Quare multũ confert in morbis talibus, quibus ſcilicet expurgatione per vrinas eſt opus. Etenim etſi ad alia minus idoneum ſit quã alterum, ad excreandum ſcilicet & laxandã aluũ, ſed ea purgatio quæ per veſicam ab ipſo fit, liberat, ſi expellitur quale oportet. Hoc eſt ſi expellatur quod expelli oportet. Non enim omnes quibus expurgatur per vrinam aliquid, iuuantur ea expurgatione, ſed quidam plurimum læduntur, vt qui diabete laborant, vt qui ardore vrinę, vt qui vulceribus renum & veſicæ, vt quibus pleno adhuc corpore, neque miſsione ſanguinis aut per aluum expurgatione prægreſſa, diuretica proponantur. His ſanè non conferet ea expurgatio, quia non expelletur, quale oportet.

Bona autem hæc ſigna ſunt, vtilitatis & noxæ vini, quæ incognita fuerunt, me ſenioribus.

SIgna vtilitatis & noxæ vocat, ipsã facultatis quæ ſingulis vini generibus inſunt, differentiam. Quia qui ſingulorum facultates nouerit, facile poſsit iudicare quibus quodcunque prodeſſe, aut nocere poſsit.

7 *Fuluo autem vino & nigro auſtero in his morbis adhæc vti poſſis, ſi capitis grauitas non inſit, neque mentis perculſio, neq; ſputum ſurſum efferri prohibeat, neq; vrina ſupprimatur, deiectiones autẽ humectiores, & ramẽtoſiores ſint.*

In

In his oportet præcipue mutationem ex albo facere,& quæcunque his ſimilia ſint.

MIrum eſt, vt ſibi ipſi contradicat Gale. intra paucas lineas,in huius dictionis enarratione,dicens primũ, vinum quodcũq; dulce eſt,ſtatim eſſe nigrũ:ac paulo poſt addẽs, fuluũ vt & nigrum duplex eſſe,& dulce,& auſterũ: quin & lib. de cibis boni & mali ſucci dicit emolites vinum eſſe fuluũ & dulce,atqui res ita habet,experimento enim cuiuis conſtat: cũ occurrant ſæpe vina è arborum genere & dulcia:non ſanè,vt arbitror,neque quæ exactè alba,neque quæ omnino flaua,ſed quę ruffa,craſſa,& turbata. Poſſunt itaq; vtraque eſſe dulcia, fulua & nigra,poſsũt ẽt eſſe auſtera & cũ auſtera sũt,dicit Hippocrates ad diarrhæas & ad dyſẽterias eſſe vtilia: q̃a adſtringẽtia ſunt Atqui conſtat cum vtraque auſteritatis gratia, ad has paſsiones vtilia ſint,multo magis quæ auſtera & nigra,quia craſsiora ſunt & fęculentiora. Neque ſanè quia auſtera, acida etiam ita affectis vtilia ſint, quia acida ſunt tenuium partium & rodentia, auſtera verò,& multo magis quæ acerba,craſſarum,& adſtringentia.Dicit itaque in diarrhæis,vbi deiectiones humidiores, & in diſenterijs vbi ramentoſiores,oportere maximè mutationem facere ex albo vino in fuluum aut nigrum auſterum, & alia quæcunque his ſimilia ſunt, hoc eſt in reliquum victum & curationem adſtringentem. Non autem dicit id ſimpliciter neque omnino, ſed niſi adſint quædam quæ prohibere poſſunt. Primum ſi capitis grauitas non adſit, neque mentis perculſio. Sed dices album vinoſum grauat magis caput, & tentat mentem quam nigrum auſterum, hæc ergo non prohibent quo minus ea mutatio fiat. Certè non dicit Hippocrates hoc quaſi ſatius ſit grauato capite & mente perculſa,vti quocũque vino albo quam nigro & auſtero,ſed quaſi ſatius ſit vti albo oligophoro, quippe quod vrinas multum mouet & caput minime tentat,aut quaſi ſatius ſit ad aquam aliquam, aut decoctum acommodatum hominem transferre,quam ad nigrum auſterũ. Addit, neque ſputum ſurſum ferri prohibeatur, ſit ſcilicet morbus in quo efferri ſputum opus ſit, non offeratur, in talibus enim plurimum lædunt acerba omnia, hæc enim

chora-

thoracem adſtringunt, & neque vt dulcia laxando, neque vt quædam acida incindendo, poſſunt ſputum iuuare, ſed omni ratione prohibent. Rurſum addit, neque vrina ſupprimatur, ſi enim ſupprimitur, ſatius ſit vti albo vinoſo, aut ſi hoc ob febrem timeatur, albo oligophoro, vt vrina fluat. Mictionis enim ſuppreſsio auget deiectiones, & cópia minuit. Neque ſanè his omnibus exceptis, vtendum eſt ad dictas paſsiones vino auſtero nigro, ſed cum opus iam eſt adſtringendo curare. Sæpe enim permittendum eſt fluere, ſi nondum ſatis minuta eſt copia, & euacuātur adhuc qualia oportet, & cum ſiſtere iam eſt animus in diarrhæis incipiendum ab extergentibus eſt, & a mordacitatem prohibentibus. adſtrictio enim iudicatur ab ipſa affectione, affectionis autem iudicatio etſi intentione eſt prima, ordine tamen operandi eſt poſtrema, fierique debet ſatis prius ijs quæ a cauſa indicantur. Tunc itaque oportet in diarrhæa & dyſenteria mutationem ex albo vino facere, & quæcunque his ſimilia ſunt, cum ad adſtrictionem conuertimur.

6 *Hoc vero inſuper intelligere oportet aquoſum vinum ſupernas partes omnes & eas quæ circa veſicam ſunt, minus lædere, verum quod meracius partibus quæ circa inteſtinum ſunt magis prodeſſe.*

Siue aquoſum dicatur quod dilutum ſiue quod oligophorum: & meracius quod non dilutum, ſiue quod vinoſum, verum eſt ꝙ dicitur, aquoſum ſupernas partes minus lædere, quòd caput, neruoſque non tentet, & ad partes etiam circa veſicam eſſe tutius, quod minus mordeat aut exulceret, verùm inteſtina non iuuare, vt meracius: hæc enim cum frigida ſint & excarnia, ac a calidis viſceribus remotiora, delectantur vino meraciori, aqua verò aut etiam valde aquoſo vino offenduntur. Hæc vero plus aut minus fiunt pro cuiuſque natura & conſuetudine.

Melicra-

Melicratum autem epotum per totum morbum in acutis morbis omnino quidem pycrocholis, & magna viſcera habentibus, minus vtile eſt, quam alijs qui eiuſmodi non ſint. 9

MElicratum & hydromeli eadem res eſt, puta mulſa, tametſi apud autores nunc occurrit hoc nomen nunc illud, & compoſitiones diuerſæ, vt res diuerſæ eſſe videri poſſint: tamen ea compoſitionis differentia non admittit res alias, ſed ſolum conſiſtit in diuerſa proportione aquæ & melis, aut diuerſo modo parandi hæc, ac proinde non facit vt melicratum & hydromeli res diuerſæ ſint, ſed vt multæ ſint differentiæ, ſiue melicrati, ſiue hidromelitis, denique mulſæ. Differentiæ vero ex tribus pendent: prima, ex aquæ differentia, quod accipiatur pluuialis, aut fontana: ſecunda, ex modo parandi, quòd coquatur, aut citra elixationem fiat ablutis fauis: tertia, ex diuerſa quantitate mellis ad aquam. Antiquis parabatur mulſa ex pluuiali aqua & reponebatur ad vſus: iam verò non vtimur, niſi facile parabili ex aqua fontana, neque ſeruatur diu, ſed quotidie paratur Neque ſanè meo iudicio agitur deterius, quia pluuialis aqua non probatur, niſi æſtiualis, ea vero quia calore eſt velut elixata. Itaque fontana elixata pluuiali æſtiua non erit inferior: elixatur verò cum fit mulſa ad ignem. Cruda etiam paratur nunc, & ſeruatur ad multos vſus, domi apud illos quibus multum mellis eſt, & fauorum. Ex quantitate aquæ & mellis infinitæ differentiæ fieri poſſunt, trium verò meminit Galenus dilutæ, meracioris, & mediocris. In nulla tamen harum certa menſura eſt, ſed mediocris mulſa fere eſt, quæ octo aut decem, aut duodecim aquę partes accipit: quæ plures, iam eſt diluta: quæ pauciores, meracior. Accipit autem aliquando tantundem aquæ & mellis, aliquando etiam centuplum, tanta mulſæ differentia eſſe poteſt. Dicit ergo nunc Hippocrates mulſam epotam per totum morbum in acutis morbis, pycrocholis, & magna viſcera habẽtibus minus vtilem eſſe, quam alijs qui tales non ſint. Galenus intelligit hic ſermonem haberi de ſolis ijs acutis qui tam breues ſint, vt poſſint tranſigi cum ſola mulſa, quia alioqui nõ acci-

piatur

piatur per totum morbum: ego vero illud per totum morbum non ita accipio, vt ſola mulſa per totum morbum bibatur, ſed quaſi diceretur, quacunque morbi parte, nam mulſa pycrocholis, & magna viſcera habentibus quacunque morbi parte accipiatur, eſt inutilis, melis gratia billeſcit, non ſolum autem ſimplex mulſa, ſed & omnia ſerapia dulcia, quæ ex melle parantur magis, non minimum autem quæ ex ſaccaro: quare in talibus apozimata vocata magis probo aut ſerapia acida vel amara. Magna viſcera habentes vocari nunc vult Galenus, eos ſolum qui inflammatione hypochondriorum tenentur: quia ſcirrho affectis, aut craſsis ſuccis obſtructis, non putat mulſam inutilem. Ego vero neque his darem mulſam citra aceti alicuius admiſtionem. Si enim dulcibus intumeſcit hepar, quomodo tumidum iam eiſdem detumeſcet? proinde etſi non æquè lædi, eos qui ſcirrhum ea in parte habent, atque qui inflammationẽ, concedo, tamen hic vtcunque tumentia hypochondria intelligi velim. quia nullis ita affectorum rectè mulſa conceditur.

10 *Siticuloſum autẽ minus quam dulce vinum, mollit enim pulmonem, & ſputum educit mediocriter, & tuſſim lenit: habet enim deterſorium quiddam, quod ſupra mediocritatem facit ſputum viſcidum.*

MVlſa minus ſiticuloſa eſt quam dulce vinum, vel ob hãc ſolum cauſam, quod vinum dulce eſt quale inomeli, ſeu mulſum: hoc vero quam mulſa ſiticuloſius: cum enim habeant commmunem dulcedinem, alterum aqua, alterum vino cõſtat: quare cum vinum ſiticuloſius ſit quam aqua, & mulſum ſit quã mulſa: ac proinde etiam vinum dulce. Sed præter hanc cauſam reddit aliam Hipppocrates dicens, quia mollit pulmonem, & ſputum educit mediocriter, & tuſsim lenit. Hæc autem cauſa ſatis eſt idonea. Nam ſi in febribus ardentibus tuſſes leuiter irritantes, vt in aphoriſmo dicitur, poſſunt ſitim placare, quantò magis mollitio pulmonis, & ſputi mediocris eductio? ſed dices vinum etiam dulce ſputum educit, hanc ergo ob cauſam non erit mulſa, quam illud, minus ſiticuloſa. Certe vinum dulce educere

cere ſputum dicebatur, magis quam alterum vinum, educit nihilominus minus quam mulſa. Præterea vinum non omnibus educit, ijs enim qui valde bilioſi ſunt etiam ſiccat, mulſa verò etiam illis educit mediocriter, non enim vt vinum ſiccat. Sed rogabis rurſum, quo pacto tuſsim lenit, ſi ſputum educit, cum nihil ſine tuſsi a pectore reiici poſsit: certè qui difficulter excreant, vt ſemel extuſsiant, tuſſiūt pluries, & lancinantur, qui verò facile, ſine multa tuſſi exereant multum, quia quoties tuſſiūt, educunt aliquid. Sed quod addit eſt aliquanto difficilius. Nā (inquit) habet enim deterſorium quiddam, quod facit ſputum ſupra mediocritatem viſcidē. Quo enim pacto deterſio faciet ſputū viſcidū? quod ſi faciet, quo pacto dici poſſit verè, quia facit viſcidū, educere ſputū? nihil enim videtur magis poſſe ſputi eductionem prohibere, quā viſcoſitas. Certè hæc dicens, non reddit Hippocrates cauſam qua educit ſputum, ſed qua mediocriter educit. Nimirum quia vim detergendi ſolum habet, & non etiam incindendi, vt oximeli, nō educit fortiter vt illud, ſed mediocriter. Educit ergo mulſa moderatè, & tunc ſolùm cum non eſt viſcidus humor, cum enim incindere aliquo eſt opus (ea enim ſolum habet deterſorium quiddam) nihil facit aliud quam extergere, & abradere, ille vero abraſus, neq; inciſſus, concreſcit magis, fitq; viſcidum & rotundum ſputum.

Vrinā etiā mouet melicratum ſufficienter, niſi quid à viſceribus prohibeat! Et deiectiones etiam deorſum mouet bilioſas, aliqando quidem bonas aliquando autem ſynceriores quam conueniat, & magis ſpumoſas, magis autem hoc euenit bilioſis, & habentibus magna viſcera! Sputi igitur eductionem, & pulmonis emollitionem, aquoſius melicratum potius facit, ſpumoſas autem deiectiones, & bilioſas meraciores quam conueniat, & magis calidas, purum magis quā aquoſum educit! Huiuſmodi autem deiectio habet alias læſiones magnas. Neque enim hypochondriorum incendium extinguit, ſed concitat, difficilemque tolerantiam & anxietatem facit & exulcerat inteſtinum & ſedem! Auxilia autem horum ſcribentur.

11 12 13 14 15.

H Niſi

NIſi quæ obſtructio, aut quis tumor præter naturam hæpatis, eam expeditè penetrare prohibeat, vrinam etiam mouet mulſa ſufficienter: nõ.n. vt vinum album & vinoſum Mouet etiam deorſam deiectiones bilioſas, aliquando bonas, hoc eſt ex moderatiori bile, aliquando autem ſinceriores quam conueniat, & magis ſpumoſas, quas deiectiones peſsimas eſſe, & in colliquantibus febribus accidere in prognoſtico dictum eſt, Magis autem (inquit) euenit hoc, vt ſcilicet prauas deiectiones mulſa educat, bilioſis extremè, & habentibus magna viſcera, hoc eſt, inflammationem habentibus in hippochondrijs, hi enim omnium maxime habent febres colliquantes. Cum tamẽ mulſa ſputum educat, vrinam moueat, & deiectiones bilioſas, non æquè, neque qualiſcunque, facit hæc omnia: ſed ſputi eductionem, pulmonis emollitionem, & vrinæ copiam, quæ aquoſa eſt potius facit: deiectiones autem bilioſas meraciores, ſpumoſas, & valde calidas, quæ pura eſt, & multum mellis accipit. Quia mel calidum eſt & bilioſum, corrigitur autem aqua. Noſſe aũt oportet talẽ deiectionem, ſyncere ſcilicet bilioſam, & ſpumoſam, alias læſiones magnas habere. Galenus intelligit læſionem nomine mala ſigna intelligi (quamquam nomen id non admodum ſignificet) neque enim hyppochondriorum incendium extinguit, ſed concitat, difficilemque tolerantiam & anxietatem facit, & exulcerat inteſtinum & ſedem, quæ ſanè videntur eſſe ſigna prauarum & male exeuntium deiectionum, potius quam noxæ quas illæ, vt cauſæ inferant. Verum mihi videntur proprie vocari noxæ, nam hoc ipſum eſt maxima ſignificatio, male exeuntium euacuationum, lædere ſcilicet quod ſi bene exiret, eſſet profuturum. Velut illæ deiectiones ſi bene ac decretoriè exirent, extinguerent hypochondriorum incendiũ, anxietatem tollerent, & ferrentur bene: cum verò per colliqueſcentiam exeunt, cõtraria faciunt: ipſa enim colliqueſcentia magis vrit, & ſiccat & debilitat, & angit. Quorſum ergo hæc dicit Hippocrates? quaſi diceret, quandoquidem mulſa meracior tales deiectiones mouet, non oportet nos decipi putantes, hac cã vtilẽ eſſe eius vſum, ac proinde ea magis vtentes: ſæpe.n. hac ipſa cã plurimũ lędit, colliqueſcentias, & prauas illas deiectiones, augens: id verò euenit in valde bilioſis, & inflammationes habẽ

tibus

tibus in viſceribus. In illis ergo, etſi mulſa meracior videatur bilē prauā vacuare, tñ abſtinendū eſt, & ad attemperationē tranſeundum, dandiq; cibi quibus corpora minimè colliqueſcant & ſuccorū acrimonia hebetetur. Quod ſi potione ſubducente bilem prauam, aut ſuccum qui iam colliquerit, opus ſit, ea ſit ſerum lactis, aut ptiſſanæ cremor cum ſucco aliquo, aut infuſionne quæ ſubducat attemperādo, vt roſarū, mirabolanorum, tamarydorum, aut huiuſmodi, Verum quibus his noxis occurri poſſit, auxilia in lib. 4. huius operis differt Hippocrates (dicens) auxilia autem horum ſcribentur.

Qui igitur vtitur melicrato ſine ſorbitionibus pro reli- 16
quo potu in his morbis, in multis aget proſpere, & raro infeliciter. Quibus autem dandum, & quibus non dādum, maxima ex parte dictum eſt, & ob quæ, non danda.

QVandoquidem mulſa tā multas vtilitates pſtat coquit.n. extergit, educit ſputum, vrinam mouet, & deiectiones iuuat, qui vtetur ea ſola citra alias ſorbitiones, aut potiones, in multis aget pſpere, & in ppaucis male, ei ſuccedet. Siue.n. coq morbus poſtulet, coquet, ſiue hac, ſiue illa via, iudicationē natura moliat, quacūq; iuuabit, Cōſtat verò hoc intelligi ī illis morbis, q ſola mulſa trāſigi poſsint, qui .ſ. acutiſsimi ex actè ſint, & ītra quatuor dies finiant, & neq; extreme bilioſi, neq; cū viſcerū plegmone. His eñ & ob hęc, dandā mulſam non eſſe, dictū eſt.

Damnatum verò eſt melicratum ab hominibus tāquam 17
potantes plurimum debilitet, & propterea mortem accelera
re putatum eſt. Dictum aūt eſt hoc, ob eos qui ſe fame ne-
cant, aliqui.n. ſolo melicrato vtuntur in potu, nimirum vt
exiſtente tali! Hoc autem non omnino ita habet; ſed aqua 18. 19.
multo fortior eſt epotum ſolum: niſi aluum turbet: ſed & vi
no albo & tenui & paucifero & inodoro, aliquatenus for-
tius, aliquatenus debilius eſt. Multum tamen differt & vini 20
& mellis meracitas, ad vtriuſq; vires. nam etſi duplam mē 21
ſurā vini meri quis bibat quam mellis qđ delingat multo tñ

fortior fuerit ex melle ſolo, niſi ſi aluum turbauerit: nam & multo plus ſtercoris prodibit.

FEre enarratæ ſunt hactenus facultates medicamentoſæ quæ melicrato inſunt, nũc quantum virium habeat vt alimentum, dicit. Vulgarem opinionem dicit fuiſſe, melicratum, potentes plurimum debilitare, & mortem citiſsime inferre, & ob hanc opinionem, qui ſe fame necare ſtudebant, aut quos forte iudices fame necabant, vtebantur ſolo melicrato, tanquã exiſtente tali, hoc eſt tanquam citiſsime afferente mortem. Verum dicit hoc non omnino ita habere, tametſi enim cibus ſit debiliſsimus, & eo ſolo homines non poſsint diu durare, durabunt tamen plus quã nihil capientes, quin etiam quam capientes ſolam aquã, niſi tamen aluũ turbet ſi.n. turbet multo magis ita faciet breui mori quam exiguo alimento quod præſtat, mortem tardabit. Itaq; morientur, qui vtẽtur ea, citius quàm ſola aqua. Aqua ſane ex Galeni ſententia nihil nutrit nihilominus mortẽ tardat, ijs qui nihil cibi capiunt, refrigerando & humectando, tardandoq; mortiferam exuſtionem, & deſiccationem, hanc ob cauſam citius moriuntur nihil capientes, quam ſolam aquam, & capientes ſolam aquam, quam melicratum, niſi hoc aluũ turbet. Verum exiguum eſt mulſam cũ ſola aqua conferri: nihil eñ aliud fit, quã mulſam nutrire aliquid omnino, quantũ vero nutriat, nón conſtare poſsit niſi, cum re aliqua nutriente conferatur, proinde confert illam cum vino, non vinoſo, ſed albo tenui & oligophoro, & inodoro, cũ eo ſcilicet quod omniũ minime nutrit. De hoc Hippocrates loquutus hactenus non fuerat, ego vero dixi eſſe diureticũ, & minime caput tentare. Hoc vino dicit mulſam aliquatenus eſſe fortiorẽ & aliquatenus debiliorẽ, vt ſcilicet hoc aut illud meracius eſt. Cũ.n. vinũ dilutũ & melicratũ nõ ſecundũ ſe tota ſint nutrientia, ſed alterũ ob vinũ alterũ ob mel quod accipit, cõſtat tãto quodcunq; illorũ fore fortiꝰ, quãto meraciꝰ, & debiliꝰ, quãto dilutiꝰ Sed oportet dilucidiꝰ dicat̃, q̃ vini meracitas cũ qua melicrati ſit cõferẽda. Si (inq̃t) bibat̃ potio vini diluti, quæ acceperit vini duplũ, quã potio alia melicrati mellis, melicrati potio fortior fuerit. Vt ſi q̃s bibat nouẽ vncias melicrati quod habeat melis vnciã vnã magis

gis nutrieĩ, quã ſi noué bibat diluti vini, qđ habeat vini duas, & aquæ ſeptẽ. Vnde cõſtat, pluſquã duplo fortius alimentũ eſſe mel quã vinũ: niſi tamẽ (inquit) aluũ turbauerit: ſi.n. turbat, inanit hac rõne plurimũ. Probat deinde hoc qđ de nutritione vini & mellis dictũ eſt, ita habere, quia ei qui acceperit mel, prodit ſtercoris plus, quã ei qui duplũ vini. Videbitur fortaſſe alicui non eſſe hoc ſatis idoneũ inditiũ, neq; recte colligi decidítur inde plus ſtercoris, ergo pręſtat plus alimenti: quædã.n. ſunt, quã alia, magis excremẽtoſa, & minus nutrientia, quædã cõtra: vt carnes ſalitæ boũ, aut hircorũ, alimenti præſtant minuſquam galinaceæ carnes, aut ouorũ vitelli, ſtercoris tamen plus. Certe aliud eſt pſtare alimẽti plus, aliud pſtare firmius & ſolidius alimentũ. Pleraq; eñ eorũ quæ excremẽti habent exiguũ, cito nutriunt & multũ, tamen non multũ durat id quod corpori præſtant, quia celeres eorũ fiunt excreationes. Ea vero quæ duriora & ſolidiora ſunt, alimentũ præſtant exiguũ, & feces multas, id vero quod ex eis corporibus accedit, firmũ eſt, & diutius durat. Vr̃ ergo ex fecũ multitudine non recte colligi alimẽtũ eſſe copioſius, ſed eſſe firmius, atqui hoc ſatis eſſet, ad id de quo nũc agitur: etſi.n. ex vino plus accedat corpori quam ex melle ſi tamen id quod ex melle accedit firmius ſit, diutius etiam durabit qui eo vtetur: diutius enim ſeruabis hominem laborantem, & qui exerceatur, carnibus bubulis, quam ouis ſorbilibus. Verum neque hoc recte colligitur omnino habet plus fecũ, ergo pręſtat ſolidius alimentũ. Nã olera ſunt excrementoſa admodũ, & alimenti pauci & tenuis. Quid ergo dicendũ? certe cõſequutionẽ hanc non eſſe legitimã, omnino, neq; in omnibus valere, ſed peculiariter in his de quibus agitur, in vino, ſcilicet, & melle. Quia eñ mel dulce eſt adeò, conſtat eſſe ſatis nutriens, & quia vino craſſius eſt, & feces ex eo plures excernuntur, conſtat, id alimentum. quod præſtat, eſſe ſolidius. Vnde fit vt qui in mulſa melle vtuntur, diutius durare poſsint, quam qui duplo vino, vt explicatum eſt.

Si tamen ptiſanæ ſorbitione vtatur, inſuper autem melicratũ bibat, replẽs erit & flatuoſum, & viſceribus quæ circa hypochondria, inutile. Præbibitum quidẽ ante ſorbi- 22

tionem melicratem , non lædit, vt bibitum poſtea, ſed aliquid etiam prodeſt.

SI cui mulſa ſimul & ptiſſana accipienda ſint,mulſam prȩire cēſent, iuxta communem ſanè rationem,quia tenuiora,& quæ facilius ſubducuntur,debent ante alia ſumi.De qua re libro.6.cont.mihi diſputatum eſt ſatis.

23 ***Coctum autem melicratum , aſpectu quidem valde pulcriuſquam crudum, lucidum enim,& tenue,ac pellucidum fit, virtutem autem quam ipſi tribuam , diuerſam à crudo, non habeo.Neque.n.iocundus eſt crudo,ſi contingat mel bonum eſſe : debilius quidem non nihil eſt crudo, & ſtercoris habens minus quorũ nullo,vt emendetur,indiget melicratũ. Fere verò vtendum eſt hoc cocto, ſi mel ſit prauũ,aut ſordidum,& nigrum,& non boni odoris,auferre.n.poſſit concoctio prauitatis horum vitiorum maximam partem.***

SOlum cenſet Hippocrates vti mulſa cocta , cum mel prauũ eſt, & correctione indiget, vt cum eſt ſordidum,nigrum, & mali odoris: alioqui enim,nihilo præſtare coctã cruda,nihil eñ aliud concoctionem facere quam detrahere facultatem alē di,facereq; infirmiorem, & minus ſtercoris reddentem, neutrũ verò horum correctionem poſtulare in mulſa,quia tenuiter illi ineſt vtrunque , cum neq; niſi tenuiter nutriat, neq; ſtercoris multum gignat. Hæc Hippocrates,vnde crediderim , vbi mel optimum adſit,non multum intereſſe cruda an cocta vtaris;Nihilominus arbitror , quadam alia ratione ſemper eſſe potiorem concoctam, quòd ſcilicet flatuoſa minus ſit. Nam quantumuis ſit mel optimum , concoctione gignit ſpumam, quæ flatus euidens inditium eſt: hunc deponit:ob id cruda inteſtinorum tormina multò magis ciet:quod Gal.in com.aphoriſmi quadrageſimi primi ſectionis quintæ dicit.

24 ***Oximeli autem vocatam potionem multis modis vtilem in his morbis inuenies,etenim ſputum educens eſt,& facilem reſpirationem faciens.***

Quod

QVod oximeli vocatum dicit, nihil refert,neque quidquã Hippocrates innuit potius quam ſi ſimpliciter diceret oxymeli. Parabatur multis antiquorum ex aqua ſalſa:non video quid inde caperet neque commoditatis, neque ſuauitatis. Galeno ex aqua dulci parabatur,atque vt arbitror etiam Hippocrati. Nam ſal facultatibus quas illi ineſſe Hippocrates dicit,multum detraheret. Nam neque ſputum bene educunt ſalſa,neque facilem reddunt ſpirationem. Gal. oxymeli parat,ex mulſa,addens acetum.Oxymeli itaque, vt nomen præſefert, accipit mel & acetum, additur verò illi neceſſario aqua. Sed eius ſunt differentiæ,quoddam enim eſt ſimplex, quod nihil accipit, præter aquã mel & acetum : quoddam compoſitum, cuius multæ ſunt differentiæ, vt ſunt multa quæ cum his miſceri poſſunt. Vt oxymeli ſciliticum, & oxymeli ex radicibꝰ,qnq;,aut duabus,& qđ cũq;aliud ſerapiũ accipit acetũ.Simplicis ẽt ſunt differentiæ,ex quantitate aceti, cuius plus accipit, aut minus. Quoniam verò quæ inde capiuntur,infinitæ ſint differentiæ,rediguntur in tres, doctrinæ gratia,quarum quamlibet neceſſe eſt habere amplam latitudinem. Eſt enim oxymeli, dilutum, meracum, & mediocre:vt vero mulſa meraca aut diluta ob mel dicitur,ita oxymeli ob acetum. Mediocre ergo oxymeli, cuius in officinis eſt vſus, quod accipit duplum mellis quam aceti, & aquæ quadruplum. Quod aceti minus,quam aquæ quartam, dilutum, quod plus, meracum , Multos vſus eſſe dicit oxymelitis in his morbis, in acutis ſcilicet:nam ſputum educit facilè, & facilem reſpirationem facit.Quibus ſanè videtur ſolos thoracis morbos reſpexiſſe Hippocrates dicens in his morbis:potuerit autem etiam acutos omnes reſpicere:mox enim dicet alias eius vtilitates,quę ad hypochondria & ventrem, & renes,pertinent.Spirationem facilem reddit, quia ſputum educit:educit autem incindendo & extergendo.

Occaſiones autem hoc habet.

IDeſt non tamen ſemper vtiliter datur, nam vt habet multos vſus,ita etiam habere poteſt noxas. Aliquando ergo datur vtiliter,aliquando inutiliter, eſtque cum dandum & cum dene-

gandum eſt. His dictis incipit noxas & vtilitates eius dicere; vt inde intelligas, quando dandum ſit, & quando ſecus: primù autem de meraciori loquitur, deinde de dilutiori.

26 *Quod enim valde acutum, nihil mediocre faciet ad ſpu ta quæ non facile exeunt, ſi enim educeret, quæ arteriam exaſperant: & lubricitatē faceret, & velut dilataret guttur leniret vtique pulmonē: emolliens enim ipſum eſt. Et ſiquidem hæc contingerent, magnam vtilitatem præſtaret: aliquando vero qđ valde acidum eſt, eductionē ſputi nō obti-*
27 *net, ſed inſuper viſcoſum id facit, & lædit. maxime autē hoc patiuntur, qui alioqui lethaliter laborāt, & nō poßunt*
28 *tuſſire, neq; excreare quæ continentur. Ad hoc ergo conie-*
29 *ctare oportet robur ægrotantis, ac ſi ſpem habeas dare, da re autem, ſi dederis, ſumme tepidum, & paulatim quod hu iuſmodi ſit, & non large.*

QVod valde acutum ſit, ad ſputa ſolum, quæ non facile exeunt, vtendum eſt: nam eſt magnum vehemenſque auxilium, quo proinde, niſi ad rebeles paſsiones vtendum non eſt. Atqui quoniam huiuſmodi eſt, nihil facit mediocre, vtquæ mediocria ſunt auxilia, ſed plurimum prodeſt, aut plurimum nocet. Non dicit ergo, nihil mediocre faciet ad ſputa quæ nō facile exeunt, quaſi ad ea quæ facile exeunt mediocre aliquid faciat (nam qui poſsit?) ſed quaſi ad facile exeuntia dandum nunquam ſit. Datum verò, nihil mediocre facit, nam cum malum cedit, educit quæ arteriam exaſperant, & lubricitatem facit, & velut dilatat guttur (quia cum expurget euacuetq; videtur dilatare) & lenit pulmonem: & hæc faciens, magnam vtilitatem præſtat. Aliquando vero non poteſt eductionem facere, ſed plus etiam quam antea erat facit viſcoſum ſputū, & lædit plurimū: maximè autē patiunť hoc ab oxymelite acerrimo, qui alioqui laborant lethaliter, neque poſſunt tuſsire, neque excreare quæ continentur, hoc eſt qui lethaliter laborāt, aut ob maximā ſuccorū contumaciā, qui neq; a valentiſsimo medicamento

poſſint

poſſint ſecari,& elui,aut ob tantam facultatis debilit ꝫ ē,vt neque tāto medicamine adiuta, poſsit quod exciſſum ſit excreare vtroq; enim caſu euenit magna noxa:ſi non eluitur ſputū,aceti qualitate ſuccefcit dureſcitq; magis,ſi exciditur,neq; expellipoteſt,affatim in cauū arteriæ incidens, ſuffocationis infert periculū. Ergo vt cognoſcat quando dandū tale oxymeli ſit, & quādo ſecus,cōſiderare oportet robur ægrotantis,& ſuccorū contumaciam atq; ſi his perſpectis,ſpem habeas,fore vt ſecari poſſit & excreari,dare oportet (plurimū enim confert, in ijs quæ difficile educuntur,vt in aſthmaticis paſsionibus)ſin minus nō dare tam acre, ſed aliud dilutius: nō quod dilutius futurum ſit ſatis,vbi meracius non ſufficiat,ſed ꝙ etſi nō perſanet,citra noxam conferat aliquid paulatim. Verum ſi dederis acetum meracum,hoc eſt,cum ex dictis coniectaueris dari oportere, dare debes,non largiter potandum vt ſerapia,neque hyeme calidū, & æſtate frigidū,vt illa, & vt ipſum oxymeli dilutum primo libro accipi iuſsit:Sed paulatim vt eligmata,& exquiſitè tepidū vt tepore temperetur ſaporis acuties.Nimirumquæ propter vētrem,aut hepar,aut venas,accipiuntur, largiter epota, frigida aut calida proſſunt magis,quia affatim ipſum ventrem incidūt tepida vero eum debilitant:quæ vero propter thoracis partes, paulatim accepta & tepida,quia linctu melius feruntur in pulmonem,quem tepor emollit,laxatque.

Quod vero parum acutum eſt, humectat quidem os & fauces.& ſputum educit,& ſitim ſedat:hypochondrio autem,& viſceribus quæ ibi ſunt,amicum:ſiquidem læſiones has quæ a melle ſunt prohibet.Nā quod bilioſum eſt in melle corrigit!ſlatus etiam facit erumpere,& vrinam prorritat!inteſtinum autem & partes infernas humida facit, & ramenta facit.!Aliquando autem & hoc prauum in acutis morbis fit, maxime quidem ꝙ flatum prohibet erumpere, ſed rurſum facit recurrere,ad huc autē & debilitat, & extremorum facit refrigerationem!Hanc ſolam noui læſionem,quæ ab oxymelite fiat,quæ digna ſit vt ſcribatur.

Nunc

NVnc narrat,commoditates & noxas, quæ contingunt ab oxymelite dilutiori. Humectare dicit. os & fauces, id quod faciet quia ſputum educit, & ob hæc ipſa ſitim ſedabit Nam ſi febris ardens ob tuſsim leuiter irritantem fit parum ſiticuloſa, vt in aphoriſmo dicitur quanto magis ſputi eductio, oriſq;& faucium humectatio, ſitim ſedabunt? dictum eſt lib.primo oxymeli vbi ingens eſt ſitis, minus conferre quam mulſam, aut aquam ſolam, nunc verò cofertur,quod aceti habet exiguū cum valde acuto. Sed cur ſputum educit? certe quia exterget & incindit.Dicit etiam amicū eſſe hypochondrijs, hoc intellige, pluſquā mulſam,quia acetū,læſiones quæ ſunt à melle,prohibet: quod explicās,addit,quod eſt bilioſum in melle corrigit.Nimirum mulſa, & alia omnia dulcia,& detinetur in hypochondrijs & bileſcit, oxymeli autem,acidum cum ſit,nō habet has noxas: flatus etiam facit erumpere, quia aceto extenuat, & melle calfacit.Et vrinam mouet,tenuis enim eſt,aperiēs,& incidens,potio, quare vias vrinæ expurgat,facitque exire multa,quæ detinerentur,adeo,vt & ad trudendos lapides, aut craſſos ſuccos,rectè ꝓpinetur. Narrat deinde Hippocrates noxas, dicens inteſtinum & partes infernas humida facere, hoc eſt plurimum fluentia,ac diarrhea laborantia, & ramenta facere,quæ quidem per dyſenteriam fiunt.Itaque dicit, oxymelitis potu ſolere inteſtina irritari plus ſatis,fierique diarrhæas,ac nonnunquam dyſenterias: cōſtat verò hæc merito timeri, quia & à ſola mulſa meraciori fieri ſolere antea dixit,nedum addito aceto. Aliquando, dicit, illud etiam prauum fieri, in morbis acutis, quod quidem oxymeli prohibet flatum erumpere, & ſurſum facit recurrere, & debilitat, & facit refrigerationem extremorum: atqui hæc quidem aliquando leuiora ſunt, cum ſcilicet alioqui homo nullo acuto malo tenetur, ſi verò acutè ægrotans habet hæc, praua ſanè ſunt,eſt enim voluulus vocatus morbus, cum flatu recurrētę ſurſum debilitatur homo,& refrigerantur extrema præ doloris vehementia. Sed quo pacto hæc facit oxymeli, ſi inter eius virtutes verè dicebatur,flatus facit erumpere? certe proinde nunc adiecit, illud aliquando innuens ſcilicet, ſi quis firmis inteſtinis ſit,neque ad dolendum paratis,oxymeli illi facere vt errumpant flatus:ſi verò is ſit, qui facile doleat euenire ſolere, vt dolor inteſtino-

teſtinorum eruptionem præueniat, faciatque vehementer, vt ea adſtringant ſeſe, quaſi ad exprimendam doloris cauſam, incipienteque adſtrictione ab humili parte cogantur ſurſum flatus recurrere, atque fortaſſe etiam feces ſecum efferant, & in gratialia inteſtina faciant inpingere, vbi dolorem alium grauiorem excitantes, vires proſternant, & extrema faciant refrigerari. hanc ſolam læſionem notatu dignam ab oxymelite dicit naſci ſolere, alias enim præ hac eſſe leuiores. Conſtat vero vt hæc læſio & alia etiam quæ ante hanc dicta eſt, ab acerrimo oxymelite fieri poſſet, magis etiam quàm à mitiori (nam ob acetum præcipuè fiunt) verum ſcribuntur hæc vt noxæ ab oxymelite parum acuto, quia hoc etiam poteſt hæc facere, non ſolum quod valde acutum eſt. Noxa enim quæ valde acuto tributa eſt, puta poſſe magis viſcoſum ſputum reddere, & prohibere excreationem, ab illo ſolo fieri poteſt, non etiam a mitiori, vt hæc.

Exiguum ergo huiuſmodi potum nocte, & ieiuno ante ſorbitionem propinare conuenit. Verum longe à ſorbitione nihil prohibet bibere. 35

Antea dictum eſt hoc oxymeli in alijs acutis, dandum hyeme calidum, æſtate frigidum in morbis thoracis tepidũ ſemper: nunc horam exhibendi docet. Ea eſt & quæ aliorum ſerapiorum mane aut veſperi ante cibos, aut ſi poſt cibos dandum ſit longe ab illis, non enim tam longe abeſſe a cibis neceſſe eſt datũ ante eos, quàm poſt. Quia ſi præeunt elabuntur relictis in ventriculo cibis, ſin autem conſequuntur, miſcentur cũ eis, vitiantq;, & cibi medicamentoſas vires detrahunt ſerapijs. & ſerapia cibos faciunt vitioſos: euenitque quod Hippocrates libello de alimento dicit. Medicamentum in alimento peſſimum.

Iis autẽ qui ſolo potu cibantur ſine ſorbitionibus, ob hoc non eſt conueniens, ſemper, & per totum vti hoc, præcipuè autem propter raſuram, aut exaſperationem inteſtini, nam 36

exiſtenti ſine ſtercore magis vtique fecerit,maxime,accedente vaſorũ inanitione.Deinde antẽ & mulſa vim amiſ-
37 *ſerit.Si igitur vtile eſſe videatur ad tòtum morbum, multo hoc potu vti, exiguum acetum oportet infundere, vt ſolum agnoſci poſſit:ita enim læſiones quas natum eſt inferre,minime infert, & quibus oportet prodeſſe proderit.*

OB hoc,hoc eſt ob dictas noxas, etiam ſiquis videatur ſolo potu,ſine ſorbitionibus,indigere per totum morbũ, non expedit , vt ſolo oxymelite ſemper & per totum morbum vtatur,quia cum inteſtinum ſine ſtercore ſit,& vaſorum ad inteſtina pertinentium vacuitas, facilime læſerit rodẽs inteſtina,ac radens. Sed neque ſeruari quiſquam poterit cũ ſolo oxymelite quantumuis ſit acute ęgrotaturus , tamatſi enim antea dictum eſt multos ægrotos ſeruari ſolere cum ſola mulſa,atque adeo feliciſsime cedere , & oximeli ex mulſa fit , tamen cum oxymelite ſolo non ita ſeruari quiſquam poſsit,quia mulſa admiſtione aceti amittit vim. Acidum enim parum aptum eſt nutrire.dulce aptiſsimũ,dulci enim accidit eſſe grato partibus,& trahi,& affigi:habet etiam pinguitudinem quandam:Acido vero contraria inſunt,nam neq; affigitur,neq; vero alia affigi valde ſinit. Hinc fit,vt vſu dulciũ pingueſcant corpora,acidorũ extenuentur. Ergo oxymeli minus nutrimenti præſtatquã mulſa,niſi craſſius multo ſit,& mellis accipiat multũ, atq; aceti exiguũ.Vt igitur ſolo quis per totũ morbũ vtatur, nõ eſt idoneũ,Quare ſi vtile eſſe videatur,ob exterſionẽ & inciſionẽ, & vires alias medicamentoſas,ad totum morbum multo oxymelite vti,oportebit illud parare ex mulſa exiguo admodum aceto infuſo , vt tantũ agnoſci poſsit.Nam ita quem minime ledens, proderit

38 *Vt autem in ſumma dicatur , aciditates ab aceto bilioſis magis quam melancholicis conferunt:amara enim diſſoluuntur , & in pituitoſa mutantur , eleuata ab ipſo. Nigra verò fermentantur,eleuantur , & augentur. Efferens enim nigra eſt acetum .*

Quia

Quia oxymeli à mulſa ſolum differt aceto, enarratis aceti facultatibus, velut in ſumma, dicũtur oxymelitis vires. Proinde de aceto ediſerit, dicens, bilioſis magis quam melancholicis coferre non aũt ꝙ vtriſq; cõferat, & his minus, vt hęc oratio videbatur innuere, ſed quod illis vtile, his noxium ſit: amara enim ab acidis diſſoluuntur, & in pituitoſa mutãtur. Non ſane quod poſsit bilis in pituitæ naturam & ſubſtantiam redire (nam qui poſsit?) Sed amara ab acidis diſſolui dicuntur, quia cohibentur attemperantur & cohercentur: in pituitoſa vero mutari, quia bilioſa corpora acidorum vſu abeunt in pituitoſa bile gignenda pauciori, & pituita pluri: vtrunque autem fit ob acidorum frigus. Bilioſis ergo, his de cauſis eſt vtile acetum, melancholicis vero noxium, quia nigra fermentantur, eleuantur, & augentur ab aceto, nimirum acetum eſt melancholiæ congener, atque ita eſt vt quoddam illius fermentum, quod cum ea permiſtum, eleuat tumefacit, augetque: auget ſane cum ſuccum proprie ob naturam, quam habet frigidam & ſiccam, magis autem & citius ebulire faciens: velut muſtum in dolijs, cum ferbet augetur vſque dum per ſummum regurgitat. Ita ergo eſt acetum efferens nigra, vt ferbore effertur muſtum, & maza fermento. Hinc fit vt melancholici aceto plurimum angantur, æſtuante melancholia, more perturbati, & ſpumantis maris, & proinde in tumorem atollente hypochondria; & in caput affatim elata: Non tamen quia acetum interius acceptũ aduerſum eſt melancholicis, ſit etiam & exterius admotum. Quin potius melancholici hypochondriaci, & lienoſi, fetu aceti accerrimi iuuantur, & lienoſis medicamentis admiſceri debet ſemper acetum: neque ſane ſolum prodeſt, vt quod penetrare faciant, vt quidam putant, ſed etiã quod per ſe illis affectionibus medeatur. Nam quæ penetrationis gratia ſolum admouentur, nunquam debent admoueri ſola, ſed admiſta alijs, quæ deduci debeant, at vero hypochondriaci iuuantur ſolo aceto acerrimo, quia exterius admotum non penetrat ea copia, qua poſsit per venas cum melancholia deduci, & eam fermentare, ſed qua poſsit ſiccãdo reſoluere, & refrigerãdo ardorẽ atræ bilis extinguere & adſtringẽdo partes roborare. Ecce ergo vt bilioſis vtile, & melãcholicis noxiũ ſit acetũ. Ita vero (quã-

quam

quam minus) ſit & oxymeli. Quod vero pituitoſis? an noxium eſt oxymeli, an vtile? certè ob mel, vtile: ob acetum partim hoc partim illud. Nam qua refrigerat, noxium eſt, & pituitam auget, qua incidens, eſt vtile, cum ſit pituita viſcoſa. Ergo pituitoſis merum acetum dandum haud eſt, quia plurimum refrigerat, ſed neque oxymeli, quod aceti accipiat plurimum & mellis exiguum. Sed quod huiuſmodi, detur bilioſis, quod mellis accipiat plurimum & aceti exiguum, pituitoſis. Quin etiam expediens ſit pro pituitoſis parari ex melle, pro bilioſis ex ſaccaro, quod vocatur in officinis ſerapium acetoſum ſimplex. Melancholicis verò neutrum congruit.

39 *Mulieribus vero omnino, inimicum magis quam viris acetum. Vteri enim dolorem infert.*

MVlieres omnes ſciunt ſe aceto plurimum lædi, eæ vero præcipue quæ vteri præfocationi ſunt obnoxię, & quibus fluunt menſtruæ euacuationes, & quæ a partu nondum ſunt expurgatæ. Nam euacuationes ex vtero ceſſare facit, & præfocationes affert maximas, & conuulſiones ex vtero. Hæc vero facit, dolorem vteri inferens: infert vero dolorem vteri, ſua mordacitate & frigore, quibus vtero vtpote neruoſo & exangui, nocet. Quare non vtero ſolum, ſed eadem ratione, & inteſtinis, & ventriculi ori, & neruis omnibus, inimicum ſit, lædatque etiam viros, verum mulieres multo magis, quia præter alias omnes partes habent inſuper vteros qui ab aceto lædi poſsint. Sed qua ratione dolorem vteri faciat acetum diximus, vt autem per dolorem reliqua mala faciat, oportet dicamus. Conuulſiones facit ob mordicationem compatientibus neruis cum vtero, quia is eſt neruoſus: pręfocationes verò facit, cohibens ſanguinis effluxum, faciensque eum ſurſum ferri, ac ita vterum reuelli ſurſum. Cohibent vero ſanguinem dolorem faciens, eadem prorſus ratione qua diximus, mordendo inteſtina prohibere flatum erumpere, & recurrere ſurſum, atque ita voluulum vocatum morbum facere. Nimirum vterus ex mordicatione dolens cōprimit ſeſe, & ea oſcula quibus in eum inſtillat ſanguis, qui oc

cluſus

cluſus oſculis & compreſſo vtero ſurſum repellitur, & ita periculoſam affert pręfocationem. Hanc ob cauſam mulieribus quibus menſtrua fluant, aut quæ vterinis paſſionibus ſoleant tẽtari, acidum ſerapium dandum non eſt, atque omnino, raro eſt dandum mulieribus.

Aquæ autem potui in acutis morbis aliud nullum habeo opus quod attribuam, neque enim tuſſim lenit in perineumonicis, neque ſputum educit, ſed minus quam alia, ſi quis ſemper aquæ potu vtatur. Exigua vero aqua ſi inter oxymeli, & melicratum ſorbeatur, ſputum educit, propter mutationem qualitatis potuum: inundationem enim quandam facit: alioqui neque ſitim ſedat, ſed irritat, bilioſa enim bilioſæ naturæ, & hypochondrio praua, & peſſima, & bilioſiſſima & vires maxime proſternens, cum in vacuum fuerit ingreſſa, & lienem augens & hepar, eſt, cum exarſerint, & fluctuat ac ſupernatat: tardi enim tranſitus, eſt, quod ſub frigida & cruda ſit: & neque deiectiones faciens, neque vrinam mouens: lædit autem nonnihil & ob hoc, quod ſine ſtercore eſt natura. Si autem & pedibus frigidis aliquando bibatur, omnes has læſiones magis faciet, in quacunque ipſarum magis inclinauerint. +o

DE aquæ delectu, & quibus notis, quæ melior, & quæ deterior ſit, agnoſcatur, ſcripta ſunt ſparſim multa ab Hippo. & a Galeno, præcipue autem ab Hippo. libello de aere locis, & aquis, vbi non ſolum vt ſit in examen vocanda ipſa aqua perſe docetur, ſed vt ipſi fontes vnde ſcaturit. Porro ab alijs autoribus dicta de hac re ſunt multa, controuerſumque de plurimis circa aquam eſt, quibuſdam probantibus maximè omnium pluuiales quaſi tenuiſſimas, & calore velut elixatas. Alijs has ipſas omnium maximè vituperantibus, quaſi omnium malignarum qualitatum participes, vt ex rebus omnibus, etiam nocentiſsimis, & ſordidiſsimis eductas: porrò alijs autore Plinio, probantibus ante alias omnes puteales, quaſi expurgantiſsimas, &

per

per terram percolatiſsimas. Alijs has cenſentibus omnium maxime craſſas & crudas ac flatuoſas. Alijs quorum ſententia maxime probatur ab hominibus, præferentibus his omnibus fontanas & fluuiales. Ego ſententiæ Hippocratis & Galeni, atque adeo veritati conſonum eſſe cenſeo, pluuiales æſtiuas quę cum tonitruis. & procelis deſcendunt eſſe omnium optimas aquas, quod hæ verè, non ex craſsis vaporibus, & abundantia humidi aſcendentibus ſed ex tenuib. vix vi caloris extractis, conflatæ ſint, alias vero quæ cum magna oppacitate craſsis nimbibus deſcendunt, & caliginoſæ ſunt, omnium peſsimas, ſordidas, malarum qualitatum participes, & facilè putreſcētes: porro puteales quæ dulces ſunt, & ex proximo fluuio, aut fonte deriuari cognoſcuntur; eſſe etiam ipſis fluuialibus aut fontanis meliores, niſi terra, quæ inter puteos fluminaque aut fontes intereſt, aliena aliqua qualitate participet, ſi vero putei aquæ vt plerunque fit, ex abiſſo illo aquarum qui ſub terra vbique eſt procedat, certè craſiſsima ſit, & maximè cruda. Pręſtat ergo quoniam optima Pluuialis non ſine nimia curioſitate poſsit comparari, & putealis e fluuio raro occurrit, & habet id periculi quod ex terra diximus, vti fontana aut fluuiali, quæ optima erit oppido quem incolemus: cum præcipue id virtutis quod eſt in pluuiali æſtiua, elixatione poſsis fontanæ, & id quod puteali, repoſitione longa, fluuiali tribuere. Nimirum & repoſitione expurgatur aqua, & elixatione inſuper extenuatur, fontanæ vero nō poſſunt ſeruari repoſitæ quantum fluuiales. Quin & præter elixationem, quæ ex fontibus ſublimibus, & ſoli expoſitis, indecliue verſus orientem ſolem, aut meridiem fluit, concoctior meliorque aqua eſſe ſolet, quam quæ ex opacis locis in cōtrario loca decurrint. Verum quia tanta eſt aquæ ab aqua differentia, fontanæ a fontana, fluuialis a fluuiali, & putealis a puteali, vt multæ fontanæ & fluuiales plæriſque putealibus ſint deteriores, Satius profecto ſit ipſam per ſeſe aquam, dimiſſa erumpendi e terra conditione, proprijs notis explorare, & vbique locorum ea vti, quam ibi natura optimam parauerit, ſiue per terram defluat, ſiue è fonte ſcaturiat, ſiue hauriatur è puteo. Optima eſt quæ ſimpliciſsima & tenuiſsima, ſimplicitatem agnoſces, quod ſapore, colore & odore maximè vacet: tenuitatem,

quod

quod cito caleſcat,& refrigeretur,vt in aphoriſmo dicitur. Melius enim & exactius ſignum hoc reperies,quam quod ex pondere. Verum quæ hoc loco dicuntur ab Hippo. non de hac aut illa,ſed in cõe de aqua potabili dicta ſint,nam optimæ ẽt aquę congruũt. Sed audiamus quæ dicit. Aquæ potui(inquit) in acutis morbis nullũ aliud opus habeo quod attribuã,hoc eſt aqua nihil aliud præſtat corpori quam eſſe potũ, eſſe aũt potũ nihil eſt aliud quã eſſe vehiculum alimenti, vt libello de alimẽto dr̃. Obijcies hoc loco ꝙ ſexto epid. ſect. 4. dr̃ aqua eſſe vorax,hoc eſt cibi appetẽtiam excitare,& quę Gal. nonọ methodo de copioſo frigidæ aquæ potu quã plurima prædicat. extinguere ſcilicet febres ardentes, ſi tempeſtiuè & ab idoneo homine accipiatur,ab eo ſcilicet cui neque cruditas,neque interna vlla inflãmatio,neque prę cipuę alicuius partis debilitas,neq; nimia corporis macies ſit. Hæc enim non ſolius potus, ſed medicamenti optimi eſſe videntur opera. Verũ quod vorax eſſe dicitur,non ad morbos acutos pertinet,ſed ad ſanorum victum,hic verò dicit,in morbis acutis. Quod de febrium ardentium extinctione diximus,facile declarat Hippo. hic non denegare aquæ virtutes primas, hoc eſt eas quæ ſecundum primas qualitates inſunt (non enim negabit refrigerare & humectare) ſed ſecundas & tertias. Nã neque incindit neque exterget,neq; aliud hmõi facit,quod ad ſecundas facultates pertineat: nam neque aſtringit neq; laxat,neq; trahit, neq; repelit niſi refrigerando, ac proinde neq; tuſsim lenit,neq; ſputum educit,neque aluũ laxat,neq; vrinas mouet,neque aliud quidquam facit quod ſpectet ad tertias,nam neque ſudorem elicit, neq; lac gignit,neq; deniq; alia facultas illi tribuitur, quam alimentum vehere, & refrigerare ac humectare: refrigerando verò & humectando extinguit febrem. Exigua verò (inquit) aqua,ſi inter oxymeli & melicratũ ſorbeatur, ſputum educit, propter mutationẽ qualitatis potuũ. Hoc eſt ſi is qui vtitur oximelite,aut mulſa, inter hæc aliquando ſorbeat exiguum aquæ, augebit etiã aqua excreationem,nõ quidem quod aquæ id ſit propriũ, ſed quod, quia expers eſt facultatũ omniũ, facile accipit vires omniũ quibus cũ miſcetur, aut quæ in ea coquuntur,aut macerantur. Epota ergo inter mulſam aut oximeli inundationem facit,cõmouetq; alium potum,

ac cum eo miſcetur, & fuſilitatem auget, & proinde excreationem. Quapropter cõſultum eſt aſtmaticis & alijs omnibus qui thoracis paſsionibus laborant, cum excreandi tempus acceſsit, potionem augere, & inter medicamentoſa, aquam etiam dare, detur verò ad hunc vſum tepida aut calida. Addit, alioqui neque ſitim ſedat, ſed irritat. Videtur innuere niſi cum oxymelite aut mulſa bibatur, non ſedare ſitim. Mirum verò ſi cum. 1. libro diceret valde ſiticuloſis non dandum oxymeli, ſed mulſam, aut etiam aquam, quaſi omnium horum minimè oxymeli, & aqua maximè ſitim extinguat, nunc dicat aquam ab oxymelite, aut mulſa accipere, ſitim extinguendi, vim, maximè cum nuper dãnauerit mulſam, vt bilioſam. Certè illud, alioqui, non refertur ad proxima, quaſi dicat, niſi inter oxymeli aut mulſam bibatur, ſed ad ea quæ antea dixerat, quaſi diceret neque tuſsim lenit, neque ſputum educit, & neque id quod illi videtur eſſe maximè proprium, hoc eſt ſitim ſedare, in omnibus præſtat. Nam bilioſa eſt bilioſæ naturæ, & cui eſt bilioſa, non poteſt ſitim extinguere, ſed irritare potius. Sed quo pacto eſt cuiquam bilioſa aqua, quæ bili tantopere eſt contraria, frigida cum ſit & humida? Non certè quod ea ipſa in bilẽ mutetur (non enim poteſt) ſed quod bilis inundationem faciens, ipſam quodam modo augeat, faciatq; hac & illac redũdare, velut ſane qui in vinũ aquã infundit, vini facit eſſe plus, diluti ſcilicet. Nihil profectò magis experimento cognitum, quam eis qui nimia abundant bile, aquæ potu oris amaritudinem augeri, nimirum diluta effunditur ad os vſque bilis: irritabitur ergo talibus ab aqua ſitis. Sed quo pacto emendabitur aqua ab hac noxa? non certe admiſtione ſalſi, amari, aut dulcis, hæc enim potius ſitim auxerint, ſed admiſtione acidi: hoc enim obſiſtit bilis amaritudini, & pituitæ ſalſugini, ſi quæ etiam in lingua eſt. Admiſtione ergo mulſæ nihilo magis extinguet ſitim aqua. Admiſtione ergo tamen modici aceti, aut ẽt modici oxymelitis, minus ſiticuloſa erit. Nam ẽt ſi oxymeli ſolũ, quã aqua ſola ſit magis ſiticuloſum ob mellis copiã, fieri tamen põt vt exiguũ oxymelitis cũ multa aqua, magis ſitim extinguat ob aciditatẽ, quã ſola aqua. Nã & vinũ valde dilutũ ſedat ſitim, magis quã ſola aqua ſæpe, ẽt ſi merũ quam aqua eſt magis ſiticuloſum. Hypochondrio ergo (inquit) praua

eſt

eſt & peſsima, & bilioſiſsima, & vires maxime proſternens cũ in vacuũ fuerit ingreſſa, & lienem augens, & hepar cũ exarſerint,& fluctuat,ac ſupernatat:tardi.n.tranſitus eſt,quod ſub frigida ac cruda ſit. Hoc eſt hypochondrio peſsima eſt,quia eſt biliofiſsima, quare illorum cachochimiã auget,etſi ĩ vacuũ quod inter viſcera & peritoneũ ibi eſt incidit, vires proſternit, vt in hydropicis,& in tumorem attolit hæpar & lienem cum exerſerint,quia nõ permeat,ſed fluctuat ibi,& ſupernatat,illa verò viſcera ab immanente aqua intumeſcunt, præcipue cũ exarſerint multa bile,quam aqua auget. Non permeat aũt,quia eſt frigida & cruda, quæ verò talia,ſunt tardi motus. Ob id neq; deiectiones facit,neq; vrinas mouet,quia manet diu. Lædit aũt non nihil & ob hoc quòd ſine ſtercore eſt natura. ἄκοπρον id eſt, ſine ſtercore:dici quidã interpretantur, quòd ſtercoris deiectionẽ nõ faciat, mihi vero non videtur id ferre nominis eius proprietas, ſed ſignificare,aut inteſtinum quod vacet ſtercore, aut cibum ex quo ſtercus nullum fiat. Hic de aqua dicitur, ſignificat ergo ex aqua nullum ſtercus gigni, & ob hoc ipſum nonnihil lædere. Sed quæ læſio fiet quod ſine ſtercore ſit? Galenus interpretatur,quia ſine ſtercore eſt deiectionem nõ facere, quaſi Hippo.his verbis cauſam reddat qua non facit deiectiones. Sed qua deiectiones non faciat,exigua cã eſt eſſe ſine ſtercore. Multa eñ ſtercoris habent plus & deiectiones faciũt minus, etiam quam aqua, vt vinum nigrum & craſſum. Suſpicor ergo,vt antea dixit,oxymeli læſiones maiores inferre inteſtino ἀκόπρως ἔοντι id eſt vacuo à fecibus,q̃a feces muniunt inteſtina.ita nũc, aquam lædere non nihil quia ſine fecibus eſt, magis quam læderet ſi feces aliquas gigneret,hæc enim munirent inteſtina. Videbitur fortaſſe falſo dicere Hippocrates nõ facere deiectiones, quia multis euenit potu aquæ ſolui ventrem. Verum id non euenit ob facultatem aliquam ſolutiuuam,quæ aquæ inſit.ſed quia refrigerando,& humectando vim retinendi in inteſtinis lędit. Tandem dicit,aquã, ſi bibatur frigidis adhuc pedibus, hoc eſt antequam paroxyſmi incremẽtũ ſatis proceſerit,& calor iã deſcẽderit ad pedes,dictas oẽs læſiones magis facere,ad quãcunq; earũ is qui accipit inclinauerit,& paratus ſit:alijs.n.lædit pect⁹, alijs hepar refrigerat,alijs inteſtinorũ infert dolorẽ,alijs extin-

guit naturalem calorem,prohibens recaleſcere , vt quiſque ſcilicet hoc aut illud pati paratus eſt.

41 *Suſpicanti autem in his morbis capitis grauitatem for-*
tem,aut mẽtis perculſionem,omnino abſtinendũ eſt à vino,
aqua verò in huiuſmodi vtendum eſt,aut aquoſum & albũ
omnino dandum eſt vinum,& omnino ſine odore.& poſt il-
lius potũ,aquæ parum inſuper bibendum.Ita enim robur vi
42 *ni minus percutit caput, & mentem.In quibus autem eorũ*
præcipuè aquæ potu vtendum,& quando multo admodum,
& quando mediocri,& quando frigido,& quando calido,
alia quidem alicubi antea dicta ſunt,alia in ipſis occaſioni
43 *bus dicentur. De alijs autem potionibus,vt quæ ex hordeo,*
& quæ ex virenti herua fit, & quæ ex vua paßa,& quæ
ex vuæ expreſſæ recrementis, & ex tritico, & ex cnico &
myrti granis,& malo punico,& alijs, vbicunque inciderit
occaſio vtendi ipſis,ſcribetur iuxta morbum ipſum, vt &
de alijs compoſitis medicamentis.

COlliget fortaſſe quiſpiam, ex ijs quæ de vini laudibus,& aquæ noxis, dicta ſunt, omnibus ægrotis ſiue longis ſiue acutis morbis teneantur,quin & omnibus qui bene valent,vtendum eſſe vino,aqua vero ſola nullis. Atque adeo Galenus videt huic ſuſpitioni fauere, qui lib.7.methodi ita ſcripſit,conſtat autem Hippocratem non in diarijs modo febribus,verũ etiam in acutis, ex his quæ de acutorum victu prodibit, vinum dare : at in ſexto Epidemicon,ſiue ipſe ſit, ſiue theſalus eius filius,vinum calidis temperamentis interdicit : idque non modo cum febricitant,ſed etiam per ſanitatem.Quippe in calida natura,ſuadet, tum refrigerationem, tum aquæ potionem , tum quietem.Niſi fortè copioſius vtendum eſſe aqua quam vino eiuſmodi naturis ſuadere eum dixeris,vt nonnullis placet.Hęc Gal.quibus,librũ hunc de ratione victus,tertium præcipue quem habemus in manibus,& locum ex ſexto Epide.ſectione quarta citans,dicit,

Hippo-

Hippocratem & beneualentibus & febricitantibus,etiam acute,dare vinũ,præter eos qui calida natura ſunt, quibus ſolis denegat. Quanquam ne hoc quidem alij enarratores ferre volũt, ſed contendunt dare Hippo. Iis quoque vinum,ſed minus quã aquam. Ex his vero fieri videtur, vt in nullo morbo denegandum ſit. Si enim in febre, multo magis in alio quouis morbo detur,atque ſi in acuta, multo magis in alia quacunque. Sed & rationi videtur conſentaneum,quia vinum robur auget,concoctionem, & vacuationes omnes,iuuat: aqua nihil horum facit, & inſuper lædit multis modis. Morbus autem omnis virtutis robur deſiderat, & omnis qui ex materia pendeat,concoctione aut euacuatione, aut vtroque ſoluendus eſt. Omnis igitur morbus gaudebit vino. Huic ſuſpitioni occurrit nũc Hippocrates, dicens, in quibus abſtinendum à vino eſt, ob pericula quæ ab illo impendeant,& vtendũ aqua,qđ etſi virtutes nullas habeãt, neq; aliud quidquam ſit quam potus,tamen neque noxas habet illas,ob quas vinũ eſt periculoſum. Vbi ſuſpitio eſt,in his morbis acutis,fortis grauitatis capitis, aut perculſionis mentis,omnino(inquit) abſtinendum à vino. Conſtat vero ſi ob imminentis ſuſpitionem, ob præſentem capitis grauitatem multo magis abſtinendum eſſe, atque eadem ratione & ob conuulſiones, & reſolutiones neruorum. Nam caput,& ſpinalem medullam, & neruos,pariter lædit. Non ſolum autem ob hæc,ſed & ob febris magnitudinem, & ob fluxiones abſtinendum à vino eſt. Nam febres auget calidũ cum ſit, & fluxiones ẽt auget. Ob hanc eñ cauſam in recentibus vlceribus iubet vti aqua. Ergo in febre acuta,quæ magna ſit,præcipue ſi cum inflammatione conſiſtat, eſt abſtinendum à vino. Sed ſi hæc ita habent,profecto iam videtur,vix vnquam in acuto morbo poſſe habere locum vini potus,atque in cronico etiam raro. Nam quotus quiſque morbus acutus ſit ſine inflammatione interna, aut febre magna,aut capitis dolore,præſenti,aut qui timeatur,aut metu delirij,aut cõuulſionis,aut raptus materię in partem aliquam principem? vel diuturnus,ſine fluxione in partẽ aliquã,aut neruorum reſolutione? Itaque habet vinum commoda maxima, & maxima pericula,vt qui hæc reſpiciat nunquam eo vti audeat, quia illa vtatur ſemper. Quid ergo agendum? Certe extimanda pericula,& cõ-

moda,& vt illa erunt grauia,aut hæc neceſſaria,ita dandum vinum aut aquam ægrotantibus,ſiue autè,ſiue cronice: exẽpli gratia in perineumoniæ initijs,raro dari vinum oporteat,quod antequam vacuatum corpus ſit,periculum augendi fluxionẽ, & inflammationem,& raptus materiæ in caput,eſt maximum, neceſſitas vero educendi ſputũ, nondum maxima, vacuato vero iam corpore & capite firmo,& ſputo coctu difficili & contumaci, dare licebit vinum,quod concoctionis, & excreationis neceſsitas vrgeat,& pericula fluxionis non admodum immineant. Qđ ſi vtraque indicatio videatur vrgere,& alia ex parte neceſſariũ alia ex parte non ſine periculo,vinum eſſe videatur, deligendũ aliquod tunc temporis eſt vinum,debiliſsimum, vt quod aquoſum & album, & odore vacans,illud enim commoditates vini mediocriter præſtabit,& pericula non valde inferet. Correctione præterea vtendum ad hoc eſt, vt ad alia omnia quæ vehemẽtia ſunt,vti ſolemus. Corrigitur maxima noxa à vino, ea præcipuè quam infert capiti,hauſta aqua frigida mox ab epoto vino, vt cohibeat eius vapores:hauriatur verò pauca, ne vini cõmoditates omninò tollat. Sed eſt alia ratio qua vtimur, eum ęgrotis,& ab aqua, & à vino, timemus:vti ſcilicet decoctis quarundam rerum, & aquis medicatis. Siue enim deſideretur ſputi eductio,ſiue copioſa mictio,ſiue deiectio, ſiue in totum corpus diſtributio, eſt certè decoctũ quod præſtare poſsit, non minus ſtrenuè,quam vinum. Solam arbitror illam virium celerem reparationem,quam præſtat vinum, nulla alia potione æquè ſuppleri poſſe. Atque ita cum pericula vini multum vrgent, nihil eſt aliud quod nos vino vti cogat,quam debilitas, ob hanc vero quibuſuis alijs repugnantibus, omni in morbo vinum concedimus,maximam autem oportet conſuetudinis rationem haberi, vt conſuetis vti mero raro, & niſi ob magna pericula omnino denegemus, conſuetos aqua nunquam niſi ob maximam neceſsitatem vino vti cogamus, conſuetis diluto, tollamus ob mediocres timores,in quibus autem(inquit) eorum præcipuè aquæ potu vtendum,& quando multo admodũ, & quando mediocri,& quando frigido, & quando calido, partim antea dictum eſt,partim dicetur in ipſis occaſionibus, hoc eſt,in ſingulorum morborum curationibus. Mihi verò dictum eſt copio-

ſius

ſius in commentarijs. Ex alijs vero quæ Hippocrates addit, conſtat Hippoc. & vetuſtiſsimis medicis, multorum potuum, ſiue ſerapia vocare velis, ſiue ſecus, fuiſſe vſum. Contra ac quidam ſcioli putant, qui vt nimis ſtudioſi veterum græcorum videantur, ſolis mulſa & oxymelite vtuntur. Hippocrates vero meminit medicinalium potionum, ex hordeo ex tritico, ex heruis, ex vua paſſa, & ex vuæ recrementis, ex cnico, ex granis myrti, ex malo punico, & quaſi pauca nominauerit, addit, & alijs. Quæ quid aliud ſint quam noſtra ſerapia, modo parandi fortaſſe exiguum quiddam differentia? atqui quaſi hæc valde ſimplicia ſint præ alijs quibus vtebanť, dicit, vt & de alijs compoſitis medicamentis. Vtebantur itaque antiqui plurimis potionibus, & omnigenis, ſimplicibus, compoſitis, & compoſitoribus. Loquutus tamen eſt de dictis quatuor, vt de ſimplicibus, aut omnino exiguam habentibus compoſitionem, & ad victum acutorum pertinentibus & de reliquis loquuturus in ſingulorū curationibus, quas ſe ſcripturum deinceps pluries iā pollicitus eſt, ſiue id quarto libro qui mox ſequitur, præſtiterit, ſiue aliquo alio qui non extet.

Balneum vero in multis morbis opem tulerit vtentibus 44
ad aliquos quidem aſſidue, ad aliquos autem non. Eſt autē
cum minus vtendum eſt, propter malum apparatum hominū. In paucis enim domibus parata ſunt inſtrumēta, & qui
miniſtrent, vt oportet. Si aūt non perbelle lauetur, lædetur
ſanè non parum. Nam & tugurio ſine fumo opus eſt, &
aqua larga, & copioſo balneo, & non valde largè affuſo,
niſi ſane ita opus fuerit. Et magis quidem non fricari, ſi au 45
tem fricetur, calido ipſo vti, & multiplici magis quam quis
exiſtimet, ſmegmate. Et affundere non pauca, & celeriter
diffundere. Breui quoque via ad ſolium opus eſt, ad facilē 46
ingreſsum, & ad facilem egreſſum. Eſſe autem & eum qui 47
lauatur moderatum, ac tacitum, & nihil ipſum facere, ſed
alios & perfundere, & fricare. Et multam temperaturam 48
aquæ paratam eſſe, & infuſiones celeres fieri, & ſpongijs 49 · 50

51 *vti pro ſtrigili, & non valde ſiccum inungere corpus. Ca-*
52 *put quidem ſiccari oportet quam maximè poſſit, & ab ſpō-*
53 *gia extergi, & non refrigerari extrema, neque caput, neq;*
54 *aliud corpus. Neque recens accepta ſorbitione, neque potu,*
55 *lauari, neque ſorbere neque bibere cito poſt balneum. Ma-*
56 *gnam quidem partem tribuere oportet ægrotanti, ſi ſanus valde amicus balneorum fuerit, & conſuetus lauari. Appetunt enim magis hi, & iuuantur loti, & læduntur non loti.*

VIdetur præter inſtitutum adſcriptam eſſe hoc loco tractationẽ hanc de balneis, non eſt tamen omnino. Nam cum de aqua diſſereret, & eius duplex vſus ſit, alter in potione, alter in lotione, ac de primo hactenus dictum ſit, haud ſit valde parergon, ad ſecundum tantiſper diggredi, maximè cum tam frequens fuerit antiquis balneorum vſus, vt in rebus pertinentibus ad victum haberentur. Erant vero, vt nunc quoq; quibuſdam vrbibus, duplicia balnea, quædam communia omnibus, quædã priuata, & quæ vnuſquiſque ſibi parabat domi: porrò communia duplicia, quædam naturalia, quædam arte facta: arte facta & communia habebant quatuor cellulas, primam in ipſo aditu plenam aere calido, quo exuebantur: ſecundam aqua calida, tertia frigida, quibus immergebantur: quartam rurſum aere calido, quo induebantur. Porrò balneari poteſt quiſpiam ſecũdum totum corpus, diceturque id balneum vniuerſale, aut ſecundum partem aliquam, diceturque particulare, vt cum caput lauamus aut crura, aut manus. Rurſum balneum, ſiue commune, ſiue priuatum, ſiue naturale, ſiue arte factum, ſiue uniuerſale, ſiue particulare, eſſe poteſt ſimplex ex aqua dulci, aut compoſitum, ſeu medicamentoſum, vt ſalſum, nitroſum, ſulphureum, aut aluminoſum, aut decoctione herbarum, radicum, aut rerum aliarum paratum. Conſtat hic Hippocratem de ſimplici balneo ſolum agere, nam de ſolius aquæ lotione. Conſtat quoque in balnea communia ſolum abire eos qui bene valent, aut duci eos qui ægrotant cronice, qui enim ægrotant acute, vt perineumonici, aut pleuritici, domi lauantur priuatis balneis iuxta lectos, proinde

inde Hippocrates de priuatis agit hic, quanquam quædam dicit in commune ad omnia balnea pertinentia. Nam commendat in primis balneum in commune, quòd vtiliſsimum ſit, & opem ferat vtentibus in multis morbis. Merito ſane eſt ad multa vtile: nam humectat, coquit, & laxat, & inde medetur areſcentibus, morbos maturat, euacuationes manifeſtas promouet, inſenſibiliter euacuat, & laſsitudines doloreſq; ſoluit. Neque tamen omnibus vtendum balneo eſt, neque ęquè omnibus, ſed ad aliquos quidem aſsiduè, ad aliquos rarò, ad aliquos omnino vtendum non balneo, adhibitis quibuſdã diſtinctionibus, quas decimo lib. methodi exprofeſſo Galenus ſcripſit. Eæ ſunt, Qui cruditatibus laborant aut nimia quorumcunque prauorum ſuccorum redundantia, aut multitudine ſiue quæ ad vires, ſiue quæ ad vaſa dicitur, aut inflammatione aliqua interna, aut citra hæc fluxione aliqua periculoſa, hi omnes ad balneum ducendi non ſunt: neq; ſane alij, in inuaſione, vel incremẽto paroxyſmi, neq; ante inclinationem, citra hæc autẽ ad plurimos morbos eſt maximè opportunũ remediũ balneũ. Ad vtendũ vero pluries aut minus, præcipue cõſideratio, præter neceſsitatẽ quæ ex affectione pendeat, eſt, an cõſuetus ſit balneo an deſuetus homo. Verùm hæc Hippo. ipſe docebit. Cũ ad omnia auxilia quibus medici vtuntur, neceſſaria ſint inſtrumẽta idonea, & idoneus apparatus ad rẽ rectè peragendã, tñ balneũ multo magis, & multo cũ maiori periculo carere re quapiã ad apparatũ pertinenti, poſsit, q̃ balneo vtitur, quam qui quodcunque aliud auxilium ſcripſit: & apparatus balnei, eſt multo minus paratu facilis. Nã quo quis ſãguinem mittat, aut expurgetur, aut clyſterẽ recipiat, nunquã deeſt, tñ quo balneetur, raris domibus eſt. Proinde Hippo. apparatũ totum deſcribit, dicitq; non ſemel, ſiquid deſit, abſtinendum à balneo eſſe, etiam ſi alioqui putetur futurũ vtile. Eſt aũt (inquit) cũ minus vtendum eſt, propter malũ apparatũ hominum: in paucis enim domibus parata ſunt inſtrumenta, & qui miniſtrent vt oportet (cõſtat eũ loqui d̃ priuatis Balneis) ſi autẽ non lauet̃ perbelle, ideſt nulla re ad optimũ apparatũ neceſſaria deficiente, lædetur nõ parũ. Nimirũ balnea, vt, ſi recte quis eis vtatur, ſunt vtiliſsima, ita ſiq̃d deſit, periculoſa. Deſcribit deinde apparatũ neceſſarium & quæ à miniſtris agi debẽt, dicẽs, nã & tu

gurio ſine fumo opus eſt(fumus enim replebit caput mordente ſpiratione)& aqua larga ac balneo copioſo(ad immergẽdũ ſci licet corpus ac ſi quæ corporis pars extra balneũ relinquatur, ꝑ fundendũ)& non largè(inquit)affuſo, niſi ſanè ita opus fuerit. Quod vt intelligatur, ſcire oportet, quoſdam eſſe balneandos blandius, quoſdam vehementius,aut(vt ita dicat̃)durius. Qui blandius lauant̃,nõ largiter & vi quadã affuſſa aqua,ſed parcius & velut tantum admota lauantur,ipſi quidem nihil agentes, ne vociferantes quidem,ſed omnia peragentibus miniſtris, neque fricantur,neq; ſtrigili ſiccãtur,ſed admotis ſpongijs,aut linteis: & per breuem viam ducuntur ad ſolium aquæ,eſtq;(nequid laborent)facilis aditus & exitus balnei: lauãtur vero ita,qui cùm magna extenuatione,vt hectici,lauantur, aut ęgrotãtes morbo acuto,vt perineumonici aut pleuritici, aut ardente febre labórantes.Neutri enim horum laborare plurimùm poſsint.Alij in balnea deſcendunt,robuſti adhuc,neque ægrotantes acutè, ſed ob morboſos quoſdam apparatus,aut diuturnas paſsiones. Hi durius lauantur,nam aqua in eos largè & violenter infunditur & ipſimet ſeſe lauant,& manibus fricant:longa an breuis via ad balneum ſit, facilis an difficilis aditus & exitus,nulla cura eſt: & fricantur in balneo(fortiter pręcipue qui ob ſcabiem, aut lepram,aut denique vitium cutis lauantur)ſmegmate aliquo, ſeu medicamento exterſorio, aut fricatorio,vt ſapone, aut furfuribus,aut fabacea farinaceaue farina:quibus quidem medicamentis qui debiliores ſunt non debent vti,ſed lotione ſola, & inunctione ex oleo. Quod ſi ſimul cum deſiccatione corporis aut morbo acuto accedat affectio aliqua cutis,aut obſorditiem cutis ex ceratis aut cataplaſmaticis quibus quis antea ſit vſus,opus ſit deterſione quapiam,ea fiet moderate pauco ſmegmate, & eo diluto,vt pro ſapone,eius ſpuma ex aqua. Et id quidem abluetur a cute cito ſuperfuſa aqua. Enarremus ergo nunc verba eo redeuntes vnde egreſſi ſumus. Loquitur de balneandis per acutos morbos,quique tractandi ſunt blandius, proinde dicit, & non valde largè affuſo, niſi ſane ita opus fuerit (hoc dicit quia ſunt alij qui tractandi ſunt durius , nequis exiſtimaret nullum eſſe aliter balneandum,quam hic dicitur) & magis quidem nõ fricari expedit, ſi autem fricetur,ob ſordes ſcilicet cutis, aut

eius aliquod vitium, vti oportet ſmegmate calido, & multiplici, hoc eſt multa aquæ in ipſum infuſione facto multiplici, itaque diluto pluſquam quis exiſtimet, vt ita vires amittat: calido vero actu, vt, remiſsis etiam viribus, poſsit extergere, nam & ſola ipſa aqua calida abluit & extergit. Et affundere non pauca & celeriter diffundere, hoc eſt poſt quam ſmegma dilutum & calidum admoueris, non permittere diutius ibi conſiſtere, ſed affuſa inſuper in corpus non pauca aqua, celeriter diffundere, ac diſſoluere. Breui quoque via ad ſolium opus eſt, & ad facilem ingreſſum & facilem egreſſum. Eſſe autem & eum qui lauatur moderatum ac tacitum, & nihil ipſum facere, ſed alios perfundere & fricare. Hæc omnia, ne ille laboret: quæ addit, ne alia ratione lædatur. Multam temperaturam aquæ paratam eſſe, hoc eſt habere ad manus copiam aquæ variè temperatæ, ne deſit tepida & paulo calidior & frigidior, vt erit opus. Hoc autem fit, paratis calida & frigida ſeorſum, & infuſis vt res exiget, ſi balnei aqua calidior quam opus ſit, eſſe videatur, infuſa frigida: ſi videatur fieri iam frigidior, infuſa calida. Et infuſiones (inquit) oportet celeres fieri. Sed quo pacto cum antea prohibuerit largiter affundere, nunc iubet celeres infuſiones fieri? Si. n. licet celeriter infundere, certè & cum impetu infundetur, ita autem nihil prohibet & copioſe infundere. Certè hic recte mihi videtur Gal. interpretari, celeres dici, infuſiones crebras. Nimirū cum ęgroti qui lauantur, raro toto corpore ſint ſubmerſi, neceſſe eſt in partē corporis, quæ extra eſt, aquam infundi, ne autem pars nuda, deſtituta ab aqua, alteretur ab aere oportet crebras & citra intermiſſionē fieri infuſiones. Et quoniam hæc corpora blandius tractari, neque fricari debent, ſpongijs oportet vti pro ſtrigili. Nimirū in balneis vti ſolebāt ſtrigilibus duris, ex lapide, aut metallo quopiā aut duriſsimis lignis, ad extergēdas ſordes. In his vero quos duriter fricare timemus, ſiccare debemus corpora admotis ſolū ſpōgiis, aut linteis, neq; his ſummè ſiccare oportet, ſed nōdū valde ſiccū inungere corpus, oleo. ſ. cōmuni quo in poſtrema balnei parte vtebantur, ne recens rarefacta a balneo, læderent ab aere corpora. Verum etſi reliquū corpus exactè ſiccari nihil intereſt, caput ſiccari debet quam maxime poſsit, & ſpongia extergi, q̃a ſiquid humoris in capite relinquatur,

tur,catarrhi inde excitabunt, qui in omnibus huiuſmodi morbis ſunt periculoſiſsimi. Eadē ratione caueri debet ne refrigerētur extrema, neq; caput, neque reliquū corpus. Hæc de apparatu ad balneū neceſſario. Dicit mox quædam pertinentia ad balnei horam: Neq; oportere mox ab accepto cibo, vti balneo neque mox a balneo, accipere cibum. Quia ſiue recēs accepto, vtaris balneo, ſiue antequā motus balnei conquieuerit, accipias, cibus diſtribuetur intempeſtiue, & coquetur malè, naturali calore cum ſanguine verſus cutē euocato. Neque ſolum a balneo totius corporis abſtinendum ab accepto cibo, ſed & partis cuiuſpiam. Non enim mox ab accepto cibo vtendum capitis aut hypochondriorum irrigatione in quibus morbis iis vtimur, niſi raris quibuſdam paſsionibus, vt cū caput irrigamus conciliandi ſomni gratia, tunc.n. à cęna vix deuorata lauamus nimirū, vt id ipſum fiat, quod in aliis ægrotis timemus, repleatur ſcilicet caput. Eadē ratione licet areſcentibus dare, vix dū a balneo egreſſis, quin & in ipſo balneo lac, aut ſuccum alium humectantem, & mutationis facilis. Quia enim mutationis facilis eſt, non lædit etſi properet diſtribui, & cito multunque diſtributū imbuit corpus penitius, humectatque magis. Tandem dicit, magnā partem tribui oportere ægrotanti, hoc eſt plurimū agendum iuxta illius conſuetudinem, ſi ſanus valde amicus balneorum fuerit, & conſuetus lauari. Appetunt enim magis hi, & iuuantur loti, & læduntur non loti. Itaque qui conſueti ſunt lauari, aut toto corpore, aut capite, aut cruribus, non niſi maximis cauſis ſunt ab ijs lotionibus omnino arcendi, quod ſi affectio perſe non impediat, ſunt etiam lauare cogendi. Vnde redarguitur quorundam vulgarium medicorum religio, qui ne manus quidem calida permittunt ægrotis lauare, neque mutare lineas tunicas, neque ſyndones lecti, etſi inunctionibus maxime maculauerit, ſed multos munditiei aſſuetos, ſorditie conficiunt.

57 *Congruit autem omnino magis in perineumonijs, quàm in febribus ardentibus, etenim mitigat dolorē lateris, pectoris, & dorſi: ſputum maturat, & educit, & facilem reſpirationem facit, & laſſitudines ſoluit, emollit enim etiam articulos, & cutem extremam: & vrinas ciet: & capitis grauitatem*

tatem

tatẽ ſoluit,& nares humectat,bona igitur balneo tot, ſunt, quibus omnibus eſt opus. Verum ſi in præparatione deficiat vnũ quiddã,aut multa periculũ eſt, vt balneũ nõ proſ ſit,ſed magis lædat. Vnum enim quodcunq; ipſorũ magnã læſionem affert,non præparatum à miniſtris,vt opus eſt.

INcipit dicere in quibus affectionibus proſſit, & inquibus lædat balneũ:quãquam ego dixi iam antea ipſa neceſsitate enarrãdi priora verba,coactus hãc tractationẽ anteuertere. Dicit cõgruere in perineumonicis magis quã in febribus ardẽtibus.Quia calidũ cũ ſit & humidũ,maturat ſputũ, & educit,atque ita tollit dolorẽ,lateris,pectoris, & dorſi, q̃ pars poſterior thoracis eſt.Quę omnia ad perineumonias ſunt apprime neceſ ſaria.Sed cur ad pᵱneumoniã meminit doloris lateris? ſuſpicor hic perineumonias vocare non pulmonis ſolũ inflammationẽ, ſed omnẽ intra thoracem conſiſtentem,ob cõmune accidẽs dif ficilis reſpirationis,ac proinde vſum eſſe voce multitudinis,dicentẽ,in perineumonijs.Sed dices,ſi recte antea diximus atque ex Gal.ſententia, vtendũ non eſſe balneo in ijs quibus multitudo,aut magna cacochymia,aut ad fluxiones magnus apparatus, aut inflãmatio interna quo pacto poſsit cõgruere perineumoniæ cui certe ea omnia adſunt? Nõ ꝑfecto anteq̃ fluxio ceſſauerit,& maxima pars copiæ miſsione sãguinis,ac fortaſſe ẽt pharmaco,euacuata ſit,& tumor ſubſidere inceperit:tũc.n. fluxionis periculũ deſit,& concoquendi ac excreãdi nęceſſitas inſtat. Cũ itaq; inflammatione in parte aliqua interna cõſiſtente balneum denegat.Gal.equum eſt intelligere, ante inflammationis inclinationem. Vocò autem nunc inclinationem inflammationis, eam quæ eſt ipſius tumeſcentiæ.Tunc ergo vtilius eſt perineumonicis quam ardente febre laborantibus: non ꝙ his quoque vtile nõ ſit ſi tẽpeſtiuè ſuſcipiat̃,puta magna parte excremẽtorũ vacuata,& ſuccis iã coquẽdis, ſed qđ plures vtilitates perineumonicis ꝓſtet. Illis enim reliquias ſuccorũ in uenis coq̃t calorẽ tẽperat,& quaſdã euacuationes,ſi fiant, promouet:his præterea & ſputũ maturat,& educit,& ſpirationẽ facilẽ reddit, mitigat dolores pectoris,& laterũ,& dorſi.Dicit deinde Hip.alias balnei laudes, q̃ nõ ad perineumonicos ſolũ aut febribus ardẽtibꝰ

occupa-

occupatos pertinent, ſed in commune dicuntur. Soluit ſcilicet laſsitudines nam emolit articulos & cutem extremā laxat. Quare ſiue ſpontaneis ſiue non ſpontaneis laſsitudinibus quis teneatur, nulla ratione mellius ſibi proſpiciet, quàm balneo, niſi tanta multitudine aut cahochymia teneatur, vt opus ſit prius mittere ſanguinem aut expurgare. Velut ſiquis ex longo itinere laſſatus veniat, ſi multitudine ſe ſentiat laborare, bene fecerit mittens ſanguinem prius deinde balneo vtens, aut ſi ſimul bilis aliquid quod notatu dignum ſit collegerit, aliquid etiam ante balneum accipiens, cibi leuioris, qui aluum leuiter ſubducat, vt caſiæ fiſtularis. Si autem nihil horum habeat, balneo recreabitur: quòd ſi neque tantam multitudinem cacochymiamve ſentiat, vt illis euacuationibus cogatur vti, neque tam exiguam, vt in balneum audeat ingredi in ea hęſitatione, ſatius ſit abſtinere ab vtriſq; & à victu attemperáte & quiete ſola, remedium petere. Ita & qui ſpōte laſſatum ſe ſentit, ac proinde morbum timet, niſi multitudinem aut magnā cachochymiam ſentiat, & alioqui lauari conſueuerit, balneo ſe poſsit præſeruare: alioqui manifeſtis euacuationibus debet vti, præ cautionis gratia: vterq; tamé ſi multitudine aut magna cacochymia laborās balneū ingrediatur, morbos inde ſibi fecerit in quos fortaſſe alioqui nō incidiſſet: plenus fluxiones multas, atq; ita fortaſſe periculoſas inflammationes: cacochymus, rigores mox, deinde & febres putridas. Vnde fit, vt cum laſsitudine phlegmonoſa nunquam ſit in balneum eundum, ſed ſecandum venam prius, cum tenſiua aliquādo, cum vlceroſa autem ſæpius, ſemper aūt quibus dictorum nihil magnopere ſubſit, & conſuetudo ſit lauandi. Addit Hippo. & vrinam ciet: quæ verba aut ſeorſum accipi poſſunt, aut quaſi ea verba antea dictorū cām contineāt. Nā balneū vrinā ciere pōt, & vrinā ciens, laſsitudines ſoluit. Nā vt aphoriſmo. 74. ſect. 4. dicitur, vrina multa & craſſa in febribus quas laſsitudines cōmitātur fieri ſolet, & liberare ab abſceſſu in articulos. Eadem ratione ſoluet laſsitudines, & faciet plurimū ad articulorū emollitionem. Ciet verò balneum vrinam laxans vias, & liquans ſuccos, atque ita faciens exire, ſiquid obturat. Eadem ratione prodeſt etiam mulieribus quibus menſtrua non fluunt. ob viarum anguſtiam, & vterorum denſitatem, & ſuccorum craſitiem, atq;

adeo

adeo multas quæ his cauſis non concipiunt, ad conceptiones reddunt idoneas. Capitis etiam grauitatem ſoluit & nares humectat. Conſtat vero narium humectationem deſiderari: in iis ſolum, quibus ſiccæ ſunt plurimum: quibus ſi caput doleat conſentaneum eſt, narium humectatione ſolutum iri. Nam euacuabitur doloris cauſa. Humectantur vero quę ſiccæ erant nares, cum quod crudum erat coquitur, quod concretum liquatur, quod ſiccum humectatur, quod adſtrictum laxatur. Hæc vero facere natum eſt balneum. Vt ergo pectoris dolorē ſoluit, educens ſputum, ita tollit dolorem capitis, humectans nares. Hæc omnia bona præſtat balneum, verum eſt periculoſum auxilium vt antea etiam dictum eſt, ſiquid eorum quæ ad apparatū pertinent, deſideretur.

Minime autem tempeſtiuum eſt lauare quibus aluus humidior eſt quam conueniat, verum neque quibus ſiſtitur magis quam conuenit. & non eſt ſoluta prius, neque eos quibus vires languent, lauare oportet, neque faſtidioſos, aut nauſeabundos, neque eructantes bilioſum: neque quibus ex naribus ſanguis fluit, niſi fluat minus quam oportet (noſti autem opportunitates) ſi vero minus quam expedit fluat, lauare Siue totum corpus pluſquam alia iuuet: ſiue ſolum caput. 58

GAL. intelligit non oportere lauari, eos quibus aluus humidior ſit quam conueniat, quia excrementa rapientur in corpus, & ſiſtentur deiectiones: Ego vero non ob hoc ſolum (ſępe enim hanc ob cauſam lauare oporteret, eos quibus eſt diarrhęa, vt ceſſaret ſcilicet) ſed quia ſi ſuccorum vitioſorum plus eſt, quam vt a balneo reuelli verſus cutem poſsit. magis ſoluetur aluus liquatione ſuccorum, & laxatione humectationeque inteſtinorum, & vaſorum quę ad illa pertinent: ſin autem tam exiguum excrementorum iam reſtat, vt a balneo diſtrahi poſsit ſatius ſit iamiam ſponte ceſſaturam diarrhęam dimittere, quā ob rem minime neceſſariam, corpus totum vitiare. Sed neque quibus ſiſtitur magis quam conuenit balneum concedit: addēs

vero: Et non eſt ſoluta prius, cauſam apperit. Nimirum quibuſdam eſt alui adſtrictio quę ſuccedit copioſę alui ſolutioni, vt plærunque expurgationi ex pharmaco. Tunc nihil eſt incommodi, ſiquis balneo vtatur, ſin autem non prægreſſa euacuatione, adſtricta ſit, plurimum ſecum, & ſordium continuerit. Diximus autem antea pleno alimentis ventre lauandum non eſſe, quanto minus pleno excrementis. Lauare igitur tales non oportet, niſi aluus ſit ſoluta prius. Nimirum ſi illos ad balneum ducere aliqua ratione cogamur, debemus clyſtere prius excrementa ſubducere, vt ad mittendum ſanguinem ſolemus facere. Neque eos (inquit) quibus vires languent, lauare oportet. Nimirum auxilium hòc euacuatoriũ eſt non inſtrenuè quapropter vires deſiderat quibus feratur. Non eſt autem ꝙ medicus contemnat, eam euacuationem quæ balneo agitur, quaſi exiguam, & minime dignam mentione, mihi enim contigit videre ex vna longiuſcula, & cum vehementioribus ſuperfuſionibus facta, lotione, in balnei aqua, ſordium & lentæ pituitæ & craſſæ, & quæ nõ videri ſolum, ſed in longum etiam trahi digitis & palo poterat plus eo quod per copioſiſsimam miſsionem ſanguinis duci ſolet, haud abſimile ei quod in pelui, ex venæ ſectione in talo, apparere conſueuit. Itaque viriũm rationem habere oportet. Nõ tamen proinde hecticos à balneis arcebimus, ſed pro viriũ ratione lauabimus, plus aut minus, blandius aut durius, atque aliquos quidem nullatenus. Neque faſtidioſos, inquit nec nauſeabundos nec eructantes bilioſum, nimirũ hæ notæ ſunt cacochymiæ magnæ, per quã negauimus lauari oportere. Neq; qbus (inquit) ex naribus ſanguis fluit niſi fluat minuſquã oportet ſi vero minus quam expedit fluat, lauare expedit: ſiue totum corpus vtilitatem capiat a ſanguinis fluxu, pluſquam ab alio quopiam auxilio, vt qui multitudine toto corpore laborant: ſiue caput ſolũ, vt quibus id ſolum plenum eſt. Huius cauſa haud dubie eſt, ꝙ balneũ promouet fluxionem ſanguinis liquans illum, & laxans venarum oſcula. Conſtat vero hoc intelligi de balneo aquę calidæ aut tepidæ. Immerſio enim in frigidã, ſiſtit ſanguinis fluxiones, quod mulieres quotidiãno experimẽto didicerũt, ac proin de frigidæ occurſum, cum menſtrua illis fluunt, reformidant. Nos quoq; frigidæ infuſione, & partibus quibuſuis corporis in

frigi-

frigidam demiſsis, ſcimus fluxum ſanguinis ex naribus ſiſti ſolere, atque adeo vndecunq; ſanguis fluat, admotio frigidę proderit, præterquam ſi ex interna parte fluat, ac præcipue ſi ex pulmone, tunc enim refugiens verſus cor ſanguis fieri poteſt vt circa pulmonem magis redundet. Verum calidũ balneum omnes ſanguinis euacuationes auget, & proinde vitandũ eſt, niſi cum euacuatio eſt opportuna, neq; tamen procedit ſatis pro indigẽtia. Dicit per parentheſim, noſti autem opportunitates: quaſi dicat, occaſiones ſanguinis euacuationi opportunas, nõ eſt pręſentis loci ſcribere, ſed ex alijs te ſcire oportet, ex operibus ſcilicet quibus de criſibus agitur, & bonæ ac malæ iudicationis cõditionibus Sunt vero multa ad hanc rem pertinentia, ſparſim ſcripta in aphoriſmis, prognoſticis, & epidemijs, ac fere alijs omnibus Hippocratis libris.

Si igitur apparatus ſint conuenientes, & ægrotus bene ſuſcepturus ſit balneum, lauare oportet quacunq; die, eos autem qui balnea amant, ẽt bis in die lauans, nihil errabis. Vti autem balneis, qui totis ptiſſanis vtantur, multo magis contingit, quam qui ſucco ſolum vtuntur contingit aũt & bis aliquando: minime autem ijs qui vtuntur ſolo potu: eſt autem cùm & bis contingit. Coniectare autem oportet, ijs quæ antea ſcripta ſunt: quibus in ſingulis victus modis, balneum ſit futurum vtile, & quibus, non. Eos enim qui magnopere indigent aliquo horum bonorum, quæ balneum facit, & in quibuſcunque balneum prodeſt, lauare, quibus autem nullius horum eſt neceſſitas, neque vllum eſt ipſis ſignorum, ex quibus lauari confert, non oportet lauare. 59 60 61

CItra conuenientem apparatum lauandũ non eſſe, etiam ſi res alioqui balneũ poſcat, & conſuetudinem hominis, in hac conſultatione maximum habere momentũ, dictũ iã antea non ſemel eſt. Illud nunc addit, multo magis audẽdum eſſe lauare eos quibus demus totam ptiſſanam, quam quibus cremorem, & quibus hunc, quam quibus ſolum potũ. Quod vt

ſuſpicor, eadem cauſa dicitur, qua prius iuſſerat cauere à balneo, eos quibus vires languent. Nimirum vt debilitatos timemus euacuare, ita etiam eos qui tenuiſsimo vtuntur victu, quia metus eſt ne non poſsint vtrumque ferre, & euacuationem & inediam, atque hac cauſa nonnunquam venam ſecturi, vel etiã in ipſa ſectione, pycrocholis cibi aliquid damus, alioqui non daturi, melius cenſentes, vt certè eſt, in iis quibus inedia ſola non eſt futura ſatis ad perſanandum morbum, & metus eſt, ne non poſsint vtrunque tollerare, inediam propter euacuationẽ, quam euacuationem propter inediam dimittere. Rarius itaque ferre poterunt balnea, vtentes ſolo potu, quam ſucco, & hoc, quam qui ptiſſana. Atque aliquando ob balneum dabitur ſuccus, cui alioqui daretur ſolus potus, & ptiſſana, cui daretur ſolus ſuccus. Fieri nihilominus poteſt, vt is etiam qui ſolo potu vtatur balneo indigeat, & ſuſtinere poſsit, ob robur viriũ, & morbi breuitatem. Itaque in omni victus modo, eſt qui balneo vti debeat, & qui ſecus, diſtinguetur autem ex iis quæ dicta ſunt.

LIBER

LIBER QVARTVS.

CAVSVS autem fit, cum ſiccatæ venulæ in æſtiuo tempore trahunt in ſe ipſas ſeroſas & bilioſas humiditates, & febris multa detinet, & corpus ab oſſaria laſſitudine detentum, delaſsatur, ac dolet. Fit autem plærunque ex longo itinere, & ſiti longa, cum reſiccatæ venulæ ſeroſas & calidas fluxiones trahunt.

MAgnopere dubitabat Galenus, ſit hic liber quartus. Hippocratis an non, quia ſunt in eo multa quæ, & ſententijs & verbis illius viri eſſe videantur conſona, multa etiã quæ nullatenus. Mihi in hac hæſitatione certum eſt, vt ſoleo, libri enarrationem aggredi, quaſi Hippocratis ſit, & ſi quid omnino indignum occurrit, admonere. Incipit nunc Hippocrates præſtare tractationem, quam pluries antea policitus eſt, de ſingulis morbis acutis & eorum curationibus, atque omnium primo agit de febre ardente, dicens imprimis eſſentiam & modum quo gignitur, deinde eius ſigna; poſtremo curationem. Noſſe autem oportet nomen cauſi, ſiue ardentis febris, non ob partem aliquam affectam inditum eſſe, neque ob ſpeciem aliquam ſucci, ſed ob magnitudinem & qualitatem ipſius caloris, quod ſcilicet ſit multus, mordaxque toto corpore. Itaque febris ardens eſt, per quam totus homo vri videtur. Fieri poteſt ob inflammationem aliquam internam, vt hepatis, pulmonis, ventriculi ſepti tranſuerſi, meſenterij, aut alicuius inteſtinorum: vel citra affectum vllius partis. Quæ ex partis inflammatione eſt, nomen aliud habet quam ardentis febris, nam ab inflammatione potius dicitur quam a febre, vt perineumonia hepatitis, aut pleuritis: Quæ citra omnem partis affectum, fit vrens febris, cauſus propriſsime appellatur. Conſtat verò talem continuam eſſe Nam intermittens, non poteſt adeo vrere, cum intermiſsione corpora recreentur: Nequè ſanè talis ex quibuſcunque ſuccis

nata ſit fieri, ſed ex ijs ſolum, qui vri plurimũ & vrere poſsint, ij ſunt bilis flaua imprimis, poſt hanc verò & ſalſa pituita. Itaq; exquiſitiſsima febris ex bile ſyncera fuerit. Eſt verò ea febris nõ ſemper æquè acuta, nam neque ipſa bilis ſyncera, æquè acris, ſed vt hæc & plus & minus acris, ita illa & plus & minus acuta, vt quædam vel vſque ad quatuordecimum prorrogentur, quædam non vltra primum quaternarium. Porro quædam harum ex procatarcticis cauſis naſcuntur, vt longa mora in ſole, lõgo itinere, aut exercitatione nimia, ſiti quam pertinaciter tolerauerit: quædam ſine his, interius incipiente putretudine cientur, vt ſcilicet aliæ omnes febres putridæ. Conſtat hic Hippocratẽ præcipuè agere de cauſo acutiſsimo exactè, & qui a cauſis externis incipiat. Ex ijs vero quæ dicit, præſtabitur nobis anſa, quæ de alijs cauſis, aut aliter genitis deſiderãtur, addendi. Fit (inquit) cauſus, cum ſiccatæ venulæ, æſtiuo tempore, trahunt in ſeipſas ſeroſas. & bilioſas humidatates. Venulas vocat, capilares venas & arterias, quæ in carnibus & toto corporis habitu ſunt. Hæc ante alias exhauriuntur & ſiccantur, cũ quis aut lõgũ iter agit, aut longã trahit morã in ſole æſtiuo, ſiccatæ vero ſuggunt ex alijs, ſuggunt vero ante alia ichores, ſeu tenues acriũ ſuccorũ partes: nam extrahentur hæ facilius, vt tenuiores: & demittẽtur facilius ab alijs, vt mordatiores: gignentur vero multæ (vt hac quoq; cauſa facile trahantur) vrendo corpore. Sunt vero bilioſæ, & ſeroſæ humiditates in venis, quod in vlceribus ſanies aut ichor excrementitius ſuccus, tenuis bilis & ſeri particeps. His tractis ad exiguas venulas, incipit totus corporis habitus æquè ardere. Conſtat vero non ex his, quæ ad carnes tracta ſunt, ſolis, pendere febrem (alioqui eſſet intermittens) ſed ardere ſimul incipiente toto corpore, comburitur bilis in magnis arterijs, ardetq; pariter totus homo interius & exterius, idq; maximè ac propriſsime cauſus eſt. Fit vero hoc ęſtiuo tempore, tunc enim exuri maximè euenit: non quidem eo ſolum tẽpore quo ortis iã pleyadis non dum ortus eſt arcturus, ſed ſi antea ẽt, aut poſt ea, eueniat magnũ eſſe calorẽ. Nã quod ad cõſiderationes medicas attinet, tẽperie definiuntur tẽpora, melius quã menſiũ numero, aut aſtrorum exortu. Sed neq; ita neceſſe eſt cauſum ſub æſtiuo ſole fieri, ętſi tunc temporis plęrunque fiat. non ſunt enim ſem-

per

per congruentes tempori morbi, neq; ſolus aer noſtra corpora afficit,poſſuntq; alijs cauſis fieri, vt cauſus ex vini meri potu,&c. acrium eſu, etiam tempore frigido. Verum Hippocrates eius meminit generationis cauſi, quę & frequentiſsima, & talium cauſarum, ęſtiui ſcilicet temporis, itineris longi, & ſitis longę. Narrans quę accidũt ita affecto, dicit, & febris multa detinet. Videtur autem hoc fruſtra dictum. Quid enim aliud eſt, cauſus, quam febris multa? Calor ipſa febris eſt, verum quia tangibile quiddam & ſenſui occurrens eſt, induit rationem ſigni, agnoſciturque febris tactu, quam dignotionem vocamus ex eſſentia propria. Calor itaque qua pręter naturam afficit ęgrotantem, febris eſt, qua tactum medici, ſignum. Cum ergo dicit, febris multa detinet, iubet vti calore vt ſigno. Et corpus (inquit) ab oſſaria laſsitudine detentum, delaſſatur. Galenus laſsitudine vlceroſa commentatur teneri hominem, ſequutus quod conſentaneum videtur, autoris verba diſimulanter pręteriens (niſi forte aliam habuit in ſuo codice lectionem, quę nunc non extet) mihi vero ea, quę mox addit, declarant, Hippocratem hoc ſignum ſcribere, non vt cauſi per ſe (non enim eſt) ſed vt ita geniti, ex longo ſcilicet itinere, aut nimia exercitatione (nam eadem eſt ratio) qui enim his cauſis defatigati, in cauſum incident, oſtocopon,ſeu oſsium laſsitudinem, neceſſario patientur: quia oſsium ligamenta ad articulos, & capita muſculorum, ob inſignem laborem, allicient ad ſeſe ichores, plus quam alię partes, vnde & in ipſas membranullas, quibus veſtiuntur oſſa, quibus perioſti nomen eſt, imbibentur. Hinc vero fiet merito oſtocopos. Igitur quaſi declaret, in quibus ardentibus febribus ea laſsitudo fit, addit, fit autem plerunque ex longo itinere. Addit rurſum,& ſiti longa. Sitim nunc ponit in cauſis, paulo poſt ponet in ſymptomatis,neque mirum,vtrunque enim eſt. Multi enim febre ſunt correpti, quia ſitim plus ſatis ſuſtinuerunt, moxque orta febris, ſitim facit, Velut metus & meſtitia diu durantia,melancholiam afferunt,quam ortã deinde ſequuntur. Noſſe vero oportet,quę huiuſmodi ſunt in morbis, ſymptomata inquam & cauſę ſimul: vt quo ad fieri poſsit, illis occurramus. Quę enim cauſa non dum ortum malum potuit facere, ortum iam augere poterit,

Vt ergo curamus melancholicos à metu & meſtitia ſemper ar cere, ita febricitantes ardente febre, nō admodum debemus per mittere ſitim pati.

4 *Fit autē lingua aſpera, & ſicca, & nigra valde, & circa ventrem mordetur & dolet: deiectioneſque liquidæ, & pallidæ fiunt, & ſites fortes inſunt, & vigiliæ, quandoque verò & mentis emotiones.*

HAEc ſunt ſigna febris vrentis, quorum omnium cauſę ad exuſtionem, & bilem referuntur, Vrens enim calor facit linguam ſiccam & nigram, ſiccitas aſperam. Merito vero febris ardens in lingua maxime ſeſe prodit, quia ea pars expoſita eſt aeri, qui expiratur ardente febre calidus, & crebro trahitur ac redditur. Vt enim febris maior eſt, ita reſpirandi vſus maior, quare & reſpiratio maior, celerior, & crebrior, & calidior, & quo hæc magis habet, eo linguā magis ſiccat. Ita fit vt in lingua ſiccitas referat febris vehementiam, prӕterquam quod & fuligines excipit ex pulmone, ventriculo, hepate, & capite. Nigra etiam lingua fit exuſtione, vt & res alia quæcunque humoris alicuius particeps, nigreſsit fumo obducta quin & vt linguā arietinam aut bubulam, videmus igne exuſtam, nigram fieri. Verū oportet ſcire aliquando nigritiem linguæ non fieri exuſtione, ſed nigri ſucci redundantia. Nam & Hippocrates. 6. epid. dicit nigram linguam ſignificare melancholiam, conſtat vero in ardente febre non ob melancholiam eſſe linguam nigrā, ſed ob linguæ ipſius exuſtionem, tametſi omnibus flaua vſtione in atrā abit, ante tamen quam in melancholiam abierit, bile adhuc pleno homine, fit lingua nigra in ardente febre. Duplicem itaque cauſam habere poteſt, linguæ nigrities, humorem nigrum, vel toto corpore redundantem, vel in oris partes abſcedentem: aut ingentem ardorem. Diſtinguitur hoc ex adiunctis. Si ſimul eſt lingua ſicca & aſpera, exuſtionem ſignificat: ſin autē citra hæc eſt nigra, ſucci ſpeciem. Sites fortes, & vigilias, caloris & ſiccitatis eſſe, morſus & dolores oris ventriculi, & mentis emotiones, & deiectiones liquidas, & palidas, eſſe bilis, ventriculum, aut caput, affligentis aut per inteſtina regurgitans, res eſt notiſſima.

ſima dicens vero mentis emotiones addidit quandoque quia in febre ardente, quæ non ob cerebri inflammationem aut ſepti tranſuerſi fit, emotio cerebri non eſt perpetua, vt ſitis & linguæ ſiccitas, aſperitas ac nigrities, ſed quandoq; accidens: nimirum eſt paraphrenitis, in febris exacerbationibus accidens, & in remiſsionibus conquieſcẽs. Vbi dicit, deiectiones liquidas & pallidas, conſtat nomen illud ὠχρὰ generatim accipi, vt & ruffa & flaua eo nomine contineantur. Quia conſentaneum eſt, deiectiones ardente febre laborantium eſſe intentioris caloris quã quæ beneualentium. Horum vero deiectiones eſſe ruffas in prognoſtico dicit Hippo. Ergo ita affectorum fuerint flauæ: hæc de ſymptomatis & ſignis dictæ febris. Contingit autem dubitare, qualia ſint hæc ſigna. Nullum enim eorum eſſe videtur pathognomonicum, & proprium, vt carere eo morbus non poſſit, ſed omnia eſſe videntur e genere ſuperuenientium, aut aſsidentium. Nam lingua ſicca aſpera & nigra valde, & vigiliæ & mentis emotiones, ſuperuenientia eſſe videntur, quandoquidem non ab ipſo primo febris inſultu hæc apparent, ſed cum iam increuit. Morſus & dolor circa ventrem, & deiectiones liquidę & pallidæ, videntur eſſe aſsidentia, nullo enim febris tempore fiunt neceſſario, & quocunque tempore poſſunt fieri. Iam vero ſitis fortis, neque ipſa videtur à principio febris fieri, ſed cum iam eſt magna: ſed neque poſtquam ad magnum incremẽtum febris venerit, & ardentis nomen iam meruerit, neceſſe eſt ſitim adeſſe fortem. Nam vt in aphor. 54. ſect. 4 dicitur, quibus ſiccæ tuſſes parum irritantes in febribus ardentibus, hi non ita valde ſiticuloſi ſunt. Porro ſectione prima primi epidemion narratur conſtitutio quædam, febrium ardentium, per quas, vt ipſe narrat, non ſitiebant, quanquam profecto non tuſsiebant, Porro quam plurima exempla occurrunt, illo opere, febricitãtium febribus acutis, qui non ſitiebant. videtur tamen oportuiſſe deſcribi febrem ſignis proprijs & pathognomonicis, ex ijs enim quæ abeſſe poſſunt, non poteſt teneri certa notitia. Certe Hipppocrates non tam diſtincte conſueuit tradere morborum ſigna, & ſingula genera ſeorſum, ac Gal. & poſt illũ alij. quia etſi omniũ bonorũ fuerit parens, & omniũ iecit velut fundamenta, tamen non omnino excoluit neque diggeſsit. Quid. n. faciendũ

fuiſſet poſteris?verum vt vtilium nihil ommiſit,ita quædam nõ ſatis diſtinxit:velut nunc ſyndromem, ſeu concurſionem ſcripſit ſignorum febris ardentis, non quidem pathognomonicorũ tantum,ſed quorundam etiam aſsidentiũ, non quoruncunque, ſed eorum quæ ei morbo ſunt maximè familiaria. Nam aſsidentia quædam ſunt maximè cõmunia,& quæ multis accidere poſſunt æquè,& cum morbo nihil habent peculiare: quædam,quæ etſi propria omnino non ſint,ſunt autem morbo familiaria. Vt aluum ſolutam eſſe,aut adſtrictam,caput dolere,aut crus,& qd vis aliud tale,omni febri generali poteſt aſsidere,quanquam nihil habet magis cum hac quam cum illa febre, aut hoc magis, quam contrarium:morſus oris ventriculi, & deiectiones bilioſæ. In aſſidentiũ ſunt gñe,quia quacunq; febris ardẽtis parte poſſunt fieri,neq; vlla parte neceſſario fiunt, verũ fiũt ſæpe in ea febre,& eius naturã maximè ſequuntur,ac proinde illi familiaria ſunt, & hæc nõ fuit à ratione alienũ in ſignorum ſyndrome ponere. Vigiliæ ac mentis emotiones ſuperuenientia ſigna ſunt,verum ſuperuenientium etiam eſt duplex genus, quædam.n. quibuſdam morbis tardius,quædam citius ſuperueniunt,& quę cito ſuperueniunt proxima eſſe videntur pathognomonicis. Velut mentis emotio quæ phrenitidi & inflammationi ſepti tranſuerſi eſt pathognomonica,omni febri malignè auctæ ſolet ſuꝑuenire, tamen cauſo exquiſito ſuperuenit citius multo quam alijs febribus,ac peruigilium citius etiã. Lingua ſicca,aſpera,& nigra,& ſitis,pathognomonica eſſe videntur, quia a principio febris fiunt,& ipſam morbi eſſentiã ſequunt̃,etſi nõ à principio ſunt hæc magna,ſed cum ipſa febre creſcunt. Neq; ſanè ardẽtis nomẽ meretur febris,antequã hæc habeat. Verũ ſcire oportet, pathognomonicorũ etiã eſſe duplex genus,quædã enim ita ſunt propria morbo,vt nulla ratione ab eo tolli poſsit,vt delirium à vera phrenitide,dyſpnea à perineumonia: quædam per ſeſe ſequunt̃ ipſam morbi eſſentiã à principio,& cũ eo creſcunt, poſſunt tamẽ quibuſdã alijs accidẽtibus affectibus,aut ſymptomatis impediri,velut pulſus durus pleuritidis,ſi cũ ea perineumonia cõiungit̃,tẽperatur, atq; adeo nonnunquã etiam tollit̃, atq; adeo corrupto in parte ſenſu,poſsit tolli dolor, manẽte affectione. Huiuſmodi eſt ſitis in cauſo,accedẽte.n,tuſsi tẽperari põt,&

alie

alienata mẽte,aut extincto in parte ſenſu,ceſſare poteſt.Nihilo minus cui hæc oĩa ſigna aderũt cauſus erit,& cui erit hic, aderunt ea,aut eorũ pleraq; aut eorũ quędã valde inerũt,vt etſi pauca adſint,tamen intenſione incendium ingens ſignificent.

Huic aquæ,mulſaque cocta,& aquoſa,quantum volue- 5
rit,bibendum dato. Quod ſi amarum fuerit os, vomere con- 6
fert : & aluum ſubluere. Verum ſi ad hæc non aperiatur , 7
lac aſinæ coquens purgabis. Salſum autem nihil neque acre 8
offerre,non enim ſuffert. Sorbitionem verò donec extra iu- 9
dicationes fiat,non dabis.

CONſtat Hippo.hic earũ ſolum febriũ curationem inſtituere,quæ acutiſsimæ ſint exactè,neq; durare poſsint,diutius quam quatuor,aut quinq; dies.Nam dicit ſorbitiones vero donec extra iudicationes fiat,nõ dabis. Itaq; loquit̃ de ijs qui ſola aqua,aut mulſa,poſsint tranſigere vſq; ad iudicationes,de q̃bus antea,de mulſa agens,dixit: qui igitur vtitur melicrato ſine ſorbitionibus pro reliquo potu in his morbis,in multis aget ꝓſpere,& raro infeliciter. Verum hic victus nullis poteſt eſſe ſufficiens,qui vltra primum quaternarium ſint ægrotaturi. His iubet aquã ſolam,aut mulſam,eiuſque quantum voluerit, & nullam aliam ſorbitionem,nihilque ſalſum,neque acre, atque ſi os amarum ſit facere vt vomat , atque aluum ſubluere clyſteribus , aut aſinino lacte. Verum in hac curatione ſunt quædam digna animaduerſione . Imprimis neque aqua neque mulſa videtur talibus ſatis idonea , vtraque enim antea eſt damnata , quaſi bilioſis ſit bilioſa , eos verò qui ægrotant exactè acutiſsimè , conſtat eſſe bilioſos . Porrò lac quodcunque videtur fore his noxium,quia vt in aphoriſmo dicitur,malum eſt febricitantibus , præcipuè quibus bilioſæ alui egeſtiones in febribus acutis, dictũ verò eſt nuper in his eſſe ſolere deiectiones liquidas,& pallidas,quæ ſanè bilioſæ sũt.Præterea ſi expurgãdi vim habet id lac,male videtur ante iudicationes præberi,cum cruda mouenda non ſint, & vt Galenus in huius ipſius libri comentarijs dicit,euacuationes ſint contrariæ concoctionibus. Præter hæc eſt animaduerſione dignum , nullam hic miſsionis ſan-

guinis mentionem fieri, cum in ardentiſsimis febribus nullum excogitari remedium maius poſſe Gale. qui Hippo. veſtigijs tantopere inſtitit, affirmet. Certe his, neq; aqua, neq; mulſa, dantur, vt medicamenta, ſed pro victu vt diximus, quia qui tam acute febricitant, non indigent alio alimento. Et vtraq; cauſa, quia inquam, tā acute febricitant, & quia bilioſi ſunt, datur eis mulſa aquoſa. Nimirum hæc, quam meracior, nutriens minus eſt, & bilioſa minus. Neque ſane vt eſt morbus acutior, ita ſemper eſt homo bilioſior, ſed præter ipſam acutiem, & conſtitutionem febris, eſt opus alijs ſignis, quibus agnoſcas, quā ſit bilioſus. Nā multitudo ſucci, etiam bilioſi, facit nonnunquā ad morbi longitudinem, paucitas ad breuitatem, & cum exuſtione ad acutiem. Proinde Hippocrates addit, quod ſi amarum fuerit os quaſi nō ſemper amarum ſit, neque ſemper qui ita febricitat ſit bilioſiſsimus, & cū amarū nō eſt, dari debeat aqua & mulſa, cū vero eſt, ſatius fuerit pro aqua dare poſcā dilutiſsimā, & pro mulſa oxymeli, aut etiam acetoſum dilutiſsimū. Atqui melicratum in pycrocholis ſolum vituperatum eſt antea: pycrocholi vero præcipue dicuntur, quibus os eſt amarum. Tribuit itaq; Hippo. mulſam, quibus amarū non eſt os, tribuit vero coctam, quia minus eſt flatuoſa flatus vero inteſtinis ſtercore vacuis, & nullo alio cibo vtentibus, eſſe poſſet noxius. Fortaſſe etiā quia minus nutrit quam cruda, & aquæ vicinior eſt. Sed hoc leue eſt, quia, vt ipſemet dixit non adeo nutrit cruda, vt indigeat aliquando, vt hoc emendetur. Datur ergo cocta, quia minus flatuoſa. Quare cum nunc coctam eſſet daturus, & vitaturus crudam, non oportuit fortaſſe prius dici, tam exiguum intereſſe crudam an coctā quis daret, ſi mel eſſet bonum: nam etſi optimum, cēſet nunc coctam dari. Cenſet vero dari quantum voluerit ægrotus, quia leuiſsimi nutrimenti eſt mulſa, vt vnciatim detur ſola. Potus vero in ardentiſsimis febribus non debet eſſe parcus, quia in hoc febris genere, ex magnitudine caloris periclitatur homo, magis quam ex re vlla alia. Ponimus enim febrem eſſe citra inflammationem vllam partis internæ, neque aliud, quam maximam & ardentiſsimam. Præcipu' igitur ſcopus fuerit attemperatio. Quapropter in hac febre, magis quā in vlla alia, agēdum eſt ob ipsā intēperiē & minus ob cām. Proinde maiori licētia

vten-

vtendum eſt potu: atque vt creſcit febris, creſcere licentia debet: cunque vt creſcit febris creſcant concoctionis notæ, fiet vt oportet, vt aquæ potus liberior ſit, cum concoctio ſucci iã proceſsit, & euacuationis tempus iam inſtat. Lac his non admodũ expediens eſt, omnium tamen eius generum, optimum eſt aſininũ, quia maxime ſeroſum ac proinde attemperans, & expurgans maxime. Verum ſi aſininum lac optimum, quia ſeroſum, melius erit ſolo ſero vti. Hippocra. vero fortaſſe aſinino lacte vti voluit, vt ſorbitione nutriẽte ſimul & expurgante vteretur & alioqui minime noxia. Expurgatione ĩſigni Hippocrates nõ vtit̃ (ea.n. ꝑiculoſiſsima eſt in hoc febriũ genere) ſed ꝓ ea vtit̃ clyſteribus, & facili alui ſubductione, iuxta id quod libello de expurgantibus medicamentis ipſemet ſcripſit, ita dicens. Quicunque igitur a febribus fortibus corripiuntur, his medicamẽta purgatoria dare non oportet, donec remiſerit febris: ſin minus, ſaltem non intra quatuordecim dies. Carnes enim eorum & ventres, cum calidi ſint, medicamentum aſſumunt, & nihil depurgantur, & febris maior fit. Et rurſum: Quapropter in febribus vehementibus, medicamenta purgatoria exhibere non oportet. Verũ ſi alicui opus fuerit, infuſum per clyſterem exhibere potes, quotieſcunq; volueris. Hoc enim minoris periculi eſt. Sequutus itaq; hic conſiliũ hoc, medicamentũ vere expurgans non tribuit, neq; tamen omnino abſtinet ab aluum ſubducentibus. Quia bilis redundans facile educitur, & magno cum periculo detinet̃ interius: Cõcoctione vero in his febribus minus opus eſt, quã in alijs. Quæ.n. exquiſite ardẽs eſt, ex bilis vſtione magis pendet, quã ex cuiuſquã ſucci putreſcentia: ad ea vero quæ vruntur, non vt ad ea quæ putreſcunt, concoctio deſiderat̃, ſed attemperatio. Concoctio enim putreſcentiæ eſt contraria, non vſtioni. Sed vt putreſcentiã concoctio, ita vſtionẽ cohibet attẽperatio De miſsione sãguinis Hippocrates hic nihil dicit, dicturus tamen eſt paulo poſt, in omni acuto morbo eſſe ea vtẽdũ, ſi adſit robur, & florens ætas. Poſſe vero robur adeſſe ita febricitanti, multo maius quã multis alijs diuturnis paſsionibus affectis, in q̃bus mittit̃, dubiũ nõ eſt, & a me eſt mõſtratũ lib. 7. cõtrouerſiarũ, vbi indicaui eſſe in febribus ardentibus nõnunq̃ vtilem, vel vſque ad deliquium animi ductam, quia pariter eſt, & eua-

& euacuans & refrigerans auxilium. De his quæ Hippocrates docet, hæc noſſe oportet. Sed quoniam ille ſolum eam ardentē febrem curat, quę primo quaternario finiatur, ſunt autem plurimę quæ vltra ſecundum producuntur, non erit inutile me a commentatione liberum, rationem curandi febres ardētes breui nunc perſtringere, & febris huius peculiarem methodū docere. Ea eſt, in intemperiem ipſam intueri, multo plus, quam in vlla alia febre, ac proinde aquæ potu largius vti, & aerem attēperare irrigatione, fontibus, & ſtratis foliis, & ventilatione & ſiquid aliud homines excogitauerint. Cibi quoque qualitas huc ſpectet. Procuretur tamē in primis frigida inſpiratio. Procuratur præter dictam aeris attemperationem, admotis naribus, & ori, quæ aerem ingredientem refrigerent: aut frigidis quibuſdam, vt aqua, aut poſca, aut lactucæ filio, peponisve fruſtulo, ore detentis. Hæc enim omnia recreant facultatem, ſitim ſedantia, & febri obſiſtunt, inſpirationem temperantia. Eſt vero hoc omnium quæ hac intentione fiunt vtiliſsimum, quia propius quam alia omnia accedit ad cor. Vt igitur pulmonis intēperies omnium citiſsimè, afferre poteſt corporis ariditatē, ita eius attemperatio maximè ab ea præſeruare, huc etiam ſpectāt frigidorum cordis epitematum admotiones, & balnea aquę frigidæ. Verum etſi in attemperatione eſt curatio hæc, magis quā vllius alterius febris, non tamen eſt in ea ſola. Nam neque intēperies, etſi ſit maxima, eſt nuda, ſed pendens ex bile: ſtudendum ergo eſt illius euacuationi, ad quam natura non æque adminiculatur a principio, atque poſtea. Proinde attemperantibus nō tanta licentia vtendum a principio, ac poſtea quam concoctionis quædam notæ (tenues enim notę in tam bilioſis morbis ſunt ſatis) apparere incipiant. Tametſi enim non coquatur bilis ſyncera quæ vritur, vt alij ſucci qui putreſcunt, tamen natura ceca: hos quoque retinet, tentatque coquere, atque cum id non poteſt, demittit, deponitque tunc in vrinas quaſdam nubeculas, partim ex bile victa, partim ex cibis. Tunc ergo ad attemperationem in his conuerti poſſumus tam audacter, vt omnia quæ dicta ſunt tētemus, & embrocis inunctionibuſque frigidis vtamur, atque adeo niſi homo vinoſus valde fuerit, vt repugnet cōſuetudo, aut inflammationem aliquam internam habeat, aut ſit

natura-

naturali calore debilis,aut inſignẽ habeat partis cuiuſpiam nobilis debilitatem,cogendus ſit ad copioſiſſimũ frigidæ potum. Ita enim fit vt extinguatur febris.atque bilis vomitus ſuccedat ab aqua quam ventriculus nõ poſſit capere, aut deiectio humida, ab ea quam inteſtina recipiât,aut copioſus ſudor,ab ea quę a calidis corporis partibus affatim rapiatur . Miſsionis ſanguinis duplex eſt occaſio. Nam & primis diebus mittitur , vt bilis aliquid cum ſanguine exeat,& minus ſubſit in venis ſanguinis , qui procedente alteratione bileſcat : mittitur etiam poſtquam febris venit ad ſummum,ſi virtus conſtat , & dictorum aliquid deſit,vt minus dari poſsit copioſus aquæ potus:Tunc vero mittitur vſque ad deliquium animi,vt ſimul & euacuetur cauſa, & refrigeretur corpus. Expurgationis etiam eſt occaſio duplex , a principio enim ſi os amarũ ſit, & bilioſum aliquid in inteſtina inclinet, vtẽdum vomitione ex aqua(ſiquid ex frigida timeas) tepida,& clyſterib⁹ mediocrib⁹ aut ẽt cibo aliquo leui(ſi plurimũ videat̃ redundare) vt mercurialis decocto, caſiæ medulla, diapruns vocato,ſero magna quantitate accepto.Et alioqui , ſi turgeat materia,quacunq; die vtere expurgatione:Nunquã tamen in hac febre,ex ſcamonio,aut id recipientibus medicamẽtis, aut denique aliis quæ acerrima ſint,ſed ex mediocribus , vt rhabarbaro, ex ſero lactis;, aut ſerapii roſati multarum infuſionũ,momento.Præter has autem occaſiones expurgandum non eſt,antequam exactus ſit ſummus vigor.Sed neq; expurgatio ſecunda hac occaſione tentanda eſt,ſi iudicatio ſufficiens anteceſſit, neq; miſsio ſanguinis illa poſtrema , ſi inſtantis iudicationis apparent notæ ac de medicamentis ſane videtur dictum ſatis (non enim multa eorum copia eſt in hanc curationẽ inſummẽda) niſi quæ ſymptomata intercurrant quibus propria curatiõe occurrere opus ſit,vt ſi capitis dolor,peruigiliũ,aut deliriũ, cogat oxyrrhodinum capiti admouere , aut ſomniferum aliquid propinare:aut partis cuiuſpiam alterius dolor, anodinũ admouere:aut ob aliud quiduis,aliud aliquid facere.Ceterum quod ad victum attinet,non poteſt cũ ſola aqua,aut mulſa,vſq; ad ſũmum vigorẽ ægrotus trãſigere,niſi febris quatuor ſolũ dierũ fore prænoſcatur.quædam vero ardentium attingũt etiã quatuordecimum diem proinde dandum eſt aliquid prętcrea,plus aut

minus

minus,vt longior aut breuior eſt futura febris,quidquid autem detur frigidum & humidum ſit , aut ſaltem non calfaciens neque ſiccans. Si igitur quatuor dierum ſit futura febris , vtetur homo ſola lactuca cruda,aut cocta,aut malo punico: ſi vero ſeptem,tota ptiſſana , aut pulli carnibus : & veſperi ſolo iuſculo, aut lactuca,fere ſine vllo pane: Si quatuordecim bis poteſt guſtare pulli carnes,aut ſemel has,& ptiſſanam totam, aut copioſam lactucam cum pane. Licet his omnibus concedere melopeponem,pruna,& alia huiuſmodi.

10 *Atque ſi ex naribus fluxerit ſanguis ſoluitur paſſio*
atque ſi ſudores ſuperueniant critici legitimi , cum vrinis
11 *albis & craſſis,& leuibus ſubſidentijs atque ſi abſceſſus*
12 *aliquis fiat. Si vero abſque his ſoluatur , recidiua rurſum*
erit infirmitatis, aut coxa aut crurum dolor accidet &
ſpuet craſſa,ſi ſanus futurus eſt.

NOmine abſceſſus video Hippocratem variè admodum vti,nonnũquã enim ſignificat apud illum,omne illud in quod morbus aliquis abit,vſque adeo vt , & permutationes febrium in alias febres,vocentur abſceſſus,vt cum dicit abſceſſus in quartanam fiet : aliquando ſignificat abſceſſum ſuccorum in vnam aliquam partem,vt cum dicit, abſceſſus expectatur ad articulos. In hoc genere ſunt dolores omnes,& tumores partium quarundam,qui ex aliis morbis fieri ſolent,ſuccis in quibuſdam partes decumbẽtibus.Horum abſceſſuum quidam intra ipſos fines morborum acutorum , aut ſaltem decidentium ex acutis, qui ad quadrageſſimum vſque produci ſolent,fiunt & ſoluuntur vt parotydes quæ in ipſis acutis febribus fieri ſolent,& quędam eryſipelata,ac quidam etiam phlegmones.Quidam autem diuturni abſceſſus ſolent ex morbis acutis manere,adeo,vt quidam annui, q̃dã multorũ annorũ ſint,quidã etiã toto vitæ tẽpore durent. Vt ſcirrhus aliquis hepatis,aut lienis, coxæ dolor ,podagra,aut chyragra , quidam etiam claudi manent,aut cæci, aut parte aliqua reſoluti,aut aliud huiuſmodi habentes. Hoc loco abſceſſus nomine priores ſolum intelligit,vt ita dicamus, bre-

ues

ues & acutos abſceſſus. Nam cum dixiſſet, atque ſi abſceſſus aliquis fiat, addit, ſi verò abſque his ſoluatur, recidiua rurſum erit infirmitatis, aut coxæ aut crurum dolor, quaſi hæc abſceſſus nõ ſint aut quaſi non ſint, quales ij, quos ille abſceſſus nomine, nunc intelligit. Diximus miſsionem illam ſanguinis copioſam, non eſſe faciendam cum criſis ſigna apparent, neque expurgationem, cum præceſſerit. Nimirum in hoc febris genere magna eſt habenda ratio iudicationis, quia fieri ſæpe ſolet: Acuta enim multo magis quam diuturna iudicantur. Verum non omnes iudicationum modi æque congruunt omnibus morbis, ſed quidam quibuſdam. Proinde nunc docet modos, quibus ſolui ſolet ſponte, & per iudicationem, dicta febris. Fluxum ſanguinis ex naribus, & ſudores dicit ad eam ſoluendam eſſe accommodatiſsimas iudicationes, quia ſcilicet ex venis & arteriis toto corpore conſiſtentibus, calidos ſuccos optimè exhauriunt. Neque tamen hæc vtcunque fiant, ſoluunt morbum, ſed ſi vt oportet bonas iudicationes fieri legitimè ſcilicet, & cum ſignis con coctionis. Legitimè fieri intelligo iudicationes, quæ diebus decretoriis fiunt, & in indicibus præmonſtratæ. Nam iudicationibus, non minus mori ſolent homines, quam liberari, interimũt enim quæ male fiunt, liberant quæ bene. Fiunt autem bene, quæ legitimè vt dixi, & cum ſignis concoctionis, quæ per febres in vrinis præcipue ſpectari debent. Vrinæ vero coctæ ſunt, quæ ſubſidentias habent albas craſſas, & leues. In prognoſtico dixit, æquales: hic tacuit: fortaſſe quia æqualitas non poteſt vnica inſpectione conſiderari, ſed ſecundum tempus eſt. Hic dixit craſſas, quod illic non dixerat. Nihil refert. nam neceſſe eſt, albas leues & æqua les concoctione factas, ſtatim eſſe craſſas, cum con coctio craſſitiem pariat. Quæ ergo optime ſoluuntur, ardentes febres, ita ſoluuntur. Non tamen omnes ſoluuntur optimæ, quę ab hac ſolutione deficiunt, ſolent ſolui abſceſſu, vt parotyde, bubone, aut eryſipelate. Euenit vero nonnunquam febrem ſolui, & nihil horum fieri, aut nihil horum benè fieri: quæ ſolutio, tuta non eſt, quia cauſa intus manet, ac propterea recidiua fit, aut abſceſſus aliquis diuturnus, vt coxæ dolor, ſi febris cauſa ad inferna potius, & ſputa craſſa, ſi ad ſuperna inclinauerat. Si ſanus (inquit) futurus eſt quaſi dicat, alioqui ſanus non fiet, Sed dices,

ſini-

ſi nihil horum fit, homo ſanus non fiet,ſi hęc fiunt ſoluitur paſſio,nihil ergo debet medicus facere,ſed expectare ſolũ vt ęgroti ſponte ſaneſcant. Certe ſępe multo paucioribus opus eſſe quam medici faciant,non nego,non tamen omnino res eſt permittenda naturę, ac multo minus in acutis, quę facilem habẽt, in hanc,& illam partem, mutationem, & cum non omnino tuto videtur res procedere,bene facit artifex,euacuationes interponens, quę iudicationem vicem ſuplere poſsint. Itaque cum dicitur ſoluitur paſsio ſi hęc fiunt,& his opus eſſe,ſi ſanus futurus eſt,intelligere debes,ſi ſponte,& non artis opera ſanus futurus eſt. Poteſt enim ars iudicationes anteuertere:& citra iudicationes,& priores abſceſſus ſoluta febre,anteuertere recidiuas, & abſceſſus diuturnos. Porro noſſe oportet,etſi pręcipuas iudicationes febris Hipppocrates recenſuerit,non tamen recenſuiſſe omnes quę fieri poſſunt: Soluuntur enim nonnunquam,etſi minus tuto,fluxu alui.

13 *Cauſi genus aliud,aluus ſoluta: ſitis magna lingua aſpe*
15.16.17. *ra,& ſica, ſalſa: vrinæ defectus; vigilia; refrigerata extrema.*

HIc cauſus ex ſalſa pituita fit,proinde minus ardens febris eſt quam prior,diuturnior tamen, & ſolutu difficilior, ac proinde non minus periculoſa dicitur febris ardens ob accidentia quę habet cõia cum priori ſitim ſcilicet magnã,linguę aſperitatẽ,& ſiccitatem. Non tamen eſt, in hac ẽt nigra,ſed albã & ſalſa,ob pituitã ſcilicet talẽ. Vigiliam etiã affert, quia etiam ſi ſubiecto frigida & humida eſt omnis pituita, ſalſa vero putreſcentia eſt facta calfaciens & ſiccans. In ſalſę pituitę redundantia fieri ſolent diarrhœę,ac nonnunquam etiam dyſenterię ob corrodentem ſalis qualitatem(nam & in clyſteres hac cauſa ſolet infundi ſal) & quibus hac cauſa dyſenterię,aut diarrhœę fiunt, ſolent fieri diſſurię,hoc eſt difficiles mictiones, aut vrinę defectus. Nam ſi diarrhœa plurimũ fluit,hoc ipſum eſt ſatis vt vrina minuatur: ſin autem dyſenteria fit,eadem ratione fit vrina, quę alioqui etiam ſalſa eſt, valde nunc ſalſa & mordax,vnde

de ſtranguria fit,homine nitente aſsidue, & guttatim demitten te vrinã.Refrigerata vero extrema fieri dicit Galenus,nõ ſemper in hac ſebre neq; a principio,ſed cũ euenit:cũ ea eſſe internam aliquam,eamq; magnam,inflãmationẽ.Mihi verò videt̃, ſi res ita intelligatur, ſignum hoc,non ſolum non eſſe pathognomicũ,ſed neq; ſuperueniens,neq; aſsidens familiare, ſed ſuperueniens per accidẽs.Non minus.n. poteſt cuicunq; alteri febri accedere interna inflammatio,quã huic., neq; minus poteſt accedere huic aliud quiduis quam inflãmatio interna:quaſi in ſignis huius febris ponas podagricos dolores: poſſunt enim ſup uenire. Proinde ergo aliud quiddã intelligo quod huic cauſo accidit,ob ſucci ſpeciem,potius quã priori.Nimirũ habet quotidie febris hæc exacerbationẽ,ea,etſi a rigore horrore,aut inſigni frigore,non incipit,quia intermittens nõ eſt,tamẽ ob craſſitiem, & cruditatem ſuccorum, incipit a quodam tẽpore carnium,& anhelitus,& pulſus conſtrictione, quã vocamus annotationẽ compreſſam.Hoc vocat frigus extremorum, quod febris huius propriũ eſt, etſi non inſeparabile.Continget fortaſſe tibi his auditis dubitare,cur non omnis febris ex pituita,ſit huiuſmodi.Dicunt enim medici pituitã putredine ſalſam fieri,pituitamq; putreſcentẽ febrem facere, & citra putredinem nunquam:omnis ergo pituita febrem faciens,ſalſa fuerit: Certe nõ eſt,ſed putreſcit ſæpe pituita non fiens ſalſa,& ſæpe fit ſalſa, nõ faciens febrem, ac nonnũquã ſalſa prius facta, putreſcit denuo & febrem facit.Sed quo pacto hæc,ſi putredine fit ſalſa?Quidã dicunt,miſtione etiam amari ſucci fieri poſſe pituitam ſalſam, quod certè fieri non poſsit, niſi quam minimum ſit quod admiſceatur amari,tã minimum autem cum tã multa pituita, haud multum videtur poſſe ad corporis affectiones, quas ex ſalſa pituita oriri videmus.Sed hoc habeat vtcũq;.Nulli ſunt qui negent,putreſcentia fieri ſolere pituitam ſalſam,etiam cũ non fiat febris,quare dubitatio vtriſque occurrit.Mihi videtur, pituita quadam putreſcẽtia poſſe fieri ſalſam, ſine febre quadam etiam febrem facere:velut bilis, vſtione aliquando abit in atram, febrem non faciens quod maniacis euenit,aliquando vſtione facit febrem, nunc antequam in atram abierit, nunc etiam poſtquam abiit. Cauſa ergo eſt in modo putreſcendi, & vrendi.

L Nimi-

Nimirum vt lignum cum lente vritur, nulla flamma in cineres paulatim abit, ſi vero celerius vratur, flammam ex ſe producit conſpicuam, ita eſt quędam putreſcentia lenta pituitæ, quę nullam febrem mouens, eam facit craſsiorem & ſalſam, & quædam vſtio bilis quæ citra febrem etiam eam facit terream, & atram. Qua cauſa, non ſemper, quæ ſalſa fit, mouet febrem, dictum eſt. Sed cur quæ febrem mouet pituita, non ſemper ſalſa fit, nondum eſt dictum. Ligna enim etiam cum magna flamma vſta, abeunt in cineres. Certè huius cauſa eſt in materia, quædā enim pituita eſt ad aquam ſolam pertinens, & terræ minime particeps, quæque etſi putreſcat ſalſa non fit, vt plurimæ aquæ lacunares: quædam eſt etiam terreæ exhalationis particeps, & proinde facile ſalſeſcens, vt & marina. Pituita itaque, non quæcunque, ſed talis, putreſcentia ſalſa fit: putreſcentiam vero eſſe, vel ex ijs quæ in noſtris corporibus, cum ſalſis abundant experimur, licet agnoſcere: peſsima enim cacochymia eſt ex ſalſa pituita, & capillorum decidentias, peſsimos lichenas, vlcera cacoethe, & multa alia galico morbo ſimilia, facit: ſuper putreſcens vero (vt ita dixerim) acutius, cauſos affert, habentes quæ diximus.

17 *Hic niſi ſanguis ex naribus fluxerit, aut abſceſsus circa collum fiat: aut crurum dolor, & ſpuat ſputa craßa (hæc autem adſtricta albo fiunt) aut coxæ dolor, aut pudendi liuor, non iudicatur, & teſticulus intentus, iudicatorius.*

SOlutiones ſpontaneas huius cauſi ſecundi, commemorat Hippocrates: Conſidera autē, plurium euacuationum meminiſſe in ſuperiori cauſo, in hoc vero plurium abſceſſuum. Nimirum quo morbus ex calidioribus, & tenuioribus pendet, eo ad euacuationes eſt paratior, quo ex contrarijs, eo ad abſceſſus. Hic proinde fluxus ſanguinis ſolum meminit, quanquam & alui fluxus poſsit opitulari, ac fortaſſe etiā ſudor. quanquàm ſudor in hoc minus quam in priori: alui fluxus non minus, quin vt

vt ego arbitror, aliquanto plus, quia craſſa ad euacuationē quæ per inferna agitur, ſunt magis accomodata. Quin etiam hinc colliges alui fluxionem poſſe liberare ab hac febre, & præſeruare ab abſceſsibus. Nam dicit, aut abſceſſus circa collum fiat, aut crurū dolor, & ſpuat ſputa craſſa. Hæc autē adſtricta aluo fiūt, Ergo aluus ſoluta, faciet, vt hæc non fiant. Sed qua ratione? certe non alia, quam euacuando ſuccos, qui in eas partes erant abſceſſuri: illi vero erāt, qui febrem fecerant: (alioqui abſceſſus illi febrem non ſoluerent) ergo fluxus alui poteſt febrem illam ſoluere. De reliquis abſceſsibus, quomodo fiant, dictum nuper eſt. Liuor pudendi fit, pituitoſis ſuccis in illud incumbentibus: Atqui profecto nonnunquam liuor verus fit, iſque ſignificat partis mortificationem, quæ nonnuquam euenit ob ſucci malignitatem, atque ita nonnunquam à malignis febribus partium amiſsiones fiunt: Nonnunquam vero ex pituita fit color quidā albidus, quodam modo in liuorem, inclinans: atq; quibuſdam hic ſuccus abſumitur, quibuſdam inde in teſticulū deriuatus, eum in tumorem attollit: quin etiam quibuſdam illæſo pudendo, tumeſcit teſticulus.

Sorbitiones tractatorias da.

Galenus valde hæret, non intelligens, quas poſsit vocare Hippocrates ſorbitiones tractatorias. Nam ſorbitiones vocauit toto hac opere, eas ſolum quæ nutrimenti gratia capiūtur, illæ vero tractatoriæ quæ ſint? tractorium enim medicamēti eſſe vr̄, ſorbitio verò alimentum. Mihi non videtur abſurdū, ſorbitiones etiam vocari medicamenta quæ ſorbendo accipiūtur, etiam ſi hactenus de cibis ſorbilibus id nomen dictum ſit: medicamenta verò tractoria ſunt, quæ vim habent expurgandi: itaque conſulit ita affectos expurgare. Quid ergo? mox eſt expurgandum hos, ardente adhuc plurimum febre, ſuccis non antea extenuatis, neque laxatis vijs? non certe. Sed etſi Hippocrates nihil aliud dicat, quam ſorbitiones tractorias da, tu debes intelligere ſeruatis omnibus præceptis, quæ ad recte peragendam expurgationem pertinent. Hippocrates verò ſignificat

tibi, in hac febre plura agenda eſſe propter cauſam, quam in priori vt propter intemperiem, pauciora. Itaque vacuandum plus, attemperandum minus: ac proinde expurgationis maior vſus eſt quam in priori, pharmaca vero ſint phlegmagoga.

19 *In acutis autem paſſionibus ſanguinem mittes, ſi fortis appareat morbus, & qui habent, vigenti ſint ætate, & robur ipſis adſuerit.*

CVm ſanguinis miſsionis in neutro cauſo Hippocrates meminiſſet, quia a neutro expetitur per ſe, cum vterque ex cacochymia fiat, alter bilioſa, alter pituitoſa, fieri tamen debeat in vtroq; ante expurgationē, ſi vires ferant, vel vt expurgatio agat̄ melius: dictis iis auxiliis quæ peculiaria vtriuſq; cauſi eſſe videbant̄, nunc de miſſione ſanguinis, quę cōe omnium magnorum eſt, agit. Quaſi diceret, etſi in neutrius cauſi curatione meminimus miſſionis ſanguinis, tamen agenda ea eſt in vtroq; quia in omni acuto oportet ſanguinem mittere, ſi morbus appareat fortis, & qui eum habent, ſint in vigenti ætate, & robur ipſis affuerit. Hos vocat ſcopos mittendi ſanguinem Gal. de quibus a me etiam, eſt fuſius ſcriptum. 7. lib. cont. indicatum vere atque vtiliter admodū dici hos ſcopos, non ſolū quod ſine his miſsio ſanguinis agi nūquam debeat, ſed etiam quod his p̄ſentibus agi ſemper debeat. Huius verò ſumma cauſa eſt, quod omnis magnus morbus, deſiderat magnum aliquod auxiliū, nullū autē eſt auxiliū magnū, quod nō agat̄ multo melius miſſo prius ſanguine, quam nō miſſo. Nam ſiue expurgandum eſt, ſiue diureticis vtendum, ſiue fortiter fricandum, ſiue in partem quampiam reuelendum, ſiue calfaciendum, refrigerandum, ſecādum aut vrendum, vacuatis venis agetur melius, quam plenis. Quod ſi quando dimittitur ſanguinis miſſio & aliud quidpiam agitur id certè fit vel quia euenit corpus ſatis vacuum eſſe, aut quia times ne facultas non poſsit ſuſtinere, & miſsionem ſanguinis & reliqua auxilia: perinde autem eſt vacuum ſatis eſſe corpus, aut ſi non eſt adeo, ſanguinem mitti. Non enim negabis cacochymiam

miam petere expurgationem:etiam ſi ea vti deſinas, quod diarrhæa anteuerterit. Ita ſi cui per morbum magnum venā eras ſecturus, ex naribus fluere anticipauit, aut aliter vacuum fieri corpus,non mittes ſanguinem, miſſum tamen putabis, neque negabis proinde ſanguinem mitti in omni morbo magno.Certe ad ipſam de ſcopis doctrinam, non opus fuiſſet dicere in omni morbo acuto,non enim in acutis ſolum,ſed & in diuturnis motti debet,ſi vires ferunt, & morbus vehemens eſt. Dicitur enim vehemens qui aut ob magnitudinem eſſentiæ propriæ, aut partis naturam, aut ob malignitatem infert periculum, conſtat verò id in diuturnis etiam accidere, cum ex illis moriantur multi. Verum Hippocrates dixit, in acutis paſsionibus,quia de iis erat ſermo inſtitutus. Cum tamen dixiſſet in paſsionibus acutis,haud erat opus addere, ſi vehemēs appareat morbus:nam a morbo acuto non poteſt abeſſe vehementia, cū in ratione acuti ſit, ob celeritatē inferre periculum: ſed voluit Hippocrates etſi de acutis ſolum eſſet ſermo,communes omnibus morbis ſcopos mittēdi ſanguinem docere.De quibus, hæc me dixiſſe nunc ſit ſatis, ſi quis ea coniungat cum iis quæ loco citato ex controuerſijs,diximus.

Si igitur angina ſit,eligmatis purga, ſiue aliud quodpiā pleuriticorum ſi autem debiliores videantur,& plus ſanguinis detraxeris,clyſtere vti per aluum tertio quoque die, vſque dum in tuto ſit ægrotus,& fame indigeat. 20

NOn erat hic locus agendi de pleuritide neque de angina,vtpote propria loca alibi habentibus.Nā de illa actū iā ſatis eſt:de hac, agetur poſtea proprio capite interpoſuit tamē ea,vt exēpla acutorū,in quibus mittendus eſt ſanguis: & tranſgreſsionem,ad dicenda mox,faciens,addit,vt ſit in eis a ſāguinis miſsione expurgandum. Nimirū catalogum eſt facturus mox,acutorū in quibus vtraq; euacuatione opus eſt, dicturuſq; quo ordine ſint facienda.Nunc itaque dicit,ſi angina ſit, ſiue aliquod aliud pleuriticorum, mittendum eſſe ſanguinem (hoc dicit per inſinuationē) atque a miſſo ſanguine expurgandum:

dum:ſi verò plus ſanguinis detraxeris, quam vt eo detracto ſuſtinere poſsint expurgationem, quod debiliores eſſe videantur abſtinebis ab expurgatione, vterisque clyſtere per aluum, tertio quoque die, aut fortaſſe ſingulis diebus, aut aliter, vt res exiget. Hoc enim exempli gratia dicitur. Durabit autem hæc alui ſubductio, vſque dum in tuto ſit ęgrotus, & fame indigeat: hoc eſt, vſque dum ægrotus in morbi inclinatione ſit. Nam conſtat eodem tempore eum dicere ægrotum in tuto eſſe, & fame indigere. At verò in tuto nullus ægrotus eſt, vſque dum morbus manifeſtè inclinat (in omnibus enim aliis temporibus mori poteſt) in eodem ergo tempore dicitur fame indigere: certe quia tunc primum indiget cibis(nam prius ſorbitionibus aut potionibus agendum eſt) atque ad cibos capiendos indiget fame, id eſt ciborum appetentia. Nimirum quibus cibo non eſt opus, neque fame opus eſt. Quare ego iis quos tenuiter cibari volo, nõ admodum curo appetentiam prouocare. Sępe enim talibus noxia eſt, quod in cibi quantitate delinquant. Itaque iubet Hippocrates perſeuerare in clyſmatum vſu, vſque ad morbi remiſſionem manifeſtam. Dices, videri, quod nunc dicitur, pertinere ad errata: quia dicit, ſi debiliores ſint quia plus ſanguinis detraxeris, in his vero morbis qui ad ſpiritalia membra pertinent, nõ debet vſque ad debilitatem magnam miſsio ſanguinis produci, quia oportet ad thoracem perpurgandum ſeruari facultatem, etiam animalem: hæc verò labaſcit multò citius, quam naturalis. Certe hoc ita eſt, neque tamen de erratis nunc agit: Nã etſi miſſio ſanguinis vſque ad deliquium animi duci nõ debeat, poteſt tamen duci vſque dum expurgationem non poſsit ſuſtinere, ne ſcilicet ab expurgatione, poſt miſsionem ſanguinis facta, in deliquium agatur, in quod miſsione ſanguinis actus non ſit. Timeri enim debet deliquium in his a quacunque euacuatione, magiſquam ab expurgatione. Dixit Hippo. obiter, ſi angina ſit eligmatis purga, quaſi ex ipſo anginę & pleuritidis nomine, in memoriam venerit quiddam eis morbis peculiare. Eligma vocatur quod linctui eſt aptum, vt ſerapium craſsiuſculum, neque dilutum. Ad hepar enim, & totas venas, ac arterias, ad caput & renes, ac denique partes alias longe ab ore poſitas, dilutis vtimur, vt penetrent: non dilutis, ſolum vtimur ad ven-

tris affectiones,& aſperę arterię,ac pulmonis: verum neque ad hęc eodem modo,ſed ad ventrem affatim deglutiendo,ad arteriam lingendo,vt & gula qua cum arteria vnita eſt, delinatur, & aliquid etiam defluat ita acceptum in arteriam, itaque maxime eligma vocetur, ab accipiendi modo, quod ob arteriam accipitur.

Inflammata hypochondria non ſpirituum interceptione,ſepti tranſuerſi intentiones, aut ſpirituum protenſiones, orth omnea ſicca,quibus non ſubeſt pus,ſed ab ſpirituum interceptione paſſiones hæ fiunt. Maximè autem hepatis dolores, & ſplenis grauitates, & alij ardores, & ſupra ſeptum tranſuerſum dolores, & morborum collectiones, non poßunt ſolui, ſi quis primum tentet expurgare. Sed venæ ſectio in talibus principalis eſt. Deinde autem clyſteribus agendum, niſi magnus & fortis morbus ſit,alioqui poſtea opus eſt expurgatione. Indiget autem ſecuritate, & mediocritate,expurgatio,poſt miſſionem ſanguinis.

QVandoquidem in omni morbo magno,conſtantibus viribus & ętate,mitti debet ſanguis, & expurgatio, quę leuis non ſit, magnum auxilium eſt, ac proinde niſi in magnis non faciendum,conſtat cum expurgatione eſt opus,mittēdum quoque eſſe ſanguinem, ſi poſsit facultas vtrumque bene ferre cum autem non poteſt vtrunque,ſed alterum ſolum faciendum eſt,tunc ideo morbi & ſucci cōſideranda, quę perſe in hoc aut illud magis inducat. Nam etſi omnibus magnis, quibus expurgatio eſt neceſſaria,vtilis etiam eſt miſſio ſanguinis, tamen nō omnibus eſt miſſio ſanguinis principalis, ſed quibuſdam ea,q°buſdam expurgatio: nimirum morbis qui ex multitudine pendent miſsio ſanguinis,qui ex cacochymia,expurgatio principalis eſt: remedium ſcilicet,quod per ſe a tali morbo expetitur,& quod maximè illius cauſam poteſt extirpare: ita quoque ſi morbi partim ex multitudine partim ex cacochymia pendent vtraque euacuatione indigent, principalis autem eſt hęc, aut illa,

vt in hoc aut illud inclinat morbi cauſa. Sanguinis miſsio, in quibus vtraque euacuatione eſt opus, præire debet, quia vt diximus, omnium quibus ad eam rem vti poſsis, optimum præparat ad expurgationem. Maxime autem id obſeruandum, in quibus miſsio ſanguinis eſt auxilium princeps. Quia cum in aliis vtilis ſit admodum miſsio ſanguinis ante expurgationem: in quibus autem ipſa per ſe indicatur: non ſolum vtilis eſt, ſed, vt quis dixerit, ſolui non poſſunt, ſi quis primum tentet expurgare. Dico autem, ſolui non poſſunt, nō quod neceſſe ſit omnino immedicabilem fieri morbum quencunque talem, ſi quis per imperitiam primum purget, ſed quod magnopere erretur, & non tantum non leuetur morbus, ſed grauior fiat, aliquando quidem eatenus, vt hanc ipſam ob cauſam moriantur ægroti. Igitur facit Hippocrates nunc catalogum morborum acutorum, in quibus miſsio ſanguinis principale auxilium eſt, dicitq; mittendum eſſe ſanguinem ante expurgationem deinde expurgandum ſi res exigat aut clyſteribus agendum, ſi id videatur eſſe ſatis. Interim vtiliſsimam quandam animaduerſionem tradit ad expurgationem poſt miſsionem ſanguinis agendum. Continentur vero (ſi quis recte conſideret morbi omnes huius catalogi, in inflammationum genere, aut multitudinum ad vaſa. Nā aut inflammationes ſunt, aut conuulſiones anguſtiæve quorundam partium, ob multitudinem ſuccorum ad quaſdam partes collectorum quod omne genus vocat συςροφὰς ſeu collectiones, concurſusve ſuccorum. Nam, inquit, inflammata hypochondria non ſpirituum interceptione, hoc eſt, hypochondria tumida & dolentia, non ex flatu ibi Concluſo, ſed ex phlegmone. Conſtat ſi propriè inflammata ſint, non tumere ex flatu, quare cum dixiſſet inflammata hypochondria, fruſtra videtur addidiſſe, non ex ſpirituum interceptione, ſed Hippo. loquitur ſæpe vulgariter, & vt rem magis explicet, non curat exactè loqui. Addit, Septi tranſuerſi intentiones, hoc eſt, diſtentum eſſe ſeptum tranſuerſum præ quadam conuulſione ex repletione. Addit, aut ſpirituum protentiones ortopnea ſicca. Galenus intelligit dici hic morbos duos, ſpirituumque protentiones eſſe, quem ſolet vocare ſpiritum offendentem. Mihi vero videtur protentiones ſpirituum, hic dici ipſam ortopneam, quo-

niam,

niam,autem ortophnea non ſemper fit ex repletione vaſorum, & partium circuncirca aſperam arteriam, & pulmonem conſiſtentium, ſed aliqñ ob multitudinem crudorum collectorũ in ipſa aſpera arteria aut ob pus in thorace quę adeo deſiderãt sãguinis miſsionẽ,explicans q̃ ortopneã intelligat addidit,orthopnea ſicca, quibus non ſubeſt pus,ſed ab ſpirituũ interceptione paſsiones hæ fiunt. Nimirum quæ ex crudorum redundantia fit ortopnea, non eſt ſicca omnino, ſed ſuccus verſatur in aſpera arteria, & aliquid educitur, ſuppuratio etiam difficultatem reſpirationis facit vt in prognoſtico dr̃,verum ea notas alias habet quibus dignoſcatur, neq; omnino ſicca eſt ſed cum excreatiõe. Quæ ergo ſicca eſt,neq; ex puro fit, ſed ex ſpirituũ interceptione,id eſt reſpirationis anguſtia & ſtrictura fit, fiet ex multitudine partium inter thoracẽ, & tumore velut phlegmonoſo, eorũ q̃ circunſtãt pulmonẽ,& aſperã arteriã:niſi forte ex tuberculo aliquo crudo fit, id vero nõ breui,& in morbis acutis,ſed lentè multoq; tp̃e incidit. Quæ igitur in acutis morbis fit vt dictũ eſt,cãm hẽt quã diximus. Adducor vero vt cenſeã,ſpirituũ protenſionis & orthopneæ nomine,nõ duas,ſed vnicã affectionẽ ſignificari ipſis Hipp.verbis. Dicit.n ἢ πνευμάτων προςάσιες ὀρθοπνοίης ξηρῆς dixiſſet.n. ὀρθοπνοίη ξηρή caſu nominandi. His dictis,addit. Maximè aũt hepatis dolores,& ſplenis grauitates,& alij ardores. Sed hæc verba quid aliud ſignificãt,quã hypochõdriorũ inflãmationes? quæ.n. hypochondria, niſi hepar & lien? quæ aũt eorũ inflãmationes,niſi quæ doloribus grauitatibus,& ardoribus ſignificentur? Quorſum ergo cũ dixiſſet inflãmata hypochondria nunc dicit, maxime aũt hæpatis dolores,& ſplenis grauitates,& alij ardores? an fruſtra repetit? non certe. Sed vt ſignificet, cũ inflãmationes oẽs,& multitudines ad vaſa ingraueſcant,ſi quis curationem incipiat ab expurgatione, tñ eas inflammationes quæ in hypochondrijs conſiſtunt omniũ maximè lædi peculiari quadam cauſa, quia ſcilicet ſunt in via ipſa per quam excrementa quæ expurgatione euacuantur, extrahũtur. Hinc euenit, non tantum non auferri id quod intentum inflammatumque eſt, ſed etiam augeri quam maxime, atque de his (eadem autem ratio eſt & conſiſtentium in ventriculo, inteſtinis, & meſenterio) præcipue, dixeris vere ſolui non

poſſe,

poſſe, ſi quis primum tentet expurgare: euadunt enim ſemper fere ab expurgatione intempeſtiua incurabiles. Dolores etiam ſupra ſeptum tranſuerſum in hoc genere morborũ ponit, pleuritides arbitror intelligens, quoniam vero non omnes inflammationes, neque alios ex multitudine morbos nominauit, vt tu omnes intelligas, addidit, & morborum collectiones, quas diximus Hippocrati vocari συστροφάς H (inquit) morbi ſolui non poſſunt, ſiquis primum tentet expurgare, ſed venæ ſectio in talibus principalis eſt, quia hi morbi fiunt ex effluente aut redundante ſanguine, quapropter per ſe indicant mitti ſanguinem, qui ex ſola pendeant multitudine, nulla alia euacuatione addita, qui vero cum cacochymia quapiam, vt fit plerunque, à ſecta vena expurgatione vti plus aut minus vt res exiget. Quod vt explicet, dicit, deinde autem (poſt miſsionem ſcilicet ſanguinis) clyſteribus agendum, niſi magnus & fortis morbus ſit, alioqui (hoc eſt ſi fortis & magnus morbus ſit) poſtea (quam ſcilicet ſit miſſus ſanguis) opus eſt expurgatione. Duo vero in hac dictione difficultatem ingerunt. Primo, ſi ſanguis non eſt mittendus niſi ob morbum magnum, quomodo dicit, niſi magnus morbus ſit, quaſi poſſet non eſſe magnus in quo ſanguis mittatur. Deinde cur dicit ſi magnus & fortis ſit, opus eſt expurgatione, cum ipſemet Hippocrates dicat. lib. de medicamentis purgantibus, quicunque à fortibus febribus corripiuntur, his medicamenta purgantia dare non oportet. Hæc ita componuntur. Non dicit niſi magnus morbus ſit in quo ſanguis mittatur, ſed niſi magnus ſit, poſtquam ſit miſſus. Fit enim ſæpe vt morbus magnus pręſens, cuius gratia mittitur ſanguis, extinguatur, aut obtrũcet, vel futurus, intercipiat: Porro dicit expurgatione eſſe opus ſi morbus magnus ſit aut fortis non eatenus vt purgationes fieri prohibeat, ſed eatenus vt ſolis clyſteribus non cædat. Quod enim dicit nihil eſt aliud, quam in morbis in quibus miſsio ſanguinis eſt principale auxilium, indigent tamen aliquatenus expurgatione ſi facta expurgatione morbus maneat adhuc fortis, vt ſcilicet adhuc deſideret auxilium magnum, expurgabis: ſin autem maneat exiguus, vt auxilium tantum non petat, vteris clyſteribus. Non tamen expurgandum eſt incaute poſt miſsionem ſanguinis: indiget enim mediocri-

tate

tate & ſecuritate. Hoc eſt,mediocriter facienda, vt ſecure fiat, detrahendumque magnitudini expurgationis, ob euacuationem,quæ anteceſsit. Cum enim aliquando aggrederis expurgare,non antea ſecta vena(fit vero id cum iuxta morbi ſpeciem videtur expurgatio eſſe principalis, & times ne non poſsit homo vtrunque bene ferre) certè largius vacuare poteris. Nam etſi admittendum ſanguinem maiori virtute opus eſt quam ad expurgandum, maiori tamen adhuc eſt opus ad vtrunque, quare dimiſſo altero, licet alterum largius agere,& altero prægreſſo, oportet alterum agere parcius. Eadem autem ratione', & ob id quod futurum, oportet priori auxilio modum ponere. Velut ſi is qui mittit ſanguinem, ex affectionis ſpecie intelligat,non poſſe,poſt miſsionem ſanguinis, expurgationem deuitari,ob hanc ipſam cauſam,oportet ſanguinem partius detrahere. Nimirum oportet hęc omnia temperare vt ferri poſſint,& indicationibus à cauſa,quo ad poterit ſatisfiat.

Quicunque autem ea quæ inflammata ſunt, in principio morborum,ſtatim tentant ſoluere expurgatione, eius quod intentum inflammatumque eſt,nihil adimunt,non enim cædit quæ cruda eſt paſſio:ea verò quæ repugnāt morbo,& ſanitatem faciunt,colliquant:corpore autem facto debili,morbus vincit.Cum autem morbus corpori præualuerit, quod tale eſt curationem non admittit. 22

DIxit morbos ſcriptos antea,ſolui non poſſe,ſi quis in principio,non prægreſſa miſsione ſanguinis expurget. Cauſam nunc reddit,indicans,plurimum errare eos qui inflammationes partium aliquarum, ſtatim in principio conantur, medicamento expurgante ſoluere. Nimirum morbi priores omnes, in inflammatione conſiſtunt aut plenitudine ad vaſa, cui laſsitudo phlegmonoſa accedit, eſtque proinde, ea etiam vt quædam inflammatio. Cum ergo indicatum erit,inflammationes non poſſe expurgatione in principio facta ſolui,reddita

erit

erit cauſa, qua dicti morbi, ita curari non poſsint. Dicit itaque expurgationem in principio factam, nihil de eo quod intentū & inflammatū eſt, adimere q̃a paſsio illa cruda cū ſit, nō cædit. Nimirum ſuccus ille eſt inculcatus, atque intruſus, quare non extrahetur, euenietque quod ſolet vbi ſuccus, cuius gratia datū eſt pharmacum non cedit, liqueſcent ſcilicet ſanæ partes, & ſucci vtiles, quo fiet vt debilitato corpore, & morbo nihil imminuto, morbus ſuperior euadat. Quod verò tale eſt (hoc eſt cum morbus longè ſuperat corporis naturam) curationem non admittit. Similis etiam eſt ratio qua neque citra phlegmonas (quanquam profecto de ſolis inflammationibus ſermo eſt nunc Hippo.) in febribus putridis expurgatio fieri debet, antequam ſuccus concoctus ſit. Nimirum ſuccus crudus, quem natura retinet, difficile extrahitur, extrahuntur verò pro eo boni ſucci, & ſpiritus, & liquantur partes. Sed de expurgatione, quatenuſq; expectanda concoctio ſit, aut non ſit, in controuerſijs & aphoriſmorum commentarijs, dictum eſt ſatis. Quod de inflãmatis partibus dicit, venit nunc perpendendum. Mirum enim ſi Hippocrates prohibet, in inflãmationis omnis principio, expurgatione vti, cum ipſemet antea, viſus ſit in quadam pleuritide, pro miſsione ſanguinis expurgatione vti, atque adeo cum paulo poſt dicturus ſit, oportere quoſdam ita affectorum, ante diem quintum expurgare, atque adeo, cum nihil tam certū firmumq; apud medicos ſit, quam non eſſe localia remedia admouenda, antequam toti corpori proſpiciatur, miſsione ſanguinis ſi multitudine, expurgatione ſi cacochymia laboretur, fiãt verò multæ inflamationes ob cacochymiam, & pleuritides, perineumoniæque, bilioſæ, & pituitoſæ. Neque enim ſatis eſſe videtur, ne expurgatione vtamur, inflammationibus incipientibus, nihil eius quod intẽtū inflãmatumq; eſt expurgatione adimi poſſe, nam neq; vlceris quidpiã expurgatione tollitur, nihil autem magis neceſſarium, vbi vlceratum corpus, eſt cacochymū. Certè non in omnibus inflammationibus æquè vitanda eſt expurgatio, cùm non in omnibus eadem, parique cauſa, dicatur eſſe noxia. Sed in ijs quæ in ventre, meſenterio, aut hypochondrijs conſiſtunt, peculiaris quædam, eaq; maxima cauſa eſt, quam diximus, propterea in eis nunquam expurgandum eſt ante inclinatio

natio

nationem: neque quidem medicamento forti ante integram ſolutionem. Inflammationibus etiã cerebri incipientibus, eis præcipuè quæ cum delirio, & quadam conuulſione incipiunt, aut ẽt imminent, paratæ cito incipere, expurgatur cum periculo, quia vt dicit ipſemet Hippocrates calfaciunt caput expurgantia pharmaca. calor vero pharmaci ſuperueniens calori febris, facit maniam. Hanc ob cãm, ego in lethargo, aut phrenitide, expurgandi neceſsitatem, ſi quæ apparet clyſteribus aut ſaltem indicamentis nõ calfacientibus, ſuppleri velim: atq; ſi quæ ſunt aliæ inflãmationes peculiares habentes ex pharmacis noxas. In alijs verò, nunc ſolum eſt abſtinendum ab expurgationibus, cũ id incõmodũ quod Hippo. timet, poteſt incidere, puta vt partes ſanæ, ſucciq; boni colliqueſcant, aut corrumpantur: id vero nõ incidit, niſi cũ ſana ſunt corpora, vt in aphoriſmo dr̃, quæ male ferunt medicationes. Cũ igitur homo inflãmatione quapiã eſt correptus, alioqui nõ cacochymus (fieri vero id põt ob multitudinem, cũ partis cuiuſpiam labore aut debilitate) expurgandum in principio non eſt, nihil enim fiet aliud, quam ꝙ inflammationi detrahetur nihil, corpus autem colliqueſcet, ſed aut nũquam, aut poſtea quam ſuccus in parte ob oppilationem, & in corpore ob febrem receperit aliquam infectionem. Alioqui multæ occaſiones ſunt expurgandi in inflammationum principijs: cum ſcilicet corpora cacochyma ſunt, atque ex mali ſucci fluxione inflammatio accipit initium præcipue ſi nondum ceſſauit fluxio: In talibus præſeruationis, & reuulſionis gratia, incipitur ab expurgatione, quin etiam, ſine hac male proceditur ad localia, quorum tamen à principio eſſe debet.

Fieri autem aliquẽ repente ſine voce, venarum interceptiones faciunt, ſi beneualẽti hoc accidat ſine occaſione aut alia forti cauſa. Venã igit̃ ſecare oportet in brachio dextro internã, & detrahere ſanguinem, ſecundũ habitũ & ætatẽ inita ratione plus aut minus, coincidunt autẽ plurimis ipſorum hæc, rubores faciei, oculorum immobilitates, manuũ diſtentiones, dentium ſtridores, pulſationes, maxillarum adductio extremorum refrigeratio, ſpirituum per venas inter-

cep-

ceptiones cum dolores prius fuerint facti, nigræ bilis & acrium fluxionum, influxus fiunt, dolet autem interiora is qui mordetur, morſæ autem & valde ſiccæ factæ venæ, & intenduntur: & phlegmone occupatæ trahunt quæ influunt. Vnde corrupto ſanguine, & ſpiritibus nequeuntibus peruadere vias quæ in ipſo ſecundum naturam ſunt, refrigerationes etiam fiunt ab ſtatione, & vertigines, & aphonia, & capitis grauitas, & conuulſiones, ſi iam in cor aut hepar, aut venam peruenerit, inde epileptici fiunt, aut paraplectici, ſi in continentes locos inciderint fluxiones, & ab ſpiritibus non potentibus exire, ſiccata ſint. Verum oportet talibus prius fouendo, ſtatim in principijs ſecare venam, dum adhuc eleuati ſunt, omnes qui affligunt ſpiritus, & confluxus: opportuniora enim ſunt auxilijs. Et reficientem & indicationes contemplantem, expurgare, niſi leuia ſurſum fiant: inferna autem aluo, niſi ſubducatur clyſtere, aſinæ lac coctum da, & bibat, non minus quàm duodecim cotylas, ſi autem robur etiam habeat, pluſquam decem & ſex.

DE multis paſsionibus nunc vnico capitulo agit, quas omnes vno aphoniæ nomine, ab accidenti communi accepto, comprehendit. Nimirum aphoni, id eſt voce deſtituti repẽte, ſunt, & apoplectici, & cataleptici & caro affecti, & multi vertiginoſorum, & paraplecticorum, & qui per ſyncopem cadunt, aut iam extremo langore tenentur, itaque ad aliquod horum genus pertinet, affectio eius, qui voce deſtitutus repente ſit niſi, ob vitia inſtrumentorum reſpirationis, vocis, aut ſermonis, eueniat, vt ex angina aut vulnere magno thoracis, aut neruorũ recurrentium læſione, aut ſiquid aliud eſt huiuſmodi. Verum de angina acturus eſt paulo poſt, nunc de prioribus illis paſſionibus agit, quarum generationem & cauſam videtur mihi, iuxta antiquiſsimum dogma, ad ſpirituum immobilitatem, & venarum interceptionem refferre. Neque vero proinde quidpiã di-

dicit quod aperte falſum ſit, aut quod medicę arti obſit, ſed quæ explicare liceat magis, ex ijs quæ Galenus, & poſterum alii inuenerunt, & inuentis addiderunt. Non enim, etſi Hippocrates omnium bonorum nobis autor fuit, proinde ſperandum eſt inuenire apud illum omnia, a primis ad poſtremas vſque cauſas deducta, & placitis, quæ longa ſeccula, & multorum labores, vera eſſe indicauerunt, omnino conformia. Scripta enim ab illo, vt & ab aliis omnibus autoribus, neceſſe eſt eſſe multa, iuxta cōditionē tp̄is. Si.n. tūc tp̄is philoſophia ipſa erat ī incunabulis, & vix dū a vulgi ſermonibus, & confuſis philoſophare incipientium placitis, receſſerat, qui poterat de morborum eſſentia & cauſis, tam conſtans & certa eſſe opinio, quam nunc eſt? hæc dixerim propter eos, qui videntes ab Hippocrate hic aut alio quopiam ſuorum operum, ſcriptum quidquam, quod ab iis quæ nunc in ſcolis circunferuntur, diſcrepet, etiamſi rectæ ægrotantium curationi nihil detrahat, mox dubitant ſit ne Hippocratis liber, quin etiam aperte negant, atque, ſi quid diſcrepare videtur a Galeno, perturbantur, nullam rationem habentes temporis, quo quiſque ſcripſerit. Gal. certe non ita facit, qui vel in huius loci commentatione iubet nil mirari tantum lactis ab Hippocrate ægroto tribui, id enim fuiſſe vetuſtiſsimis conſuetū. Mihi videor melius facturus, ſi hic & vbi vbi alibi, iuxta quæ dogmata dicantur ſingula explicem, & ſiquid diſtinctius attulerunt tempora, addam. De ſede facultatis animalis non arbitror erat tam certa ac firma medicis ſentētia, quam nunc eſt, quamquam eam in cerebro eſſe, ex Hippocratis ſentētia contendat Galenus. Video tamen illum, lib. de morbis virginum, fatuitatem ad cor refferre. Porrò lib. de flatibus dicit. Nihil eorum quæ in corpore ſunt, magis conferre ad prudentiam quam ſanguinem atque cum is in habitu naturali conſiſtit, conſiſtere & prudentiam, ſanguine vero permutato prudentiam cōcidere. Qui vero ad ſanguinis corruptionem refert dementiā, potiuſquam ad cerebri intemperiem, certe in corde potius, aut vena caua aut ſepto trāſuerſo (in his enim omnibus, atque aliis quam multis præterea partibus, fuerunt philoſophi qui ponerent) ſenſus & ſapientiæ principium collocabit, quam in cerebro. De ſanguinis quoque natura, an ſit calidus per ſe, an a corde

calo-

calorem accipiat, ex Hippocratis ſententia non ſatis conſtat. Nam etſi lib. de natura humana, calidam & humidam eius naturam eſſe dicit, tamen lib. de corde dicit, ſanguis enim non eſt natura calidus, ſed caleſcit: multis autem videtur natura calidus eſſe. Porro de ſpiritibus, antiquiſsimorum plurimi, eam habuerunt opinionem, vt ipſiſsimam animam eſſe opinarentur, quod videretur ſpiritus eſſe, quod in animantibus moueatur per ſe, & per quod reliqua moueantur: quam plurimi veterum animæ definitionem ſtatuebant. Galenus ſi quam de anima ſententiam ſequi fuiſſet auſus, videtur mihi in hanc fuiſſe venturus: verum quia auſus non eſt, ſpiritum inſtrumentum præcipuum animæ eſſe affirmat. Hæc quorſum nunc commemorauerim, ſtatim intelliges. Agit, vt dicere cæperam, Hippo. de repẽtinis illis caſibus, quibus homines voce deſtituti cadunt, dicitque eas paſsiones fieri ob venarum interceptionem. Venarum nomine intelligit venas & arterias vt plerunque antiquiſsimi. Quid vocet venarum interceptionem mox explicat, dicens, cũ dolores prius fuerint facti nigræ bilis & acrium fluxionum influxus fiunt. dolet autem interiora is qui mordetur, morſæ autẽ & valde ſiccæ factæ venæ, & intenduntur, & phlegmone occupatæ, trahunt quæ influunt: vnde corrupto ſanguine, & ſpiritibus nequeuntibus peruadere vias, quæ in ipſo ſecundum naturam ſunt, refrigerationes etiam fiunt ab ſtatione. Stationem ſpirituum intelligit: hoc eſt, ipſum, nõ peruadere ſpiritus, per vias quæ ſecundum naturam ſunt in ſanguine, hoc eſt, per ipſum ſanguinem, qui naturaliter peruius eſt ſpiritibus: deſinit vero peruadere corrupto ſanguine, hoc eſt concreto coagulatoque, vt ſolet extra fuſus, aut in corporibus demortuis vbi coagulatur quia non penetratur ab ſpiritu: ſinit penetrari, quia multitudine obturantur viæ, & ipſe inculcatus denſeſcit. Itaque interceptio venarum, eſt intercluſio earum, tanta, vt prohibeatur ſpiritus per ſanguinem delatio, quæ neceſſaria eſt, & ad ipſius ſanguinis, aut calorem omnino faciendum, aut augendum, & ad deferendam per corpus facultatem vitalem, & naturalem calorem (tametſi enim vitalis facultas, illuſtratione potius communicatur, quam ſpiritu nunquam tamen ſine ſpiritu) atque proinde & ad omnes actiones quæ nobis ſunt ſecundum naturam.

Cum

Cum enim omnes facultates quę ſingulis partibus inſunt, com muni influxu a corde, velut a quodam, mundi huius exigui ſole fouentur: neceſſe eſt ſpirituũ vitaliũ per venas impetu intercepto, & ſenſum & motum ceſſare, nõ per ſe, ſed compatiente cerebro. Fit interceptio venarũ, aliquando ob redundantiam ſolã in toto corpore, vt nihil aliud eſſe videatur affectio, quam non poſſe iam tantũ ſanguinis à venis capi. nã etſi congeſtio illa repente non fit tamẽ cũ ad ſummũ (ſi quod tamẽ eſſe ſummũ poteſt) peruentũ eſt, quæcunq; leuis cauſa exagitet, commoueat aut turgere faciat (velut certe flatus) effert in caput, facitq; in eo venas & menyngiũ ſinus intumeſcere adeo, vt compreſſum cerebrũ, mouere ſeſe intra craneum non poſsit, & eius ventriculi compreſsione obſtruantur. Nam nõ minus quod exterius incidens comprimit, quam quod interius concluſũ obturat, obſtructionẽ facit (hunc modum generationis apoplecticarum paſsionum docet Hippocrates lib. de flatibus) fit etiam aliquãdo venarũ interceptio, ob ſanguinis corruptionem in partẽ quãpiam commota fluxione, velut præcipuè atrabiliario, aut bilioſo admodũ ſanguine abundante, partes inter hypochondria & cor mordentur: fit. n. aliquando, vt morſus fluxionem, & fluxio morſum augeat, vſq; dũ venis non capiẽtibus, interceptio fiat, & inde ſi in continentes locos inciderint fluxiones, hoc eſt in proximas partes, & ad ſympathiã cũ his paratas, reffuſæ ſint fluxiones vt in cerebrũ, fiũt vertigines epilepſię apoplexiæ àut (ſi in quoſ dam neruos inciderint) paraplexiæ: fiunt itaque hæc ita affectis ex hepate, aut caua vena aut locis circa cor, aut etiam aliis hypochondriis, non aliter ac mulieribus quibus menſtrua defecerunt, fieri ſolere, ex vtero, in cor ſeu præcordia, regurgitante illo ſanguine, qui venis iuxta vterum non capiatur: conſtat vèro quòd & inde in cerebrum aut neruos, paſsionem tranſmittere oporteat ſi epilepſia, aut apoplexia, aut catochus, aut alia his cõ gener paſsio futura eſt. Vbi dicitur, & ab ſpiritibus penetrare non potentibus fuerint ſiccatæ, in codicibus antiquiſsimis ſine ὑπὼ hoc eſt ab legebatur. Nam Gal. velut corrigens dicit, ſatius autem foret vt cum ὑπὼ legeretur. conſtat vero quãdoquidem ille cenſet melius fuiſſe vt ita legeretur, non legi ita in ſuo codice, ſed deinde librarios ſequutos Gal. cenſurã illam particulam

interpoſuiſſe. Ego verò cenſeo, melius eſſe lectionem hanc, quā nunc habemus, emēdari ſecundum lectionem antiquiſsimam, legique, non ab ſpiritibus, ſed ſpiritibus penetrare non potentibus fuerint ſiccatæ. Nam nomen hoc ſiccatæ, duobus modis dicitur in hac ipſa oratione, primo loco, vbi ita eſt ſcriptum morſæ autem & valde ſiccæ factæ venæ dicitur de venis, ſignificatque crudis inflammationibus occupatas, velut antea ſiccam pleuritidem vocari dicebamus, eam quæ cruda eſt. Secundo loco, vbi dicitur, ſpiritibus non potentibus exire ſiccatæ ſint, dicitur de fluxionibus, hoc eſt cum ſanguis ipſe quo per fluxionem venæ repletæ ſunt, ſiccatus fuerit: ſiccatur verò ſanguis cum concreſcit, & fluxilitatem amittit: coagulatur verò non ab ſpiritibus qui non penetrant, ſed per ſe obque ſuas fibras, vt dicit Ariſt. cum ſpiritus non penetrant. Itaque ab ſpiritibus penetrantibus funditur, coagulatur vero per ſe, illis nō penetrantibus. Porro conſtat vbi dicit Hippo. cum dolores prius fuerint facti, nigræ bilis, & acrium fluxionū influxus fiunt, non eo dici ꝙ ſemper fluxiones, quas dolor cōmouet, incipiant a nigra bile, aut acribus fluxionibus, ſed ꝙ in ijs qui ad dictas paſſiones, ob tales naturas parati ſunt. nā quibus contrarij ſunt apparatus, & contrariæ fluxiones in dictas partes fiunt, vt pituitę, aut aquæ, hydropes', & apepſiæ fieri ſolent potiuſquā dicti caſus. nā etſi apoplexia & epiplepſia & emiplexia, & vertigo, ex pituita ēt fieri ſolent, non ſolū ex melancholia, tñ fiunt ex pituita in ipſo cerebro primario ægrotante congeſta potius: ex atra bile aut fiunt ſæpe per conſenſum cum locis dictis, velut & melācholia paſsio cū hypochōdrijs. Paralyſim vr̄ Gal. ſemper referre ad pituitā, verū ſi apoplexia pōt fieri a melancholia, vt certè poteſt, cur non & hemiplexia? quod ſi hæc cur non & cuiuſque particulæ reſolutio? Proinde ego nunc Alexandri ſnīam potius probauerim, qui paralyſim ex melācholia fieri docet. Nam etſi melācholiæ craſſa pars ad terram pertinet, eſt tamen ſuccus valde ſeroſus. vnde contingit ab ea neruos multos partim obſtrui, facultateque priuari, partim emoliri. Sed de eſſentia & generatione horum hæc ſunt ſatis. Signa dicamus & curationem, ſermonem reſumentes. Eorum qui fiunt aphoni ex venarum interceptione, quàm nihil aliud quam multitudo ſanguinis ad

vaſa facit, hæ ſunt notæ. Repente fiunt tales. Nam etſi multitudo paulatim colligitur, tamen breui momento, poſtquam iam capi vix poteſt, vel flatu aliquo agitata, diſtendit vaſa, facitque interceptionem venarum. Porro accidit beneualenti, quin etiam cum videtur athletico eſſe habitu, & ad ſummum ſanitatis attigiſſe. Nam reliquæ aphoniæ, quæ aut ex primaria cerebri paſsione ob pituitoſos ſuccos, aut conſenſu cum hypochondrijs ob melancholicos, cacochymis valetudinarijſque multo ante hominibus eueniunt. His vero cum optime valere viderentur, & craſsiſsimi nitridiſsimique eſſent, fiunt aphoniæ, ſine occaſione vlla (quidam enim ex occaſione obmuteſcunt, vt ex terrore, aut triſtitia vehementi, quibus malum non incipit à venarum interceptione, ſed ab ipſo animi motu, per quem ſpiritus intra cor ſe continentes, partes alias deſtituunt) atque ſine alia forti cauſa, vt quidam fiunt aphoni repente, ex ictu aut caſu, caro correpti, ob concuſionem ſubſedentibus in ſeſe ventriculis cerebri: qui paulo poſt ſolent ad ſeſe redire, niſi tamen occaſio magnum inuenerit in corpore apparatũ. Itaq; enim ſæpe ab occaſione incipiens, in apoplexiam aut ſyncopem incurabilem, finitur malum. Verum citra hæc, cum ſano, quiq; non ſoleat animo linqui, repente accidit aphonia, ex venarũ interceptione eſt ob ſanguinis multitudinẽ, coincidunt vero his (vnde apertius cognoſcas) rubores faciei, & vlſationes (maximæ ſcilicet ac conſpicuæ circa tempora, cum malũ adhuc incipit) & oculorũ immobilitates, manuũ diſtentiones dentiũ ſtridores, & adductio maxillarũ quæ omnia conuulſionis ex repletione ſunt: poſtremo vero ẽt refrigerationes extremorũ, & tũc tendunt iam in apneã & eſphygiam) & ſpirituum per venas interceptiones. Sed dices quorſum cũ in venarum interceptione morbi eſſentiam poſuiſſet, nũc rurſus eius meminit inter ſigna? certè antea meminit interceptionis venarũ, vt cauſæ aphoniæ, nunc vt cauſæ refrigerationis extremorũ, atque ita non eſt inutilis repetitio, qua noui aliquid docetur. Affectiones vero hę, cum per conſenſum cum hepate, vena caua, aut corde, aut etiã cum totis hypochondrijs fiunt, dignoſcuntur, ſignis paſsionis primariæ quæ anteceſsit, & cacohymiæ quæ in corpore eſt, vt cũ poſt diutinã melancholiã hypochondriacã, aut morſus oris

M 2 ventri-

ventriculi, aut cardialgiam, aut alia huiuſmodi fiũt. In curatione priorum conſulit Hippo. venam ſeccare, in brachio dextro internam, & detrahere plus aut minus ſecũdũ habitũ & ætatẽ inita ratione: In aliorũ curatione dicit, fouere primũ, deindè ſanguinem mittere, poſtea ad expurgationẽ per ſuperna aut inferna, vt res exiget, cõuerti. Quandoquidẽ ad venarum interceptionem referunt paſsiones vtræq; conſtat vtriſq; opus eſſe, vt miſſo ſanguine laxẽtur. Verũ ad priores multo magis, q̃ a multitudine oriuntur ſola, quã ad poſteriores, quæ naſcuntur etiam à mala qualitate. In brachio dextro ſecare iubet, quia cũ neutrius lateris eſt paſsio, ſed cõmunis, ſatius eſt ex dextro, quo vaſa ſunt ſecundum naturam ampliora, & ſanguis abundantior, quã ex ſiniſtro vacuare. Quidam mittunt ſanguinẽ ex vtroq; brachio ſimul, & in magna totius corporis plethora. meo iuditio, nihil deerrant: verũ ſi ex altero, ex dextro certè mittendus eſt. Quòd internã venã iubet ſecare, eſt animaduerſione dignum videtur enim ſecanda potius ſecundum legem rectitudinis externa & humeraria. Certe in aphoniis quæ per cõſensũ cũ partibus circa ſeptum tranſuersũ fiũt rècte mittetur ex interna, velut etiam in melãcholia hypochõdriaca mittitur, etiãſi melãcholia morbus cerebri eſt: quia cũ partem mittẽtẽ agnoſcimus cũ mittentẽ quã cũ recipientẽ, ſatius eſt rectitudinẽ ſeruare: Velut ẽt, cũ ex vtero cõtingũt hæ paſsiones, mittimus ex talis: Verũ in paſſionibus apoplecticis, quæ ex ſanguine toto corpore redũdante & caput occupãte, fiunt, nõ vr̃ ex interna mittendus, niſi forte, quod poſsit etiã obſtructa eſſe arteria aorta circa cor, eſſeque malũ ſyncope potius quã apoplexia, aut vtrũq;, neq; id ſatis cõ ſtare poſſe vr̃: aut fortaſſe q̃a nõ caput ſolũ ſed totũ corpus multitudine & venarũ interceptione laborat. Sed neque ob has cauſas ex interna, ſed cõi mitti deberet, idq; niſi tãtopere res vrgeret in capite, ſed q̃a vrget certè ex externa ſemꝑ mittimus, niſi forte cũ ea non eſt ſatis idonea ſecari, tunc. n. mittimus vndecũque, quare illud internã, interiectũ arbitror, niſi forte hic quoque, vt alijs q̃buſdã locis iã oſtendi, interna vena dicitur Hip. quæ magna & ſub cute latens: quo ſignificato, perinde erit iubere ſicari internã, ac ſi magnã diceret. Quod vero iubet ſecundũ habitum & ætatem mittere his ſanguinem, rectè facit, cũ enim

venarum

venarum interceptione laborent,ſæpe mittitur eis ſanguis iacẽtibus,etiam cum aſphygia,quare in tanta oppreſione,non eſt,q̃ pulſu velis metiri mittendi ſanguinis quantitatem:hoc verò in vtriſq; obſeruandum eſt,velut illud etiam,quod de ſecundis dicit,in vtriſque ſeruari oportet,vt talibus ſcilicet mittamus ſanguinẽ fouendo prius.Oportet enim fouere antequam venam ſeces calido & laxãte aliquo,caput aut hypochondria, quacunq; maximè parte concretionẽ ſanguinis eſſe ſuſpicatus fueris, aut etiã toto corpore in balneũ calidũ demiſſo, vt liquatus melius flat. Statim ergo à fomento,aut inter fouẽdum, ſanguinem mittere. Id quod conferet,ſi agatur, dũ adhuc eleuati ſunt, omnes qui affligunt,ſpiritus & confluxus:hoc eſt,dum adhuc ſanguis, ſpiritu nondum deſtitutus,ferbet, tumiduſq; neq; iam concretus eſt.opportuniora.n.tunc ſunt auxilijs, cum vero iam ſubſedit illa elatio,& intumeſcentia ſuccorum,& ſanguis iam cõcretus eſt,non effluit, etiam ſi vena ſeccetur:nec vllo remedio locus eſt. Atque ita nullum deſperatæ ſanitatis maius inditium contingere in omnibus aphonijs poteſt,quàm ſectis venis ſanguinem non effluere. Hactenus vtriſque aphoniis communia ſunt omnia:reliqua quæ ad expurgationem pertinent,earum ſolum quæ ex fluxionibus atrabiliariis,& acribus. Poſtquam (inquit)venam ſecueris,reficere oportet, & iudicationes contemplantem expurgare. Reficere ſcilicet debes vires, vt poteris, ſi ad ſeſe redierit ſatis aliquid cibi capere iubens ſi non ſatis, iuſculi aliquid per gulam demittens:deinde contemplaberis iudicationes,hoc eſt euacuationes,ſi quæ ſunt quæ ſponte fiãt,ſeu loca in quæ humores ſponte videntur inclinare.Dicit ergo, & contemplantem expurgare,niſi ſubleuent ſurſum,hoc eſt pharmacum dare alui ſubdutorium, niſi humores quaſi leues facti ſurſum videãtur repere in os ventriculi, tunc enim mouere potius vomitum erit ex vſu,obſeruantibus nobis præceptum ducẽdi quo vergit natura.Si verò inferna aluo expurgatio ſit agenda.tentandum eſt,an clyſtere ſatis euacuetur,& cum ei non videbitur cedere, dandum eſt medicamentum ſubductorium. Hippocrates dat lactis aſinini cotylas duodecim, aut ſi conſtat vires etiam decem & ſex. Quod lac, omnium profectò eſt, in capitis affectionibus, maximè noxium, & al-

ui ſubductionem accommodatiſsimum,& minimè concreſcẽs nihilominus habemus iam multo maiorem medicamentorum copiam , & alia ad hos vſus longè commodiora,in illa penuria qua ad huc laborabat medicina,vtebantur antiquiſsimi per paucis,nonnullis quidem vehementiſsimis cum periculo, alijs etiam debiliſsimis vtebantur, quantitate maxima vt poſſent ali quid,velut lacte.Errant vero plurimi medicorum huius ſeculi, qui lacte aſinæ, aut ſero, vtuntur quantitate exigua,vt quinque aut ſex vnciarum, medicamenta quidem accipientes a vetuſtiſſimis,doſim a ſerapiorum vſu,quo fit vt cum ſubducendi aluum cauſa dant,ſpe cadant, & nihil videantur facere.ego ſanè propino lactis aſinæ, aut ſeri ſextarium: quantitate vetuſtiſsimorum nunquam tentaui vti, ſi quando enim bene copioſeque purgandi cauſa dari viſum eſt, ad aliquod noſtrorum medicamentorum confugi,vt ad hyerę aliquam ſpeciem, earum præcipuè quæ ex colochinthyde componuntur. Eæ enim optimæ ſunt ad dictas affectiones.

30 *Cynanche autem fit, cum ex capite fluxio multa & lenta hyeme aut verè in venas iugulares fluxerint, & fluxionem ampliorem propter amplitudinem traxerint. Quando autem frigida & glutinoſa exiſtens obſtruxerit, tunc ſpiritus vias, & ſanguinis obturans, coagulat proximum ſanguinem, & immobilem, ac ſtabilem facit, cum frigida natura ſit, & obturare idonea: ob hoc ſuffocantur lingua liueſcente, & rotunda, & reflexa, ob venas quæ ſub linguam eunt. Secta enim vna, quam quidam vocant columnellam, vtraque ex parte apparet vena craſſa. Cum igitur plenæ ipſæ exiſtentes, in ipſam linguam innituntur, raram exiſtentem & ſpongioſam, ob ſiccitatem ea violenter accipiens humidum quod ex venis, ex lata rotunda fit, ex bene colorata liuida, ex molli autem dura, & ex bene flexili male flexilis, vt celeriter ſtrangulet, niſi quis cito ſuccurrat.*

Hippo-

HIppocrates indifferenter vocat anginā,nunc cynanchem nunc ſynanchem,vſq; adeo non proceſſit,vt poſteri, ad paracynanchem,& paroſynanchē. Vocat vero alicubi anginā quā cunque ceruicis affectionem quæ ſtrangulet,vt etiam vertebrarum colli luxatio dicatur angina:hic vero inflammationem ſolum eius loci,quæ ſtrangulationis periculum afferat,anginam appellat.Conſiderat eius differentias ex materia, nonnunquam enim fluxio eſt frigida pituitoſa & craſſa, ex aqua cum ſanguine in loco collecto fit inflammatio ædematodes : nonnunquam eſt biliosa aut ſalſa,fitque inflammatio tunc quoque miſt a:huic differentiæ quæ ex materia capitur, mox accedit quæ ex parte accipi ſolet.Nam plærunque tenuis & calida fluxio,præteriens venas maiores,impingit in intimas ceruicis partes:craſſa & frigida,penetrare non valens,hæret in venis iugularibus externis, & circa partes,tum ceruicis,tum oris,conſpicuum tumorem facit. Hippocrates primo percurrit modum, quo ex pituitoſa & craſſa fluxione angina gignitur,mox apponit eius curationem, deinde adijcit quæ ad fluxionem calidam eſpectant . Cenanche(inquit)fit cum fluxio multa & lenta(nam de hac ſpecie anginæ loquitur primum) fluxerit ex capite (quia id membrum maximè pituitoſum eſt , & ob ſublimen poſitum & rectitudinem,continuitatem,& viciniam, maximè accommodatum demittere fluxiones in ceruicem)hyeme aut vere.Quia hyemi ad modum cōgruētes ſunt pituitoſę fluxiones,ſequitur autē, quod ad morbos attinet,vel conditionem hyemis,& autumnus æſtatis. Ne tamen proinde intellige, horum quidpiam eſſe in eius anginæ eſſentia,aut finitione. Poteſt enim fluxio pituitoſæ fieri etiam ex toto corpore,aut ex pulmone, & aliis quoque anni tēporibus,raro vero fit niſi ex capite hyeme aut vere. Hippocrates ergo ſimul docet modum quo fit,& quo tempore quaque ex parte maxime fieri ſoleat.Fluxio itaque inde venit in venas iugulares,quæ quidem duplices ſunt,externæ & internæ. Magnæ quidem illæ,externę vero maiores, & quæ fluxiones has maxime recipiunt,& propter amplitudinem,ampliorem fluxionem trahunt. Itaque & caput ob peculiarem naturam mittere,& venæ iugulares ob amplitudinem copioſe recipere natæ ſunt. Hinc fit vt tam aſsidue hominibus hæc fluxio creſcat vſque

ad anginam.Quãdo autem(inquit) frigida & glutinoſa exiſtés obſtruxerit,tunc obturans vias ſpiritus,hoc eſt arterias, & ſanguinis,hoc eſt venas:coagulat ſanguinem proximum, hoc eſt, eum qui in proximis eo loco vaſis continetur, & immobilem ac ſtabilem facit, cum frigida natura ea fluxio ſit, & obturare idonea. Hæc,& omnia quæ ad tumorum præternaturam generationem ſpectant, ſecundum antiquata dogmata dici videntur: ſi quidem ſpirituum vias nominat ſeorſum, quaſi aliæ ſint quàm ſanguinis, quod quidem Eraſiſtrati ſectæ videtur conforme: deinde & intumeſcentiã partium videtur referre ad ſpirituum cum ſanguine interclusionem, quanquã non ad ſpiritus, ſed ad ſolũ ſanguinem ſpectare generationẽ phlegmonis Gal. lib.de Tumoribus præternaturam probat. Ego de his rebus nõ admodũ laboro apud antiquiſsimos autores, vt dixi,modo ex eorũ dictis,nihil medendi ars lædatur,velut certè hic non læditur. Siquidem ſiue arteriæ ſpirituũ,& venæ ſanguinis,viæ ſint, ſiue vtræq; ſanguinis: ac ſine interclusione ſolius ſanguinis, ſiue eius cũ ſpiritu inflãmetur pars,eiſdem auxilijs merito occurretur. Arterias certè vias ſpiritus vocari,nõ eſt diſſonũ, etſi.n.ſolius nõ ſint ſed cum ſanguine,ſunt tũ illius maximè: nã & venæ ſanguinis vias dicere nemo recuſat, etſi defferunt cũ eo ét ſpiritus. Porrò ſpiritus interclusos augere partis præter naturam affectæ,tumeſcentiam,nõ eſt valde improbabile, etſi eã nõ ſolius ſpiritus eſſe cõſtet,ſed ſucci,quem in principio dices eſſe malè vaſis contentum,crudum,& flatuoſum. Verum horum placitorum quę ad phyſiologiam ſpectant deciſionem,aliunde peti velim,hoc enim opus ad curationem ſpectat,& victum. Ob hoc dicit,homines ita affectos,ſuffocari, & fieri eis linguam liuidã rotundam,& reflexam,vt ſcilicet omnibus qui laqueo aut manibus aut vtcunque aliter ſtrangulantũ. Nimirum quia vt quacunque parte quę laqueo conſtringitur,replentũ intumeſcuntque venę,ita hic quoque:repletæ verò,& intumeſcentes,contrahuntũ, contrahuntque linguam, & ita faciunt reflexam,& rotundam. Intumeſcentia enim linguæ repletionis eſt,flexura, eſt conuulſionis. Velut enim opera muſculorum reflectimus introrſum linguam,ita muſculis eiſdem conuulſis reflecti contingit. Conuulſionem verò facit,repletio aut inanitio. Cum ergo lingua reflexa

flexa ſimul & rotunda apparebit, duplex nota erit repletionis circa ea loca: cum verò reflexa quidem, non tamen rotunda, ſed gracilis, ac velut ſalita, qualẽ nuper in quodã q breui mortuus eſt, vidimus, conuulſionis ex inanitione eſſe videtur. Itaque his rotunda & reflexa ob multitudinem fieri poterit. Liuorem verò venæ omnes repletæ ſanguine accipiunt. Intermoritur enim ſanguinis ſplendor, vbi eſt inculcatus, & malè perflabilis. Explicat verò Hippocrates quæ ſint his venæ, dicens, ob venas quæ ſub linguam eunt. Eas vulgo nunc vocant leoninas. Secta enim (inquit) vna quam quidam vocant columnelam (ea eſt glandula illa oblonga, quam gargareonem etiam dicimus quæ à ſuperno palato in caput aſperæ arteriæ impendet vtraque ex parte apparet vena craſſa. Non hoc dicit, quòd ad huius morbi curationem ſecari debeat gargareon (non enim debet) ſed velut ex diſſectione indicans eſſe ibi dictas venas. Nimirum ex venis iugularibus externis, procedunt duo inſignes ramuli, tendentes in gargareonem, qui inde ſub linguam reflexi, in eam inſumuntur. Cum igitur (inquit) plenæ ipſæ exiſtentes, in ipſam linguam raram exiſtentem & ſpongioſam, innituntur, id eſt velut in ipſam innitentes feruntur, inſeruntur que, ea (lingua ſcilicet) ob ſiccitatem (quam ex calore igneo conquiſiuit) violenter accipiens humidum quod ex venis venit, repletur tota ſecundum proprium corpus, & fit ex lata rotunda, & ex bene colorata liuida, ex molli autem dura, ex bene flexili male flexilis. Vnde celeriter ſtranguletur, niſi quis cito ſuccurrat. Succurrendum itaque huic malo præpropere, quia vrget ſymptoma, adeò vt etſi à materia pendeat pituitoſa expectare diu non poſsit, quin aut ſoluatur mox aut hominem iugulet. Sed dices, cur cũ antea dixerit, linguã fieri reflexam, nunc reddẽs eius rei cauſam, dicit, fit ex molli dura, & ex bene flexili inflexilis? videtur enim oportuiſſe dici cur eſſet reflexa, nõ cur inflexilis. Duorum alterum licet coniectare, aut primo loco legendum eſſe pro ἀνακαμπτομένης, ἀκάμπτης, vel οὐκ ἀνακαμπτομένης id eſt non volubilis: ita vt vtrobique legatur inflexili, & ita redditur ſenſus longè facilior, cur enim fiat lingua dura dicit apertiſsimè, inflexilis verò fiet quia dura: aut (hoc minus placet) præteriri cauſam, qua fit reflexa, dici verò fieri inflexilẽ,

quia

quia omnia quæ præternaturam reflexa ſunt, neceſſe eſt eſſe inflexilia in contrariam partem.

Sectionem venæ à brachijs faciens, & eas quæ ſub lingua ſunt, ſecans & curans eligmatis, & gargarizare calidis iubens, & caput radens, & ceratum capiti & collo circumponens, & lanis obuoluens, & ſpongijs mollibus aqua calida expreſſa fouens. Bibat autem aquam & melicratũ non frigida. Succum autem præbere, cum à iudicatione in tuto iam fuerit.

BReuiſsimè, perinde ac optime, tradit Hippocrates rationem curandi dictã affectionem, & per capita omnia quæ agenda ſunt. Eá ſunt venæ ſectio, eligma, gargariſmus, fomentũ capitis & ceruicis, & cibus. Nihil quidquam omiſit, niſi fortè alui ſolutionem, quam etiã in acutiſsima, & quæ quatuor dierum ſit, ſcimus aliquando vtilem eſſe ſolere, præcipuè cũ pituitoſá eſt affectio, qualem nunc Hippocrates deſcripſit. Conſtat vero ex dictis expurgationem poſt miſsionem ſanguinis faciendam eſſe, cuius Hippocrates primo, vt principis in hoc morbo auxilij, mentionem facit, dicens, ſectionem venæ à brachijs faciẽs, & eas quæ ſub lingua ſunt ſecans. Eo ipſo ordine, quo ſunt ſcriptæ ſectiones hæ, fieri debent, prius enim quæ à brachijs, vt quę plus habeat reuulſionis, deinde quæ ſub lingua, vt quæ ad euacuationẽ proximè accedat. Secanda eſt in brachijs externa, q̃a pars affecta ſupra clauiculas eſt. Bene autem dr̃ in brachijs: non enim ad dextra, magis quam ad ſiniſtra, malum hoc pertinet, cũ affecta pars ſit in medio ſita, niſi fortè raro, cum ad eius particulæ alterum latus videtur magis inclinare, quod partes externæ ceruicis, aut interni oris declarant. Si igitur in alterum latus incubuit malum, in brachio è regione poſito ſecetur vena, ſin autem non, vt plęrunque euenit, alternate ſecetur in vtriſque. Nã pręter dicta, affectio hęc, vt quidam rectè monent, non tam ſuſtinet copioſam miſsionem ſanguinis, quã petit repetitã & crebram. Quia ab ea quæ ad deliquium animi inducat, periculum eſt, ne materiam ſeſe introrſum verſus cor colligat, & in medio

inter-

intercipiatur à pulmone, & facta perineumonia ex angina, homo moriatur. Ex brachijs ergo alternatè fundēdus eſt ſanguis, ſed crebro, & quoties affectio petet, & homo ſuſtinere poterit: poſtea ad ſectionem venarum ſub lingua maxima cum vtilitate acceditur. Nam & Hippocrates id nunc docet, & vix eſt vllus medicus, qui id non cognouerit experimento, & ratio ſanè ſuadet. Si enim in harum repletionē ſuffocationis periculum rectè reijciebatur, harum euacuatione, maxime ac celerrimè, ab eo periculo homo liberabitur. Curans (addit) elegmatis, & gargariſmatis: non dicit qualibus, ſed formam ſolum medicamenti edocet. Nimirum vt ad inteſtina clyſteres, & ad ventriculum vomitoria, & ad cerebrum errhyna, ita ad fauces gargariſmata, & ad aſperam arteriam pulmonem & thoracem eligmata ſunt accomodatiſsima: quia hæc maxime attingere poſſunt affectam partem. Quæ enim degluciuntur, facile præterlabuntur in ventriculi fundum, aut inteſtina, neque circa vias ſpiritus hęrentia, neque in eas penetrantia vel exiguum quiddam. Sint autem, & gargariſmata, & eligmata, qualia exiget affectio: adſtringentia quidem valde & repercutientia, nunquam: quia quæ talia ſunt, etiam reddunt reſpirationem difficilem, & excreationem prohibent, atque periculū eſt, ne fluxionem repellant in pulmonem: modice tamen adſtringentia in principio ſint, velut diamorωn pro elegmate, & hoc ipſum pro gargariſmate dilutum aqua roſarum aut plantaginis. Acccipiat vero aliquid incindentis & extergentis velut oximelitis vt materia lenta & & craſſa eſſe videbitur: breui autem (nam & breuis totius morbi conſtitutio eſt) mutatio fiat ad facilitantia ſputum, & coquentia, ac modice reſoluentia, vt ad mulſam, aut decoctū caricarum, aut paſſularum, & ſerapium capilorum veneris: aut ad reſoluentia, & educentia potentius, vt ex praſsio, hyſopo, ſaluia, ſiue ſerapia ſiue decocta. Quin & idonei pulueres illis admiſti accipiuntur: velut certe qui ex canino fit ſtercore, omniū optime huius affectionis reſolutionem facit. Quiuis autem cor datus intelliget, nō me hęc oīa nominaſſe medicaméta vt quę ſola ſint idonea, ſed vt quę nūc ſuccurrerint ex ingenti ſylua, eorum, quę methodum recte tenenti, componi poſſunt, intuenti ſemper in pręſentem affectionem. Verum dixit Hippocrates

garga-

gargarizare calidis iubens, non quidem referens nomen calidis ad gargariſmatum facultatem(licet.n. aliquãdo vt diximus vti facultate frigidis)ſed ad phantaſiam, ſeu ſenſum. Itaque iubet in angina nihil in os aſſumi, niſi actu calidum, aut ſaltem tepidum. Nam etſi ventriculo & hepati æſtuantibus, ſæpe occurſus frigidi potus congruit & quorundam ciborum tamen thoraci & ſpiritus viis, inimicus eſt. Calida enim laxant, facilitant ſputum, coquuntq; & tuſsim leniunt: frigida contraria præſtant. Quòd ſi is qui angina tenetur, adeò calidum expiret, & tanta ſiti teneatur, vt occurſum frigidæ collutionis citra noxam ſuſtinere poſſe videatur, licebit fortaſſe aliquãdo dare modicè frigidũ, tamẽ tunc quoq; videt̃ forè ſatius, ore & naribus frigidæ aquæ admotis, ſpirare, quia ſitim ex pulmone melius ſolatur aer quã aqua. Itaq; perrarò nõ erũt ore capienda calida. Hãc ipsã ob cauſam dicit paulò poſt bibat aquã & melicratũ nõ frigida. Addit, Et caput radens, & ceratũ capiti ex collo circũponens. Meminimus Hippo. hic de ea ſolũ angina agere, quæ fit, copioſa fluxione veniente ex capite. Sucurrit ergo capiti, vt parti primario affectæ, & mittenti. Cerata quidem capiti niſi derraſo, rectè admoueri nõ poſſunt: eſſe autem in hac affectione debẽt, ſiccantia, & euocantia potẽter, qualia innumera eſſe poſſunt. Gale. vt conſtat quinto methodi, & tertio ſecundũ genera cerato ex ſtercore columbino, aut ex euphorbio, vtebatur: non tamen diu admota ſinebat, ſed poſt tres horas ſublatis, lauabat caput. Nos perinde fieri ſuademus, ſint verò balnea ſeu embrocæ facultatis etiam diggerentis, & roborantis, pro capite. Nã ꝓ gutture & proximis ei partibus ſæpe erit ſatis vti ſpõgiis mollibus aqua calida expreſſa. Sed rogabis, ſi ceratũ nõ ſolum admouẽdũ capiti eſt, ſed collo etiam circumponendum, quæ pars ſupereſt, quę ſpongijs foueri poſsit? Gal. capiti ſoli admouet ceratum, Hippocrates vult collo etiam circumponi, & præterea foueri ſpongiis ex calida aqua: quod duobus modis videtur præſtari poſſe, aut diuerſis partibus ceratum & ſpongiam recipientibus, aut eiſdem ſed diuerſis temporibus: primum quidem, vt ſi poſteriori ceruici ceratum, & anteriori ſpongias admoueas: ſecundum, vt ſi poſt quam ceratum detraxeris, poſt tres aut quatuor horas ex quo admouerit, aqua calida in ſpongia foueas.

Et

Et fieri quidem ex vſu vtrunque poſsit. Si enim defluere ſentiatur humor per poſteriorem ceruicem, & eius partis tentionem facere, in gutture autê recepta affectio non ſit adeò contumax rectè feceris capiti, & poſteriori ceruici, admouens ceratum, & gutturi ſpongias: ſin autem ea etiam quæ in gutture conſiſtit deſideret fortem reſolutionem, vt interius canino ita poſſumus exterius columbino ſtercore vti, amouebimus verò, & alternatè vtemur tum eo, tum ſpongijs ex aqua. Cætera quæ ad victum ſpectant, vnicam animaduerſionem deſiderant, puta dici hæc de angina, quæ primis quatuor aut quinque diebus ſit inclinatura. Iubet enim ſolis aqua & melicrato vti, & ne ſuccum quidem ptiſſanæ guſtare, antequam à iudicatione homo in tuto ſit, hoc eſt antequam morbus iam ſit in inclinatione: conſtat verò ſi diuturnior affectio futura ſit, & tardius inclinatura, fieri non poſſe, vt homo cum tam tenui victu durare poſsit.

Cū in æſtiuo, & autumnali tempore, ex capite fluxio 31
calida fluxerit, & nitroſa vtpote à tempore acris & cali-
da facta: mordet autem talis exiſtens, & exulcerat, & ſpi
ritu replet, & orthopnea ſimul fit, & ſiccitas multa, &
quæ videri poſſunt, gracilia apparent, & tentionem ha- 32
bent tendonum poſteriorum in ceruice, & videntur tetano
diſtenti eſſe, & vox obrupta eſt, & ſpiritus exiguus & 33
ſpiritus retractio denſa & violenta ſimul fit. Hi autem 34-35
vlcus habent in arteria, & pulmonis ardorem, non potentes inducere aerem, qui extra. eſt talibus niſi in externas ceruicis partes vltro feratur, grauior ac ineuitabilior affectio eſt ob tempus, quia à calidis & acribus.

ALteram, & eam quidem omnium grauiſsimam anginæ ſpeciẽ deſcribit nũc, cui duo hæc accidãt, & ex bile fieri, & tenere internã atq; in alto latentẽ gutturis partẽ. Vtrũuis horũ deſit, acuties & periculum erit minus, ſiue inquam ex alio mitiori ſucco pendeat, ſiue attingat externas, & quæ videri

poſſunt,

poſſunt,ſiue intra ſiue extra os,partes. Nam acris ſucci ſpecies exurendo,& ſiccãdo,& exulcerando,cum minori etiam tumore auget magis læſionem:loci vero anguſtia,cum tumore etiam minimo, ſtrangulat. Huius itaque morbi eſſentia eſt in phlegmone eryſipelatode,exiguo quidem (nam magnum is locus ne horam quidem poteſt ſuſtinere) ſed tenente internum guttur: Cauſa eſt ſuccus calidus, cuius duæ ſunt ſpeciei, bilioſus enim & acer eſt,aut pituitoſus & ſalſus:poteſt ex toto corpore,aut ex vna aliqua alia partium nobilium venire; in guttur plærunque deſtillat ex capite,vt etiam de pituitoſo antea dictum eſt.Symptomata vero ſunt quæ Hippocrates narrat. Quorum quædam pathognomonica,quædam ſuperuenientia ſunt. Non enim neceſſe eſt affectio perueniat vſque ad ſpiritus retractionem denſam & violentam, ſed cum in malum exitum morbus feſtinat. Conſtat præterea hanc anginam congruere æſtati,vt prior congruit hyemi atque quoniam æſtati,etiam congruere autumno, qui ſequitur in morbis gignendis æſtatis conditionem. Sed vt antea monuimus, anni tempus non eſt in vllius morbi eſſentia quia quiuis morbus quocunque tempore fieri poteſt, etſi quidã quibuſdam magis congruant. Itaque dicit hunc morbum fieri æſtate & autumno, fluxione a tempore facta calida, non quod neceſſe ſit ita fieri,ſed quod ſæpe fiat Fieri vero poteſt fluxio calida a prauo victu,etiam alio tempore. Fluxionem vero calidã eſſe neceſſe eſt omnino,ſi hæc ſpecies anginæ,de qua nunc diſſeritur,futura ſit. Dicit itaque cum in æſtiuo & autumnali tempore ex capite fluxio calida fluxerit (ideſt bilioſſa) & nitroſſa (ſi ſcilicet pituitoſſa eſt)vtpote facta a tempore calido & vrente,acris & calida (acris ſcilicet ſi bilioſſa eſt, atque etſi bilioſſa non ſit,tamen calida,ſalſa aut nitroſſa:vel,quod maxime,ſit partim bilioſſa & acris partim pituitoſſa & ſalſa,nitroſſaue) mordet autem talis exiſtens, & exulcerat: Addit & ſpiritu replet, quod quidẽ dicitur iuxta antiquorum dogma,cuius nuper meminimus,putantium tumorem phlegmoſum fieri interclusione ſpirituum cum ſanguine. Itaque dicit ſpiritu replere partem, quia phlegmonem gignit.itaque morſum, vlcus, & phlegmonem,facit ea fluxio, & ea quidem angina in phlegmone habet eſſentiam,talis autem, in phlegmone cum morſu & corroſione

in parte abdita, a tali fluxione. Hinc fit orthopnea, ex anguſtia ſcilicet & ſiccitas multa (oris ſcilicet, quia ſiccans admodum eſt cauſa) & quæ videri poſſunt partes, graciles apparent, hoc eſt nullum tumorem præter naturam habere videntur. Et tentionem habent tendonum poſteriorum in ceruice, & videntur tetano diſtenti eſſe, & vox obrupta eſt, hoc eſt inter loquẽdum interrumpitur eis ſermo, & ſpiritus eſt exiguus (quia non poſſunt niſi exiguum trahere, non poteſt autem thorax dilatari niſi pro ratione eius quod trahitur, cum interius ſit expeditus & capax) ſpiritus retractio denſa & violenta, hoc eſt thoracis intro reuocatio violenta, qualis fit per ſpiritum vocatum offendentem. Hæc omnia conſtat conuulſionem minari, quæ ſanè a fluxione adeo maligna, merito timetur. Fiet vero cum diſtillabit non in guttur ſolum, ſed & in tendines ceruicis, & radices neruorum qui in ſeptum tranſuerſum, & muſculos intercoſtales veniunt, imbibetur. Sed, vt diximus, hęc non omnibus; ſed lethaliter affectis, ſuperuenient. Hij (inquit) habent vlcus in arteria, & pulmonis ardorem. Cur habeant vlcus, dictum eſt, cur habeant ardorem, nunc dicit, quia ſcilicet, non poſſunt inducere aerem externum, atque ita neque refrigerium inde capere. Talibus (inquit) niſi, in externas ceruicis partes vltro feratur, grauior, & ineuitabilior affectio eſt (quam prior ſcilicet ſpecies anginæ) ob tempus inquit, quia a calidis & acribus. Non quidem quia a calidis & acribus eo tempore, grauius enim eſſet a calidis & acribus in hyeme. Sed periculoſior eſt, quia a calidis & acribus, fiet vero a calidis & acribus, ob tempus. Ergò periculoſa quia a calidis & acribus, per ſe, quia tali tempore, per accidens. Quod vero dicit, niſi in externas ceruicis partes vltro feratur, conſonum eſt ei quod in prognoſtico dicitur. Quibuſcunque fauces & ceruix ſimul rubuerint, hæ anginæ diuturniores ſunt, & ex ipſis maximè euadunt, ſi & ceruix & pectus ruborem habuerit, & eryſipelas non intro recurrerint. Vbi legimus, & pulmonis ardorem, habent græci codices lectionem duplicem in quibuſdam enim legitur. καὶ τὸν πλεύμονα πίμπλανται, id eſt pulmonis habẽt repletionem: in aliis πίμπρανται id eſt exuruntur. Conſtat tamen ſecundam hanc eſſe legitimam, & veterem lectionem, quippe quam Galenum in ſuo codice habuiſe.

ſe, ex cauſa quam in commentatione reddidit, facile intel-
ligitur.

36 *Si febris corripiat veteri ſtercore non ſubeunte, aut ei*
qui cibum paulo ante acceperit ſiue cum dolore lateris,
ſiue ſine eo, quietem agere opo.tet, vſque dum deſcenderint
37 *priores cibi in aluum. Potu verò vtatur oxymelite. Cum*
autem ad lumbos grauitas deuenerit, clyſtere vti per infer
na, aut purgare pharmaco. Cùm autem purgatus fuerit, ci-
bare ſorbitione primum, & potu melicrato, deinde cibis &
piſcibus coctis, & vino aquoſo ad noctem pauco, interdiu
autem melicrato aquoſo. Cum autem flatus graueolentes
prodierint, aut glande aut clyſtere vtendum, ſin minus ceſ
ſare, propinantes oxymeli, donec deſcenderint in aluum: de
38 *inde clyſtere ſubducere. At ſi vacuo ventre febris ardens*
ſuperueniat, ſi tibi videatur pharmaco vti bene habet in-
39 *tra tres dies non expurgare, ſed vel quarto. Quum autem*
expurgaueris ſorbitionibus vteris obſeruans febrium exa
cerbationes, vt nūquā exhibeas cū ſunt, aut futuræ expe-
ctant, ſed vbi deſierūt, aut quieuerunt, & quā longiſſime à
principio. Pedibus autem frigidis, neque potum, neque ſorbi
tionem, neque aliud quippiam huiuſmodi da. Verum maxi-
mum hoc eſſe ducito, obſeruare donec valde calidi, facti
ſint. Atque tunc quod vtile eſt tribue. Plærunque enim eſt
ſignum futuræ exacerbationis Febris, pedum frigiditas. Si
verò in hac occaſione tribueris omnia, plurimum errabis,
morbum enim augebis non parum. Cum autem febris deſi-
nit, pedes contra calidiores fiunt reliquo corpore. Augetur
enim refrigerans pedes accenſa ex thorace in caput remit-
tens flammam. Toto autem calore acerbatim ſurſum accur
rente, & ad caput exhalante, merito pedes frigidi fiunt, ex-
carnes & neruoſi natura cum ſint, adhuc autem cum lon-
ge abſint à locis calidiſſimis, refrigerantur, collecto calore

ad

ad thoracem: & rurſum eadem ratione, cū ſoluitur febris, & in tenues partes dirimīt, ad pedes calor deſcendit. Hoc igitur tempore, caput thoraxq; ipſorum refrigeratur. huius cauſa dandus cibus, quo cum pedes frigidi fuerint, neceſſe eſt calidum eſſe ventrē, & multo faſtidio plenum, & hypochōdrium intentum, & iactationem corporis ob turbationem interiorem, & eleuationem mentis, & dolores, & trahitur & vomere vult, & cum praua vomuerit, dolet. Calore autem deſcēdente in pedes, & vrina exeunte, etſi nō ſudet omnia deſinunt. Hoc igitur tempore oportet ſorbitionem dare, alioqui pernitioſa fuerit.

QVidam neotericorum hoc loco deſinunt hunc librū cōmentariis proſequi, reliqua Hippocratis non eſſe affirmantes, quibus Galenus ita faciendi præſtitit anſam, vtpote qui & ipſe, partim vt falſa partim vt inutiliter repetita, partim vt inepte confuta, omnia fere quarti huius libri, refutat. Mihi verò non is eſt animus, ſed omnia, ad calcem vſq; libri enarrare: neque enim recte conſideranti tam indigna Hippocrate viſa ſunt mihi, quàm Galeno, qui non in hoc opere ſolum, ſed in alijs multis, multa reiecit immerito. Non nego longiuſculam hanc orationem quam nunc præſcripſimus, nihil continere noui, ſed repetitionem eſſe, quorundam quæ in primo libro ſcripta ſunt, ſed ſi omnes repetitiones, vel inutiles, eſſent reijciēdæ ab autoribus, Deus bone quam multa ab ſcriptis Ariſtotelis, autoris alioqui, & breuiloci, & methodi cauſa commendatiſſimi, reijcerentur. Non ſunt reiiciendæ tamen, quinpotius familiariſsimæ ſunt bonis omnibus autoribus, & ad diſciplinas accommodatiſsimę repetitiones, operibus iam ad finem properantibus, præcipuè ſi prius dictis aliquid addatur lucis: velut certè nunc fit. Non enim repetit vtcunque, ſed quędam dicit apertius quorūdā ēt reddit cauſā. Verū quoniā repetitiones ſunt, non adeo longis indigebunt commentariis, ſed breui enarratione. Dixerat primo libro, ſi nuper paſſo cuipiā, & alui onere haud quaquā purgato, febris, vel cū dolore, vel ſine dolore, incæperit, à ſorbitione tātiſper tēperādū, donec cibū ad infernam inteſtini partē deſcēdiſſe, cōiectatū ſit oxymelite in potu

vtendum. Et paucis interpoſitis dicit. Si verò non ſubijt vetu-ſtus cibus, ei qui recentem acceperit, ſi fortis fuerit, & ætas vr-gens, clyſtere vti, ſin autem fuerit debilior, glande vti, niſi ſpon te exierit: bene. In hanc ipſam ſententiam dicit nunc. Si febris corripiat veteri ſtercore non ſubeunte, aut ei qui cibum paulo ante acceperit, ſiue cũ dolore lateris, ſiue ſine eo, quietẽ agere oportet vſq; dũ deſcenderint priores cibi in aluum, potu vero vtatur oxymelite: cum autem ad lumbos grauitas deuenerit cly ſtere vti per inferna, aut purgare pharmaco. His duobus locis eadem ſententia continetur, nimirum cui cibus recens non de-ſcenderit, aut vetuſtus in inteſtinis abunde hæſerit, non eſſe of-ferendum mox alium cibum, neque aliis auxiliis inſtãdum, ſed conandum eſſe prius quàm offeratur alius, vt prior deſcende-rit (idque fieri potu oxymelitis) atque adeo ſi fieri poſsit, vt ex inteſtinis ſubducatur, idque fieri clyſtere aut glande: ſed quod primo loco dixit, vel cum dolore vel ſine dolore, nunc adiecit, ſiue cum dolore lateris. Nimirum de dolore lateris primo quo-que loco differebatur. Quod primo loco dixit, à ſorbitione tan tiſper temperandum hic dicit. quietem agere oportet, vt mihi videtur, ſignificantius multo, non enim à cibo ſolum ob ſacieta tem & alui repletionem temperandum, ſed & à miſsione ſan-guinis, & aliis multis auxilijs. Quare melius dicit quietem agẽ dum. Quod primo loco dicit, donec cibum ad infernam inteſti ni partem deſcendiſſe coniectatum ſit, nunc dicit, ex ſympto-mate accipiens ſignificationem, cum autem ad lumbos graui-tas deuenerit. Nimirum dolor grauans in lumbos deſcendens, ſignificat in infernam partem craſſas cibi partes decubuiſſe. Ve-rum quia hoc non ſolum ob feces fieri ſolet, ſed ob malos etiam ſuccos qui morborum cauſæ ſunt, in infernas partes incumben-tes, & id cum fit non clyſter ſolum, vt ob feces, ſed expurgatio etiam per pharmacum deſideratur, quanquam primo loco iuſ-ſerat cui non ſubiit vetuſtus cibus clyſtere aut glande ſolum vti, hic addit, clyſtere vti per inferna, aut purgare pharmaco. Nimirum cui ad lumbos grauitas deuenerit, ſi id ob feces fa-ctum ſit, clyſtere ſi ob ſuccos qui morbos pariunt, pharmaco indiget. Rurſum paucis quæ ad victum eorum qui pharmacũ acceperunt pertinent interpoſitis, repetit Hippo. Hanc ipſam

ſenten-

ſententiam,vt primo lib.ſcripta eſt, dicens, Cum autem flatus graueolentes prodierint, aut glande aut clyſtere vtendum, ſin minus ceſſare,propinantes oxymeli,donec cibi in aluum deſcẽderint,deinde clyſtere ſubducere. Nimirum flatus graueolentes,ſignificant feces in aluo putreſcentes,tunc ergo vtendũ clyſtere aut glande,ſi fortis ſit ægrotus,clyſtere,ſi debilis glãde. Sin minus,(dicit)hoc eſt ſi nondum deſcenderint ad aluum,ceſſare hoc eſt, vt primo libro dixit, à ſorbitione tantiſper abſtinere, propinantes ſolum oxymeli, hyeme calidum æſtate frigidum, vt antea etiam dixerat, deinde clyſtere ſubducere. Itaque hæc omnia in eandem ſententiam dicta ſunt,& licet alia ex aliis explicare. Cætera etiam, quæ de victu expurgatorum dicuntur hic dicta ſunt primo libro. Ibi enim ita ſcripſit. Poſtea vero mane potiones dandum, veſperi ad cibos tranſeundum. Nunc in hanc ipſam ſententiam dicit,cum autem purgatus fuerit, cibare ſorbitione primum & potu melicrato, deinde cibis & piſcibus coctis,& vino aquoſo,ad noctem pauco,interdiu autẽ melicrato aquoſo. Nimirum lautiorem cœnam inſtituens dicit,cibis,idoneis ſcilicet,vt ouis recentibus, aut pullis galinaceis, vt vnum autem cibum exempli loco nominans, dicit, & piſcibus coctis & vino aquoſo,ad noctem pauco: Inſtituens verò potionem mane propinandam,dicit,interdiu autem melicrato aquoſo. Obiter monet Hippocrates quiddam ad tempus expurgandi ſpectans,dicens, At ſi vacuo ventre febris ardẽs ſuperueniat ſi tibi videatur pharmaco vti, bene habet intra tres dies non expurgare,ſed vel quarto. Huius cauſa paulo infra hoc ipſo libro dicetur conſtabitque ex ipſis autoris verbis,prohiberi expurgationem primis diebus, quòd vix vnquam in illis appareat concoctio. Nam primus impetus febrium acutarum eſt quatuor dierum, vt in prognoſtico dicitur non eſt ergo expurgandum ante quartum, ne ſine concoctione expurgetur. Conſtat vero admonitionem hanc non tollere alia artis præcepta, ꝙ ſcilicet ne tunc quidem expurgandum ſit ſemper, ſed cum natura non valet perfectè iudicare, atque quòd antea etiam expurgare liceat,ſi turget materia. Nam medicari oportet in valde acutis,ſi materia turget, eadem die, quia tardare in talibus malum eſt. Verum cum Hippocrates dicat, at ſi vacuo ventre febris ardẽs

N 2 ſuper-

ſuperueniat,ſi tibi videatur pharmaco vti, aperte inſinuat,ple-nitudinem ventris pharmaci vſum prohibere, conandumque eſſe,vt communis vocata materia,quæ in ventriculo & aluo cõ tineatur,euacuetur prius,quã ad pharmacum perueniatur. Reliqua omnia dictionis huius, pertinent ad horam exhibendi cibum,continentq; nihil aliud, quã quod in aphoriſmo dicitur, In acceſsionibus abſtinere oportet, nã cibum dare noxium eſt. Præterquam q̃ hic explicat,quã acceſsionum partem maximè cauere oporteat,nempe ipſam inuaſionem paroxyſmi, qua ſolent frigere pedes,& reliqua extrema. Itaque repetit hic quod primo loco dixerat his verbis, Cũ quidem pedes frigidi ſint, abſtinere oportet a ſorbitionis exhibitione, præcipuè autem à potu abſtinendum:cum autẽ calor ad pedes deſcenderit, tunc dare, & putare plurimum poſſe occaſionẽ in omnibus morbis pręcipue autem in acutis. Eandem hanc ſententiam ediſſerit nunc, & multo fuſius,reddens omnium cauſas. Verũ cũ dicit, cum autẽ expurgaueris ſorbitionibus vteris, obſeruãs febrium exacerbationes,ne intellige,non eſſe obſeruãdas, niſi cum quis expurgauerit,ſemper enim, & ante & poſt expurgationem, in victus inſtitutione,ea regula teneri debet, ſed ſolum trãſitionis gratia dixiſſe,cum autem expurgaueris.Quæ verò dicit per ſeſe ſunt aperta ſatis, præterquã q̃ primo libro ſatis enarrata ſunt Poſtrema dictionis verba indigent conſideratione. Vbi dicit, calore autem deſcendente in pedes,& vrina exeunte, etſi nõ ſudet,omnia deſinunt,inſinuat his verbis,quod & res habet, in ſingulorum paroxyſmorum ſolutionibus, euenire, quod & in totius morbi iudicatione ſolet,puta laxari poros,& vias per quas euacuantur excrementa,& naturam ad euacuationes conuerti, contra in principiis adſtringi,& retineri omnia. Sed in totius morbi principio & fine,fit id ſecundum totam morbi materiã, in acceſione quacunque,ſecundum potionem quandam. Vt ergo totus morbus (acutus maximè) magna aliqua euacuatione iudicatur,ita acceſio quæcunque euacuatione quadam,plerunque quidem ſudore,ſed & citra ſudorem aliquando, vrina exeunte,& euacuatione inſenſili per cutem facta. Vrina vero plæriſque in remiſsione paroxyſmi redditur liberius, & ſucco qui febrem facit magis tincta,in inuaſione,aut retinetur, aut reddi

tur

tur tenuior & aquoſior. Quod aperte indicat retentionem quę in principio agitur, & remiſſionem quæ in fine. Non fit autem ea remiſsio ſolum per vrinam, ſed verſus quaque, proinde & in ſenſilem euacuationem etiam augeri eſt neceſſe ſi non ſudatur verum apparet multo magis in vrina, vt in euacuatione euidẽtiori. Quibuſdam autem alijs aluus tunc laxatur, aut vomitus ſuccedit, quibus morbi cauſa inclinat in ventrem.

Quibuſcunque autem ſemper aluus in febribus humida eſt, his inſigniter pedes calfaciens & tegens ceratis & faſcijs obuoluens animadeuerte ne ſint frigidiores reliquo corpore. Calidis autem exiſtentibus, calfactionem nullam adhibe, ſed conſerua ne refrigerentur, potu autem vti quam pauciſſimo, aqua frigida, aut melicrato.

REmiſſe admodum intelligit Galenus ac cum eo alij enarratores, Hippo. nunc docere rationem curandi profluuium alui ex frigore pedum orti. Ridiculũ. n. ſi de acutis cũ cõtinua febre morbis agens, ad alui fluxum ex frigore pedum diuertat, traditurus curationem, & facilimam & vulgo cognitã. Hæc cum ita interpretentur, merito cenſent tam leuem, & intẽpeſtiuam præceptionem Hippocratis non eſſe: Verum longè aliud agit Hippocrates. Nimirum cum tractationem de ſingulis morbis acutis in hunc quartum librũ deſtinauerit, & de quibuſdã antea egerit, perſtat perſequi alias acutorum ſpecies, perſequitur autem ſpecies, non tã exactè quã poſteriores, eas quæ ex propriis differentiis accipiuntur, ſed more vetuſtiſsimorum modos quoſdã potius morborũ, & quorundã inſigniũ ſymptomatum concurſione acceptos. Nam vt initio operis monuimus eo ſeculo non venerant morborum differentiæ ad tam exactam partitionem: Nos verò vtraque ratione frui volumus, in praxi enim veteres hæ obſeruationes, ſępe erunt vtiliores exacta recentiorum argutia. Quid ergo ſit quod velit Hippocrates iam dicamus. Quibuſdam acutè febricitãtium accedit profluuium alui perpetuum. Qui ſanè caſus difficilis eſt, & peri-

culoſus. Maligni enim morbi ſuſpitionem facit quæcunque euacuatio aſsidua quæ à principio aſsidet: quia euacuationes ſuperuenire oportet ſuo tempore, non à principio comitari. Ita ſunt quædam febrium peſtilentium, quæ ſudatoriæ vocantur, quod per eas aſsiduè ſudent ægroti, cum exolutione tamen virium, & nulla conferentia: Ita etiam peſtilens cōſtitutio, quæ ſuperioribus annis, in Hiſpaniæ quaſdam partes graſſata eſt, neque adhuc ceſſauit, cum alui profluuio inuadebat. Nimirum malignitatis morbi, & magnæ affectionis facultatis, eſt intempeſtiue vacuati, nam cum morbus mitior eſt, aut facultas minus grauiter afficit, tenet natura familiarē ſibi ordinē, retinēdi, ac coquendi, antequam euacuet. Verùm à principio, ac continenter fundi venenoſorum excrementorum eſt, præcipuè ſi notæ aliæ graues accedant, vt langores, nullæ conferentiæ, & malignæ qualitates eorum quæ euacuantur, & grauia alia ſymptomata. Velut nunc, qui cum febre continua habent continuum etiam alui fluxum, hac ipſa cauſa agnoſcuntur grauiter ægrotare, ſiue diarhæa ſiue diſſenteria is fluxus ſit. Maligna enim cauſa morbi ſignificatur, quæ inſtigat, & langor facultatis, quæ non poteſt ferre. Verum ſi accedit frigus extremorum, multo maior malignitatis eſt iam ſignificatio. Nam vtrique cauſæ atteſtatur ea frigiditas, nimirum maligna putreſcentia ſuccorum in viſceribus, aut vlcera, vel inflammationes magnæ, doloresve graues inteſtinorum, hęc omnia, calorem ad interna cogunt accurrere, & deſtituere externas partes: porrò calidum ipſum, quo eſt debilius, eo à leuiori cauſa cogitur ad internas partes accurrere, & externas deſerere. Itaq; frigus extremorum & debilitati, & malignitati atteſtatur. Hoc caſu maxima cautio eſt, omni rōne curare, vt calor quacunq; ratione reuocetur, & partes quacunq; arte in calore alijs partibus æquali, contineantur: quare frictionibus, ceratis, faſcijs, & quibuſuis alijs calorificis admotis. Nam etſi frigus illud pedum, cauſa non eſt morbi, ſed ſignū malum, & ſymptoma, tamen tollitur, reuocatione caloris ſpirituum inquam, & ſanguinis: nihilq; magis ex vſu eſt, quàm ea reuocari. Quia nihil eſt quod magis noceat, quàm illi in interna concurſus, quia inflammationes & alias omnes viſcerum affactiones auget, & ipſe calor, conſtipatione illa, ſibi ipſi ſuffocationis

tionis cauſa fit. Itaque tollere frigus pedum conamur, non ob ipſum frigus, ſed vt hæc violenta calidi delatio ad interna, prohibeatur. Nihil ergo maiori ſtudio agendum in omni febre maligna, quæ ad hypiriæ genus referatur. Quin etiã & quacunque alia occaſione, etiam leuiori per morbum extrema frigeant, concalefactio eorum, ex vſu eſt. Nam & in febris intermittentis inuaſione calfactio extremorum paroxyſmos contrahit. Sed nunc de malignis & acutiſsimis febribus ſermo eſt, in quibus expedit, ſi pedes frigidi ſint, calfacere: Si verò calidi ſint, nullam calefactionẽ oportet pedibus adhibere, quia ſi fluit aluus copioſe calidis pedibus, non interna inflammatio, aut illi ſimilis affectio, ſed vehementia febris, & colliqueſcentia ſignificatur. Conſtat verò hanc admotione calidorum auctum iri: neque tamẽ proinde oportet frigida admoueri pedibus, ne calor vrens in interna repellatur (in colliquantibus enim febribus, corpori quod eſt inter inguina & alas, melius admouentur frigida) quare neque calfaciendum neque refrigerandum tunc temporis eſt, ſed conſeruandum, ne refrigerentur. Potu autem (inquit) vti quam paucisſimo, aqua frigida aut melicrato, iuxta phraſim qua toto hoc libro vſus eſt, videtur hoc de cibo dici vt ſignificetur nullo alio cibo vtẽdum eſſe toto morbo, quã aqua, aut mulſa. vnde conſtat apertiſsimè, eum agere de morbo, qui ſit exactè acutiſsimus, & intra quatuor dies iudicandus, qualis profecto fuerit, cui ob malignitatẽ morbi cum alui profluuio, à principio pedes frigebunt, non tamen cui ob frigus pedum aluus fluet. Sed præterquam quod iuxta morbi conſtitutionem recte hoc dicitur vt de cibo, vt de potu etiam intelligi debet. Nimirum in profluuijs alui exiguo potu vtẽdum eſt, quia cum largo copioſius fluet: Verum in his quæ cum ingenti febre fiũt, periculum eſt ne potu deſtituti, magis colliqueſcant: proinde ſuppleri hoc qualitate debet atq; is qui datur, frigidus actu dari, atq; ſi ſit eius copia, niue refrigeratus. Rectè ergo cõſulit vti potu quam paucisſimo, quia morbus eſt laxus, frigido, quia ex colliqueſcentia corporis: aqua ſanè, ſi fluxus ſit biliôſus: mulſa ſi ex ſalſa pituita. Hanc eandem rationem potus inſtituendi, tenere cenſeo in ſtranguria, quę ex ardore vrinæ initium cęperit. Tutius enim mordacitas emendabiť qualitate, quã quantitate,

hęc enim vrinæ etiam quantitatem auxerit, ac proinde & laborem.

41 *Quibus in febribus aluus humida, & mẽs turbata, & multi ex talibus flocos auferunt, & nares ſcalpunt, & pigre reſpondent ad interrogata, ipſi autẽ ex ſe ipſis nihil dicunt congruens. Videntur itaq; mihi talia melancholica eſſe. Talibus igitur ita ſe habẽtibus, ſi aluus humida fuerit ac colliquans, videtur mihi, ſorbitiones frigidiores & craſſiores prodeſſe, & potiones ſiſtentes, vinoſiores magis quã adſtringentiores.*

COgnoſci ex modo delirandi, ſpeciem ſucci, ob quem deliretur, non eſt nouũ. Nã ille ſcripſit deſipientiam cum riſu eſſe ſecuriſsimã, quia vt dicit Galenus, ſangnineæ affectionis eſt. Vt igitur deſipientia cum riſu, ex ſanguine eſſe cognoſcitur, ita quę cum taciturnitate, & tetricitate, agnoſcit eſſe ex melancholia. Eſt verò melancholia ſuccus, qui omnium maxime mentem tentat, quod vel inde agnoſces, quod is ſolus, citra cerebri phlegmonẽ, & citra febrẽ, putatur poſſe facere deliriũ perpetuum, redundãs ſolũ, aut agitatum. Conſtat verò, agitatũ quam quietum, meritò magis tentaturum mentẽ, ita enim copioſius tranſmittit in cerebrum nigri vapores. Vt igitur citra febres, ſola melãcholiæ redundantia, delirium ſolet facere, ita per febres, etiam ſine inflãmatione, quod ſi moueatur, cum minori etiam redundantia id faciet. Cum igitur febricitanti aluus eſt humida, & mens turbata, & ſunt pigrè reſpondentes, & ex ſe ipſis nihil dicentes quod opportunum ſit, & congruẽs, ſcire licet melancholiam eſſe in homine, & huc eſſe dirigendum conſilium curantis: idque ſiue phreniticus ſit, & deliret perpetuò, ac ipſe alui fluor perpetuus ſit, ſiue aliquando accedens: ſiue tunc deliret ſolum, cum aluus fluit, & cum ea ſiſtitur redeat ad mentem. Vidimus enim non ita pridem, ægrotantem, cui cum alioqui mente conſtaret, cum alui inſtaret fluxus, mens turbabatur, & delirabat, vt delirium accedens, inſtantis deiectionis

nis medicis ſignificationem preberet,neque fallerentur:eſſe au tem hocmelancholicum conſtat, quia nullus alius ſuccus ſola agitatione delirium facit.Sanguis enim & pituita non niſi cum in cerebro creant phlegmonas,bilis etiam putreſcens toto corpore ſolet deliria facere in maximis febrium incrementis: melancholia vero etiam citra putreſcentiam mittens vapores in cerebrum,atque ita loco mota ſolum,& afluēs.Itaque omnia huiuſmndi ſunt melācholica.Si cum febre diliratur perpetuò cũ taciturnitate & mẹſtitia,neceſſe eſt ſit duorum alterũ,aut phrenitis melancholica, aut complicatio febris cum melancholia, maniave:Si verò deliret non perpetuò,ſed cum fluit aluus,motio melancholiæ faciet delirium,ſi ſine febre id accidat melancholiæ mitioris,ſi verò cum febre,vſtæ,& quæ cũ colliqueſcē-tia generetur,vt in ægrotante fiebat cuius memini:colliqueſcebat enim pariter, quod deiectionum graueolentia declarabat. Talibus igitur(inquit)ita ſe habentibus,ſi aluus humida fuerit & colliquãs, videtur mihi ſorbitiones frigidiores & craſsiores prodeſſe. Nimirum in omnibus qui ita delirent,melancholiæ euacuationi intendendum eſt, ſi verò atrabiliariæ & colliquãtes deiectiones eſſe cognoſcantur, tunc attemperatione magis agendum,& colliqueſcentiæ obſiſtendũ:Vtendũ ergo ſorbitionibus frigidis & craſsioribus,vt ptiſſanæ & amyli, frigidis quidē vt temperetur ardor, craſsis vt hebetetur mordacitas. Sed dices,videri Hippocratē loquutum inæptè, cum poſuerit aluũ eſſe humidam,dicens quibus in febribus aluus humida, ac deinde dixerit,ſi aluus humida fuerit.Verum intellige nõ eſſe legendum ſeorſum,ſi aluus humida fuerit,ac colliquans (humidam enim eſſe poſuerat)ſed cõiunctim,ſi humida ac colliquãs fuerit. Nam etſi plærunque cũ aluus eſt humida, & cum febre ita deliratur,ſoleat deiectio eſſe colliquans, fieri tamen poteſt vt etiam non ſit, ſed ex mitiori melancholia ſine colliqueſcentia:Quare oporret alia ſigna adhibere,ac ex illis cõſiderare, an colliquans deiectio ſit, vt ſi corpus ardeat, extenuetur, langueſcat,graueolentes deiectiones ſint.Si enim hęc non ſint,iuuabis euacuationem melancholiæ, auxilium inde ſperans, ſi verò ſint, ad ſorbitiones frigidiores & craſsiores conuerteris, his enim ceſſabit colliqueſcentia, atque cum ea etiam

ceſſa-

ceſſabit profluuium illud noxium. Siſti enim debet, cum colliquet, atque ita potiones ſiſtentes eſſe debent, nõ tamen adſtringentes. Nimirum quæ ſiſtunt, duplicia ſunt: quædam adſtringẽdo id faciunt, quædam citra adſtrictionem, occurrendo fluxus cauſæ. Velut ſi fluat aluus ob acrimoniam aut ſalſuginem ſuccorum, quæ extergent tollentes quod inteſtinis hæret, ſolent ſiſtere, & ſorbitiones obtundentes eas qualitates, vt quæ ſine ſapore craſſæ ſunt velut mazæ multa genera: Si ob ardorem vrentem, aqua niue refrigerata poteſt ſiſtere aluum: ſi ob multitudinem ſuccorum influentium in aluum, in partem aliam deriuantia, vt diuretica ſolent aluum ſiſtere: quin & expurgantia ſæpe ſiſtunt aluum, affatim vacuata copia, & ſiccata aluo. Tot ſunt modi ſiſtentium ſine adſtrictione. quæ ſane ſiſtentia ſunt ex accidẽti: ſæpe tamen opitulantur multo tutius, quàm quæ adſtringunt Hæc enim vbi materia euacuata non eſt, maximè ſi ea quæ interius manet eſt maligna, periculoſiſsima ſunt. Nam detenta lædunt, ac magna ex parte manere diu non poſſunt, ſed, vt quæ vi detinerentur, maiori impetu erumpere ſolent: & interim partibus affiguntur. Proinde conſulit his dari potiones ſiſtentes, alia ratione potius quam adſtringentes. Velut ſi aquæ potu vſurus ſit, ſatius ſit frigida dulci, aut cum hordeo, aut re alia idonea elixata, quam calybeata, aut parata cum maſtice: ſi vino, ſatius ſit vinoſo albo (diluto quantum oportet) vt ad vrinæ vias & corporis habitum auocet quam nigro & auſtero, quodque adſtringat. Vnde conſtat Hippocratis ſententiæ eſſe, in alui profluuijs albo potius, quàm nigro vino vti, niſi cum ex inteſtinorum laxitate malum pendet, quanquam in praxi quibuſdam aliis conſiderationibus eſt opus, in quibus hominis conſuetudo, & natura, primas tenent partes, ſed de hac re rurſum dicetur in huius operis calce.

42 *Quibus febribus vertigines à principio, & pulſus capitis ſunt, & vrinæ tenues, his expectare oportet ad iudicationes exacerbandam febrem, neque mirarer ſi delirarent.*

Si

SI quę pars per morbum dolet in eam fiunt abſceſſus, neque quidem dolor ſolus id ſignificat,ſed eadem ratione,quodcunque aliud ſymptoma debilitatis,aut prauæ affectionis.Quare ſi quis incipiat febricitare cum vertigine, & pulſatione vehementi capitis, etſi à principio nõ videatur febris eſſe magna prędicere tamen licet,non facilè, neque ſine perturbatione ſoluendam eſſe febrem,ſed exacerbandam timoremque incuſſurã pręcipuè ſi etiam ſint,vrinæ tenues & aquoſę. Nam vertigo & pulſus,ſignificant caput pati, vrinæ tenues raptum materiæ in ſuperiora, ab vtriſque ergo, recepturum caput a toto corpore bilioſa,ſignificatur. Vnde conſtat magnæ exacerbationis periculum impendere,ac fortaſſe etiam delirij.Nam quid potius timeas capiti, quam delirium? vt enim vrinæ tenues albæ peſsimæ ſunt,ſi appareant in delirantibus, ita ſi ſignis alijs quæ affectionem capitis minentur accedant, prænunciãt phrenitidem. Itaque cum hæc in initiis erunt febrium exacerbationes, quæ ſæpe cum deliriis fient,timere oportet. Quin etiam aliquando in veram phrenitidem permutatio fiet.Hæc verò, ſi non antea euenerint,conſentaneum eſt euentura ad iudicationes, hoc eſt in tempore iudicationis febrium ipſarum. Tunc enim natura molitur ſecretiones,& maiores materiæ motus,per quos, quęcunque pars eſt inſigniter debilis,periclitatur, vt ſcilicet & per turgentiam.Quapropter(vt hoc obiter dicam) conſultum arbitror,his, & quibuſcunque aliis pars princeps parata eſt recipere,ſi fieri poſsit,paulatim materiam detrahere, neque curare vt ſeruetur tota ad vnam decretoriam euacuationem, quin potius,ita vt fit ſæpe,arte iudicationes anteuertere.

Quibus in principio vrinæ nebuloſæ aut craßæ, hos purgare, ſi alia etiam iubent: quibus autem in principio vrinæ tenues, ne purges hos, ſed ſi videtur clyſtere vtere. 43

NEbuloſas & craſſas vrinas hic vocat,eas quæ coctę ſunt: tenues autem,quę crudæ.Nam nebulæ nomen generatim accipitur plęrunquę apud eum, pro omni eo quod in vrinis

nis continetur. Itaque nebuloſę ſint quæ aliquid continent; contra ἄνευ ἐλη ſeu nebula carentes, quæ nihil continent. Iam vero craſſas ſimpliciter Hippo. vocare non conſueuit, eas quæ turbidæ ſunt & conturbatione craſſatæ (eas enim turbidas, aut perturbatas, aut craſſas cũ aliquo adiecto, vt craſſas grumoſas, aut cœnoſas vocare ſolet) ſed quæ puræ ſunt & craſſæ. Tales vero aliter fiunt quam concoctione. Quod ergo Hippocrates nunc dicit, cõſonum eſt ei quod in aphoriſmo, cocta medicari oportere, & mouere non cruda. Dicit vero in principio quod nomẽ conſtat non dici hoc loco de vniuerſali vocato morbi principio, ac multo minus de primo inſultu (neutrum enim horum in putridis eſſe poteſt cum ſignis concoctionis) ſed de paucis diebus à morbi inuaſione, quaſi diceret, quibus breui poſt morbi inuaſionem concoctionis notæ apparent in vrinis, hos breui purgare licet, quibus vero non, ſed tenues manent diutius, hos ne cito purges, neque antequam eæ notæ apparuerunt. Itaque, hoc in principio, idem eſt quod in aphoriſmo dicitur ſtatim, vbi ita dicitur: quibus ſtatim vigor eſt, ſtatim tenuiter cibare. Vt.n. illic, quia extenuandus victus eſt in vigore, dicit quibus ſtatim hoc eſt breui vigor eſt, ſtatim tenuiter cibare, ita hic, qa expurgandũ eſt cocta iam vrina, dicit quibus in principio, ſeu ſtatim, ſeu paulo poſt inuaſionem, coctę apparent vrinę, ſtatim, purgare. Dũ vero apparent tenues, ne purges, ſed ſi videtur deiectione indigere, clyſtere vtere. Conſtat vero hanc non tollere alias præceptiones, ſed agendum hoc eſſe, ſi reliqua omnia conſentiant, alioqui ſæpe fiet, vt cum vrinæ concoctione non purges, vt ſi natura tentet iudicationem, & vt cum vrina tenui purges, vt ſi turgeat materia.

44 *Horum conuenit ita curari corpora, quietem agere, vngere, contegi æqualiter, potu autem vti mulſa aquoſa, & ſorbitione ſucco ptiſſanæ ad veſperam. Aluum autem ſubduc in principijs clyſtere pharmaca autem ne tribuas his,*

Optimè docet rationem curandi eos, qui ob cachochymiam quidem expurgationem petunt, tamen ob cruditatem

tatem expurgari non debent. Procuranda enim,& expectanda concoctio eſt, atque donec adſit, pharmaca non tribuenda. Procuratur vero concoctio, nulla ratione melius quam quiete. Vt enim motus iuuat diſtributionem, ita quies concoctionem. Inunctiones etiam concoquentes, & veſtes aut ſtrangula, æqua liter corpora contegentia, calorem naturalem fouent,& coctionem mouent. Hinc fit vt multi ſolo decubitu in lecto, in loco idoneo collocato, æqualiter ſtragulis contecti, a quam plurimis morbis liberentur, interim nulla alia re vtentes, quam bono victu. Atqui profecto, ſi morbus coctu contumax non eſt, id ſolum eſt ſatis, ſi autem eſt, bene facit iniunctionibus coquentibus vt oleo camemelino ad corpus totum, aut ſaltem ad præcipuas concoctionis officinas. In hunc vſum ſoleo ego parare ceratum ex camemelino cera & croco. Nihil autem contulerint hæc niſi idoneis, cibo, & potu, quis vtatur. Cibus quidem tenuis, concoctu non difficilis, & ea hora exhibitus qua optime coquatur, vt ptiſſana ad veſperam data: aut etiam caro pulli galinacei exigui, aut viteli duorum ouorum recentium: potus vero, multis poteſt eſſe vinum, pleriſque tamen denegatur, daturque pro eo mulſa diluta, aut decoctum cinamomi, aut aliud huiuſmodi. Quia etſi vinum concoctorium eſt non minus his, ſolet tamen febres augere,& mouere fluxiones. Conſtat vero ſemper debere adhiberi in conſiderationem, naturam & conſuetudinem ægroti,& morbi conſtitutionem: ſi enim affectio multo tempore videatur indigere ad concoctionem, fortaſſe non erit ſatis ſola ptiſſana ſemel data: ſi quis vino admodum aſſueuerit, & frigido ventre ſit, eo vtetur: ſi quis multo iam tempore conſueuit prandere plus quã cenare, huic cibus ad meridiem nullo incommodo dabitur. Certe in hanc regulam veniunt hæc omnia, vtendum cibo tenui, qua hora & quo potu maximè iuuetur cõcoctio: cætera definiunt dictæ conſiderationes. Dum agitur concoctio, a pharmacis quæ totum corpus commoueant, abſtinendum: clyſteribus tamen feces & communes materias, & ſi quæ cruda in primis officinis ſunt, ſubluere, optimũ eſt: quia multo citius perficietur concoctio, eorũ quæ reliquo corpore ſunt, niſi ſuppeditetur illis materia ex ventre. Aliquando aũt hæc cruditatu detractio,

agitur

agitur melius vomitione, quibus in ventriculo ſunt pituitoſa, præcipuè ſi natura & conſuetudo ſint his ad vomitionem prona.

Si enim quid circa ventrem moueas, vrina non coquetur, ſed ſine ſudore, & ſine iudicatione febris multum tempus durabit.

PRohibuit pharmaca dari, quibus concoctionis notæ in vrina non ſunt, nunc reddit cauſas, exponens noxas, quæ ex intempeſtiua purgatione naſcuntur. Nimirum ſi intempeſtiuè ventrem moueas, vrina non coquetur, & iudicationes ſuo tempore non fient, ſed vtriſque ſublatis, concoctionibus inquã & iudicationibus, febres producentur. Contra prorſus quam vulgus expectat medicorũ, qui cum vrinæ cruditas durat plus quàm vellent, mox expurgant, putantes forè, vt quæ tantam nõ ſuperat, minorem factam materiam, poſsit natura melius ſuperare & ante diem iudicatorium curant vt ægrotus expurgetur, ac proinde die ſexto plærique, vt ſcilicet iudicationem melius exſequatur natura. Verum falluntur, tunc enim ſolum redditur euacuatione potentior natura ſupra reſiduum, cum euacuatio rectè agitur & ſecundum artem, vt cum miſsione ſanguinis minuitur multitudo, aut expurgatur ob turgentiam, alioqui nihil eſt quod concoctiones & iudicationes magis poſsit impedire. Nam non euacuantur quæ euacuari oportet, ſed bonorũ ſuccorum magna pars extrahitur, praui commouentur ſolùm, commotione interturbatur retentio: quia ſublata, neceſſe eſt concoctionem tolli: ſed & ſublata hac, tollitur idonea expulſio & iudicatio: quia is eſt naturalium facultatum ordo, vt retentrix concoctrici miniſtret, & peracta concoctione, ſuccedat expultricis opus. Alioqui intempeſtiuè & tumultuariè, ac proinde citra conferentiam, agentur omnia. Hinc facile intelliges (quod non pauci mirantur) cur cum tanti fecerint antiqui morborum iudicationes, ac de illis tam multa ſcripſerunt, tam paucæ noſtra tempeſtate occurrunt. Certè quia plærique intempeſtiuè purgantur, & intempeſtiua purgatio tollit tempeſtiuas iudicationes.

Sorbi-

Sorbitiones autem, cum propè iudicationes fuerint , ne des,ſi conturbentur, verum cum remiſſerit , & ad melius proceſſerit . Obſeruare vero oportet omnium febrium iudicationes,& auferre ſorbitiones ea occaſione. 45

COnturbationem,initium iudicationis eſſe,in aphoriſmo dicitur,his verbis,quibus criſis futura eſt,nox ante acceſſionem difficilis.Dicit itaque hoc loco,ſorbitiones ac omnino cibos,detrahi debere , cum iudicantur , aut iudicari iam incipiunt,augere verò rurſum,cum remiſerit morbus,& ad melius iam proceſſerit,finita iam iudicatione,vel ſaltem finita eius prima parte,quæ in perturbatione eſt, & procedente iam ſecunda quæ in euacuatione , atque inclinante febre . Rectè autem hoc dicitur,ac ſecundum aphoriſmum.Cum in vigore fuerit morbus,tunc tenuiſsimo victu vti neceſſe eſt. Incipiunt enim iudicationes fieri,morbo conſiſtente in ſummo vigore.

Didicerunt autem longæ fieri hæ febres, & abſceſſus habere ,ſi frigidæ ſint partes infernæ circa aures & ceruicem : ſi autem non ſint frigidæ , habent alias mutationes . Fluit autem & ſanguis ex naribus , & alui his conturbantur. 46

IN prognoſtico docet, febres quę vltra ſuam conſtitutionē prorrogantur,ſolere facere abſceſſus, quæ verò acutæ cum ſint , intra ſuas conſtitutiones finiuntur , iudicationibus ſolui . Nunc vnum quoddam ſignum ſcribit febrium prorrogandarum,& abſceſſus habiturarum,dicens,eas ſolere longas fieri, & abſceſſus habere , per quas partes ceruicis infra aures , frigidæ ſunt: ſi autem eæ partes non ſint frigidæ , habere alias mutationes,vt fluxum ſanguinis ex naribus,aut alui turbationem. Certè hoc ſignum cum alijs coniunctum non cenſeo contemnendum:quandoquidem cauſam habet non leuem. Nimirum febricitantibus ſolent partes illæ ardere,vt & iis,qui vino vſi ſunt intemperanter,& iratis & exercitatis,ac denique quibuſcunque,

qua-

quauis occaſione, corpora inflammata ſunt, ob copioſas venas & arterias, quæ per ceruicem feruntur. Si igitur, cum homo febricitet hæ partes tepidæ ſint, crudæ, pituitoſæque materiæ, & tardi febris motus, eſt argumentum. Niſi igitur per alia ſignificetur mors, ſed ſalubriter affectus eſſe homo videatur conſentaneum eſt producendam febrem, futurumque abſceſſum: ſi vero hæ partes frigidæ non fuerint, ſed ſecundum aliarum partium proportionem caleant, quantum agitur in hoc ſigno, nó abſceſſu, ſed alijs mutationibus finietur febris. Illud verò, ſi autem nó ſint frigidæ, maiorem quandam energiam videtur mihi habere poſſe, vt intelligatur, non ſolum ſi non ſint frigidæ, ſed ſi ſint calidæ, ita ſcilicet vt præ aliis partibus ardere videantur, hoc enim ſignificat alias mutationes ac præcipuè fluxum ſanguinis ex naribus, cum ſignificet calidioris & biliofioris ſanguinis redundantiam circa caput: ſecũdo loco deiectiones humidas: hæ enim ſolent naturali reuulſione redundantias capitis ſanare: ſcilicet vt & ſurditas, primum quidem fluxum ſanguinis ex naribus iubet expectare, deinde vero & ex fluxu alui tollitur.

47 *Quibuſcunque autem febres anxiæ ſunt & hypochondria intenta, & in lecto non poſſunt manere in eodem loco & extrema omnia refrigerata ſunt, multa cura, & custodia indigent. Tranſigere autem hos oportet offerentes nihil aliud quam oxymel aquoſum. Sorbitionem verò ne prebe,*
48 *vſque dum quieuerit & vrina concocta ſit. Decumbere vero in domo obſcura, & in ſtratis quam molliſſimis reclinatus eſſe debet, vt multo tempore accubitum eundem tolleret, & quam minimum ſeiactet. Valde enim vtile eſt hoc*
49 *talibus. Super hypochondrium verò ſemen lini illitum impone, cauens ne cui adhibetur rigeat, eſto autem exactè tepidum, elixatum aqua & oleo.*

HAE febres ſunt lypiriæ in quibus ob inflammationem magnam, quæ obſidet internas partes, exteriorum frigus fit. Fiunt autem quæ nunc deſcribuntur, ob inflammatio-

nem plurimum intentis hypochondrijs. ijs febres acutiſsimæ ſint neceſſario, quia natura non poterit tantum malum diu tolerare. quare cito alterutrum exitum habebit morbus: Anxij vero & iactabundi fiunt ægroti, & dificulter ſpirent, hypochondrijs cohibentibus ſeptum tranſuerſum, & quod facultas in tali bus valde exoluatur, ac per debilitatem nullũ decubitum poſſint retinere: Et ob hanc ipſam cauſam extrema frigida ſunt, ac quòd in calidi quod in eorum corporibus eſt, ad interna colligitur, dolore & inflãmatione tractum. Hos multa cura & cuſto dia indigere, non eſt dubiũ quia vix vlla erit ſatis, vt liberẽtur. Victus debet eſſe tenuiſsimus, vt in morbo acutiſsimo, quare tranſigere hos oportet, oblato ſolo oxymelite, & eo aquoſo: ſorbitionem verò non præbere, vſque ad morbi inclinationẽ, quæ agnoſcitur vrinæ cõcòctione, & ſymptomatum remiſsione. Nã in ſummo vigore, etſi ſigna concoctionis apparent, tamen ſymptomata nihilo ſunt minora. Vt ergo inclinationem inſinuet, di cit, vſque dum quieuerit (anxietate ſcilicet & inquietudine remittentibus) & vrina concocta ſit. Conſulit decũbere in domo obſcura, & in ſtratis quam molliſsimis eſſe reclinatum, vt multo tempore eundem decubitum tolleret, & quam minimum ſe iactet: valde enim vtile eſſe hoc talibus. Non ſolum autem vt ego exiſtimo talibus, qui ſcilicet lypiria laborant, ſed omnibus etiam qui vtcunque periclitantur ex debilitate. Valde enim ab ſummit vires ægrotantium, lumen, & iactatio. Diſsipat enim vtrunque ſpiritus. Proinde in omnibus valde debilitatis conſultum ſit, curare vt decumbant in loco obſcuro, in ſtratis verò molliſsimis non in omnibus, ſed in ijs, qui non conſueuerint re clinari in ſolo, aut duriſsimo ſcano: talibus enim dixit antea idẽ autor cauſam inquietudinis, & vigiliæ ſolere eſſe molliciem lectuli, ob deſuetudinem. Verum plærique hominum ſtratis lectulis vtuntur, & mollioribus delectantur, proinde dixit, & molliſsimis ſtratis debet eſſe reclinatus, vt quam minimum ſe iactet. Denique huc tendunt hæc omnia, vt deuitetur iactatio, requies verò ægroti procuretur. Super hypochondrium imponi iubet ſemen lini exactè tepidum, elixatum aqua & oleo. Quod auxilium quibuſdam de cauſis poſsit non placere: primum quidem, quod merè laxans ſit, ſine adſtrictione, quam

loci indicatio petebat:deinde,quòd imponatur tepidum, quæ etiam cauſa laxabit, & diſſoluet vires magis:poſtremo, quod pro tanto malo exiguum eſſe videatur. Hoc caſu conſtat reſoluendi gratia admoueri ab Hippocrate cataplaſma, quò reſpiciens non inidoneum iuſsit admoueri, quanquam ego adijcerem aliquid abſinthij,roſæ,aut mentæ, aut citoneorum, aut rei alicuius alterius adſtringentis ob partis indicationem: porrò exactè tepidum, videtur mihi vocare quod modice calidum, neque dolorem vllum calore afferens. Nam exactè tepida, & nullius caloris participia, vires ventris diſſoluunt plus, & ſuccum noxium reſoluunt minus:ſed aut modice frigida, aut modice calida,rectius admouentur,vt res exiget. Nam vehementer calida actu,phlegmonas augere poſſunt,frigidorum occurſum primum male ſuſtinent viſcera. Porro quod non meminerit valentiſsimi auxilij ne mirere, non enim vt qui omnia ad hanc affectionem accommmodata vellet recenſere, ſed vt qui vnum quoddam eorum, exempli gratia hæc ſcripſit. Cuidam vero congruet hoc,cuidam aliud valentius. Nam & multa alia huius curationis omiſſa ſunt. Frictionibus enim & fomentis partium extremarum indigent, & cucurbitulis in hypochondrijs cum ſcarificatione. An quia alijs vtimur nunc medicamẽtis potioribus,hoc non eſt Hippocratis? Non eſt profecto neceſſe. Semper enim afferunt ſecula nouam medicamentorum copiam,& ars materià,diuturnitate diteſcit.

50 *Coniectari verò ex vrinis quod futurum eſt, ſi enim craſſiores & pallidiores ſint, meliores:ſi autem tenuiores*
51 *& nigriores,deteriores/Si autem mutationes habeant, & tempus ſignificant, & neceſſe eſt morbum mutari, in deteriora, & meliora inæqualiter.*

COgnoſci ex vrinis multa futurorum res eſt notiſsima, inditia autem capiuntur,ex ſubſtantię modo,& colore, & eo quod continetur. Eius quod continetur,nuper meminerat, coniungens cum ſubſtãtiæ modo,cum diceret: Quibus in principio vrinæ nebuloſæ ac craſſę,nunc ſubſtantię modum coniũgit

git cum colore. In quocunque horum generum, ſunt multæ ſignorum differentiæ, bonitatis aut malitiæ inæqualis: quam quidem accipiunt, ex concoctione aut cōcoctionis vacuitate, quā ſignificant. Hippocrates vero, ne ſingulas percurrat, optimas ſolum & peſsimas nominat, vt reliquæ intelligantur. In ſubſtantiæ modo optimæ ſunt quæ craſſæ, in colore quæ pallidiores: hæ enim ſunt ſimilimæ vrinis ſanorum: peſsimæ & quæ ab illis longiſsimè abſunt, tenuiores & nigriores. Verum poſſunt vrinę qualeſcunque, æquales aut inęquales eſſe, inæquales dico eas, quæ mutationes accipiunt ſecundum tempus, vt nunc deteriores nunc meliores occurrant, & neutrum perſeueret. Inæqualitas quidem per ſeſe, neque bona eſt neque mala, ſed in bonis mala, & in malis bona eſt. Bonas enim vrinæ differentias perſeuerare, bonum eſt, malas vero, ſatius ſit non perſeuerare. Significat verò omnis inæqualitas, tempus, & inæqualitatem morbi. Tempus vocat diuturnitatem, & productionem: inæqualitatē, quòd non eundem modum ſeruaturus morbus ſit, periculi aut ſecuritatis, ſed per viciſsitudines nunc territurus ſit, nunc ſpem daturus medicis. Vtrunque verò euenit merito. Nam ſi inęqualitas in bonis eſt mala, ſignificabit hominem tardius liberandum: ſi in malis bona, ſignificabit tardius interiturum: iam verò cum diuerſi ſucci ſignificentur, diuerſi fient motus, & diuerſas præſtabunt ſignificationes viciſsim, antequam hunc, aut illum exitum habeant morbi, vt hi aut illi motus pręualuerint.

Inconſtantes autem febres, vſque dum conſtiterint, ſinere, cum autem conſtiterint, occurrere victu & curatione conuenienti, ſecundum naturam habita conſideratione. 52

IN conſtantes febres vocantur, eæ quæ nullam figuram certam retinent, neque ad vllum certum genus videntur pertinere: fieri verò ſolet, vt multo tempore, ac nonnunquam toto quo ægrotatur, inconſtantes perdurent; nonnũquam etiam breui incipiunt, conſtare vno aliquo certo genere. Quid agendum interim ſit Hippo. docet, dicens, ſinere vſque dum cōſtent quia

ſcilicet dum non conſtant, non agnoſcũtur, ignorata verò morbi ſpecie, non poteſt curatio recte ſuſcipi. Satius ergo fuerit ſinere, quàm aliquid fortuitò ac temere facere. Huc videtur reſpexiſſe Auicena, iubens cum ignoratur febris ſpecies, cibum detrahi quaſi ſatius ſit dimittere cibum, quàm temere accipere. Dices, videri non ſatis tutum eſſe febres, quòd inconſtantes ſint, ſinere, neque cibum tribuentes, neque auxilia aliqua adhibentes. Sæpe enim non vna die, aut duabus tribuſuæ, ſunt inconſtantes, ſed etiam pluribus, atque adeo vt dixi, nonnunquã fit, vt homo intereat, aut etiam liberetur, antequam conſtans fiat morbus, aut etiam antequam à medico cognoſcatur. Nimirum etſi non conſtet morbus non ceſſat tamen is corpora afficere, neque natura ipſum impugnare. Conſtat præterea debere ſecundum artem quædam agi, etiam cum morbus non agnoſcitur: ſiquidem agnoſcendi occaſionem à iuuantibus, & nocentibus ars iubet accipi. Agis igitur quæ iuuent aut noceant, etiam ignorato morbi genere. Nam & Hippocratem ſcimus quædã tentandi gratia feciſſe. Non igitur ſemper conſultũ eſt, dũ ſunt incõſtantes morbi, ſinere, ac multo minus in acutis, quippe qui à principio multũ diſsident, aut cito naturam corrũpentes, aut ad ſolutionem properantes. Hi verò habent rapidam in alterutram partem mutationem, quare non niſi cum magno periculo citra curationem dimittentur. In longis enim futuris, quia non cum tanta celeritate decertatur naturæ, & morbo, conſultũ fortaſſe fuerit, ſi inconſtans morbus ſit, quam minimum negotium faceſſentes naturæ, ſinere vſque dum conſtet. Agnoſci verò poteſt acuties aut longitudo, ignorata morbi ſpecie. Species enim agnoſcitur ex proprijs ſymptomatis, acuties ex eorum celeritate eo ſcilicet, quod parũ permittatur facultati quieſcere, ſed magnitudo ſymptomatum cito vrgeat. hoc vero fieri poteſt, etſi nulla certa ſymptomatũ propriorum ſyndromes conſtet. Quid enim prohibet, incerta ſymptomata, neque vlli ſpeciei propria, continenter multumque vrgere? Quis ergo probet, cito periculis aduenićtibus, medicum nihil agere? ſed ſinere vt ægrotus pinde ſe gerat, ac priuſquam ægrotaret? atque eodem prorſus victu vtatur? nemo ſanè. Quomodo ergo Hippocrates iubet ſinere vſque dum cõſtet, deinde idoneo victu & curatione vti, quaſi

ſi antequam conſtet, nihil neque in victu neque in curatione, permutandũ ſit?Mihi quidem hoc non omnino probatur,quippe qui ſciam,plurimos à medicis non male curatos,ſanitati integrę reſtitutos eſſe, antequam morbi ſpecies exactè agnoſceretur,qui,ſi eorum curam medici omnino depoſuiſſent, eſſent mortui.Et quid verbis opus eſt? Quoties in conuentu peritiſsimorum medicorum,multis diebus,de morbi qui curatur eſſentia controuertitur, & tamen interim omnium conſilio agitur aliquid,quod periculum ſit in mora,neque morbus,quicunque is ſit,permittat quieſcere?Primum ergo nunc dici expedit,quę methodus tenenda ſit (tenenda enim prorſus eſt aliqua, neque temere agendum quiduis) cum ignoratur morbi ſpecies. Eadem vero erit ſiue affectus locus, ſiue morbi cauſa ignoretur. Imprimis quidem, etſi ignoretur, conſtitutio conſideranda eſt, etſi enim non exactè, cognoſci tamen tunc quoque aliquatenus poteſt. Inſtituendus ergo victus tanto craſsior quanto longius videbitur homo ægrotare: & tanto tenuior, quanto acutius. Verum quia exacte agnoſci id non poteſt, detur potiùs plus aliquid, ne in cognoſcenda conſtitutione erraueris.Hoc enim eſt, dare aliquid ob errata.Quod ad auxilia attinet, quanto morbum diuturniorem eſſe fueris ſuſpicatus, tanto magis expectare oportet, nihil aut leue aliquid agendo: tamen in prorſus acutis, ne diem quidem potes aliquando, ſine magno aliquo auxilio præterire, eſt plus aut minus agendum aut omittendum, vt morbus in hanc aut illam partem inclinabit. Agendi tamen aliquid cùm morbus ignoratur, hæ ſunt regulæ. Vti communibus, & occurrere ſymptomatis, & in occaſione prudenter tentare auxilijs, curare aut agnoſcere: ita enim maxime Hippocratis ſententiam obſeruabis, vt proſis, aut quam minime lædas. Proderis enim proculdubio, cum omnia quæ præternaturam ſunt exactè agnoſcens, æquale contrarium adhibueris: ſed etſi non agnoueris, & dubium proinde ſit auxilium, quam minime lædes, communibus vtens & ſimptomatis noxijs occurrens, aut tentans moderatè ac prudenter. Voco communia auxilia, quæ multis morbis ſimul occurrunt, velut ſi quis tenetur dolore ilis, ignoretur vero ſit colli, an renis & vreterę, nihil prohibet clyſtere

vti & vomitum ciere, & fouere calidis: communia enim ſunt hæc his malis,& vtrouis teneatur homo,agenda ſunt eadẽ.Porrò ſi dubites laboret homo quotidiana,an tertiana duplici ſiue intermittente,ſiue cõtinua,& robuſtus & florente ętate ſit,quid prohibet mittere ſanguinem?nihil ſanè;vtrumuis enim ſit, mitti debet; ſed neque aperientibus vti, & incidentibus prohibet quippiam, mediocribus, aut compoſitis,ex ijs quibus vterque paratur ſuccus.Mediocria enim vtriq; extremo contraria ſunt. Iam verò clyſteribus ſubducere feces, & cauere horam inuaſionis ad capiendum cibum,aut ſorbitionem:hæc omnia his morbis omnibus communia ſunt. Porrò ſymptomatis quæ vrgent occurrere,nullo in morbo nõ eſt vtile.Si.n.periclitat̃ homo ex dolore,aut ex priuilegio,q̃d opus eſt examinare q̃ morbus ſit,vt vtaris anodinis,aut ſomniferis? Tentandi etiam cauſa licet quędam facere:vt ſi ignoretur,calida ſit,an frigida intemperies,licet admouere vtrauis, ſi enim proſsint,cognita ſimul & curata ſit affectio, ſin minus cognita quidem. Prudenter tamen tentandum, quod quidem fit, nihil ſummum admouendo, & niſi res cedat,tempeſtiuè deſiſtendo. Ita enim monuit Hippocrates hoc ipſo opere, dicens, quod ſi calorificis dolor non ſoluatur,non multo tempore calfacere oportet. Itaque tot modis licet aliquid moliri cum morbus non agnoſcitur. Verum quoniam diximus,tanto magis licere ſine auxilijs tranſigere,& donec morbus conſtet expectare,quãto morbus longior eſt,& minus vrget,conſtat quidquid agitur morbis incognitis,vrgentiæ gratia agi,non quod optimum ſit, ita agi, ſed quod vitari non poſsit.Nos ergo reſpitientes quod neceſſarium,docuimus quid & quomodo agendum:Hippocrates verò reſpiciens quod optimum,docuit ſinere,donec morbi conſtent,tunc verò occurrere victu & curatione conuenienti, ſecundum naturam habita conſideratione:hoc eſt habita rõne naturæ,hominis, & morbi.

53 *Sunt autem aſpectus multi ægrotantium. Quare anima-*
54 *duertendũ eſt medico,ne aliqua manifeſta cauſa ipſum la-*
55 *teat, neque vlla earum quæ ſyllogiſmo agnoſcuntur, neque quæcunque ad numerum parem aut imparem apparere oportet.*

Galeno

GAleno videtur hæc ſententia pertinere ad partem curatiuam, ac nomine aſpectus, ſignificari ſpecies ſeu differentias, & nomine ægrotantium. ipſos moibos; itaque verba illa, multi ſunt aſpectus ægrotantium, ſignificare multas eſſe morborum ſpecies, quas ſcilicet medicus agnoſcere debeat, ac proinde animaduertẽdum eſſe medico ſi recte velit artem exercere, neque morbi ſpecies ipſum lateat, neque vlla cauſa, neque earũ quæ procatarthicæ ſeu manifeſtę vocantur, neque earum quę internæ ſunt, neque vllo ſenſu, ſed ratione ſolum agnoſci poſſunt: ac prętereà ſcire quæcunque ad dierũ decretoriorum vim pertinent. Nimirũ hæc omnia ſunt ſcitu neceſſaria, vt ſcias quæ quibus diebus agere, aut non agere debeas. Veriſsima ſanè ſententia, ſed dura interpreta tio, aſpectus nomen accipere pro differẽtia ſeu ſpecie. Nam differentia generis, vocatur ſpecies aut forma, per metaphoram: & ipſa quidem ſpecies, quia aſpici poteſt, vocetur aſpectus: at verò generis differentiam vocari aſpectum, longe petitum eſt, & duplicem iam continet figuram, qđ in vſu nominũ magnopere ſolet Gal. vituperare. Proinde ego cenſeo, hanc ſententiam pertinere ad partem prognoſticam, accipique nomina propriè dicique aſpectus ægrotantium, quæcũque in ipſorum vultu conſpiciuntur, velut quæ in oculis, tempori bus, fronte, genis, naſo, & reliqua facie. Hæc ſignificare poſſe multa circa ægrotãtes, & eorum diſtinctionem, procedere ex notitia cauſarum procatharticarum, in prognoſtico dictum eſt ab Hippocra. non lõge ab initio, vbi poſtq̃ peſsimas vultus differentias deſcripſerat, dicit, ſi igitur in principio morbi facies talis fuerit, & nõdũ ex alijs coniectari poſsis, interrogare oportet, nũ vigilauerit homo, an aluus ſoluta ſit, an fames aliqua ipſum tenuerit: atque ſi quid horum confiteatur, minus graue eſſe putandũ eſt, ſi verò nihil horum confiteatur, ſcire oportet morti proximum eſſe. Iuxta hanc eandem ſententiam dicit, multos eſſe aſpectus ægrotantium ex quibus vt rectè præſentiat quod ægroto futurum eſt, animaduertendum eſt medico, neq; cauſa manifeſta aut non manifeſta ipſum lateat, quia quęcunque aſpectus differẽtia, ſi cauſam manifeſtam habet, minus mali ſignificat, ſin autem ob ocultas ſit, grauior & periculoſior. Commune autem eſt hoc etiam alijs omnibus ſignis: Velut etiam

dierum decretoriorum vires agnoſcere, quia cum hi dies ſint fatales morborum, quibus bona aut mala iudicatione finiuntur, non poſsis de tempore, quo quis ſit interiturus, aut euaſurus, certum aliquid præſentire ſine eorum notitia.

56 *Maxime igitur numerum imparem cauere oportet. Hi enim dies maximas in alterutram partem afferunt mutationes.*

SOlere Hippocratem vocare impares, dies iudicatorios, ex aphoriſmo etiam conſtat, quo ita eſt ſcriptum niſi diebus imparibus febris reliquerit, ſolet recidiuare: qua cauſa id faciat, cum plurimi eorum pares ſint vt quartus quatuordecimus, & vigeſimus, præter iudicatorios longorum, qui fere omnes ſunt pares, non intelligo, niſi vt in controuerſijs dixi, principiũ computandi accipi voluit ex ſingulis ſeptimanis ſeorſum, vt quatuordecimus ſit ſeptimus à ſecundæ, & vigeſimus ab initio tertiæ ſeptimanæ. Dies iudicatorios maximas in alterutram partem mutationes afferre rectè dicitur, ſiquidem eiſdem diebus moriuntur homines quibus ſalui fiunt.

57 *Obſeruare igitur oportet primam diem, qua incepit debilis eſſe ægrotus.*

SIquidem numerum imparem cauere oportet, neceſſe eſt noſſe primam diem morbi, hac enim ignorata, vnde procedat ꝯputatio? noſſe igit' oportet primã morbi hãc vt agnoſcas oportet obſeruare primã diẽ qua incepit debilis eſſe: nõ qdẽ vtcũq;: nã & ꝑ neutrã diſpoſitionẽ fiũt multi debiles: qn & actionũ læſiones multæ sũt sẽſibiles ĩ ea diſpoſitione: ſed qua incepit debilitatẽ & leſionẽ notatu dignã habere, vt iã eſſet ęgrotus nũc. Hac in re cũ nõ afuerimus, nõ poſſumus nos aliter gerere, quã fidẽ habẽtes ægroto, & ijs q ex aſsiſtẽtibus videbunt eſſe prudẽtiores, ab ea itaq; die, qua hac vtẽtes ꝯiectura, iudicauerimus hominẽ cępiſſe eſſe ægrotũ, nũc cõputationẽ exordiemur, neq; ſanè sẽper ab ea qua vtcũq; cępit ægrotare, ſed qua incæpit ægrotare hoc morbo, ſi.n. qs cũ morbo aliquo lẽto teneret, correptus eſt pleuritide, nõ cõputabis à die qua ęgrotus eſſe nũc, ſed qua pleuritide ęgrotare cępit alioq iudicaret pleuritis ſexageſsima, aut ſi ita fors ferat, cẽteſsima. Neq; tñ ꝓinde

cuiuſ-

cuiuſcũq; q poſtremo ſupuenerit, morbi cõputatio eſſe debet ſed cũ non fuerint priorũ ſymptomata. In enixa.n.muliere aut vulnerato hoĩe qbus febris ſupuenit,nõ ab initio febris,ſed partus,aut vulneris cõputatio eſt,qa febres rõnẽ habẽt ſymptomatũ ſupuenientiũ: illa vero morborũ. Hæc de prima morbi die pro dierum decretoriorum computatione noſſe oportet.

Cognito principio ex quo & qñ.Id.n.exiſtimaĩ eſſe primũ quod noſſe oportet.Poſtquã verò interrogaueris hęc,& cõſideraueris hæc omnia,primũ quidẽ,caput quo pacto habeat,an dolore vacet, & neq; grauitatẽ habeat in ſeipſo: deinde,hypochondria & latera,an dolore vacẽt.Hypochõdrium.n. ſi dolorẽ habeat,aut tumeat,aut habeat aliquam duritiẽ,aut ſacietatẽ aut lateris dolor inſit,aut ſimul cũ dolore tuſſicula,aut tormen,aut dolor vẽtris.Cũ aũt horũ ali qd adfuerit,in hypochondrio quidẽ maxime,ſoluere aluũ clyſteribus.Bibat aũt mulsã calidã coctã.Diſcere.n.oportet,cũ ſurgunt an linquanĩ animo, atq; ſi ſpiritus bonã tollerãtiã habeant.Noſſe ẽt deiectionẽ,nũ vehementer atro colore qd exeat,an purũ quales ſunt beneualentis deiectiones. Et febris in tertiũ diẽ exacerbata vbi verò cõſideraueris admodũ bene tales tertianos paroxyſmos in his morbis, poſt hæc oportet & alia ſimul videre,ſi etiã quarta dies tertiæ ſimile aliquid horum ipſorum habeat, in periculo ægrotus eſt. 4·Ap·43

DOcet Hippocrates hoc loco optimè,modũ quo ſe debet medicus gerere,accedens ad ægrotum, quæ debet interrogare, & quæ per ſe ipſum conſiderare, vt agnoſcat & morbi ſpeciẽ,& affectas partes,& quam periculoſo morbo homo conflictetur. Vellem ſanè hanc dictionem Hippocratis non breui comẽtario enarrare,ſed dilatare integro ẽt libro,hac.n.via poſſem optimè ad totam medicę artis praxim procedere, coniungẽs modum inueſtigandi quæ ſint ſcitu neceſſaria(qua in parte video practicos omnes libros deficere) cum ratione curandi. Verum hoc, ſi deus dederit, mox ac quædam alia præfecerimus, præſtabimus, nunc pro præſentis libri conditione

paucis explicemus. Oportet præfari Hippocratem nunc non de morbis omnibus,ſed de acutis agere, quare hæc ratio interrogandi in acutis præcipuè teneri debet. Imprimis oportet interrogare principium ex quo & quando, hoc eſt occaſionem, & procatarticam cauſam qua ægrotare cœpit,& diem, ac ſi fieri poteſt,etiam horam. Nam cauſa externa confert multum ad cognoſcendum,& affectionem & internam eius cauſam,& magnitudinem. Si enim quis cœpit dolere ventrem potu frigidę, nemo ſuſpicetur,ex calidis ſuccis pendere dolorem, conſentaneum eſt enim vnanquanque cauſam id feciſſe, quod nata eſt facere,atque Hippo. cum quis vulneratus eſt iubet telum conſiderare,vt inde capiatur coniectura magnitudinis & figuræ vulneris. Iam vero ignorato principio morbi, non poſsis dies decretorios obſeruare, ac proinde neque tempeſtiuè curare, neque rectè victum inſtituere Proinde dicit,hoc exiſtimatur primum quod noſſe oportet. Non ſanè primum dignitate,nam cũ minori periculo ignoretur occaſio, & quando, quam eſſentia & cauſa morbi & locus affectus: ſed primum ordine inueſtigandi. Rectius enim hic incipitur,quam aliũde. Poſt hæc (inquit) & hæc interrogabis. Primum quidem quo pacto habeat caput an dolore vacet,& neque grauitatem habeat in ſeipſo, deinde hypochondria & latera,deinde venter. Nimirum conſiderare oportet ſeorſum partes omnes præcipuas & internas, his enim omnibus bene habentibus, non poteſt homo grauiter ægrotare. Sunt verò partes omnes, præter brachia & crura quæ ſunt partes externæ & ignobiles,caput,thorax,hypochondrium, & venter. Has ergo partes percurrit,incipiẽs à capite, inde enim & nobilitatis & ordinis cauſa rectius incipitur, & hunc tenuit Gal. libris de compo.pharm.ſecũdum loca, quem ſequuti ſunt omnes praxim ſcribentes. In ſingulis partibus oportet conſiderare ſymptomata,vt hęc, & morbos,& eorum magnitudinem, & affecta loca & cauſam nobis indicent. Agnoſcuntur morbi ſpecies,& locus ex quinque ſignorum generibus,actione læſa, dolore aut doloris proprietate,poſitu,excrementis, & proprijs accidentibus,vt Gal. nos docet primo de locis affectis. Ex his ipſis nos docet Hippocrates hic ſcrutari, & hæc conſiderare, omnium verò maximè dolorem. Hoc enim maximum,& ma-

ximè

ximè commune,morbis præcipuè acutis,ſymptoma eſt,vt non immeritò,quaſi pręcipuum ægrotanti inditium ſit, dictum ſit in aphoriſmo, Vbi dolor ibi morbus. Si enim omnis morbus eſt vlcus,cum vlceri fienti ſit tam familiaris dolor,certe morbo omni ex intemperie ſit familiaris dolor, & maximum ſanitatis inditium ſit indolentia, proinde incipit à capite, & inueſtigat an doleat,an non,& ſpeciem doloris inueſtigat dicens, an ſi neque tenſiuum neque perforantem dolorem habeat aut pulſantem, tamen habeat grauitatem, hoc eſt grauitatis ſenſum, ſeu dolorem grauantem,an ne hunc quidem, ſed omni dolore vacet. Oportet verò etiam alias operationes læſionis in capite cõſiderare,vt an dormiat,an vigilet,deliret an ſapiat: ac ſi dolet, qua capitis parte,an etiam toto quod ad poſitum ſpectat: deinde hypochondria & latera,an dolore vacent.In hypochõdrio enim(inquit)conſiderabis,an habeat dolorem an tumorem,an duritiem,quæ pertinent ad qualitates mutatas, an ſacietatem. Sacietas enim eſt repletio ventriculi, cuius fundum in hypochondrio ſitum eſt, & ita eius repletio diſtentione eius partis agnoſcitur,pręter ructus etiam,& nauſeas, quæ etiam conſiderari oportet. Magni verò momenti eſt, in initio morbi cuiuſque acuti ſacietatem cauere ſi quæ eſt, plurima enim ſymptomata affert,quæ maioris alicuius mali ſpeciem referunt, & curationi plurimum obſtat. Iam vero hypochondria conſiderare in acutis morbis,in prognoſtico iubet, quo etiam opere eodem fere ordine ſigna tradit,quo nunc in latere,an dolor inſit, & cum dolore tuſsicula.Nam dolor & eius poſitus,& ſpecies, nobis diſtingunt morbos intra thoracem, vt pleuritidem & perineumoniam. Tuſsis proprium accidens eſt ſpiritalium inſtrumentorum, conſideranda verò & alia ſunt vt præcipue reſpiratio,quam paulo poſt tetigit,dicens,ſpiritus bona tollerantia. Venit deinde ad ventrem,conſiderans,an tormen, an dolor ventris. Tormen, magnum inteſtinorum dolorem ſignificat, dolor ventris dici poſsit, quicunque ad partem quamcunque ibi ſitam pertineat,ſiue ad inteſtina, ſiue ad vterum, ſiue ad veſicam.Cum autem horum aliquid adfuerit,pręcipuè autem ſi in hypochondrio ſit ſoluere aluum clyſteribus oportet. Hoc dicit,partim curationis,partim dignotionis gratia: Curationis,

quia

quia cum ſacietas,aut fecum detentio, curationi fere omnium acutorum obſtet,in omnibus ferè,rectè à clyſtere aut glande incipitur:dignotionis, quia, vt paulo poſt ipſemet dicet,tentare an aluus glandi aut clyſteri(eadem enim eſt ratio) cędat, aut non cædat,non paruam poteſt præſtare ſignificationem. In hũc ipſum vſum iubet,vt bibat mulſam calidam coctam. Nam hæc coquit,& exterget. Conſiderare etiam iubet,an cum ſurgunt è lecto,aut caput attollunt è ceruicali,animo linquantur,an non, & an habeant bonam ſpiritus tollerantiam,id eſt facilem reſpirationem,an non. Nam hæc,vt mox ipſemet dicet, habent magnam ſignificationem. Eſt verò etiam conſiderandũ, vt habeat pulſus arteriarum,tametſi huius per raro mentionẽ faciat Hippocrates. Exeuntia poſt hæc oportet conſiderare,meminit autẽ Hippo.non omnium,ſed deiectionum alui,neque omnium differentiarum in his, ſed tantum peſsimæ & optimæ, an ſcilicet deiectio nigra ſit; quæ eſt peſsima,an pura ſeu ſyncera, vt quæ in ſanis. Hic longè aliter vtitur nomine ſynceræ, atq; in ꝓgnoſtico:illic enim ſyncera excrementa vocat,quæ extrema aliqua qualitate participant, hic ſynceras deiectiones,quæ mediocres & omnis malignæ qualitatis expertes,quales quæ in ſanis. Oportet autem conſiderare etiam vrinas,& alias omnes excretiones, & alios omnes colores, & ſubſtantiæ modos, quorum in prognoſtico mentio fit:poſt hæc,& figuram morbi,quæ eſt in propriis accidentibus paſsionis,velut an febris exacerbetur in tertium diem an in quartum, an in ſingulos dies.Hinc.n. cognoſces febris ſpeciem,& cauſam. Monet vero præcipuè conſiderari debere in his tertianos paroxyſmos, quia ea eſt acutorum figura magna ex parte:poſt hæc videndum(inquit)an quarta aliquid horum ipſorum,dolorũ ſcilicet & ſymptomatũ, quę exacerbationem ſignificant,afferat, ſimile iis quæ in tertia:huc eſt, an quarta etiam dies grauis ſit, & moleſta:ſi.n. eſt, in periculo verſatur homo. Huius cauſa eſt,quia ſi mox à tertia,quæ ob particularem materiæ motum paroxyſmum attulit, quæ ſubſequitur dies leuior nõ ſit,vt eſſe ſolet quæ paroxyſmo ſuccedit, multa aut acerrima materia ſignificatur,& quia quarta dies eſt, ſignificatur magna morbi acuties,eſt enim quarta index ſeptimę intra quam finiũtur qui ſunt acutiſsimi. Itaque cum ſit duplex

mate-

materiæ motus,alter particularis qui eſt in ſingulis paroxyſmis alter vniuerſalis,cuius articuli ſunt, mutationes quæ fiunt diebus decretoriis,vtruuque iubet animaduertere,vt alter indicet figuram,alter conſtitutionem totius morbi: his verò omnibus, & quæ his ſunt ſimilia,examinatis,nihil deerit ad coniecturã, affectionis loci patientis,& humoris,& conſtitutionis,& periculi aut ſecuritatis:quibus cognitis,nihil errabit circa ægrotos qui peritus ſit methodi medendi, quam in proprijs tractationibus oportet addiſcere.

Signa autem, nigra deiectio mortem ſignificat, quæ autem ſimilis eſt ſanæ cum per d.es omnes apparet, ſalutaris.

NVnc quædam eorum quæ conſiderare conſuluit interprętatur,docens quid ex eis coniectare oporteat:eſſent vero interprętanda omnia,ſi locum hunc acciperemus dilatandũ vt dixi,quod fieret facile, huc adductis quæ in prognoſtico & aphoriſmis præcipue,ſed & alijs etiam locis ab eodem Hipp. ſcripta ſunt, ſed non eſt hoc præſentis operis. Niger color non in deiectione ſolum ſed & in omni alia excretione eſt lethalis, niſi cum ob cauſam manifeſtam,aut bene,exit:ob cauſam mani feſtam,vt ob qualitatem recens ingeſti ciui,aut cum pharmaco bene autem exit,cum decretorie,poſt ſigna cõcoctionis, & cũ bona tollerantia. Quæ autem eſt ſimilis deiectioni ſanorum eſt ſalutaris. Hæc enim eſt regula dignoſcendi ſigna,ſimilia ne ſint an diſsimilia. Non tamen eſt contentus Hippocrates ita dicere ſed adiecit,cum per dies omnes apparet,& merito,nullũ enim ſignum adeò bonum, cui, niſi perſeueret, poſsis fidere. Hoc idem eſt,quod alijs locis ſolet vocare, ęquale per omne morbi tempus.

Cum autem non obedit glandi,,ineſt autẽ ſpiritus bona tollerantia,ſurgens ad ſedẽ aut in ipſo lecto ſi deliquiũ animi inſit,hæc autem cum affuerint ægroto aut ægrotæ circa 58

ini-

59 *initia delirium futurum exiſtima, intentus etiam ſis in ma nus, ſi enim tremulæ fuerint, tali ſanguinis abſceſſum ex*
60 *naribus futurum expecta. Aſpicere autem oportet & nares, an ſimiliter ex ambabus ſpiritus trahatur, atque ſi trahatur multus ex naribus, conſueuit fieri conuulſio. Si autem conuulſio fiat tali, mors expectanda eſt, & prædicere eſt pulchrum.*

IVſsit ægrotis clyſterem infundere, aut (vt explicauimus) glandem immittere, non ſolum curandi gratia, ſed etiam vt ſignificatio accipiatur inde aliqua: & conſiderare ſpiritus tollerantiam, & an linquatur animo ſurgens à lecto, aut etiam in ipſo lecto: nunc docet præſenſionem ex his capere, & ex multis, quæ ex his ſignis conſtare poſſunt, vnam ſtatuit ſyndromē. Ea autem, & eius ſignificatio, eſt hęc. Si aluus ita eſt ſuppreſſa vt non obediat clyſteri aut glandi, conſtat ſuccos in ſuperioribus partibus redundare. Nam hac eadem cauſa, in magnis cathartis capitis, ſolet aluus ſicceſcere, & in phreniticis ſolet vrina, exigua, & tenuis, & alba fieri: Si verò ſimul adeſt facilis ſpiritus, & exurgenes ad ſedem, aut etiam dum in lecto iacens, linquitur animo, ſignificatur, neque in hypochondrijs immorari, neque ſeptum tranſuerſum, neque thoracem occupare (ex omnibus enim his partibus difficulter reſpiraretur) ſed caput repletum eſſe: inde enim cum quadam vertigine linquuntur animo qui acute ęgrotant, multo, aut humore aut craſſo vapore, volutato in capite. Significat itaque hęc ſyndromes redundantiam vergere in caput. Tunc temporis, quid aliud expectes, quam hominem deliraturum? ea enim eſt prçcipua actionum capitis lęſio, aut fluxurum ex naribus ſanguinem, quę propria ſanguinis vacuatio eſt? idque delirante aut non delirante prius homine; aut moriturum cum conuulſione? quę etiam eſt actionis lęſio pertinens ad caput, vergensque in eius corpus? Cum igitur dictis accedit tremor manuum, fluxus de naribus expectabitur. Nam tremor accidit ob debilitatem, debilitas vero aut eſt in eſſentia, aut quòd exigua facultas in partem quampiam influat. Debilitas in eſſentia non faceret tremorem in ſo-

lis manibus,ſed & in capite & reliquo corpore, vt in valde ſenibus, id quod in acutis morbis non eſt veriſimile adeſſe. Supereſt vt in brachia exigua facultas influat: quod nón fiet niſi ob neruorum, qui à ceruicis vertebris in ea veniunt, obſtructionem,aut compreſsionem:quàm conſentaneum eſt fieri,partibus in ceruice repletis, & ſanguine plenis canalibus, ſurſum eunte. Fieri etiam poteſt, vt manus tremant conuulſiuis motibus(Hippocrates enim,vt ſępe monuimus,omnem talem motitationem vocare tremorem ſolet) ij vero erunt repletionis, aut irritationis,ob copiã,aut acrẽ qualitatẽ ſanguinis. Vtcunq; igitͅ hoc habeat,ſignificatur,multum aut acrem ſanguinem ferri in caput. Aut ergo,valente facultate & cerebro firmo,per nares expelletur, aut infirmo, fiet vt caput occupetur,& neruorũ radices, & conuellatur homo. Hoc vero ita diſtinguetur. Si trementibus manibus,aut poſtquam tremuerint, in naribus nihil erit mali,ſed fortaſſe pruritus quidam, aut tendens dolor, fluxus expectatur,ſi vero aderit apertio magna narium & multa ſpiritus attractio motis earum pinnullis, idque ęqualiter ſecundum ambas nares,conuulſio fiet,& paulo poſt mors. Nam hoc fit cum reſpirationis inſtrumenta moueri iam nõ poſſunt, & proinde apponuntur etiam narium pinnæ: neque tunc temporis,niſi perquam exiguum,trahitur in thoracem,ſed homine fruſtra conante reſpirare,volutatur aer circa nares. Vt verò nõ poſsint reſpirare extrema debilitas facultatis in eſſentia facit, vel inſtrumentorum ineptitudo inflexilitas, & concluſio. Cum autem hæc breui ac velut repentè dictæ ſyndromi ſuperueniunt, non poteſt eſſe facultatis ipſius tabes & in eſſentia debilitas:ſupereſt vt ſit conuulſio iam vniuerſalis, vnde neceſſe eſt moriantur breui. Hoc verò prædicere pulchrũ fuerit,vt Hippocrates in prohemio prognoſtici dicit, quia cum mortuus ægrotus fuerit,putabitur medicus culpa vacare cùm prædixerit. Dixit verò ex ambabus naribus ſimiliter,quia ſi ſecundum alteram narem ſolum fiat ea reſpiratio, obſtructioni naris alterius, ex polipo, aut re alia tali, imputabitur merito, excluſis autem particularibus vitijs ipſius naſi conuulſionis vtique fuerit.

61 *Si autem in febre hyberna lingua aſpera fiat, & deliquijs animi exiſtentibus, tali remiſſio febris fieri conſueuit. Sed ſimul hunc ſeruare oportet, fame, & aquæ potu, & mulſæ potu & ſuccis ſerua, nihil fidens remiſſioni febrium. Quicunque autem talia habent ſigna in mortis periculo ſunt. Vbi verò hæc cognoueris, ita prædicere ſi lubet, contemplatus optimè.*

LIngua aſpera vi febris facta, ardentem febrem indicat, talem hyberno tempore fieri, longe periculoſius eſt quam alia anni parte, quia longius abeſt à natura temporis, deliquiis animi crebris, & non omnino exiguis accedentibus, caſus eſt lethalis, Quia morbus eſt maximus, tempori valde aduerſus, cũ facultatis debilitate, & materiæ qualitate maligna. Sed perrarum eſt, ex hac, aut vlla alia, quãtunuis lethali (excipio eos quæ quarta die, aut citius interimunt) febre hominem mori, quin fiat vlla morbi remiſsio, vt ijs qui adſunt, atque etiam vulgaribus medicis, videatur ęgrotus iam habere melius, atque adeò nonnunquam putantur in inclinatione vniuerſali eſſe, & promittitur eis ſalus, & datur copioſior cibus. Hæc prohibet Hippocrates facere, noxium enim eſt & turpe: Quia re vera nõ minus periclitantur ægroti cum videntur melius habere quàm antea, niſi re vera melius habeant. Solent enim hæc quæ præter rationem ſubleuata ſunt, maligniùs redire, & interimere ægrotos, nõ ſolũ cũ melius habere ſint viſi, ſed & cũ liberati eſſe à febre, quinetiam nonnunq̃ cum, die decretorio, ac cum euacuatione, videantur eſſe liberati. Vt duodecimus ægrotus primi epidemion, qui cum à ſeptima die, poſt ſudorem videretur euaſiſſe ſine febre, vndecima mortuus eſt. Sed & præter hunc, qui omnium maximè, videtur mihi potuiſſe medicis imponere, narrantur in epidemijs quam plurimi, qui integrum quaternarium manentes ſine febre, deinde magnitudine febris periclitati ſunt. Itaque eſt hoc ſingulare quoddam exemplum, eius quod in aphoriſmo dicitur, his quæ non ſecundum rationem leuant non oportet credere, plæraque enim talium inconſtantia ſunt, & non valde permanere, neque morari ſolent. Itaque

tota

tota ratio fidendi, aut ſecus, hinc pendet, quod ſecundum rationem aut præter rationem fiat remiſsio. Fit autem præter rationem, quod ſine cauſa. Velut nunc, ſi homo habens febrem hybernam, per quam areſcit lingua, cum deliquijs animi, repentè, neque prægreſſa iudicatione vlla, neque concoctione, melius videtur habere, præter cauſam profectò id ſit. Si enim leuiter ægrotaret, poſſet habere melius per paulatinam ſolutionem, aut iudicatio vlla anteceſsiſſet inſignis: verum morbus magnus & lethalis, citra concoctionem, & iudicationem non potuit, verè ſedari. Fallax ergo eſt ea remiſsio, neque minus periclitatur nunc quam prius: immo plus etiam, quia dicitur. 2. prædictionum, pernitioſa ſine ſignis leuantia, mortem indicāt: neque minus eſt curandus, & continendus ægrotus in victu tenui, quàm prius, neque minus prædicendum periculum. Et quāto homo videbatur ijs qui aderant melius habere, tanto honorificentius eſt medico, periculum prædixiſſe. Qua ægrotus alioqui moriturus melius videatur habere, duplex eſt occaſio, & duplex cauſa: Quidam enim qui acutis morbis conflictantur, & hactenus fluxionibus nondum conquieſcentibus, quæ in principijs morborum maiores ſunt, affligebantur, nunc factis euacuationibus aliquibus, & firmatis in partibus ſuccis, inter dies aliquos decretorios, diebus non decretorijs, videntur quieſcere. Alijs grauiſsimè iā affectis, & morti proximis, quod penè extinctus naturalis calor ſit, videtur etiam eſſe extincta febris. Agnoſcere hæc medicus peritus debet, neque decipi.

Cum autem in febribus terribile aliquid quinta die fiat, vel aluus repente humida deijciat, & deliquiū animi fiat, aut vocis priuatio apprehendat, vel conuellatur, vel ſingultiat, & circa muſtacem & frontem ſudores, & ceruicem ab occipitio, Qui talia patiuntur moriuntur ſpirituoſi, non longe poſt.

Acutiſſimi pariter & pernitioſiſsimi ſunt morbi, in quibus cito apparent quæ ſuperuenientia ſigna vocantur, & ea ſunt lethaſia. Horrendum vero aut terribile dicitur de ſumme lethalibus. Quibus igitur horrendum aliquid primo

quaternario fit, morbus exactè acutiſsimus, & pernitioſiſsimus eſt. Finit verò primum quaternarium quartus, & hic, quod ad diuinam celeſtemq; cauſam attinet, afferret iudicationes morborum talium & pericula: verum iudicat raro, quia per pauci talium mouentur diebus paribus, & peculiaris materiæ motus, qui fit aliquo imparium qui adiacent illi, tertio dico, aut quinto. trahit ad ſeſe iudicationes. Hanc ob cauſam ſæpe fiunt hæc die quinto, quanquam non raro etiam tertio. Ob id ergo dicit quibus terribile aliquid quinta die fiat, moriuntur ſpirituoſi, non longè poſt. Recenſet verò vt exempla quædam quæ ſunt terribilia, Vt ſi aluus repente humida deijciat, & fiat, deliquiũ animi (hęc enim eſt peſsima iudicatio ſine conferẽtia & tollerantia, ſed affatim & repente proſternens vires) Aut fiat vocis priuatio (aphonia enim ſine manifeſta cauſa fiens internetionem indicat) vel conuellatur vel ſingultiat. Vtrunque enim horum ab ardente febre eſt lethale. Si horum quid accidat, ſignificatur mors: ſi his accedat circa muſtacem, hoc eſt ſub naſo, ſeu inter naſum & mentum, & circa frontem, & ceruicẽ ab accipitio ſudor ſignificatur iã iã imminere mortem morituroſque homines non longe poſt ſpirituoſos. Quia talis ſudor exolui iam, & expirare innatum calidum indicat Spirituoſos vocat Hippo. eos qui ſpiritu ſublimi reſpirant, qui toto ſimul corpore & naribus videntur reſpirare.

63 *Quibus per febres crura fiunt tuberculoſa, & facta diuturna immanentibus febribus non ſunt concocta, & incidit ſtrãgulatio in faucibus, tumore nullo circa fauces aparẽte, & non ſint concocta ſed extincta, conſueuit talibus ſanguis ex naribus fluere, atque ſi plurimum fluat ſolutionem ſignificat morbi, alioqui longitudinem, quanto autem minus fluit tanto deterius & longius. Si autem alia facilia fuerint, expectare tali dolores in pedes, qui ſi pedem affecerint, & doloroſus permaneat, circum inflammatus, & non leuetur paulatim, peruenient & ad ceruicem dolores & in clauiculam, & in humerum, & in pectus, & in articulum, & hunc oportet tuberculoſum fieri. Extinctis verò his, ſi*

manus

manus contrahantur, & tremulæ fiant, conuulſio talem apprehendit, & deſipientia. Certe & phlyzacia in ſupercilÿs & rubores tenent, & palpebra altera ad alteram germinat, & dura phlegmone præhendit, & tumet vehementer oculus, & deſipientia valde creſcit. Noctes autem magis ſignificant quàm dies ea quæ ad deſipientiam pertinent.

SI cui eſt cum febre, tumor aliquis præternaturam, quacunque in parte, & manēte febre euaneſsit; timor eſt ne in partem quampiam humor rapiatur: atque ſi tumore euaneſcente, pars alia dolore, vel aliter pati incipit, in eam timere raptum, eſt rationi conſonum. Porrò cum humor qui ex parte aliqua in aliam venit, & in ea neque maturatur, neque reſoluitur tempeſtiuè, ſed immoratur plurimūm, inde rurſus rapiendum alio, ſuſpitio eſt probabilis, tuncque, niſi quod aliud certius ſignum intercurrat, recurſum in eandem partem ex qua venit, merito coniectes, quia eam partem debilem eſſe conſtat, cū ſit quæ primo laborauerit. Nam futurum eſſe abſceſſum, quocunq; ex morbo, cognoſces (vt in prognoſtico dicitur) ex morbi vltra conſtitutionem propriam productione, ſine malis ſignis, Quam autē in partem fiet qui expectatur abſceſſus, ex his pie ctabis. Primū quidē, ſi quæ pars per morbum dolet in eam fiet: deinde, ſi quæ eſt homini inſigniter debilis:. Poſt hæc, ſi qua ex parte iam ante humor mutatus eſt, in eam recurret: Poſtremo ſi nihil ſit horū, in partes neruoſas, aut articulos. Exitus autem humorū, qui multos hac & illac abſceſſus faciunt, optimus eſſe conſueuit, multas in partes diſpergi, & in quemcūque abſceſſum portione aliqua inſumpta ita conſumi longo tempore: peſsimus verò in principem partem poſtremo, quę longo morbo debilitata ſit impingere. Ex his facile intelliges cauſam omnium quæ in hac oratione continentur, quæ quidem non vt neceſſario, ſemperq;, ſed neque vt caſu, ac citra cauſam per ſe euenientia, oportet te accipere, ſed vt rationem habentia optimam, quam poſsis ad alia quam plurima transferre. Quibus igitur per febres crura ſunt tuberculoſa, & tubercula diuturna iam facta pluſquam quis expectare fore, manente febre extincta ſunt, ideſt euanuerunt, nō

& cubiti, & partes poſt aures,& aliæ his proximæ, ſolent vero ſæpe excipere, quæ hic dicuntur partes, atque inter has coxa præcipuè ob magnitudinem articuli:iuxta quam etiam tubercula oriri ſolent,quod inſinuat,dicens, & hunc oportet tuberculoſum fieri.Hæc quoque,dolores ſcilicet dictarum partium & tubercula,extingui poſſunt, paulatim iam tãdem cõſumptis ſuccis, aut rurſum in alias partes conuerſis: periculũ autem eſt poſt tam diuturnam affectionem, ne membra præcipua iã ſint adeo debilitata vt recipiant,atque inter ea cerebrũ maximè ex articulis paratum eſt recipere ob rectitudinem.Quod ſi euenit accedent ſigna quę paſsionem cerebri ſignificent, vt conuulſio & delirium,& oculorum morbi: ij præcipuè qui ex craſsis ſuccis fieri ſunt nati,vt φλυζάκια ideſt puſtulæ in ſupercilijs, & rubores,& extuberantia palpebræ ſuperioris, & phlegmone dura hoc eſt ſcirrhoſa. Nam delirium & conuulſio læſiones ſunt actionum quæ primo ad cerebrum refferuntur:oculus vero tantam rectitudinem & viciniam habet cum cerebro, vt eius mala optime ſoleat indicare. Dicit tandem, his noctibus magis quam diebus creſcere deſipientiam. Nimirum cerebri paſsiones omnes quæ ex ſuccorum in eo redundantia pendent,augẽtur noctibus, ob ſomnum & ob ipſam noctem quæ cauſa eſt analoga ſomno, grauans ſcilicet caput & ſuccos intro pellens. Hanc ipſam ob cauſam euenit morbos oculorum augeri noctu, vt idem Hippocrates docet quinto epidem.non longe à fine. Nimirum oculi laborant cum cerebro, quare cum cerebrum nocte lædatur,neceſſe eſt lædi & oculos.

Signa autẽ multa potius fiunt in numero impari quàm pari, vtrouis autem horum numerorum fiant pernitioſe ſuperueniunt.

DIes impares vocari Hippocrati eos qui ſunt iudicatorij dictum eſt ſępe,accidere verò multo plura ſigna his diebus,quam non iudicatorijs, manifeſtum eſt. ſiquidem hoc non de pathognomicis intelligi debet,cũ hæc cũ ipſo morbo inci-

piant & permaneant, ſed de ſuperuenientibus, quæ ſunt ſalutis aut mortis, aut decretoria, hæc vero vtraque in iudicatorijs morbi accipiunt. talibus enim accidunt non ſolum iudicationes, ſed & mutationes inſignes in melius aut deterius, quæ ſuperuenientibus mutationibus inſignibus, concoctionis aut cōtrarij, aut ſignis ſalutis aut mortis, agnoſcũtur. Itaque ſigna diebus iudicatorijs ſuperueniunt, potius quàm alijs. Sed quod addit, eſt animaduerſione dignum. Videtur enim dicere, nihil ref ferre ad iudicationem, quali die fiant, ſed ſolum qualia ſigna ſint. Siquidem dicit, vtrouis horum numerorum fiant ſigna, perniţioſi ſuperueniunt. Intelligi certe hoc debet de ſignis per nitioſis, non enim quibuſcunque ſignis ſuperuenit morbus pernitioſus, ſed ſolum pernitioſis. Itaque dicit, vtrouis numero fiãt pernitioſa ſigna, pernitioſum morbum ſuperuenire, quaſi nihil referat quo numero fiant. At vero hoc alienum eſt à veterum ſententia, celebratiſsimum enim eſt à Galeno, firmiores eſſe ſignificationes, quæ diebus decretorijs fiant quam quæ aliis, & ſigna mala tũc eſſe deteriora, & bona meliora. Atque adeo Hippo. ipſe toto opere epidemiων in hiſtoriis curauit narrrare præcipue quæ contemplabilibus diebus fierent ſigna, quaſi illis diebus maiorem habeant vim. Proinde oportet intelligere, Hippocratem non negare, facere aliquid diem ad ſignificationem, ſed aſſerere, non adeo facere, vt pernitioſis, quod non accidant die impari, non ſuperueniant morbi pernitioſi: quin potius, vtrouis numero fiant ſigna pernitioſa, ſuperuenire morbos pernitioſos: quia ſigna pernitioſa, etſi ob diem poſsint plus aut minus talia fieri, tamen quia perſe ſunt talia, ſemper ſunt talia: qa quod ineſt perſe alicui ſẽper ineſt. Igitur ſigna pernitioſa vtrouis die fiant, ſignificant morbos pernitioſos.

64. *Hos ſi ab initio purgare volueris, ante diem quintum facito, ſi murmurauerit venter, ſin minus, à medicamentis abſtineto. Si autem murmurauerit, & deiectiones biliosæ ſint ſcamonia ſubpurga mediocriter. Quod verò ad aliam curationem attinet, quam minimum offerre tum cibos, tum ſorbitiones, vt melius habeant, niſi decimam quartam fuerint egreſſi.*

Hoc

HOc ad curationem omniu m acutorum morborum videtur mihi pertinere, nihil enim eſt aliud, quam quod in aphoriſmis generatim dicitur. Nam quod illic dixit, Incohantibus morbis ſiquid videtur mouendum, hoc hic, hos ſi ab initio purgare volueris. Nimirum voles purgare, cum videtur, atque tunc incohantibus morbis, hoc eſt ab initio facies. Videri autem debet, cum materia turget, neq; ſolum cum vere ac propriſsimè turget, hac & illac reciproce actam, ſed vtcunque ſucci quieti non ſint, & ex parte in partem ferantur præcipuę cum feruntur verſus ventrem: nam quo vergit natura ſuccus per loca conferentia eo oportet ducere. Itaque murmurare ventrem & deiectiones bilioſas apparere non propriſſimam, turgẽtiam tamen quandam ſignificat: ferri enim bilem ſponte verſus ventrem. Cum ergo hæc apparent, merito voles ab initio purgare Debes verò id facere cito. Nam medicari oportet in valdè acutis, ſi materia turget, eadem die, tardare enim in talibus malum eſt. Hic non de valde acutis ſolum, ſed de acutis omninò agitur, neque de turgentia exquiſitiſsima, proinde eadem die fieri, neque perpetuum, neque neceſſarium, illud tamen firmũ ratumque ſit, non eſſe cunctandum, ſed vbi viſum fuerit ab initio purgare, faciendum cito. Nunc hoc cito definit, dicens faciendum intra primum quaternarium. Satis enim feſtinatur cum intra primum morborum impetum, qui quatuor dierum eſt, fit. Itaque dicit, ante diem quintum, hoc eſt intra primum quaternarium. Conſtat verò hoc, & primo, & ſecundo, & tertio, & quarto, fieri poſſe: rarò verò vltra hos fieri debet, quia in acutis plærunque mox à primo quaternario firmantur ſucci, & retinentur concoquendi. Proinde intra hos dies, ſi dicta ſigna affuerint, purgare oportet ſcamonia, quia bilem ſubducit. Conſtat verò quòd & alio quocunque cholagogo, nominauit autẽ hoc vt nobiliſsimum. Non oportet autem vehementem hac occaſione fieri purgationem, quia cum bilioſa ſint excrementa & ſponte ſua ferantur in aluum mediocris ſufficiet, & in vehementi erit periculum ſuper purgationis. Vt ergo melancholicos iubet vehementer, ita bilioſos mediocriter purgari. His intra primum quaternarium actis, quod ad reliquam curationnem attinet, à quinta vſque ad quatuordecimam oportet quã

minimum offerre, tum cibos, tum ſorbitiones vt ægroti melius habeant. Sed dices videri deeſſe plurima ad taliũ curationẽ,ac proinde doctrinã hanc admodum mancã. Certe non eſt, ſed aperte aut per inſinuationem, tota acutorum curatio perfectè traditur,& ea optima,atque Hippo.digniſsima. Quod vt intel ligas,Scias duas eſſe occaſiones præcipuas, vtendi auxilijs magnis,& nobilibus,in acutis morbis:principiũ,cum adhuc multitudine laborat corpus,& ſucci nondũ ſunt firmati;& inclinationẽ cũ iam concoctione perfecta, vis concoctrix cedit expultrici. Reliquis temporibus,quæ inter hæc ſunt,melius eſt quietẽ agere. Tunc.n.natura nullis euacuationibus adminiculatur, quia retentioni & concoctioni ſtudet. Hãc ergo tu debes iuuare quieſcens.ſit autem hoc quieſcere, nihil aliud quã curare vt victus recte inſtituatur,& obſeruetur. Quod vt doceat, dicit, quam minimum offerre cibi & potus,hoc eſt,vt,præbens id cũ quo poſsit durare,etſi q̃d errati caſu incidat ſuſtinere, prebeas quã minimũ (his etiam tu adiunge alias omnes cõſiderationes ad victũ probe inſtituendum neceſſarias)niſi decimã quartam fuerint egreſsi. Nomine decimæ quartæ intelligit diẽ decretoriũ cuiuſq; morbi. Merito vero ſi nominatim dicenda dies quępiam fuit,huius potius meminit,quia eſt finis acutorũ maximè communis. Itaque perinde eſt dicere, niſi decimam quartã fuerint egreſi,ac ſi dicet,vſque dum inclinare cæperint,tunc enim & redeundum ad euacuatoria eſt, niſi ſponte iudicentur,& augendus cibus, & ſi quid intemperiei partibus hæſit, corrigendum.

63 *Cum febricitanti decima quarta die aphonia acceſſerit, non conſueuit ſolutio cita neque morbi deceſſio fieri, ſed tempus ſignificat cum autem apparuerit hac die,diuturnius coincidit.*

APhoniam quatuordecima die accidentem,ſignificare dicit morbi longitudinem,ac multo magis cum ea die cõtingit,quàm cum vlla alia. Intelligi autem debet hoc ſi reliqua omnia promittant ſalutem. Nam cum aphonia per febres continuas

tinuas ſit,ſignum adeo lethale,ſi quod aliud ex lethalibus ei accedat ſignificabit citam mortem, ſi autem nullum, tardius aut liberabitur aut morietur, vt facultas magis aut minus conſtabit. Ponit verò nunc Hippocra.aphoniam ſolam, merito ergo intelliges nullo alio lethalium accedente. hæc verò ſignificat ita quia ſignum lethale eſt, & quodcunque tale,cui reliqua omni renuunt,ſignificat longitudinem. (Itaque & in quocunque aljo lethali,eadem ratione prædicendi,vti poſsis)præcipue vero in die decretorio, quia tali die ſignificationes omnium ſignorum firmiores fiunt. Inrer decretorios verò quatuordecimo maximè apparentia diuturnitatem ſignificant, quia acutorum exacte is vltimus finis eſt. Si igitur exactis omnibus acutorum finibus, incipiunt longitudinis ſigna denuo apparere, maior ſignificatur productio,quàm ſi prius apparuiſſent.

Cum febricitanti lingua quarto die conturbate loquitur,& aluus egerit bilioſa humida,talis delirare conſueuit Sed oportet obſeruare quod ſuccedit euenientibus.

PErturbata loquela in febribus acutis cum alui egeſtione bilioſa ſignificat bilē redundare, & in caput efferri. Nā cum perturbate loqui poſsit quis, ob mentis perturbatione citra corporalē vllam paſsionem linguæ, aut ob laxitatem ipſius linguæ penitius irrigatæ pituita,aut etiam ob bilem pungentē, & conuulſoriè facientē linguæ muſculos moueri, accedens deiectio bilioſa,in bilem potius iubet eius paſsionis cauſam reijcere, nulla cum ſit potior ratio agnoſcendi ſpeciem ſuccorum, qui in corpore redundant,quam ab exeuntibus:redundante verò in corpore bile linguam titubare,eius lationem ſignificat in caput.Quòd verò id quarto die eueniat ob diei iudicatoriam naturam prognoſticum confirmat, & quòd tam cito mutatio ea in deterius fiat, ſignificat magnam morbi acutiem.hinc verò quid ſuper eſt aliud, quàm vt phreniticus homo fiat & deliret? niſi valde firmam habeat virtutem,quæ à cerebro vehemēter repellēs,aut in aluū copioſe retrudat,aut per nares emittat, ante-

antequam malum firmetur in phrenitidem? atqui quoniam po teſt ita fieri, Hippocrates qui ſiquis animum aduertat, vel prudentiam ad res gerendas nos ſemper docet, non vult, vt mox feramur præcipites in prognoſticum, affirmantes, futurum vt deliret. Sed oportet (inquit) obſeruare, quod ſuccedit euenientibus. Euenientia vocat nunc, ſigna ſuperuenientia, cuiuſmodi ſunt, loquella illa perturbata, & fluxus alui bilioſus oportet obſeruare quid his ſuccedat, ipſe enim decurſus, quod futurum eſt indicabit. Itaque prudentiæ gratia, oportet dictis ſignis non omnino fidere, ſed adiungere eis alia, quæ poſterius ſuperuenient. Nam ſi deliraturus ſit, aluus ſupprimetur, ac fortaſſe vrina reddetur tenuior, & ſtillæ ſanguinis fient, & rubri oculi, inſtabiles, aut inconniuentes, & venabitur muſcas, & ex taciturno loquax, aut ex loquaci fiet taciturnus aut quædam horum fient; Sin minus, aluus fluet copioſius, loquella fiet expeditior, & cætera omnia inclinabunt ad ſapientiam.

AEſtiuo & autumnali tempore, in acutis ſanguinis deſtillatio repentina contentionem & magnam inflammationem circa venas, ſignificat, & in poſterum diem vrinas tenues futuras, atq; ſi ætate floreſcit & corpore exercitato, aut bene carnoſus, ſit, aut melãcholicus, aut ex potu manus tremulæ, bene habet deſipientiam prædicere aut conuulſionem (atque ſi paribus diebus ſuperueniant melius, in indicatione verò pernitioſum, niſi multus ſatis effuſus ſanguis viam redundantiæ, fecerit per nares, aut per ſedem, aut abſceſſus, aut permutationes, aut dolores hypochondriorum, aut in teſtes, aut in crura. Coſtis autem his, via patẽt ſputis, & vrinæ craſſæ leues & albæ.

SAEpe vituperauit Hippocrates in Epidemijs præcipuè, & prorrheticis, ſtillas ſanguinis ex naribus per febres continuas, præcipuè verò die quopiam decretorio accidentes: nũc quam affectionem ſignificẽt docet, dicens, ſignificare σιντονί ην και φλεγμασί ην interpræ tantur plærique, robur & ardorem, ob

ſcuram

ſcuram & difficilem reddentes ſententiam: nihil enim ſignificat minus hoc ſignum quam robur, lethale cum ſit. Sed συντονη ſignificat tentionem, φλεγμασιη ardorem, conſtat verò ardore cum tentione venarum ſignificari affectum in eis phlegmonoſum, quali venæ tenentur, laborante homine laſsitudine phlegmonoſa, Itaque dicit ſtillas ſanguinis è naribus fieri, cum ſanguis redundat in venis capitis circa naſum, & ob malignam qualitatem, vel quod per facultatis expultricis debilitatem, longam moram illic trahens inflamet ipſas venullas & earum oſcula, quæ inflammata minus iam poſſunt deponere, quia ob tentionem fibrarum, minus poteſt facultas niti, irritantur verò aſſiduè, & eam ob cauſam deſtillatio fit crebra, nulla tamen copioſa effuſio, Hæc affectio æſtiuo & autumnali tempore fieri ſolet, quibus ſcilicet temporibus morbi acutiſsimi & periculoſiſſimi. Vere enim fluxus ſanguinis boni & copioſi conſueuerunt fieri, tentanti & maligni æſtate & autũno potius, cũ febres acutæ, & facultates lãguidæ ſunt. Atqui, etſi hic lethalis caſus ſit, nõ proinde non fiet, vt multi ex eo conualeſcant. Neq; enim lethale dicit, quod ſolis morituris ineſt, ſed ex quo mori ſolent multi, etſi plures ẽt liberentur. Proinde hic caſus tres exitus habere põt, peſsimum, vt qui ita ægrotat cũ delirio aut cõuulſione moriatur, optimũ, vt ſoluta phlegmone venarum, & roborata virtute, copioſus tandem aliquis ex naribus fluxus fiat, aut repulſus ex ſupernis, qui per eas partes exire non potuerit per hæmorrhoydas exeat, aut mulieri per vterum: mediocrem, vt abſceſſus aut permutationes faciat. Abſceſſus dicitur collectio humoris in partem aliquam: permutatio, eſt morbi in morbum mutatio, euenit eidẽ rei eſſe vtrunq;, cum ſuperueniente abſceſſu ſoluitur morbus prior. Vtrumuis acccidere poteſt in hoc morbo, ſoluta.n. aut non omnino ſoluta febre, poſſunt ſuccedere dolores hypochondriorum, multitudine ſuccorum eo collecta. aut abſceſſus poſsũt fieri in teſtes, aut in crura, ita ẽt in coxã, aut alios articulos aut partes laxas. Porrò hi abſceſſus poſſunt manere durati & incurabiles, vt ſæpe factum vidimus, aut ſolui paulatim, materia cocta & euacuata per ſputa, aut effuſione multæ vrinæ craſſæ & albæ, & leues: nã velut quibus ſperatur abſceſſum futurũ ad articulos, liberat ab abſceſſu vrina multa, craſſa & alba facta,

cta,ita quibus abſceſſus eſt factus,eius ſolutionis fit cauſa.Dicūtur verò hic craſſæ leues & albæ,non quę craſſitiæ mediocres , habentes albas & leues ſubſidentias, ſed quæ craſſo lacti ſimiles tales enim ſunt quæ a craſsis ſuccis corpus purgant,& quæ pro fluxu ſanguinis , qui in morbi initijs defecerit , ſolet poſtremò ſuperuenire , vt aphoriſmo citato dicitur qui eſt 74. ſectionis quartæ ex tumore teſticulorum expectabis potius ſputa, ex hypochondrijs aut cruribus vtrunuis:nam vt ſecundo Epid.dicitur tuſsis ſedat teſtium tumorem . Hos exitus cum habere poſſit propoſita affectio:peſsimū maximè timebis in iuuenibus, & corporibus plenis,exercitatione bene nutritis, & bene carnoſis & in atrabiliarijs,& vinoſis, quibus ex potu vini ſolent manus eſſe tremulæ,vt extremè ſenibus,nā iuuenes ob caliditatē temperamēti acutius ægrotant,& periclitant magis à raptu humorū in caput,bene carnoſi,periclitantur ob copiam ſanguinis,& caliditatem naturalem:atrabiliarij,omnium maximè ſunt parati ad deliria ob humoris naturam,ſed & ad conuulſiones,ob ſiccitatem & duritiē neruorū:iam verò vinoſi,& temulenti , omniū maxime periclitantur delirare & conuelli,quacunq; ex cauſa.Sunt enim eis mēs & neruorum genus maximè læſa.His igitur delirium timebis & conuulſionem, quibus nihil erit horū , abſceſſus meliores.Significationem ſtillarum malignarum , auget vrina,die ſequenti reddita tenuior, quia vt in phreniticis , ita in paratis delirare,vrinam aquoſam reddi , ſuſpitionem auget,fit ſiquidem ſuccis ſurſum euntibus . Proinde dicit ſignificare in poſterum diem vrinas tenues futuras , non ita quidē vt neceſſe ſit,poſt ſtillas mox fieri,ſed quòd ſoleat , nimirum eadē cauſa quæ ſtillas fecit,nata eſt tenuitatem vrinæ facere , raptus ſcilicet ſuccorum in ſuperna.

69 *Febri ſingultuoſæ, ſuccum ſilphij,oxymeli , daucum terens potandum da:& chalbanū in melle,& cyminum in eclegmate,& ſuccū ptiſſanæ ſorbendum. Euadere autē huiuſmodi non poteſt , niſi ſudores decretorij, & ſomni æquales ſuperueniant,& vrinæ fluxerint craßæ & acres, aut in abſceßum firmetur.*

70 *Nux pinea & myrrha in eclegmate .*

Po-

Potandum verò his da oxymeli per quam exiguum, ſi autem ſiticuloſi vehementer ſint, aquam hordei. 7 I.

FEbris ſingultuoſa non eſt, cui ſingultus aliquando accedit, neq; cui in extremo iã vitæ conſtituto homini (ita vt fit) ſuperuenit, ſed quã à principio ac ſemper, aut ſemper ferè cõmitatur. Hanc Galenus & eo iuniores, non ponunt in differentiis febrium, ſed ponerent in tractatione de febribus cũ accidẽtibus. Accidente enim quodam diſtinguitur ab aliis: verum veterrimi qui partitiones morborum non deduxerant ad tam exactum, multas differentias ſtatuebant ductas ab accidentibus, velut febres ſudatorias, & febres laborioſas & huiuſmodi. Eſſe febrem hanc grauem & periculoſam, inde intelliges, quòd Hippocrates dicit, euadere autem qui ita eſt affectus non põt, niſi ſuperueniant ſudores decretorii, & reliqua. Cauſa autẽ eſt, quia neceſſe eſt abundet multus malignuſque ſuccus, iſque imbibitus in membranis ventriculi, qui per ſeſe periculoſus eſt, accedente verò continua & acuta febre, magnam etiam copiã ſubeſſe toto corpore, ac præcipuè circa internas partes, ſignificat. Nam ſingultus ille ab inanitione non erit (vt fortaſſe qui poſt dies multos, confecto iam ab ardente febre, ſuperueniret) cum ab initio febrem committetur, ac multo minus à flatu (diſſolueretur.n.ab ipſa febre) cum toto morbi tempore perſeueret, ſupereſt vt eam habeat quam diximus cauſam, & vt ob id febris periculoſa, & curatu difficilis ſit. Docet verò hic Hippocrates non omnem curationẽ: nam frictionum, vomitionum, & clyſterium meminiſſet. ac ſi res exigeret, etiam miſsionis ſanguinis: ſed eam præcipuè curationis partem, quæ ad hanc febrem maximè accommodatur, & ab ea, quæ talis eſt, indicatur, nimirũ à propria cauſa ſingultus: ea conſiſtit in vſu potionum, & eclegmatum reſoluentium, & diſcutientium vehementer, & extrahentium, ac extergentium, vt partim extracti deterſique ſucci ex membranis vomantur, aut deijciantur: partim diſcuſſi vehementer, exſudentur, aut mictione reiiciantur. Huiuſmodi ſunt ſuccus ſilphij, & puluis ſeminis dauci, potus ex oxymelite, velut ſi vtriuſque dragmæ ſemiſſem des, ex oxymelitis vn-

cijs

cijs duabus aut tribus,cum decocto aliquo ad eandem rem accommodato,vt fortè cum decocto calaminthæ,vt tenuior reddatur potio : & eclegma ex melle deſpumato cum galbani & cymini momento: habemus etiam multa alia in officinis, quibus hoc caſu rectè vtemur, velut ſerapium ex menta aromatizatum,aut ex abſinthio amaro (ponticum enim vi extergendi caret) cum diatriων pipereων,aut diacalaminthes, aut diaſpolitico.Quin etiam cenſeo hoc caſu theriacæ,& mitridatici, eſſe ſalutarem vſum,ac fortaſſe etiam erit vtile, hos ad ſudorem cogere decocto ligni ſancti, cum rebus ſtomaticis parato. Nā vt dicit Hippocrates liberari non poſſunt, niſi ſudoris decretorij,hoc eſt copioſi cum bona tolerantia & conferentia(quæ ſignificabunt tibi ſomni æquales, id eſt placidi,non interrupti) & vrinæ fuerint craſſæ, hoc eſt multitudine ſuccorum perturbatæ(non enim profectò craſſæ & mediocres, vt quidam interpretantur) & acres,hoc eſt mordaces, vt ipſe ægrotus morderi ſe ſentiat(indicat enim hoc, acrium aut ſalſorum euacuationem) aut in abſceſſus firmetur malum, vt ſcilicet ſolent alii morbi graues & difficiles à quibus homines euadunt. Cum ergo ſine his euadere non poſsint, hæc ſi non fiant,facere oportet vt ab eodem Hippo.6.Epid.dicitur. Eadem intentione iubet Hippocrates dari eclegma ex nucibus pineis,cum mirrha, qđ parari poteſt ex ipſis nucibus cum totis ſpherulis pineis, aut ex nucleis nucum pinearum, incoctis in melle, immiſſo puluere mirrhæ,quem poſsit recipere,ne ſit omnino abominabile. Efficacius eſt,quod ex exiguis & reſinoſis ſpherulis paratur, pollet vehementi exterſione. Vſus huius medicamenti præcipuus eſt ad thoracis morbos, quibus vehementi exterſione eſt opus, vt procedente ſermone videbimus,vt ſuſpicer, velut etiam Gale. caſu incidiſſe verba hæc in hunc locum, alioqui ſcribenda prius aut poſterius,in diſputatione de thoracis morbis. Quanquam & ad ſingultientem ventriculum, ſit hoc non parum vtile,ob exterſionem. Scimus enim reſinā bene expurgari ventris membranas.Reliqua huius orationis pertinent ad victum. Dat enim pro cibo ſorbitionem ex ptiſſana, vt ſcilicet in alijs acutis febribus, daret verò,arbitror, Hippocrates non ſimplicem ptiſſanam, ſed paratam cum anetho, aut porrò,aut re alia in-

cinden-

cindendi vim habente, vt ſolitam eſſe parari antiquitus author eſt Gal. pro potu dat oxymeli per quam exiguum, valde ſcilicet dilutum, ne acutum mordeat ventriculum alioqui ſingultientem, & vt ſit potui idoneum. Si verò ſint ęgroti valde ſiticuloſi, ferre non poterunt potum oxymelitis) auget enim ſitim vt lib. 3. dicebant) quare tunc dare iubet decoctum hordei, quod ſitim aliqua ex parte ſoletur. Fuerit vero expediens, hordeum in aceto præmacerare, aut aceti tantilum adijcere, quia ſitim ſedabit ſtrenuius, & incindet pariter ac exterget, atque ita, magna ex parte, cum dictis medicamentis conſpirabit, obſiſtens tamen ardori, ne is plus quam ferri poſsit, augeatur.

Perineumonica autem & pleuritica ita oportet conſi- 72
derare, an acuta febris ſit, & dolores lateris, aut alterius
aut vtriuſque, atque an doleant, cum ſpiritus ſurſum fertur
& tuſſes inſint, & ſputa educantur ruffa vel liuida, aut te
nuia, & ſpumoſa, & florida: atque ſi quid aliud diuerſum
his habeat, præter ea quæ didicimus. Ita oportet deducere.
Si dolor ſurſum penetrauerit ad clauiculam, vel ad mam- 73
mam, & brachium, ſecare oportet venam internam in bra
chio, quacunque parte dolor ſit, ſecundum eam, auferre ve- 74
rò ſecundum corporis habitum, & anni tempus, & æta-
tem, & colorem: ampliuſque confidenter, ſi acutus ſit do-
lor, vel ducere vſque ad deliquium animi. Deinde poſt hæc 75
clyſtere vti. Si vero ſub thorace dolor ſit, & infeſtauerit 76
valde, aluum pleuritico ſubpurga, in medio autem purga-
tionis nihil da, poſt purgationem autem oxymeli. Pharma-
cum autem dabis quarto die, tribus primis diebus clyſte-
rem ſubmittere, atque ſi non leuetur ita, ſubpurga, cuſto-
dia deinde ſit vſque dum ſine febre fiat, & ſeptima dies
ſit, deinde ſi in tuto eſſe videatur, primum cremorem exi-
guum, & tenuem, & melle conditum, præbe, ſi verò re-
uocetur facilè & facilè ſpiret, & ſine dolore ſint latera,
paulatim craſſius & plus, & bis in die.

Repe-

REpetitionem facit Hippocrates, multorum quæ dicta antea ſunt, neque ſanè proinde cenſendum eſt, abſurdam tractationem eſſe, & Hippocrate indignam. Nam multis repetitionibus vtuntur etiam probatiſsimi autores, maximè cum ad finem iam properat diſputatio. Neque ſanè hæc repetitio quæ in manibus eſt, ſit omnino inutilis, nam etſi plæraque dicta antea ſunt, quæ ad agnitionem & curationem perineumoniæ & pleuritidis pertinent, quædam tamen non inutilia adduntur nunc, quæ fuerant antea prætermiſſa, multa alia dicuntur aliter quæ intelligere erit ex vſu, vt quæ partim idem, partim diuerſum aliquid contineant. Imprimis hic quoque, velut & in ſecũdo libro, videtur mihi perineumonica & pleuritica vocare, nõ exquiſitam ſolum & perineumoniam & pleuritidem, ſed nothas etiam, ac denique dolores quoſcunque, qui videantur latera aut thoracem obſidere. Nam, vt ſæpe monui, non erat eo tẽpore ducta morborum partitio ad tam exactum, neque medicina adeò receſſerat ab empyrica, vt ſolis pathognomonicis ſignis definirent, ſed ſyndromas facerent ſignorum, coniungentes cum pathognomonicis etiam aſsidentia: & ſuperuenientia. Velut nunc perineumonicam aut pleuriticam paſsionem eſſe dicit (hæc à ſe inuicem interim non diſtinguens) ſi acuta ſit febris & dolores lateris, aut alterius, aut vtriuſque, (ſpeciem doloris non definit) atque ſi doleant cum ſpiritus ſurſum fertur, & tuſſes inſint, & ſputa educantur, ruffa vel liuida, aut tenuia, & ſpumoſa, & florida hoc eſt rubicunda, aut variegata, aut aliam præter dictas differentiam habentia. Hæc eſt ſyndrome quam hoc loco deſcribit. Conſtat verò, ſputa huiuſmodi neque perineumoniç neque pleuritidi eſſe pathognomonica, ſed vtrique ſuperuenientia. Sed mireris, cur dicat, an doleant cum ſpiritus ſurſum fertur, fertur enim ſpiritus ſurſum in expiratione, ſolet vero pleuritici dolere multo magis in inſpiratione cum dilatatur thorax. Intelligendum verò eſt Hippocratem hic loqui de dolore, qui ſentitur tuſsiendo, qui magnus eſſe ſolet, fit vero tuſsis expiratione vehementi, proinde dolorem tuſsis, dicit fieri in latione ſurſum ſpiritus. Poſt ſyndromen accedit ad curationem, quum non exorditur à fomentis vt lib. 2. fecit, ſed prætermiſsis his, quæ tentandi gratia admouebantur, à miſsione

ſangui-

ſanguinis & expurgatione, adhibens eandem diſtinctionem dicens, Si dolor, ſurſum ſpectet, mittendum ſanguinem ab interna vena cubiti. Explicat nunc multo magis qua ex parte, dicens quocunque latere dolor ſit, eo eſſe mittendum ſanguinem. Superioribus annis cum velut e cimericis tenebris cœperunt Galeni & Hippocratis opera emergere, plurimum altercatum eſt medicis, qua ex parte ſit ſecanda pleuriticis vena, quoniam Auicena, & alii fere omnes arabes ex contraria ſecandam contendunt. Verum iam omnibus ferè ventum eſt in ſententiam græcorum, ſecaturque iam vbique in brachio lateris affecti. Quãtitatem mittendi ſanguinis lib. 2. definiuit coloris mutatione nunc corporis habitum, anni tempus, & regionem, & colorem hominis, iubet conſiderare: quod inconſtantiæ, quin & contradictioni, imputat Celius Aurelianus, verum fallitur. Nihil enim repugnans continent hæc loca, quin potius deficeret fortaſſe aliquid doctrinæ, niſi hæc illis adderentur. Non enim profecto omnes ſuſtinent vſque ad mutationem coloris miſsionẽ ſanguinis, neque pleuriticis omnibus eadem quantitate poteſt detrahi, ſed cum Hippocrates iubet mitti ſanguinem vſque ad mutationẽ coloris, ſi fieri poſsit intelligit, quoſdam enim prius exanimaueris, tunc ergo conſiderare debes omnia quæ ad hominis naturam & res non naturales quibus vtitur, ſpectant, vt in ea omnia reſpiciens alteri plus, alteri, detrahas minus. Iubet vero Hippocrates non horrere copiam, ſed audacter hoc in morbo ſanguinem fundere, eadem exhortatio ne vſus eſt libro ſecundo, dicens, & non cunctari ſanguinem confertim auferre. Tamen ſcias, vtranque in partem medicos peccare poſſe, etiam in hoc morbo. Multi enim qui confertim vacuati cito moriuntur, vacuati parcius, lente liberarentur. Quare hanc ad copioſam miſsionem ſanguinis exhortationem, ego velim temperari, eatenus ſaltem, vt vſque ad deliquium animi hoc in morbo non ducatur, etſi id iubeat Hippocrates. Nam tametſi non probo ſententiam eorum, qui nunquam eo vſque eſſe ducendam miſsionem ſanguinis contendunt, tamen in pleuritide, & perineumonia, & aliis thoracis morbis, quibus excreatio ſit neceſſaria, fieri debere vnquam, nego. Quia in his parcẽdum multo magis eſt animali facultati, quam in aliis, qui à ſola

Q na-

naturali coquuntur,& iudicantur. Itaque exhortationem hanc hactenus temperatam volo. Poſt miſsionem ſanguinis iubet clyſtere vti,quod quidam iuniorũ ſequuti,nunquam antè miſsionem ſanguinis,ſed ab ea ſemper vti iubent clyſtere:quos plęrique alij derident, dicentes antè eſſe vtendum. Verùm ſi quis quæ Hippocrates hoc opere ſcripſit attente legat, intelliget facilè neutrum eſſe agendum perpetuo,ſed ſua occaſione vtrũque. Ipſe enim primo libro multis docuit,etſi pleuritis quæ nõ ſit omnino leuis,miſsione ſanguinis aut expurgatione curanda ſit,nihil tamen eſſe prius agendum ſi ſatietas aliqua in ventriculo ſit,quam vt deſcendat,atque cum deſcenderit,quàm vt euacuetur clyſtere,aut glande. Hic vero,quaſi nulla tollendi ſacietatem, aut redundantiam in inteſtinis, neceſsitas ſit, ſed propria ſolum materia morbi ſit vacuanda,iubet ſanguinem prius mittere, mox clyſtere vti, vt ſi quid bilis agitatione ſanguinis ſecretum ſit, aut à natura reddita fortiori expelli paret, clyſtere ſubducatur. Itaque ob materias communes & ea quæ in aluo collecta continentur, rectius inijcitur clyſter ante miſsionem ſanguinis, ne vacuandis venis diducantur, ob propriam vero morbi, & quæ ex venis ſit conuocanda, poſt miſsionem. Vtrum autem potius agendum ſit res ipſa iudicabit in occaſione. Porro cum aluus nimis ſicca eſt mollire eam prius clyſtere oportet ne miſsione ſanguinis magis ſicceſcat, quod procedente opere ob ipſo autore dicetur. Hactenus de miſsione ſanguinis, de expurgatione agit deinceps, dicens, Si vero ſub thorace dolor ſit,& infeſtauerit valde,aluum pleuritico ſubpurgabis. Vt libro ſecundo monuimus quandoquidem illic dixit, ſi eas quæ ſub ſepto tranſuerſo ſunt partes dolor affecerit, hic vero, ſi ſub thorace color ſit, conſtat non de verè pleuritico eum agere, quanquam pleuritici appellatione,ſed de eo cui in hypochondrijs ſit primario dolor, ſimul vero cum ijs doleant infernæ coſtæ: neque de his vtcunque,ſed cum venter murmurauerit, iubet enim hos expurgari ante diem quintum,iuxta illam præceptionem,acutis morbis communem, quam antea ſcripſit, dicens, Hos ſi ab initio purgare volueris, id ante diem quintum facito, ſi venter murmurauerit. Igitur his quoque, ſi venter murmurauerit, pharmacum

macum dare iubet quarto die. Sed cur quarto, potius quam tertio, ſecundo, aut primo? Certè, vt poſsis tribus primis diebus vti clyſteribus, & eadem ratione, ſerapijs, quia fortaſſe hęc erunt ſatis, vt corpus expurgetur, poſsiſque ita pharmacum deuitare: ſin minus, ſaltem corpus pręparauerint, fecerintque fluidum. Quarto igitur iubet, non quod neceſſe ſit eo die ſemper dari, ſed quod ſi res citius dare non cogat: ſatius ſit tribus primis corpus præparari & ſatius ſit dari antè quintum. Cętera pertinent ad victus rationem, quam tenere debet, is qui pharmacum acceperit. Dixit ſecũdo libro, mox eſſe ſorbendam ptiſſanam ab accepto pharmaco, neque inſigniter minori quantitate quam conſuetum eſt, hoc nunc repetit, adijcitque, quod & illic dictum eſt, in medio purgationis nihil eſſe dandum, poſt purgationem vero dandum eſſe oxymeli pro medicamentoſo ſcilicet alimento, vt tãtillum nutriat, vſq; dum liceat cibis firmioribus vti, & reliquos ſuccos qui expurgationi non ceſſerunt, excreari faciat. Cuſtodia (inquit) ſit deinde vſq; dum ſine febre fiat, & ſeptima dies ſit. Hęc cuſtodia quã dicit, ad victum ſpectat. eſtq; quod iubet, vt cuſtodias ægrum ſine vllo alio cibo vſq; dum ſeptima ſit, & fiat homo ſine febre: Nimirũ ponit hæc fieri in pleuritide acutiſsima, & cuius cõſtitutio ſit ſeptem dierum, alioqui craſsiori cibo ſit opus vt æger ſufficiat. Quanquã & vſq; ad ſeptimũ traducere ægrũ ſolo oxymelite, cenſet Aurelianus eſſe nimiũ, & parum humanum, qua in re nonnihil illi conceſſerim, & nõnihil iuſculi, aut etiam fortaſſe pulli exigui dari ægroto, permiſerim, ſed neq; Hippocrates hoc præcipit quaſi omnibus perinde faciendum. Non enim is erat, qui vnã aliquã victus rationem omnibus pleuriticis cõgruere, exiſtimaret, nulla neq; naturæ neque conſuetudinis ratione habita: ſed neq; adeo multi fortaſſe ſint quibus ſolũ oxymeli guſtare conueniat, per exiguum tamen ſit ſiquid vltra detur vſque ad ſeptimum. Deinde ſi in tuto (inquit) eſſe videatur, ſoluta ſcilicet febre, primum cremorem exiguũ & tenuem melle conditum (quia pectoralibus omnibus mel vtiliter admiſcetur) præbe, atque ſi facile reuocetur, Hoc eſt conualeſcentia vt oportet procedat, qđ inde agnoſces quod facile ſpiret, & ſine dolore ſint latera, paulatim dabis craſsius & plus, & bis in die

77 *Si vero non facilè liberetur, potionis minus, & ſorbitionem exiguam, cremoremq; tenuem, & ſemel, qua hora melius degit. Cognoſces autem ex vrinis, conuenit aũt ſorbitionem offerre bis. Ex morbis non antea quam vrinas, & ſputa concocta videris facta, Si verò purgatus multa deiecerit, neceſſe eſt dare, minimum autem & tenuiſſimum, nõ enim poterit dormire per vaſorum inanitionem, neque ſimiliter coquere neque indicationes expectare. Verum vbi crudorum colliquationes factæ fuerint, & quæ renituntur reiecerit, nihil obſtabit. Cocta autem ſunt ſputa, cum ſunt ſimilia puri, vrinę autem ſubſidentias habentes ſubrubras velut grana orobi.*

CVm purgatus iã ſit homo, & tempus conſtitutionis morbi præterierit, velut in hoc morbo diem ſeptimam, ſi quidem à indicatione recte habeat, & vt oportet conualeſcat, licet, Cibum paulatim augendo dare vſque dum ad conſuetũ per bonam valetudinem victum reducatur: ſi vero non facilè liberetur, ſed vt fit nonnunquam malum vltra ſuam conſtitutionem producatur, aut cum videatur iudicatus, denuo recrudeſcat, oportet rurſum ad tenuem victum hominem reducere, dareque potionis minus, & ſorbitionem exiguam, cremoremque tenuem, idque ſemel in die, ea hora qua melius habet. Sane hoc commune eſt morbis omnibus, circuitus aliquos exacerbationum habentibus, quia in paroxyſmis cibum dare noxium eſt, vt in aphoriſmo dicitur: illud vero eſt notatu dignum, quod Hippocrares, docet ex concoctione vrinæ, & ſputi horam leuiſsimam, velut inclinationis paroxyſmi, cognoſcere. Dignoſci enim totius morbi tempora ſignis concoctionis, paſsim legas apud Hippocratem & Galenum, ſed tempora ſingulorum paroxyſmorum, neſcio an alibi vt hic. Eſt vero res & veriſsima & quotidiano experimento confirmatiſſima, velut toto morbo excrementa mutationem quandam recipiunt motum alterationis totius materiæ referentem, ita & ſingulis circuitibus quandam aliam recipere illi ſimilem. Ni-

mirum

mirum in initio inuaſionis excrementa retinentur, & corpora denſantur, atque portio materiæ, quæ eius diei febrem accendere aut augere incipit, cruda inuictaque eſt, procedente paroxyſmo alterationem ſuſcipit, & funditur, & laxantur ſenſim corpora, vſque dum in inclinatione iudicatio quædam particularis fit. Itaq; tempora ſingularum acceſionũ valde ſimilia ſunt temporibus totius morbi. Hinc fit, vt vrina, quę rigente adhuc aut horrente corpore colligitur, difficile reddatur, & tenuior crudiorq; appareat, quã pro totius morbi ſtatu, quæ vero in inclinatione, ea iam redditur facilè, & indicat cõcoctionem quã tam præſens morbi ſtatus ferre poteſt: ita etiam ſi quæ ſputa redduntur ægro, in initio inuaſionis ſupprimuntur, & thorax conſtringitur, & paſsio recrudeſcit, tuſsiſque premit arida, in inclinatione rurſum redduntur facile & concocta, itaq; pręter mutationem quæ refert totum morbi motum, ſingulis paroxyſmis circuitum quẽdam, facit ipſa materia, quem referunt excremẽta. Sed & præter paroxyſmos etiam ex ipſo victu naſcitur, quotidie quędam alia excrementorum mutatio, nimirum quæ ſummo mane exeunt concoctoria ſolent apparere, quod longius à cibo abſint homines & ꝙ ſomnus nuperrime anteceſſerit: quæ veſperi crudiora contrarias ob cauſas: hinc fit vt malint medici contemplari matutinas vrinas quã veſpertinas, & eas quæ initio inuaſionis colliguntur contemplari recuſent, niſi in hoc ipſum, vt typum ipſum agnoſcant, inde enim agnoſcitur frigoris, rigoris, aut horroris hora, quod tenuior & minus infecta colore exeat, quàm alijs horis. Ex contrarijs igitũ agnoſcetũ hora inclinationis. Velut & in pleuriticis aut perineumonicis paſſionibus qua facillima ſentietur eſſe inclinatio, ea putabit inclinationis hora, quæ ad cibum capiendum eſt accommodatiſsima. Hęc igitur dari volẽs dicit, qua hora melius degit, cognoſces autem ex vrinis. Conuenit autem ſorbitionem offerre his ex morbis non antea quã vrinas & ſputa concocta videris, quã tum ſcilicet ea die apparere poſſunt. Itaq; idem prorſus docet nunc, dicens non ante dandam ſorbitionem quã concocta hæc videris, & libro primo cum diceret non antequam calor ad pedes deſcenderit. Hãc eſſe legitimam huius loci enarrationem, intelliges primum ex verbis, deinde & ex re ipſa. Dicit enim

ἐν ἑκατέρῃ ὥρῃ βέλτιον δυνάγη. videtur autem ὥρῃ de anni tempore, & die hora dici poſſe, de morbi tempore non poſſe. Pręterea dicit non eſſe dandam ſorbitionem vſque dum concoctę videantur vrinæ, quod ſi de ea concoctione quæ vniuerſalia morbi tempora ſignificat, intelligatur, falſum profecto ſit. Nā ſorbitionem augere, cum madeſcit os iuſſerat, dare tamen exiguam tenuem & ſemel ante id tempus non prohibuerat. Intelligit ergo de ea concoctione vrinæ & ſputi, quam quotidie affert inclinatio.

Si verò purgatus multa deiecerit, neceſſe eſt dare, minimum autem & tenuiſſimum non enim poterit dormire per vaſorum inanitionem, neque ſimiliter coquere, neque iudicationes expectare. Verum vbi colliquationes crudorum factæ fuerint, & quæ renitebantur reijcerit, nihil obſtabit.

DIxerat libro ſecundo ſorbitione in media cibos dare nō conducit, at vbi purgatio deſierit, tunc ſorbitio detur, ſed conſueta minor, deinde liberalius perpetuo exibeatur, ſi & dolor ceſſauerit, & nihil aliud obſtiterit. Hoc idem eſt quod præſenti loco docet. Nimirum non eſſe dandam ſorbitionem copioſam mox à purgatione vt medici Cnidij faciebāt, ac vulgares medici nunc faciunt, quaſi vaſorum inanitionem copioſa refectione volentes rependere, & vt illi dicebant exæquare, ſed dandum tunc tenuiſſimum & minimum, quia ægrotus minus ſuſtinere poterit: conſiderandum verò, non quanto quiſque indigeat, ſed quantum ferat. Reddit nunc pulcherrimam cauſam, qua cibum, niſi paucißimum, ferre non poterit, quia cum ſomnus humectationem quandam cerebri deſideret, per vaſorum inanitionem dormire non poterit, ac proinde neque ſimiliter ac priuſquam inaniretur, coquere, neque iudicationes, hoc eſt integras ſolutiones morborum, & concoctiones, expulſioneſque ſuccorum qui in corpore reſtiterunt, expectare. Dices videri hoc quod dicitur abſurdum, cibus enim datur vt poßit homo durare donec morbus concoquatur, quo pacto ergo

go faciet, vt non poſsit iudicationes expectare? Certe niſi detur neceſſarius cibus, durare non poteſt, ſed neque ſi cibo obruatur. addidit, deinde liberalius perpetuo exhibeatur, ſi & dolor ceſſauerit, & nihil aliud obſtiterit, nunc explicat, quando nihil obſtabit, dicens, vbi colliquationes crudorum factæ fuerint, & quæ retinebantur reiecerit, nihil obſtabit cibos ſcilicet augere. Vocat colliquationes crudorum concoctiones & effuſiones, cum ſcilicet quæ cruda retinebantur, neque reiici poterant cō cocta iam reiiciuntur. Ita vocat, quia cruda ſunt lenta & velut cuncretionem habentia, cum coquuutur lentorem deponunt, & ideo magis fluunt.

Cocta autem ſunt, ſputa quidem cum ſunt ſimilia puri, vrinæ autem habentes ſubſidentias ſubrubras, velut grana orobi. 78

SPutum concoctum puris habet conditiones, quia album & lene eſt, & non valde lentum, non tamē iam eſſe verum pus debet. citra ſuppurationes enim, coquitur ſæpe perineumonia & pleuritis. Vrinæ optimè coctæ albas potius ſubſidentias habent quàm ſubrrubras, ſed & quæ ſubrubras habent, modo habeant lenes & cum bono ſubſtantiæ modo infuſura, concoctæ ſunt, ſecundo poſt illas loco. Nam & in aphoriſmis & in prognoſtico ponit tales Hippocrates in bonis & concoctis: in aphoriſm. quidem dicens, quibus ſeptima futurum eſt iudiciū, nubeculam rubeam quarto die apparere: in prognoſtico dicēs ſubrubras cum ſubrubris ſedimentis diuturniores eſſe quam quibus ſubſidentiæ albæ ſint, ſed eas etiam valde ſalutares: Quare cum Hippocrates orobo dicit ſimiles eſſe ſubſidentias, colore ſolum intelligit, quòd ſcilicet ſubrubræ ſint, nam ſi ſubſtantiæ etiam modo intelligeret, vt ſubſiderent quædam velut ſphærulæ ſubrubræ, nihil ſignificaret minus, quàm coctionem eſſet enim vſti ſanguinis, aut corroſi renis. Verum colore ſolo referens orobum, eſt concoctionis, etſi non perfectæ. Quare ſuſpicor cum Galen. in commen. apho. 76. ſectionis quartæ dicit ſedimenta ſimilia orobis fieri ſanguine vſto, nō admodum vſum

nomine orobo ſimilis iuxta Hippocratis conſuetudinem ſed ſecundum imaginationem propriam.

Nihil autem prohibet & ad alios laterum dolores tepefactoria apponere, & ceromata, inungere autem crura & lumbos calido, & pinguedine inungere ſuper hypochondrijs autem lini ſemen cataplaſmari forma imponens vſque ad mammas.

ALios laterum dolores vocat, eos qui ex flatu, aut frigida intemperie fiunt, ad quos dicit vtendum tepefactoriis, non ꝙ ad veras pleuritides nõ ſit vtendum etiã talibus, ſe quod non ſolis vt in his, ſed miſsione etiam ſanguinis, aut expurgatione. Porrò videri poſsint hæc remiſſa eſſe medicamẽta, ſi quidem ad has ipſas paſsiones, ſaculis ex millo & ſale vtebantur antea. Certè intenſione diuerſis medicamentis vti iubere, quæ tamen ad idẽ genus pertineant, longè præſtantius eſt, quam vno aut intentione æqualibus, ſcientibus nobis vt plùs aut minus vrget malum, augendas aut minuendas eorũ vires, raroque æque vrgere vel duo. Inungere crura & lumbos in laterum doloribus, videtur aliquibus ineptum, inungendum enim aut ſola latera, aut totum corpus. Sed Hippocrates hac in parte reſpexit ſolere refrigerationes plerunque ab his partibus incipere, & inde in viſcera & ventres tranſmittere, quam ob cauſam optima cautio eſt, in ventris aut laterum frigidis morbis, pedes & crura pannis calfacere.

Vigente autem perineumonia, auxilium non habet niſi expurgetur. Atque prauum ſi difficulter reſpiret, & vrinæ tenues ſint & acres, & ſudores circa ceruicem & caput ſint. Hi enim ſudores praui, ab æſtu & robore & violentia morborum. Niſi vrinæ multæ & craſſæ prodierint, & ſputa concocta venerint, quodcunque autem horum ſponte venerit, ſoluit morbum.

Perineu-

PErineumonia quæ quod ad eſſentiam & propria accidentia attinet, vigere videtur, non expurgatur autem excreatione, lethalis eſt, & remedium non habet, niſi vrinæ multæ & craſſę prodierint, & ſputa concocta venerint: nimirum expurgari contingit pulmonem per renes, per arterias quibus pendent ab arteria magna, vt docet Galenus. 6. de locis affectis. Si igitur ſputa venerint concocta & copioſa, per euacuationem viſceri propriam ſoluitur morbus, ſed etſi non veniant adeo copioſe, per vrinam ſolui poteſt. Interponit Hippocrates notas perineumoniæ in pernitiem tendentes, dicens, prauum ſi difficulter ſpiret, & vrinæ tenues ſint & acres, (quia vrinis tenuibus non expectatur remedium à mictione) & ſudores circa ceruicem, & caput ſint. Hi enim (inquit) ſudores praui ſunt, ab æſtu, & vi morborum facti. De his ſudoribus hoc idem ſcriptū reperies in prognoſtico, in quod edita iam ſunt noſtra commentaria.

Perineumoniæ eclegma. nucem pineam, galbanum in melle atico. Abrotonum in oxymelite: piper: heleborum nigrum feruefactum etiam pleuritico in principio dolenti potrida. Bonum autem etiam panacem in oxymelite feruefactam & percolatam potu dare. Et hepatis, & ſepto tranuerſo circundolentes, & quæcunque oportet in aluum, aut in vrinam in vino & melle: quæ autem in aluum cum aquoſo melicrato potandum copioſe prebe: 79

DIximus nuper eclegma quod ex nuce pinea & Galbano paratur, perineumonicis aut ſuppuratis vtile eſſe imprimis, quamquam Hippocrates ſingultu laborantibus dari iuberet. Abrotonum, & piper, & panax in eodem genere medicamentorum ſunt, & eodem modo prodeſſe poſſunt, quia ſcilicet calida & ſicca, & tenuium partium, ac proinde diſcutientia, mouentiaque, aut ſudores, aut vrinas. Abrotoni ſemen orthopnicis conferre, & panacis ſuccum pleuritidibus, dioſcorides proprijs capitibus tradidit., eadem ratione proderunt hæc

potu

potu data,& hepaticis, & ſepto tranſuerſo circundolentibus, quibus ſcilicet in hepate aut ſepto phlegmones, aut aliæ ſucco rum collectiones ſunt:nimirum diggerendo potenter,atque ſu dores aut vrinas aut vtrunq; mouendo:hæc ratio curandi ple u riticos,potionibus vehementer diſcutientibus, non admodum eſt in vſu noſtris medicis,quippe qui poſt miſsionem ſanguinis & inunctiones , & mouentia ſputa , & quæ ad has intentiones pertinent,niſi excreent ægroti,deſperant ſeruari poſſe , ad nullam aliam tranſeuntes curationem.Scio tamen quendam , cui homo quidam vulgaris neſcio quid huiuſmodi in potu dedit , copioſiſsimo ſudore excitato,ſeruatum eſſe breui,& thoracem laxatum,& ſputum redditum facile,cum ſeptima iam eſſet dies & nihil cœpiſſet excreare,& pene iam ſtrangulari prę reſpirādi difficultate,periclitaretur. Idiotæ etiam qui empyricè quorundā curationē aggrediuntur,exſudatoriis curant pleuriti des ſæpe cū optimo ſucceſſu.Atqui profecto ratione nō caret.Quare cum miſſo ſanguine & appoſitis fomentis, & datis eclegmaticis,parum cedit pleuritis, vti ſuaſerim ſucci panacis aut ſeminis abrotoni dragma , ex mulſa aut etiam vino , vt diſcutiatur Helleborum etiam nigrum ferueſactum iubet potu dare pleuritico in principio:hoc ſane ad expurgandum, ſi expurgatione opus ſit:quod antea dixerat, ſi ſub thorace dolor ſit dare helleborum,idq; quarto die,aut omnino ante quintum . Cū iuſſerit dare quędā ad mouendam aluum,quędam ad vrinā docet quo ex liquore quocunq; dari debeat : quę ad mouendum vrinā ex vino & melle: quę ad aluum,ex mulſa copioſe diluta . Quia vinum deducit in vrinę vias,mulſa aluum mouet . Tenenda nobis in miſtionibus aquarum cum ſerapijs hæc regula eſt , vt ſimilium facultatum aqua ad quoduis ſerapium deligatur , niſi quid aliud eorum quæ de ratione componendi medicamenta nobis ſcripta ſunt,maioris videatur eſſe momenti.

60 *Dyſenteria quæ ceſſauit, abſceſsum vel tuberculū aliqđ faciet , niſi in febres aut ſudores, & vrinæ craſsæ & albæ & leues apparuerint,vel in tertianas,vel in varices,vel in teſticulū,vel dolores in crura,vel in coxā confirmetᷓ dolor .*

Intel-

INtelligere debes dyſenteriam magnam,quæ ex magno corporis apparatu, non ex procathartica aliqua cauſa trahit ortum. Alioqui,non mirũ ſi ſoluatur abſque vllo abſceſſu. Intellige etiam,ſi ceſſauit repente, paulatim enim & longo tempore,ipſamet dyſenterica euacuatione poteſt mali ſucci copia cõſummi. Verum cum magnus morbus repente ceſſat, permutationis in aliud malum eſt certa coniectura. Ita ſi magna dyſenteria repente ſoluetur, fiet permutatio in hoc aut illud, vt erit mali ſucci qui redundat ſpecies. Craſſus enim tuberculum potius aut varices in cruribus vel in teſticulo,quam vocant varicoſam herniam, vel firmatum in crura aut coxam dolorem faciet,tenuis potius febres,maxime tertianas. Fieri etiam poterit permutatio non in alium morbum,ſed in aliam euacuationem: velut dyſenteriæ in ſudores & vrinas craſſas. Proinde dicit,futurum tuberculum aliquod, aut tubercula multa, niſi in febres fiat mutatio,ſuccis qui fluebant in inteſtina, manentibus in venis & putreſcentibus ibi, aut in ſudores & vrinas craſſas albas & leues, quales ſcilicet liberare ſolere ab abſceſſu aphoriſ.74. quartæ dicitur.

In febre bilioſa ante ſeptimum diem, cum rigore morbus regius ſuperueniens ſoluit febrem, ſine rigore autem ſi ſuperueniat præter occaſiones, pernitioſum.

NOn hæc dicit ꝙ morbus regius cũ rigore ſuperueniens non ſoluat febrem,niſi fiat ante ſeptimum, ſed qđ poſt ſeptimum fiens,etiã ſine rigore poteſt eſſe bonus,niſi hypochõdria obduruerint,vt dicitur aphoriſm.64.ſectionis quartę. Itaque quia dictum eſt 62.eiuſdem ſectionis, quibus in febribus morbus regius ante diem ſeptimum accidit,malum,quaſi exceptionem nunc ſcribens dicit, etiã ſi ante ſeptimum fiat in bilioſa febre,ſi fiat cum rigore,poſſe vtiliter fieri,& morbum ſoluere:ſi vero ſuperueniat ſine rigore præter occaſiones (ἔξω τῶν καιρῶν ideſt præter opportuna tempora,hoc ẽ intẽpeſtiuè. Sũt vero occaſiones aut opportuna morbo regio tempora, ſi ſeptimo,nono,aut vndecimo,aut quatuordecimo fiat)pernitioſum.

In

In aphoriſmo profecto ſcripſerat ſimpliciter malum, hic verò augens ſignificationem, dixit lethale ſeu pernicioſum. Rigorem genus quoddam iudicationis febri ardenti congruentis eſſe conſtat, ſiquidem. 52. dictæ ſectionis dicitur, qui à febre ardente tenetur rigore ſuperueniente liberatur. Ergo regium morbum, cum rigore fieri, ſignificat eum decretorie fieri, cum autem ita fit, vtilis ſit, & ſoluat morbum. Quoniam vero rigor non quacunque fiat eſt bonus, neque regius morbus cum rigore bonus quacunque die ſit, ſed decretorio. Si enim vt 29. apho. eiuſdem ſectionis dicitur, quibus in febribus ſexto die rigores fiunt difficile iudicium ſequitur, certe etſi cum rigore morbus regius fiat die ſexto, morbum non ſoluet, ſed ſi die decretorio. Ac ne tunc quidem neceſſario, nam niſi febris deficiat aut remittatur, & ęgrotus iam debilis ſit, certe rigor ipſe lethalis eſt, vt dicitur 46. atque erit nihilominus, & morbus regius cum rigore. Sed ſi rigor ſit qualis maxime ſolet eſſe decretorius, vt qui die decretorio ægro nondum debili fit, & cui ſuccedit euacuatio aliqua idonea, vt ſudor, aut copioſa euaporatio, aut vomitus, cum hoc ſi morbus regius fiat, etiam ſi ante diem ſeptimum ſoluet febrem. Oportet igitur cum hac ſententiola, alias omnes quę de ea re in aphoriſmis ſcriptæ ſunt iungere, vera vt ſi, nō eſt autem ineptum, aliarum ex alijs eiuſdem autoris ſenſum, & legitimam enarrationem, accipere, neque quod alię alijs indigeant, falſę aut futiles cenſeri debent.

Lumborum tetanus, & in melancholicis per venas ſpirituum interceptiones cum fuerint, ſanguinis detractionem ſoluuntur, cum autem ob tendines vehementer in anteriorem partem reuelluntur, & circa ceruicem, & faciem ſudores, à dolore commorſis, & ſiccatis, tendinibus qui ad caudam pertinent, qui craſſiſſimi ſpinam continuant, qua maximæ enatæ copulæ ad pedes vſque finiuntur, huic ſi neque febris neque ſomnus ſuperuenerit, ſubſecutaque vrinæ coctionem habentes venerint, & ſudores decretorij, bibere vinum creticum vinoſum, & polentam coctam edere, & cerato, inungere, & contegere crura perluendo vſque ad pe-

des

des calidis irrigationibus in pelui, & brachia vſque ad digitos inuoluere, & ſpinam à ceruice vſque ad coxam molli pelle perunčta pinguedine, & cera, vt anteriora etiam contineat. Et intermiſſis fomentis, quæ per vtriculos, calidam aquam infundere, & circuntendens linteolum, in lečto ipſum iacere fac. Aluum verò ne moueas niſi glande, ſi longo tempore ſine deiečtione fuerit, atque ſi bene tibi id ſucceſſerit, ſin minus modi radicem terens in vino odorato, & dau cum potu da mane ieiuno antequam madefeceris, atque cito poſt hæc farinam cočtam tepidam edat multam, & vinum cum vollet bene temperatum bibat, atque ſi tibi proceſſerit in melius, ſin minus prædicere.

Fieri poteſt immobilitas, aut difficilis motus partis cuiuſpiam, conuulſioni ſimilis, ob tentionem, & phlegmonoſam venarum affectionem. Cum enim venæ aut arteriç, quç per partem quampiam decurrunt ita ſunt affectæ, muſculos quoque phlegmonoſa laſsitudine afficiunt, & proinde partes flecti non poſſunt, faciuntque velut ſymptoma conuulſionis, quanquam re vera ea affectio, multitudo potius ad vaſa, aut laſsitudo phlegmonoſa partis eſt, quàm conuulſio. Fieri hoc ſi qua alia in parte in lumbis maxime poteſt, quippe per quos decurrunt maxima vena, & arteria, quamquam lumbi ſçpe conuulſione vera afficiuntur, & quæ a neruis motus incipit, potius quam a venis. Et ea conuulſio eſt nunc tetanus (cum ſcilicet in nullam partem flecti poſſunt) nunc emproſthotonus (cum in anteriorem inclinant) nunc opyſthotonus, cum in poſteriorem. Ea inflexilitas, quç in lumbis ob venarum repletionem fit, neceſſe eſt ſit tetanus, ſeu potius tetano ſimilis: nam inflexilitas venarum çque prohibebit flecti antrorſum, & retrorſum: quç ob neruos humore occupatos, fieri poſsit tetanus, emproſthotonus, aut opiſthotonus, vt anteriores aut poſteriores aut vtrique erunt occupati. Verum ſunt iuxta lumbos, nerui quidam inſignis magnitudinis, quatuor ortum ducentes a quatuor foraminibus oſsis ſacri quç vtrinque ſunt, collocati inter lumbos,

&

& os,quod cocyxem vocant ſeu caudam, qui paulò poſt exortum coeunt conflantes maximum quendam neruum qui decurrit per femur, & antequam genu attingat finditur rurſum in tres bene magnos,qui decurrunt vſque ad extremos pedes. His humore tumefactis euenit ſæpe lumbos atque adeò totam ſpinam trahi ac conuelli. Neceſſe eſt autem eam conuulſionem eſſe emproſthotonum, decurrunt enim illi nerui per anteriora femorum,& crurum,neceſſe eſt ergo ad crura antrorſum adduci corpus.Harum paſsionum, tetani inquam ob venarum repletionem, & emproſthotoni ob tendines hos, ſeu neruos motus, curationes,nunc docet: Primæ quidem curationem in ſola ſanguinis miſsione eſſe,merito dicens: Secundæ verò in alijs quibuſdam,quæ mox enarrabo. Verùm dicit, lumborum tetanus per venas,ſpirituum interceptiones cum fuerint, non quaſi diuerſas affectiones nominans, ſed vt affectionem, & cauſam aperiens,quaſi diceret. Tetanus lumborum,qui fit per tantam venarum repletionem,vt ſpiritus intercipiantur:hoc enim eſt maximæ repletionis. Dicit verò, in melancholicis, non quòd hic affectus in ſolis melancholicis deſideret miſsionem ſanguinis, ſed inſinuans in melancholicis hoc maxime ſolere fieri, non quidem in quibuſuis, ſed ijs, qui fiunt ex ſanguineis. Nimirum ſanguinei cum ijs, ſanguinis, aut errore victus, aut ætate craſſeſcit, melancholici fiunt, & his maximè fiunt venarum obſtructiones magnæ,quia multo abundant, & craſſo ſanguine.Sed deſcriptionem ſecundæ affectionis enarremus nunc, deinde curationem.Cum autem (inquit) ob tendines (id eſt, ob neruos motus) in anteriorem partem repelluntur (nimirũ ob illos tendines non poſſunt reuelli aliter,) & circa ceruicẽ, & faciem ſudores fiunt (hoc non conuulſionis cuiuſque ſed magnæ,& moleſtæ) dolore commorſis, & ſiccatis tendinibus, qui ad caudam pertinent.Morderi dolore dicit, ipſum dolere, non enim neceſſe eſt vt dolor ſit mordax, ſiccatos vocat haud dubiè duriores factos:nam hic nullatenus agi de conuulſione à ſiccitate ratio curationis indicabit.Ergo dicit fieri circa ceruicem,& faciem ſudores,præ dolore,& diſtentione neruorum,dicit pertinere ad caudam, quia oriuntur iuxta caudam vt explicui: Qui craſiſsimi cum ſint,ſpinam continuant cum cruribus.

Sunt

Sunt verò hi,qua maximè enatæ copulæ (neruos vocat nunc copulas,quod vt dixerat , continuent ſeu copulent partes partibus) ad pedes vſque finiuntur . Ea pars eſt , vt diximus os ſacrum inter vertebras lumborum, & oſsicula caudæ . Sed curationem huius affectionis aggrediamur. Quæ reſoluendi , & laxandi gratia exterius admoueri iubet,ſiue balnea ſiue iniunctiones,ſiue pelles,ſiue lintea , omnia quidem iuxta communem,& ab omnibus medicis receptam indicationem,reſoluendi humorem,qui neruos replet,dicuntur, quanquam alij vehementioribus,vti videantur,atque adeò frictionibus , & rubrificantibus, & cucurbitulis.Verùm hæc omnia ad eandem pertinent intentionem ſola maioris, & minoris differentia diuerſa, & eſt quidem locus nunc maioribus nunc minoribus,pro morbi magnitudine, & ægroti natura. Quod etiam mouendi ſudorem , aut vrinam,cauſa,dat,& probo, & recipio , modo tempeſtiuè , neque adhuc valde multis & craſsis ſuccis,fiat. Sed hæc videntur ſuſpecta. Quòd miſsionem ſanguinis tacet (cum in omni magna,etiam cacochymia ſi vires adſint commendetur.) Quòd vinum vinoſum det in neruorum conuulſione (cum nulla vini noxa maior eſſe putetur, quam quò d conuulſiones afferat , atq; adeo ipſe Hippocrates teſtetur ebrios conuulſos mori) Quòd expurgationem prohibeat in morbo pendente ex caçochymia. Certè ſanguinis miſsio optimum initium præſtat curationi huius conuulſionis , cum in toto corpore ſubeſt plenitudo, verùm quia non eſt auxilium peculiare huius morbi, neque ab ſpecie eius cauſæ indicatur, potuerit Hippocrates eam prætererire , neque proinde intelligendum eſt prohibere ,non enim præcepta peculiaria tollunt vniuerſales regulas , eſt autem dictum antea,generatim in omni morbo magno conſtante virtute,& ætate florente mittendum eſſe ſanguinem . Vinum haud dubie detur conuulſione laborantibus cum periculo, neque video,quid pro auctore reſpondere poſsim , niſi fortè dari vt ad oculorum dolores,cum ſcilicet corpus totum vacuum iam ſit, fluxio ceſſauerit,& id quod eſt in parte , ſit valde impactum . Quanquam tunc quoque in conuulſione velim potione alia medicamentoſa,potius quàm vino extenuari,& digeri craſſos ſuccos:fieri tamen poteſt nonnunquam,vt nulla melius quàm vini

aga-

agatur: cum ſcilicet naturę, & conſuetudini hominis congruit, & firmata iam paſsio eſt, neque fluxionis nouæ vllum periculum ſe inſinuat. Quod expurgationem prohibeat, non video quæ cauſa ſit, niſi fortè timet, vt trahantur excrementa in affectam partem, ob eius viciniam cum recto inteſtino, aut vt tracta pelli non poſsint, quod muſculi abdominis qui inde recipiunt neruos, iuuare deiectionem non poſsint. Vidi enim ego hoc, non ita pridem, in quodam ægroto, cuius crura immobilitate, & conuulſione tenebantur, & cum exurgere vix vi è lecto poſsit, manifeſtè trahebatur ſecundum lumbos in anteriorem partem, ille dies multos niti non poterat muſculis abdominis, ac proinde neque deijcere, neque deiiciebat quidem omnino, niſi alius eius ventrem comprimeret quadam ligatura, quam ex faſciis, referentem figura & poſitu ipſos muſculos, ego machinatus ſum. Tunc ſane ille ægrotus non ſine periculo acciperet vehemens pharmacum, traherentur enim in ventrem plura quam deijci poſſent, & immanentia, in proximas partes, & male affectas imbiberentur, tamen præter hanc muſculorum affectionem, nihil eſſet potius medicamento expurgante, pro redundantis humoris ſpecie. ſed & debilibus quoque muſculis, adhibita arte, vt deiectio fiat expurgatione leuiori, & repetita eſt opus, vt tractio quidem nulla fiat maior quam deiectio, excrementa verò euacuentur paulatim, quo ſane modo ego dictum ægrotum curaui. Dicere ergo poſsimus Hippocratem prohibere expurgationem fortem, idque non in omni conuulſione, ſed ea per quam muſculi abdominis afficiantur, vt per dictum Emproſthotonum fieri ſolet. Quod ad dictas igitur dubitationes attinet, hæc occurrunt, nunc autoris verba percurramus. Huic (inquit) ſi neque febris neq; ſomnus ſuperuenerit, ſubſecutæque vrinæ coctionem habentes venerint, & ſudores decretorij, vinum creticum vinoſum, & reliqua. Non ſane hæc dicit, quòd ſi hæc ſuperuenerint, aliter curandi ſint, ſed quòd hæc ſuperuenientia ſolent ſoluere conuulſionem, ita vt alia curatione opus non ſit. Perinde eſt ergo ac ſi diceret, hæc affectio febre ſuperueniente ſoluitur, aut etiam ſuperueniente ſommo cui ſuccedant concoctæ vrinę, aut ſuperuenientibus ſudoribus decretorijs. Hi enim euacuatione, febris reſolutione, ſomnus cui ta-

les vrinę ſuccedant, concoctione poſsint conuulſionem curare. Si nihil horum ſuperueniat curatione, & multis auxilijs eſt opus. Primum iubet vinum creticum vinoſum, quaſi nunc dicas è ſancto martino, quod quo caſu conferre poſsis dictum a me iam eſt, & polentam coctam edere, hanc non vt medicamentum, ſed alimenti minimè noxij loco dat. Nimirum erat in vſu antiquis id edulium. Deinde cerato inungere. Id ceratum poſsit eſſe ſimplex ex cera, & oleo, aut compoſitum, vt quod ex oleo vulpino, aut laurino, aut ex caſtoreo paretur, aut polinem aliquem præter oleum, & ceram accipiat, vt origani, aut labendulæ, aut caſtorei, aut ſulphuris, aut alterius rei acris, & reſoluentis facultatis: Contegere crura, pannis ſcilicet, laneis aut lineis, aut pellibus: perluendo vſque ad pedes calidis irrigationibus in peluis, aut aqua ſcilicet ſola, aut decoctis heruarũ aut radicum, aut aliarum rerum medicamentoſarum. Et brachia vſque ad digitos inuoluere, & ſpinam à ceruice vſque ad coxam molli pelle peruncta pinguedine, & cera: emolliendi ſcilicet neruos cauſa. Poteſt vero eſſe inunctio hæc etiam, ſimplicior aut medicamentoſa. Debet verò ita inuolui vt anteriora etiam contineat inuncta pellis, ut ampla ſcilicet ſit pellis neque ſolùm poſteriorem ſpinæ partem, ſed latera, & anteriorem etiam partem corporis contineat, niſi viſcera, quæ ad anteriores ſpectant partes, id fieri prohibeant. Et intermittens fomenta, quæ per vtriculos, calidam aquam infundere, & linteolum circuntendere, & in lecto hominem collocare, vt per quietem, & contectum corpus medicaminibus fruatur. Aluum vero (inquit) ne moueris niſi glande ſi longo tempore ſine deiectione fuerit, alioqui ne glande quidem moue. Quatenus, & quo caſu uerè hoc dici poſsit explicuimus: Atque ſi bene tibi ſucceſſerit. Hic haud dubie deſunt verba aliquot, dicendum enim fuit, atque ſi bene tibi ſucceſſerit, bene habet, per actaque ita fuerit curatio: Sin minus (inquit velut ad ultima ueniens iam auxilia) modi radicem terens in uino adorato, & daucum potu da, mane ieiuno antequam madefeceris, balneo ſcilicet aut inunctione. Non conſtat quid ſit modus: uerum fuerit herua aliqua, dauco facultate ſimilis, calida ſ. & ſicca, & tenuium partium, mouens ſudorẽ, & vrinam fortiter. Hac eadẽ intẽtio-

ne parati poſſunt potiones ex valeriana, aut ex ſeſeli, & ex innumeris alijs, vt etiam ex ligno guaiaco, aut zarza parilla vocata, aut chinę radice, quæ datæ vt hic præcipitur ieiunis ſummo mane multis diebus, abſumendo excrementa, & mouendo dictas euacuationes, perſanare hanc affectionem poſsint. Atque poſt hæc, cito farinam coctam tepidam edat multam, non adeò vt grauet, ſed vt pro corporis alimento ſatis ſit, & bibat vinum cum volet, hoc eſt ſi videbitur ob naturam & cõſuetudinem hominis, bene temperatum: non enim datur nunc vt medicamentum, velut nuper, ſed vt potus familiaris. Atque (inquit) ſi hac ratione tibi res cedet bene, ſin minus prædicere oportet immedicabile eſſe malũ, & à curatione deſiſtere, multi enim medici ridiculi fiunt, duras iam & immedicabiles affectiones, conantes demoliri.

84 *Morbi autem omnes ſoluuntur, aut per os, aut per aluum, aut per veſicam, aut alio aliquo articulo. Sudoris autem ſpecies communis omnibus.*

MOrbi qui non ſunt omnino exigui non ſoluuntur tuto ſine euacuatione aliqua manifeſta, aut abſceſſu, niſi raro in pueris: quorum quia inſenſilis euacuatio longè maior eſt quam adultorum, morbi ſoluuntur, vt Gal. teſtatur, aliquando per ſomnum altiorem citra euacuationem manifeſtã. Proinde dicit Hippocrates morbos omnes (pendentes ſcilicet ex materia, & magnos) ſolui aut per os, aut per aluũ, aut per veſicã, aut aliquo alio articulo, hoc eſt, aut per abſceſſum (nimirum in articulos ſolent abſceſſus fieri) aut per ſudorem. Quoniã verò euacuationes, per os, aluum, aut veſicam, morbis quorundã partiũ videntur eſſe peculiares, quæ per os ventri ſuperiori, quæ per aluum inferiori, & cauæ parti iecoris, quæ per veſicam, renibus & gibbæ parti hepatis, dicit, ſudores partes omnes æque reſpicere, quia verſus quaq; fieri poſſunt, & communes eſſe morbis omnibus. Conſtat non his ſolum potis ſolui poſſe morbos: nam & fluxu ſãguinis ex naribus, & ex vtero, & hęmorhoydibus ſoluuntur multi. Verùm Hippocrates videtur meminiſſe euacua-

tionum

tionum genere naturalium, & ætati omni communium. Nã fluxus ſanguinis nullus eſt naturalis præter menſtruum, qui non eſt omnium ætatum, ſed quarundam.

Helleborum autem dare oportet quibus à capite fertur fluxio. Quicunq; autem ex abſceſſibus, aut phleborrhagia, aut ob intemperantiam, aut ob aliquam aliam fortem cauſam, ſuppurati fiunt, ne des helleborum his, qui huiuſmodi ſunt. Neque enim proderit. Atque ſi quid patiatur, cauſa videbitur eſſe helleborus. Si verò diſſoluatur corpus, aut dolor ſit in capite, vel impleantur aures: aut nares, vel ſputum: aut genuum grauitas, aut corporis moles maior ſolita, quodcunque horum contigerit, neque ex potibus, neque ex venere, neque ex merore, neque ob curas, neque ob vigilias, etenim ſi aliquam harum habeat cauſam, ad hãc oportet dirigere curationem.

Ἑλλεβορίζειν ſeu helleboro vti apud Hippocratem, vt alijs locis monui, non ſolum eſt helleborum propinare, ſed omnino vti expurgatione, ita verò loquebatur quia helleborus erat nobiliſsimum medicamentorum expurgantium, quibus ea tempeſtate vtebantur. Narrat ergo nunc, quibus dari debeat, & quibus non: non ſane omnes, ſed quaſdam diſpoſitiones recenſẽs. Primum (inquit) dari debere quibus à capite ferẽ fluxio, ſiue in thoracem, ſiue in vẽtriculum, ſiue in partẽ aliam feratur. Intellige vero non quancunq; leuiculam fluxionẽ, multæ enim excitantur leui occaſione & ceſſant ſponte: ſed fluxionem diuturnam, & magnam. Talis haud dubie excrementorũ redundantiam ſignificat in capite, quod gignat, vel in toto corpore, ꝙ in caput mittat. Neque ſanè minus, ſi fluxio à nuda capitis intẽperie incœperit, ea enim ipſa intemperies, excremẽta congeſſerit vel aliũde recipere fecerit, à ꝗbus ipſa iam intẽperies mutuò conſeruetur. Porrò ſi diſſoluat corpus, vt eneruatũ eſſe videatur, & grauiter ſeſe loco moueat, aut dolor capitis ſit, non qualiſcunque, ſed grauans, magnus, & diuturnus: vel impleantur aures, vt quibus repletis auditorijs poris fit grauis auditus, aut nares, vt ijs qui obturatis naribus difficulter reſpi-

rent, vel ſputum, hoc eſt ſputi inſtrumenta, pulmo ſcilicet & aſperę arterię impleantur, aut accidat genuum grauitas, hoc eſt dolor grauans genuum, aut eadem ratione, aliorum articulorũ aut corporis moles maior ſolita, vt euenit ijs qui intumeſcunt præternaturam, quodcunque horum contigerit helleborum dare iubet: quia hæc omnia excrementorum redundantiam indicant. Verum addit, neque ex potibus, neque ex venere neque ex merore neque ob vigilias neque ob curas proceſſerint. Nimirum ex vino ſæpe fiunt hæc, corporis diſſolutio, grauitas capitis, & ſurditas, & affectio coriſæ ſimilis, quin & venæ tument, & tota corporis molles, & expectato ſolum tempore ſoluendæ crapulę euaneſcunt. Ex venere etiam quidam hæc patiuntur omnia, laborantes penuria magis quam redundantia, atque etſi q̃ maxime malis ſuccis ſunt, ſunt tñ etiam debiles, vt helleborum non ſuſtineant, ſed refectione potius indigeant, & purgatione per epicraſim: Ob curas etiam, merorem, & vigilias languent quidã grauati capite, loco vix ſe mouẽtes, reſpirantes cũ anguſtia, qui cõciliato ſomno ſolatijs, & hilari cõuictu, aut, ad hæc ipſa, loci mutatione, magis indigẽt, quã alia curatione: ob hęc dicit, Etenim ſi quampiam harum habeat cauſam, ad eam oportet dirigere curationem. Sed quibus dari helleborũ prohibeat, enarremus. Suppuratis, hoc eſt pus intra thoracem habentibus dari prohibet, ſiue ex abſceſsibus ruptis ſit ſuppuratio facta, vt quibus ex pleuritide, aut perineumonia: ſiue ex phleborrhagia, vt quibus ex hemoptoyca paſsione: ſiue ob intemperantiam in victu, nimirum qui intemperanter viuunt congerunt multam pituitam in lateribus, quæ partim ibi genita, partim è capite aut toto corpore influens, ibi putreſcit, abitque in pus, vt primo lib. de morbis ab Hippocrate dicitur. Non enim neceſſe eſt, vt qui ſuppuratione laborat, pleuriticus fuerit, aut perineumonicus: fieri enim potuerit ſuppuratus ob redundantiam excrementorum, quam intemperantia victus peperit, vt diximus, aut ob fortem aliam cauſam, vt ob vulnus, aut plagam contundentem. Vtcunque denique factus ſit homo ſuppuratus ne des, inquit, helleborum, neque enim proderit, atque ſi quid deinde patiatur grauius, cauſa videbitur eſſe helleborus, Galen. alios quidem ſuppuratos expurganti medicamento non

iuuari fatetur,eos vero qui ob intemperantiam ſint facti negat. Videtur enim, cum eorum morbus à crudorum cœperit multitudine,ab expurgatione debere incipere,curatio. Mihi verò etſi à multitudine cœperit malum,vbi iam ſuppurati ſint facti, & tabeſcere cœperint(quod mox ſuccedit)nequaquam videntur iuuari poſſe, ſed alias euacuationes moliendas, vt excreationem facilem,& emunctionem,ſi à capite malum cœperit,alui verò ſolutionem vitandam. Hæc enim non ſolum pharmaco quod per ſe vim habet calfaciendi & ſiccandi, ſed ſponte etiam facta periculoſa eſt, ijs qui tabeſcunt, vt in aphoriſmo dicitur,atque adeo ei qui tenetur à perineumonia, aut à pleuritide cum ad ſuppurationem res vertitur. Ex thorace enim quàm minimum trahitur in aluum, & ſucci craſsi qualis pus eſt nihil, & interim deijcitur virtus. Aliquanto maior ſpes eſt in purgatione per vrinas, ob arterias quibus ex magna renes pendent, omnium autem optima eius morbi ſolutio eſt, puris facilis & copioſa excreatio.

Dolores ex itinere, laterum, dorſi lumborum, coxæ, & quæcunque reſpirantes dolent occaſionem aliquam habentes, ſepius enim conſueuerunt dolores ex crapula & cibis inflantibus in lumbos & in coxam venire, quibus talia fuerint vrinæ difficultas accedit,horum iter cauſa eſt corizæ item & raucedinis. 87

DVas affectiones memorat, quæ à duabus cauſis præcipue fieri & augeri cõſueuerũt, vrinæ difficultatem & catharros,quæ a magna aſsiduaque ex itinere defatigatione,& à multo cibo,& potu naſci ſolent.Certè nihil experimento magis notum eſt, quàm eos qui ad horum vtrumuis ſint parati, itinere & voracitate lædi. Iter quidem præcipue difficultatem vrinæ ſolet facere,quia diſtributionem inordinatam facit excrementorum,per quam in anguſtas vias impingunt quædam craſſa, in eas præcipue quibus vrina redditur,quia ſiue pedes,ſiue eques, iter agat quis, plurimũ ſecundum renes & veſicam laborat corpus,& cõcutitur. Accedit quod qui iter agũt vſq; ad defatiga-

tionem, intempeſtiuè mouentur mox à cibo, ob quam igitur cauſam pueri calculis veſicę & alijs ſtrangurijs obnoxij ſunt, fiunt etiam & ij qui non habent motui & cibo certas, deſtinataſque horas, ſed victu vtuntur tumultuario, vt qui iter agunt. Voracitas catarrhos videtur potius nata facere, mittũtur enim è partibus in partes, quæ in ſingulis redundant. Verum & hæc facit ſtrãguria, & defatigatio ex itinere catarrhos, ſuntque dictę paſsiones quodammodo analogæ, & eiſdem de cauſis natæ fieri, & eiſdem hominibus. Nam voracitas replet craſsis, & anguſtarum viarum parit obſtructiones, & hæc pręcipue eſt puerilium morborum cauſa: exercitatio nimia non replet, ſed diſtribuit nimis, & ita quę per naturales meatus erant euacuanda, rapi facit in caput, thoracem, aut partes alias, cietque pro naturalibus efluxibus, fluxiones præternaturam. Non autem facit hæc iter quodcunque, neque quęcunque ſatietas, ſed iter quod vſque ad defatigationem, & voracitas quæ vſque ad corporis repletionem proceſſerunt. Defatigationem ex itinere indicant dolores laterum, dorſi lumborum, aut coxæ, aut quorundam, omniumue horum repletionem ex voracitate dolores inter reſpirandum, ex inflatione quam crapula, & cibi fecerint, oborti: qui dolores non ſolum ſecundum hypochondria & thoracem, ſed ſecundum lumbos etiam & coxas, aliquando ſentiri conſueuerunt. quibus igitur, inquit, talia fuerint, vrinæ difficultas accedit, aut magnus catarrhus, quia vt & ſatietas: iter eſt horum cauſa, ſtrangurię ſcilicet & corizæ & raucedinis.

Quecunque verò à dietis plurima quidem quiuis, vt cõſuetudinem victus mutauerit præcipue, declarat. Etenim quicunq; non ſoliti prandere pranſi ſunt, tumor magnus ipſis ventris, & dormitatiò, & plethora. Si aũt ſupercęnauerint, aluus turbabit. Confert autem hos lotos dormire, excitatos autem deambulare lente crebros circuitus, atque ſi ventrem exonerauerit, cœnare, & bibere vinum paucũ, ſed meracius, ſi verò non exonerauerit ventrem, inungere corpus calido, atque ſi ſitierit, vino aquoſo albo aut dulci

poto

poto requieſcere: ſi autem non, dormiant amplius & requieſcant. Cætera verò ſimiliter ac qui ex crapula, victus eis inſtituatur.

QVandoquidem neque idem victus omnibus congruit, neque eodem modo omnes læduntur ab eiſdē erratis in victu ſed quo victu hic læditur ille iuuatur quā maxime, præcipuaq; cauſa huius differentiæ in cuiuſq; hominis conſuetudine ſtatuitur, dicit, quæcūq; à dietis, hoc eſt a victus mutationibus contingunt mala, maxima quidē ex parte quiuis declarat vt conſuetudinem quiuis mutauerit. Vtitur ad hāc rem exemplis quibus ſecūdo libro probauit, ſeruari debere cōſuetudinē vt, inquit, qui non ſoliti prandere pranſi ſunt, conquæruntur fieri ſibi tumorem magnum ventris, & plethorā, eius ſcilicet partis, & dormitationē: illud ob copiam ſolito maiorē ciborū, qui ꝙ prior cibus non bene & vt ſolet deſcenderit, etiam ſuperne detinebitur: hoc ob copiam vaporum qui in caput ex pluri cibo ſolito aſcenderint. Quod ſi ſupercęnauerint, aluus ipſis turbabitur. Neq; ſane hæc ſit maxima noxa quę ex cibo recenti, bis iam ingeſto, antequam prior coctus ſit, & deſcenderit, fieri poſsit, ſed etiam minima, turbatione.n. alui ſolui poſsit ſatietas. Fieri vero poſsint febres diariæ aut putridæ, vt quiſq; paratus ſit, catarrhi, vt nuper dicebatur, & difficultas vrinæ, capitis grauitas, grauia inſomnia, vertigines, ſufforum viſis ſimilia, quin & apoplecticæ etiam paſsiones. Proinde Hippocrates non cenſet hos victus errores contemni, ſed mox apponit, quæ ſint agenda ei, qui ita deliquerit. Confert (inquit) primū hos, qui ſcilicet præter conſuetudinem prāſi ſint, lotos dormire. Ego ſanè haud intelligo, balneum vllum a multa cibi ingeſtione laudari, nullū enim non eſt noxium, ſiue calidum ſiue frigidum, pleno ventre ſed Hippocratem ſecundum hominum conſuetudinem, qui lauari mox à cibo conſueuerunt manus & ora, innuentem, mox à cibo eundum eſſe dormitum dixiſſe, confert hos lotos dormire, hoc eſt mox ac ſint loti, quod mox ab accepto cibo ſit dormire. Sunt quidā qui ob gulæ & oris ventriculi anguſtiā, tempore quodam indigent vt cibus reſideat, qui ob hanc cauſam non mox ſed poſt paulo dormire debent: Alij etiam quia vertigino

ſi ſunt, aut capitis grauitatem patiuntur expectare debent, vt vapores nonnihil extenuentur: Alioqui nihil mali eſt, ſi quis mox à cibo dormiat, ſomnus verò debet eſſe longus, & in loco obſcuro, & temperato, ita enim optimè occurritur noxis diurni ſomni. Excitatos iam (inquit) oportet lente deambulare crebros circuitus, hoc eſt vt deambulent lente, ſed citra intermiſsionem. Non enim qui cibo anguntur, cogendi ſunt concitato curſu moueri, aut aliter laborare, vt videtur vulgo, ſed quieſcendum, aut lente mouendum eſt: alioqui ardet caput, & thorax, cogitur laborare, & reſpirare difficulter, & ita alliciunt in ſeſe copiam crudorum excrementorum. Si lenta illa, & crebra inambulatione homo ventrem exonerauerit, licebit cęnet, atq; adeo debet cęnare, ne vt prandium citra conſuetudinem interpoſuit ita cęnam præter conſuetudinem intermittat & errata longius producantur, & noxæ, & bibere vinum paucum ſed meracius, vt melius cęna coqui poſsit, & minus grauetur homo: ſi verò non exonerauerit ventrem, cęnam ne accipiat, non enim bene capietur ventre, ſed quieſcat, & inungatur oleo, hanc enim eſſe optimam rationem procurandæ coctionis ipſe antè docuit, dicens pannis contegere quietem agere, & inungere. Atque ſi ſitierit (inquit) bibat vinum aquoſum, & album aut dulce, vt ſitim ſoletur, & deinde requieſcat, & dormiat. Dat album aquoſum aut dulce, quia vtrunque eſt vinum debile, & minime ſiticuloſum, dulce præterea aluum mouet, vt antea dicebatur. Verum cum dicit ſi ſitierit intellige multũ, vt non poſsit dormire, alioqui ſatius ſit vt ſomno ſitim extinguat iuxta id quod in aphoriſmo dicitur, quicunque noctu bibere appetunt ſi ſuper dormierint non ſitient. Si igitur non ſitierint, aut non multum, dormiant, inquit, amplius, & requieſcant, nullo ſcilicet tunc potu accepto. Cætera (inquit) ſimiliter inſtituatur victus, atque ijs, qui ex crapula laborant. Sed quæ ſit reliqua ebriorum procuratio præter ſomnum longum, mox dicit: ea eſt, vt poſtquam ſatis multum dormierint, ſorbeant iuſculum aliquod, quod cuique erit iocundum, vt mox explicabitur.

Quæ verò à potionibus, quæcunque aquoſiora ſunt, tardius penetrant, & circulo acta morantur circa hypochondria;

dria; & in vrinam non decurrunt. Hac autem potione plenus qui eſt; nullum opus acute exequetur; quæcunque corpori compoſito euenit vi, & celeritate perficere. Maxime autem requieſcat vſque dum, cum cibis concocta fuerint.

CVm cępiſſet loqui de erroribus in cibo capiendo, occaſione arrepta ab ijs, quæ dixit de crapula, interponit obiter noxas quæ ex nimio potu contingunt, & eorum qui potu læſi ſint procurationes. Imprimis quidem agens de potu aquoſiori, deinde de meraciori. Quæ aquoſiora ſunt tardius penetrant, circunfluitantia morantur in hypochondrijs, & in vrinam tarde decurrunt, eadem ratione neque facile exſudantur. Hac cauſa, qui tali potu pleni ſunt, tument, & ægre ſe mouent, neque ad vllum eorum operam, quæ vt exequantur homines, indigent vi aut celeritate, ſunt expediti: nulla autem ratione hi melius ſe ab hoc malo expediunt, quàm quieſcentes vſque dum cum cibis coquendis abſumantur potiones. Nam ſiquis curſu, aut lucta, aut labore alio, curet aquoſum potum inde deturbare dolores patietur inanis partis, & tormina inteſtinorum.

Meraciora verò, & auſteriora palpitationem in corpore: atque in capite pulſum efficiunt: his bene erit ſi ſuperdormiant; calidumque quippiam ſorbeant; eorum quæ ipſis ſunt ſuauiſſima. Ieiunium autem malum ad capitis dolorem, & crapulam.

HAEc eſt procuratio ebriorum, quam nuper dixit cõgruere ijs, qui inſoliti eſſent pranſi. Ea eſt dormire vſque dum ſoluatur crapula, deinde cibum aliquem ſorbilem calidum accipere, quicunque gratus homini ſit, modo ſit boni ſucci, & nulla inſigniter noxia qualitate affectus. Sed mireris Hippocratem dicere meraciora, & auſteriora, quaſi eadem vina ſint meraca & auſtera, cum ſint tã diuerſa, vt auſtera ſint nonnunquam ēt frigida, vel ſaltē ad alia vini gña. Certè, aut abuſiue vtit̃ noĩe auſterí, auſtera vocans, q̃ vehemētia, & fortia, etſi ſint acria, aut

duplicis

duplicis generis vini meminit ob duplicem noxam, quod ſcilicet auſtera vt minus calida,& craſsiora, flatibus repleant, & palpitationibus: meraciora, vt calidiora caput tentent, & pulſum in eo faciant, pulſum ſcilicet vehementem arteriarum, qualem Hippocrates ſimpliciter ſolet pulſum appellare. Quod dicit ieiunium malum eſt ad capitis dolorem, & crapulam, videtur dictis repugnãs. Nam dixit, eandem eſſe procurationem ad crapulam,& ad eos, qui plus ſolito, aut qua hora non conſueuerunt, ingeſſerunt cibos, conſtat vero his non eſſe noxium ieiunium: neque ergo ijs, qui vino ſe repleuerint. Certè Hippocrates non dicit accipiendum eſſe ebrijs cibum in ipſa ebrietate, ſed malum eſſe ſi quis poſtquam dormitum ſatis eſt & ſoluta crapula, hominem in ieiunio contineat, neque det ſorbitionem aliquam iocundam calidam. Nam cum ex æſtu vini ſuperſit ventriculus aridior, ieiunio areſceret magis, & redirent denuo ſymptomata prioribus ſimilia. nam ieiunium, vt mox dicetur, ſymptomata facit ſimilia ijs, quæ à vino, pulſum enim in temporibus,& capitis dolorem,& ardorem, præcipuè in pycroholis. Igitur has ob cauſas malum eſt ieiunium ebriis, poſtquam ſoluta iam ſit ebrietas, conſtat vero quod & ijs, qui pranſi ſunt cũ non ſolerent, poſtquam confecta iam videatur eſſe ſatietas, ſorbitio aliqua talis congruat.

Quicunque vero ſemel in die cibum accipiunt, vacui, & impotentes ſunt, & mingunt calidum præter conſuetudinem, vacua habentes vaſa. Fit autem os, & ſalſum, & amarum, & tremunt in omni opere, & tempora contenduntur, & cœnam non poſſunt concoquere, vt ſi pranſi eſſent. Hos autem oportet bibere minus quam conſueuerunt, & humidiorem mazam pro pane, & olera, lapathum, aut maluam, aut ptyſanam, & betas, bibere autem ſecundum cibi quantitatem, vinum quantum videatur eſſe moderatum, & aquoſius, & à cœna deambulare exiguum; vſque dum vrinæ fluxerint: & mingant; vtantur autem; & piſcibus coctis.

Hæc

HAEc omnia dicta, & enarrata ſunt ſecundo libro huius operis,& quæ pertinent ad noxas quas affert, intermiſſus præter conſuetudinem cibus, & quæ ad procurationem eius, qui ita deliquerit. Quod illic dixerat, oportet cęnam minorem facere,quàm conſueuerit,neque ſiccam, ſed modi humectantioris,explicat nunc exemplis dicens,humidiorem mazam pro pane,& olera,lapathum,maluam, & betas, aut ptyſanam, vtantur autem,& piſcibus coctis.Nimirum ſunt hæc omnia tenuia,& humida.Quod de potu dicit, videri poſsit repugnare, cum ijs,quæ libro ſecundo dixerat. Illic enim ita eſt ſcriptum: Et poſt hæc bibere non aquoſum:hic dicit, & aquoſius verum intellige,vt ibidem explicuimus illic non prohiberi aquoſum, ſed aquoſiorem quam pro cibi quantitate, hoc eſt aquoſiorem, quam vt cibi coqui poſsint. Hic ergo iubet aquoſius dari, quã ſoleat homo bibere: illic prohibet dari aquoſum adeo, vt coquere homo non poſsit. Quod de deambulatione poſt cęnam, videtur vulgus hominum maxime probare, atque adeo plærique cęnant cito,vt à cęna deambulent,videoque in ore vulgarium omnium circũferri illud,poſt cęnam molles paſsus abire. Tamen re vera non eſt conſonum doctrinæ Hippocra. & Galeni,qui à cibo ſomnum a ſomno motum ſemper commendãt. Neq; profecto a cęna quam a prandio minus eſt dormiendum ſtatim, aut deambulandum magis ſed ſi quando a cibo mouendum,minus ſit noxium a prandio ambulare,& a cęna dormire, magis enim congruit cum temporis natura,cum interdiu motus,& noctu ſomnus,naturalis ſit, & conſuetus. Nunquam tamen ſiquis velit recte ſuæ valetudini conſulere, debet a cibo ambulare,ſed a ſomno,eoq; ſatis longo, atq; ita interpræta ntur quidam,hunc autorem præcipere vt deambulet homo a cęna, non mox,ſed interpoſito ſomno. Mihi vero non videtur ferre, id poſſe,hanc phraſim a cęna. Nam ſomnum oportet eſſe longum,& per totam noctem productum. Quis autem dicet a cęna agi,quæ ſequenti die aguntur? proinde aliter interpretor. Hippocratem quidem non docere, deambulandum eſſe a cęna,velut rationem aliquam aut regulam victus inſtituendi, hominibus in commune vtilem,tradens (non enim eſt) ſed peculiarem curationem,eorum qui ita ſint affecti,vt nunc eſt dictũ.

Nimirum,

Nimirũ, quãquã beneualentiũ & bene tẽperatorũ valetudini ſit aduerſum moueri à cibo, eos tamen qui tota die præter conſuetudinẽ ieiunauerint,& proinde læſi ſint,vt ſolẽt qui ſunt parte ſuperiori pycrocholi(plurimi enim alij quod bene temperati ſint,ac multo magis qđ pituitoſi non læduntur) expedit mox à cęna deambulare,vſque dum minxerint,deinde dormitũ ire quia his ob bilis copiam,quam ventriculus collegerat, non reſidet in ventriculo cœna , vſque dum deambulando fecerint, vt bilis deorſum penetrauerit,quod mictione indicatur.

69 *Cibi autem maxime ſignificationem præbent.*

CIbi ipſi ſuę facultatis & naturæ ſignificationẽ præbẽt, ex ijs.n.quæ quiſque ciborum ingeſtus facit, eius facultas optimè depræhenditur. Hippocrates ergo hoc præfatus,de qbuſdam alimentis agit hoc loco,neq; immerito, nam ad artem inſtituendi victum pertinet noſſe vires alimentorum,vt ad quãcunque aliam artem,propriã materiam. Videtur verò delegiſſe peſſima edulia,de quibus ageret, vt ea à quibus cauendũ ſit diſcamus. Et cum agere cępiſſet de erroribus qui contingunt in victu,egiſſetque iam de ijs qui in quantitate aut numero cibationum contingunt, vt diſcamus eos qui contingere poſſunt in qualitate perſequitur cibos vitioſos,& ægrotantibus acute inutiles, incipiens ab allio.

90 *Allium flatum facit,& calorem circa thoracẽ,& capitis grauitatẽ,& cibi faſtidiũ & ſi quis alius dolor ex conſuetudine prius fuerit,augere poſſit. Vrinam autem mouet, & hoc habet bonum : optimum autem eſt ipſo veſci ei qui crapulæ ſe daturus ſit,& futurus ebrius.*

ALliũ calidæ & ſiccæ naturæ eſt in tertij ordinis fine , aut initio quarti,ad frequentẽ vſum,vt quis eo pro cibo magna quantitate vtatur,inutile eſt,quia mali ſucci, acris & mordacis,verum medicamenti gratia acceptũ , ad quædã eſt vtiliſſimum,ad quędã valde noxium,& ſi quod aliud eduliorum, cũ delectum quibuſdam dandum ſepe quibuſdam denegandum

ſemper

ſemper,quia idem à ſeipſo plurimum videtur deſsidere pro ca pientis natura,& conſuetudine. Imprimis dicit flatum facere, cui adſtipulari videt̃, quod ipſemet in calce ſexti Epidemiωn dicit dolores circa vmbilicum ciere,ſed & quod mox addit ſiquis alius dolor ex conſuetudine fuerit,augere poſsit. Sed magnopere videtur repugnare eius natura,cum vt diximus calidũ & ſuccũ adeo ſit.Quid & quod ipſemet mox addit, optimũ eſſe ijs qui crapulæ ſe ſint daturi? qua enim id cauſa, ſi flatuoſum eſt?an vt vinum efferatur magis,& magis repleat̃ caput, & maior ebrietas fiat?nõ ergo ita eſt,ſed ſi bonum eſt potaturis multum,abſumit vini vapores,& vincit.Repugnat quoque Galen. qui duodecimo methodi ad colicos dolores allia plurimũ cõmendat,quibus ſanè nihil eſſet nocentius,ſi eſſent flatuóſa.Non ſunt tamen re vera,quanquam flatus faciunt: nam & vinũ merum facit eructare & crepitum ex aluo demittere. Quo pacto hæc? certè flatuoſa ſunt ex quibus vt materia flatus multus natus eſt fieri,ſeu quæ nata ſunt abire in flatus:flatum autem faciũt quæcunque vim cauſæ facientis obtinent, & diſoluendo flatuoſam materiam, flatus gignunt, & extenuando flatus craſſos, ſi qui inerant,eos commouẽt:& hæc quidem primo occurſu,vbi plurimum materiæ ſubeſt dolores ex flatu ciere,poſſunt,eadem vero ſiquis vti perſeueret, eos ipſos dolores perſanant conſumẽtia flatus quos excitarunt.Huiuſmodi ſunt vinum meracius, & alia,& ita flatus faciunt,non aliter.Calorem, inquit, facit circa thoracem,& grauitatem capitis, & cibi faſtidium Mirum eſt quod ruſtici teſtantur,allia ęſtate frigida eſſe,& ſitim extinguere, quandoquidem qua die allia acceperunt, melius ferunt laborem,& ardorem ſolis,& minus vrgentur ſiti; neceſſe eſt autem mox quoque melius accipiant & coquant cibos, ab ambiẽtis calore minus debilitati. Cuius rei cauſa eſt quòd cum illi ſint robuſto calore,& præterea eis aſſueti,commutant allia, trahuntque in ſeſe facile,ea ergo calida cum ſint, augent & roborant naturalem eorum calorem,qui robuſtior redditus, melius cibos coquit,corpora nutrit,& humectat, corpuſque calorem præternaturá minus concipit,ac proinde minus ſitit. Illi igit̃ neq; caput grauabit̃, quia vincitur vis allij. Igitur alliũ faciet hæc debilibus qq; ob debilitatẽ ſui caloris naturalis aut deſuetudi

tudinem ab alio incaleſcũt præternaturam,aut ijs qui etſi alioqui poſſent allij eſum ſuſtinere,nunc non poſſunt,quòd plethorici ſint. Illis neceſſe eſt pectora inflammari, grauari capita, & faſtidium,& ſitim fieri. Vrinam inquit commouere,& hoc habere bonum. Hoc adeò eſt manifeſtum,vt oleat quam plurimũ allia,vrina eius, qui ea ingeſsit, vt Ariſtoteles teſtatur 12. ſect. problematum. Qua ratione vſus alij ab ebrietate præſeruet dictum iam eſt.

9l *Caſeus autem flatum,& adſtrictionem,& ciborum inflammationem facit crudum quoque & incoctum exiſtit, peſſimus autem eius eſus ijs qui ſe potu repleuerunt.*

CAſeus quidem omnino omnia hæc habet mala, non tamen idem omnia æquè, ſed qui flatum magis parit,is minus inflammat cibos, & minus adſtringit. Accipit verò differentiam ex multis,nam ex materia, ex lactis ſcilicet genere,caprinũ.n.quam ouillũ,inflammat & adſtringit magis,flatum gignit minus quã ouillum, ſiccius enim & calidius eſt, vt ipſum lac:ſed & ex modo præparandi. Quod enim accepit coaguli plus,adſtrictionem & inflammationem magis,flatu habebit minus. Maxima verò,& ſcitu dignisſima caſei differentia, eſt ex ætate. Plurimum enim differt vetus à recenti. Vetus.n. acer & mali ſucci eſt,terreus,craſſus,& ob id tarde deſcendẽs, obſtruens, cacochimias faciens,& cruditatem nidoroſam per ciborũ inflammationem. Proinde ad ſiſtẽdum aluũ confert,niſi cum adeò iam acer vetuſtate factus eſt, vt mordicatione irritet,tunc enim fecerit, cohibens & irritans,ex diarrhea dyſenteriam. Verùm calculoſis & quibuſuis vrinæ morbis,& vtcunque obſtructis,fuerit periculoſus,& ijs qui grauibus inſomnijs aut incubo laborant, quin & difficilè ſpirantibus niſi detur vetuſtate acerrimi exiguum vt condimenti gratia inſperſus puluis,is enim aliquando, diſſoluit acrimonia pituitæ concretiones, in thorace & in ventriculo. Alioqui & in melancholicis obeſt ſummè, ſanguinẽ reddens ſicciorem & craſsiorem,& ob cacochimiam, frequens eius vſus replet maligna ſcabie:recens hæc vitia minus habet,non enim mali ſucci eſt, neque adeo receſsit à lactis temperamento, neque exaruit, neq; acrimoniam

com-

comparauit,ſed hanc ipſam ob cauſam flatus magis parit,id ve rò vitium leuius eſt,quam vt cum illis conferri poſsit, proinde ad menſas multo probatur magis. Vterque ſanè caſeus eſt ſucci crudi & craſsi,albis enim & craſsis replet venas,& conſiſten tibus citra ſanguinem.Fiunt tamen ex recenti,cruda,qualitatis expertia,aut dulcia:ex veteri, acria, aut ſalſa, vnde multa ſalſa pituita. Peſsimum dicit eſſe eius vſum ijs qui ſe potu repleuerint,huius cauſam eſſe exiſtimo, quod ſi quis plenus potu multum caſei accipiat, aut eo accepto largius potet,neceſſe ſit caſeum cum liquore in venas & arterias deduci, aut in anguſtas transferri vrinæ vias. Verum eſt neque nimiam potus abſtinen tiam vtilem eſſe in veteris caſei eſu: inflammatio enim magis creuerit,ac ſæpe opus eſt, ei inflammationi quam caſeus peperit,gelidæ potu occurrere, & tunc quidem non mirum ſi colicus dolor,aut omnino inteſtinorum termina fiant.Quare ſatiùs conſultiuſque fuerit, veteri in cibis nunquã vti niſi omnino exiguo,condimenti aut medicamenti gratia, vt dixi.

Legumina autem omnia flatuoſa,& cruda, & elixa,& frixa,minimè autem, vel macerata, vel virida.His autem non oportet vti niſi cum cibis. Eſt autem vnicuique ſuum vitium. 92

COmmune eſt leguminibus omnibus,eſſe flatuoſus,& crudi ſucci, non tamen omnibus æquè vt in diſputatione de ſingulis dicetur. Sunt præterea propriæ & noxæ & commoditates ſingulis.Parari ſolent variis modis, manduntur enim fere omnia,cruda,dum recentia adhuc ſunt,poſtea elixantur aut friguntur,aut etiam ſub cineribus torrentur,vt cicera,quædam macerata ſolum manduntur,vt lupini. Vtcunque parentur, dicít eſſe vitioſa,& habere quæ dicta ſunt mala, ac proinde conſulit,nunquam leguminibus vllis vti,niſi cum cibis,hoc eſt conditis,vt ſolent cum carnibus aut ouis. Debent vero condimenta accipere aromata & mel, aut alia quæ vitia leguminum poſſint emendare.Non tamen proinde nihil intereſt,vt parentur, ſi quando quis velit ſolis vti. Emendat enim aliquid præparatio,

Lens aſtringit atque turbationem facit, ſi non detracto cortice ingeratur.

LEns deterior eſt cicere, quia præter communia leguminum vitia, eſt ſubſtantiæ terreæ, & melancholicæ, ac proinde adſtringit, & obſtruit, neque vim vrinam mouendi, neque vllam aliam euacuationem habet: quare eius vſus vtilis nullus eſt, niſi in quibus paſsionibus opus eſt ptoicis, adſtringere, vt in profluijs muliebribus, & diarrhęis, & hæmoqui ex laxitate venarum fiunt. Tamen earum cremor vim hanc adſtringendi non habet, niſi ſint bis coctæ, ſed extergeт, & hac ratione decoctum primum earum confert, quibus extersione quadam opus eſt. Huius cauſam non omnes eandem reddunt, neque cur detracto cortice turbationem non faciant, non detracto faciant. Gal. enim, primo de alimentorum facultate dicit, eſſe illarum carnem auſteram, & adſtringentem, hanc vero vim longè maiorem eſſe earum corticibus, ſuccum verò ipſis eſſe auſtero contrarium, hanc ob cauſam ſi ſemel tantum ſint coctæ, cremorem laxare, & extergere: nimirum ſuccus rerum elixandarum extrahitur in cremorem: iuxta hanc etiam ſententiam interpratatur hoc loco quod Hippo. dicit, lentes e cum corticibus ingerantur, turbationem facere, non autem ſinſi corticibus, quia inquit facultas auſtera non æque ineſt partibus, ſed corticibus plus, ea inæqualitas turbationem parit. Dioſcorides libro ſecundo aliam de hac re tenet ſententiam: vim ſcilicet auſteram eſſe in carne, illi contrariam, in cortice, ob id ex prima coctura cremorē conditionē ſequi corticum, & cum corticibus ingeſtas, turbationem facere. Hanc Dioſcoridis ſententiam video ſequutos plæroſque medicos, quæ etiam mihi placet magis. Nam ſi verum eſt quod hic author affirmat, quod ſanè, & Galenus ipſe recipit, conſentaneum magis eſt, turbationem ventris contrarijs qualitatibus imputari, quam eiuſdem, adſtringentis præcipuè inæqualitati. Quæ. n. obſecro adſtringētia ſunt, quibus oīno inſit æqualiter ea vis? at non proinde quæ adſtringentia tantum ſunt, videmus aluum turbare.

Lupinus autem, inter hæc minimè, mala habet.

LVpinum prædicta mala minuſquam alia legumina habere vel inde intelliges, quòd ſola maceratio eſt ſatis, vt mãdi poſsit citra ventriculi noxam. Commendatur à Galeno plurimum primò de alimentorum facultate, quaſi πολληχρῦστον id eſt multi vſus, exiſtens. Vſus eſt eius decocti ad vermes ob amaritudinem qua participat: farina eius exterget magis etiam quàm fabarum, & leguminum omnium minimè mali ſucci eſt, amaritudinem enim cito deponit, vel ſola maceratione.

96 *Silphij verò caulis & ſuccus, eſt quidem quibus maxi-*
mè, in expertis verò non deſcendit per ventrem, ſed voca-
97 *tur ſicca cholera maxime, autem ſit, ſi cum multo caſeo*
98 *miſceatur aut bubularum carnium eſu Melancholicæ enim*
paſſiones exacerbantur bubularum carnium eſu, inſupera-
bilis enim natura ipſarum neque quiuis ventriculus conco
99 *xerit At optime deliberabuntur, qui vtentur percoctis,*
& quam vetuſtis.

SIlphij ſeu laſerpitij, nullus iam vſus eſt in cibis, ac fortaſſe ne in medicamentis quidem, quod legitimum iam deſideretur. Erat verò antiquis in cibis, vſus foliorum, caulis, & radicis, & ſucci, qui cyrenaicus appellatur, medicus & ſyriacus, à prouincijs quibus colligeretur. Dioſcorides & Galen. conſentiunt eſſe calidum acrem & flatuoſum. Narrant etiam, Theophraſtus, Plinius, & Strabo, & eius eſu expurgari pecus, & pingueſcere, homines quoq; qui eo vterentur expurgari. Dicit ergo Hippocrates caulẽ & ſuccũ eos qui ſoliti eſſent in cibis capere, nõ lædere, ſed illud vtilitatis præſtare, ꝙ maximè per ventrem deſcenderet, atq; ita corpora expurgaret, inexpertos verò lædere (nimirum cibi omnes medicamentoſi periculoſi ſunt nõ conſuetis) & facere ſiccam choleram. Quæ paſsio ſicca cholera ſit, poſtea dicet ipſemet. Nimirum ventriculi vellicatio magna, ſine vomitu, aut deiectione, cum ſolo flatu. Id verò fit, cũ flatus fumoſi & mordentis magna copia circa hypochondria immoratur, qualis maximè ſylphio fieri natus eſt, ſi quidẽ eſt

ſimul

ſimul flatuoſum & acre. Conſtat vero quod multo magis id faciet quo ægrius deſcendet. quare cum multo caſeo aut bubulis carnibus, cibis & craſsi ſucci & tardi deſcenſus, multo magis id faciet: quod cum caſeo, manifeſtum erat ex dictis antea, ſiquidem caſeus ipſe eſt flatuoſus, & adſtringens, aſſuetis ſit etiam acer, ſed quod & cum carnibus bubulis, cauſam reddit dicens, quia melancholicæ paſsiones exacerbantur bubularum carniũ eſu. Dices videri hoc parergon. Quid enim? nunquid cholera ſicca eſt paſsio melancholica? certè eſt hypochondriacę paſsioni valde congener, torquentur enim etiam hypochondriaci flatu acri & mordenti, & conſtat tales flatus exuſtione fieri, vt & melancholiam ſæpe. Sed reddit rurſus cauſam qua melancholicas paſsiones exacerbat bubula, dicens, inſuperabilis enim eſt & quam non quiuis ventriculus concoxerit. Certe non ob hoc ſolum, ſed quia ſucci melancholici eſt, tamẽ recte illud dicitur ab Hippocrate, quia etſi ſucci melancholici eſſet, ſi cito cõmutaretur, cito etiam excerneretur, & minus læderet, ſed eſt noxia vtraque cauſa, & quia melancholici ſucci, & quia, tardius coq.tur, & ſubducitur. A noxa vero harum carnium optimè liberatum iri, hoc eſt minime læſum iri eum qui vtetur optimè elixis, & vetuſtiſsimis, id eſt non recens mactatis, ſed reſeruatis, vt tempore emolliantur, quæ præparatio non his ſolum ſed omnibus duris carnibus neceſſaria eſt. Hanc eſſe legitimam enarrationem conſtat, quia illud vetuſtiſsimis, ſi ad bobis ætatem referretur, falſum prorſus redderet, ſenſum. Vitulinæ enim, neque tã mali ſucci, neque adeo difficiles concocte ſunt.

Caprinæ autem carnes, quæcunque in bobinis mala ſunt, omnia habent, & incoctilitatem, & flatuoſiores, & ructus 100
magis mouentes ſunt, & choleram faciunt. Sunt autem quę omnium optime olent, denſæ, & iocundiſſimæ, non næ optime coctæ & frigidæ? in iocundiſſimæ autem & male olentes & duræ hę peſſimæ, & quæ recentes! Optimæ autem in 101
æſtate, autumno verò peſſimæ.

QVia carnes caprinæ ſunt, paulo minus duræ & multo acriores quam bobinæ, conſtat deteriores illis eſſe atque cum illis ſint flatuoſiores, neceſſe eſt vt ructus magis moueant, & choleram faciant. Non ſunt autem omnes caprinæ æquè malæ, magnam enim differentiam accipiunt, ex locis quibus paſcuntur, & ex anni tēpore, omnium maximā ex ætate, quanquā huius non meminit hoc loco, Verùm hæ vt etiam bobinæ quo ſunt iunioris animantis, eo ſunt meliores: adeò vt lactentiū capelarum carnes bonæ etiā ſint, & ægrotis concedantur. Verùm quia aliæ ab alijs, etiam cum eiuſdem ætatis, & eodem anni tēpore, longè differunt, opus fuit docere ſigna, ex quibus acciperetur electio, & quia vt in alijs etiam multum facit parandi modus, hunc ſimul docuit dicens, ſunt quæ omnium optimè olent denſæ & iocundiſsimæ, nonne optimè coctæ & frigidæ? Legitur verò hoc cum interrogationè, quaſi dicat, ſunt: Itaq; dicit optimæ ſunt (hoc eſt minus malæ. Nam ad alias caprinas dicitur) quæ optimè olent hoc eſt, minimè fœtent, & denſę (ſine duritie) & gratiſsimæ guſtui: comedique debent hæ coctæ & frigidæ, hoc eſt poſt elixationē refrigeratæ. Elixatione enim corrigitur incoctilitas, frigore acrimonia: peſsimæ verò ſunt contrariæ quæ iniocundiſsimæ, & malæ olentes, & pro denſis duræ, & quæ recentes, hoc eſt recens elixæ accipiuntur. Quod attinet ad anni tempus æſtate dicit eſſe optimas, & autumno peſsimas, quod quidē non ob tēperiem aeris euenit, peſſimę.n. eſſent æſtate, ſed quod alimentum ipſis multū ſuppetit æſtate ex virgultis nondum aridis, autūno verò deficit. Hyeme non adeò malæ eſſe (non enim ſunt quæ optimæ ſolēt, quia plęriſq; in locis vtuntur alimento, quod ruralibus domibus repoſitum à paſtoribus aſſeruatur, & quod frigore temporis calor proprius earum emendatur, & acrimonia retunditur, & ea quę ſupereſt melius fertur.

Porcelli autem prauæ cum ſint crudæ & circumuſtæ cholericæ enim ſint & turbatoriæ porcinæ autem optimæ omnium carnium: fortiſſimæ autem neque vehementer pingues neque graciles, neque ætatis veteris victimæ. Comedendæ autem ſine pelle, aut etiam ſubfrigidæ.

PORcellos recens natos nimis humidos eſſe, & excrementoſos; ac proinde fugiendos, docet Gal. ſecundo cap. libri octaui methodi. Hanc ob cauſam eorum carnes prauæ ſunt, & choleraceæ & turbatoriæ, ideſt choleram morbum facientes, & alui turbationem. Praua enim excrementia, & redundans humiditas, ventris vires diſſoluit, & irritat, & turbat, corrumpitur enim, ac reliqua quæ in corpore erant, vitiat. Cui rei præſtat fidem experimentum. vidimus enim nõnullos ex recens notorum porcellorum eſu, hoc modo pericliratos. Quare vbi Galenus ariditate laborantibus, aut febricitantibus, concedit carnes porcellorum, intelligere debes iuniorum ſuum, non tamen puſillorum, & recens natorum, hi enim malè coquuntur (malè enim vincitur redundans humiditas) & lædunt ventrē, replétque excrementis, præcipuè autem ſi malè præparatæ etiam ſint vt quæ male aſſatæ, quæ interius crudæ exterius circũuſtæ ſint, Tunc enim alijs partibus vſtione acribus, alijs crudis, turbatur facill imè venter. Porcinas carnes magnopere commendat, dicens eſſe omnium optimas, atque adeo Galenus perinde ſentit in initio tertij de alimentorum facultate. Ne tamen intellige has carnes eſſe omniũ optimi ſucci: ſunt.n. ſucci craſſi, ac nonnihil etiam lenti, neque dubium galinarum, caponum, & phaſianorum carnes, melioris ſucci eſſe ſuillis, & minus excrementoſas: ſed cũ ſucci ſint non mali, omnium maxime nutriuit, itaque hac ratione ſunt optimæ, quod valentiſsimę, id eſt plurimũ & firmiſsimum præbentes alimentum, idq; non malum, qđ athletis & foſſoribus dicit Galenus eſſe experimẽto cognitum. Hoc ſignificans Hippocrates cum dixiſſet, porcinæ omniũ carnium optimę, vt doceret quales eſſent eligendæ ſubiunxit, fortiſsimæ autem (nimirum optimas dicens fortiſsimas intellexerat(neque vehementer pingues, neque graciles, neque ętatis veteris victimæ. Nimirum graciles & veteres ſiccę iã ſunt, & melancholicę, ac proinde minus ſanguinem augent, & nutriunt: pingues vituperat Gal. 5. de alimẽtorum facultate vt pauci nutrimenti, in huius loci cõmentario dicit, pinguedinem omnẽ carnibus ſui generis eſſe deteriorem, tum ad concoctionem, tũ ad nutritionẽ, hoc eſt difficilius coqui, & nutrire minus ac deterius. Hanc ſententiã ſequutus Auicena lib. 2. tract. 2. dicit pin

gue autem & adeps ſunt mali nutrimenti, & pauci. Mihi verò non videtur experimentum huic ſententiæ reſpondere. Videmus enim puſillos pueros pingui ſuum carne delectari, & iuuari, gracilem non poſſe conficere, vt pote duriorem, & ſolidiorẽ, atque adeò omnes qui pinguibus carnibus vtantur, facilè impinguari, ac reddi nitidos. Coquitur ergo piguis caro facilius, & nutrit plùs. Cur ergo Hippocrates fortiſsimas dicit non vehementer pingues? certè quia alimentum, quod accedit ex pinguibus infirmum eſt, & facilè colliqueſcit: vt vel hoc argumento conſtet, facilius etiam nutrire, & coqui, quia eorum quæ celeriter nutriunt ſunt celeres excretiones. Igitur non rectè conſuleres foſſori, aut athletæ, vt vteretur pingui ſuilla, quia etſi cito multumque nutriret, tamen quæ ex ea accederet caro facile labore liquaretur. Sunt igitur firmiſsimæ carnes, neque valde pingues, neque valde graciles aut veteres, quia hæ præſtant exiguum, illæ fluxile, & leue alimentum. Comedendas dicit ſuillas carnes ſine pelle, aut etiam ſubfrigidas: ſine pelle quidem haud dubie debent, quia cutis porcina ægrè coquitur, & poſt dies multas ſolet deiici aut euomi incommutata. Quòd ſubfrigidas dicit, Galeno non placet, quia (inquit) non ſunt acres vt caprinæ. Velim verò Gal. animaduertere caprinas eum conſuluiſſe accipi ψυχρὰ id eſt frigidas: ſuillas verò ὑπόψυχρα id eſt, ſubfrigidas. Quia porcinas non vult frigidas accipi, ſed neque vrentes, vt à quibuſdam accipiuntur torrefactæ, vt vix deglutiri, ac neque ore accipi queant. Hoc autem merito conſuluit. Nam pinguia ſunt potentia acria, facile enim inflammantur, niſi igitur ingerantur moderatè calida, acria mox fient, atque adeo nidoroſa corruptione vitiabunt cibos.

103 *Per aridam choleram venter inflatur, & ſtrepitus fiũt,*
& dolor laterum, & lumborum nihil verò deijcit aluus,
104 *ſed adſtringitur ſeruato huiuſmodi, vt nõ vomat, ſed aluus*
ſubeat. Vtere igitur cito clyſtere calido, & perquam pin-
gui. Et, in aquam perunctum calidam demitte, in capha col
locãs, calida paulatim perfunde, atque ſi ipſi calfacto aluus
105 *ſubierit, ſoluta affectio eſt. Confert quoque, & huic dormi-*

re, &

re, & bibere vinum tenue, & antiquum, & meracum, oleũ quoque da vt quieſcat, & venter ſubeat, & ſolutus eſt morbus, à cibis autem, & alijs abſtineat. Si autem non ceſſauerit dolor, lac aſinæ bibendum da, donec purgetur.

CHoleræ aridæ ne nomen quidem legitur apud Galenum & qui ei ſucceſſerunt, conſentaneum tamen eſt, Hippocratem ita appellare, affectionem ventriculi cætera omnia ſimilem choleræ morbo, præterquam quod nihil humiditatis excernatur ſuperne, neque inferne, itaque ſit paſsio per quam mordeatur ventriculus, ac cum eo vicinæ omnes partes, neruoſæ præcipue, vnde dolores, & anxietates naſcantur, & conuulſionis pericula, ac extremorum refrigerationes, & pulſus læſiones inſignes, quales fieri ſolent vellicato ventriculo. Non fient antem hæc à multo ſucco uitioſo, ſiquidem nihil exit. fient igitur à uapore acri, uel ſolo, uel cum pauco ſucco: unde quædam velut fumoſa exuſtio uentriculi naſcetur. Neceſſe eſt igitur uentrem inflari à fumo, & ſtrepitum fieri nauſeante uentriculo, & flatu fumoſo interius uolutato, & dolores laterum, & lumborum, partibus uicinis commorſis, & diſtentis, nihil uerò deiicere aluum, ſed adſtringi, non ſane nihil flatus (alioqui eſſet hæc paſsio colica aut uoluulus) ſed nihil ſucci uitioſi, ut per humidam. Si enim hæc cholera, eſt hoc ſolum diuerſa ab humida, ꝙ à fumo fiat, ut illa a uitroſo ſucco, profectò conſentaneum eſt, per hanc flatus ſupra, & infra erumpere, ut per illam ſuccos, parum autem iuuari ægrotos, intẽperie aſsidue nouos fumos ſuggerente. In huius morbi curatione, conſulit imprimis cauere uomitum, accurare ut aluus ſoluatur. Galen. cauſam reddere tentans in commentario, dicit, quam citiſsime clyſterem exhibere, & uomitum prohibere, præcepta ſunt communia omniũ quæ in uentre præternaturam continentur, & excerni debent. Vtrumque uero dubitationem ingerit, & quod Hippocrates dicit, & quod Gal. addit. Nam. 5. Epid. narrat uirum quendam athenis, qui cholera laborabat, coactum eſſe uomere, atque ita curatum: & omnes qui rationalem ſequuntur medicinam choleræ curationem inchoant a uomitu. Galen. uero paſsim dicit

ventriculum vomitione vacuandum, vt inteſtina, & caua iecoris deiectione thorax excreatione, renes, & gibba hepatis mictu quomodo ergo nunc dicit, ſiquid in ventre continetur quod excerni debeat, commune eſſe præceptum cohibere vomitum? imo vero commune præceptum videtur, vomere, ſi quando aliter fieri debet, id quidem ſit peculiare, & præter præcepta communia. Sed conſidera virum illum Athenis laboraſſe cholera humida, in qua quidem principio cogendus eſt ægrotus vomere, ni ſponte vomat plus ſatis, quia vt 6. Epidem. dicitur vomitus vomitum ſanat in ſicca vero mouendum non eſt, ne eo motu conuocata vndique bile, fiat humida, quæ quia à maiori pendet cauſa, eſt periculoſior: nam ſicca eſt velut initium humidæ, quæ breui momento, niſi quis caute admodum omnem irritationem deuitet, humida fiet. Atqui Galen. cum dicit dictis partibus dictas euacuationes eſſe proprias, non iubet earum curationes ab illis incohare, ſed abſoluere. Nemo enim ſanæ mentis curet renum inflammationem incipiens à diureticis, quia ſcilicet commune præceptum eſt reuulſionem ante deriuationem, & hanc ante euacuationem molliri. Siquid præter hæc vrgentiæ gratia agitur, peculiare eſt, neq; ſecundum præcepta communia: Igitur in ventriculi affectione, inferiorem aluum mouere, & prohibere vomitum, ſecundum præcepta communia pręcipitur, eſtque in hac affectione factu apprime neceſſarium ob dicta pericula Clyſterem ergo (inquit) ex calido, & per quam pingui adhibebis, ex calido, quia vt Galen. dicit calidum prouocat frigidum ſiſtit, ex per quam pingui, quia retundit acrimoniam, & dolores lenit. Caue autem translatione à ſimili vſus, vnquàm in hac paſsione, edendum aut ſorbendum des aliquid calidum & pingue: nihil enim magis paratum eſt choleram morbum facere. Sed eorum quæ clyſtere immittuntur nihil aſcendere ſolet in ventriculum. Eadem intentione ſoluendi aluum, potes perunctum oleo, ventrem inferiorem, & lumbos (caue enim hypochondria laxes) demittere in aquam calidam, & collocatam in ſcapha, ſenſim perfundere. Ita enim ſæpe aluus emollitur, & morbus ſoluitur: confert quoque hic dormire, quia a cibi in ventriculo corruptione plærunque naſcitur morbus, nulla autem ratione emendatur melius, quam

ſomno,

ſomno,neque vlla ratione melius cohibetur vomitus,quam dor miendo. Siue autem intelligas dormiendum eſſe huic a balneo,ſiue alio quouis morbi tempore, verus fuerit ſermo,modò alui ſubductioni locum des. Vinum quoque tenue vetus, & meracius dabis:non enim morbus hic habet ex ſeſe adiunctam febrem:cum ergo hac caret ægrotus,nihil prohibet hoc dari, & iuuerit ſomnum & concoctionem. Oleum quoque iubet dari, vt quieſcat, & venter ſubducatur, hoc eſt vt a doloribus leuetur;& ſoluatur aluus,hæc enim ambo facit, & præterea ſiccitatem emendat.Non explicat quomodo velit dari,an ore,an per aluum, ego verò cenſeo clyſtere inijciendum, ore enim acceptum non probatur ad choleram morbum, quia diſſoluit ventriculum:& eſt in primis vomitorium, quod dixit maximè debere caueri in hac ſicca cholera,a cibis etiam atque alijs ſorbitionibus,iubet abſtineat, quia ſcilicet morbus eſt acutiſsimus, qui verò tales ſunt ſine cibo debent tranſigi: accedit ratio alia qua id etiam cibi,quod dari debet, non debet a principio dari,ſed procedente morbo apponi,quod ſcilicet ex ſacietate ventriculi pendet morbus,proinde a cibis initio debet abſtinere, ac niſi malum producatur,etiam vſque dum inclinet, & ab alijs ſorbitionibus,eis ſolum vti quæ medicamentoſæ facultatis cauſa ſuſcipiantur,vt vino antiquo & meraco,atque ſi his omnibus actis dolor non ceſſauerit, lacte aſinæ, donec ſoluatur aluus. Omnino enim ſolutione alui opus eſſe, vt hic morbus ſoluatur, ſatis ſuperque ſignificauit bis antea dicens, ſi aluus ſoluatur morbus ſolutus eſt:quod dicens,apertè inſinuauit, ſi non ſoluatur aluus,nondum ſolutum eſſe morbum, ſed medicamine aliquo opus eſſe,vt ſoluatur aluus, atqui pharmaca acria in mormo ventriculi ex acribus,& ſuccis & fumis,non poſſet non eſſe periculoſa, proinde lacte aſinæ vti iubet, quod acrimoniæ ſimul occurrere,& expurgare poteſt. Verùm hoc nõ niſi magna quantitate facit,quod vt inſinuet Hippocrates non aliam quantitatem definit,q̃ donec purgetur,non potes autem vno hauſtu experiri an aluus ſoluẽda ſit,iubet ergo primũ dare quantũ uno hauſtu poſsit capere,ſi nõ ſoluatur, offerre iterum atq; iterum, donec ſoluat. Hoc medicamento video vix nunc vllum medicorum audere vti, quod lactis incommoda pertimeſcant, ego

vero

vero ſcio me cum magna vtilitate in huiuſmodi affectionibus eſſe vſum, neque quidem de aſinino, vt de alijs lactis generibus cenſere oportet, quia eſt valde ſeroſum.

110 *Si autem aluus humida fuerit, & bilis ſubducatur, & vexent termina, & vomitus & ſuffocatio. His optimũ eſt quieſcere, mulſam bibere, & vomere.*

Curationem choleræ humidæ nunc docet non quidem omnia percurrens, ſed præcipua attingens, quibus indicationes maximę inſinuantur. Nimirum vomitione & alui ſubductione oportet, quæ corrigi non poſſunt cito vacuare, ne lõga irritatione retentrix reddatur omnino impotens: reliqua oportet coquere & emendare. Mulſam dat ſubducendi aluum cauſa, & quietem imperat, cauſa coquendi: ad hanc etiam intẽtionem pertinet vſus inunctionum cataplaſmatum & emplaſtrorum, concoquentium & corroborantium. Galen. in cõmentarijs addit expurgationem non mulſa ſolum, ſed pharmaco et aliquo agi debere, ſi cacochymia aliqua magna ſubſit in corpore: atqui profecto mihi videtur rationi conſentaneum cum cacochymia totius corporis putatur eſſe cauſa, potius quam debilitas ventriculi, perinde atque in dyſenteria. Verum in vtraque affectione eſt auxiliũ illud apud vulgus periculoſum, quia ſi ægrotus moritur, vi pharmaci putant interijſſe. Cum enim id quod per acidens fit, non poſsint aſſequi, putant expurgans medicamentum neceſſario alui ſolutionem augere. Eadem ratione reprehenditur Hippocrates à Cælio aurȩliano theſalico, q virum athenis cholera laborantem vomitu curaret, lib. 5. Epid. nimirum vt Galen. ſolet dicere, theſalici nullas aſſequebantur indicationes, præter eas quas aſſequentur idiotæ, & populares.

111 *Hydropum duæ ſunt naturæ, quorum hypoſarcidius ſi aggreditur, vitari non poteſt alter vero cum flatibus multa indiget fælicitate, præcipue autem tolerantia, & fomen-*

ta,& temperantia curatur. Sicca autem & acria edat,ita enim plurimum minget,& maxime valebit.Si autem difficulter ſpiret, fueritque anni tempus æſtiuum, & ætas vigeat,& robur adſit,ſanguinem à brachio auferre oportet: & quam minimum bibens quam plurimum laboret: & ſuillam carnoſam edat in aceto coctam,vt aduerſus arduas reſiſtat in ambulationes.

SPecierum hydropis,multas variaſque fuiſſe apud antiquiſſimos autores partitiones,alioſque duas, alios tres, alios plures differentias ſtatuiſſe, leges apud cælium Aurelianum lib. 3.tardarum paſsionum. Qui etiam interpræatur Hippocratem & dioclem.Duas tantum ſtatuiſſe differentias, hypoſarcam ſcilicet,& aſcytem. Mihi plærunque videtur eſſe inutilis altercatio de differentiarum numero,niſi ſimul de re ipſa aliqua diſſenſio ſit.Siue enim alius ponit quatuor tribus hydropis ſpeciebus,quibus vſi ſunt,Heraclides tarentinus, & cælius Aurelianus & Celſus,& Galen.& poſt hunc medici omnes,adiungens diaberem,ſiue alius duas,dedignatus anaſarcam hydropẽ vocare,& duas ſolum ſtatuens humidam & ſiccam:ſiue anaſarcam quidem vocans hydropem, vt nunc facit Hippo. aſcitem tamen & tympanitem vno genere comprehendens,quid intereſt modo res dicatur eadem? Non ſatis intelligo, cur Aurelianus cenſeat Hippoc. ſtatuiſſe duas differentias, & eas quidem Anaſarcam & aſcytem. Nam dicit apho.11.lib.4. ſi termina, & circa vmbilicum dolores,& lumborum dolor qui neq; medicamento neque aliter ſoluitur,in hydropem ſiccum firmatur Videtur verò & ex ipſo nomine,& ex generationis modo non poſſe alius illi vocari ſiccus quàm tympanites. Hũc igitur Hippocrates non omiſsit.Niſi forte id dicit Aurelianus,quia vt ipſe dicit,eſt vanum atque intellectu carens,ſine vllo humore ſuperfluo laborantem hydropicum vocare.Sed mihi non placet altercari de nomine Galen. interpretatur, tympanitem etiam ob tumoris ſimilitudinem vocari hydropem, ita oportet recipi libro etiam.4. de morbis in calce legitur hydropis, tres eſſe ſpecies,quare etſi hoc loco legatur duas eſſe,haud cenſeo Hippocra-

pocratem trium ſpecierum vllam omiſiſſe, ſed comprehendiſſe duas ſpecies aſcytem inquam & tympantem vna hac differẽtia, quod cum flatibus fit. Nam etſi hoc præcipue tympanitidis ſit, eſt etiam & aſcytis. Nam non poteſt tam multa aqua, ſine vllis flatibus eſſe concluſa. Sed hoc habeat vtcunque modo intelligas quoſdam eſſe qui toto corpore tumente & albidi ſint velut pituita referti aliis quibus in ventre intra peritoneum eſt plurimum aquæ & flatus aliquid: alios quibus eſt flatus plurimum, aquæ exiguũ, aut fortaſſe etiam nihil. Vidimus enim ex aperto cadauere nihil aquę exire, ſed craſſo flatu expirante, totum repente ventrem detumeſcere. Qđ dicit, hypoſarcam, ſeu anaſarcam, ſeu hypoſarcidiũ hydropẽ(nam his omnibus ſignificatur res eadẽ) vitari non poſſe, ſi ſemel aggrediatur, quaſi hic ſit periculoſiſsimus, nõ probo: nam re vera omnium ſæpiſsime curatur, & ex minori corruptione naſcitur, vel hoc argumẽto, quod reliquas hydropis ſpecies ſolet antecedere. Quod dicit, eum qui curetur facillime, indigere magna felicitate, maxime probo. Nam fere eſt omnis hydrops, niſi in initio conſiſtat, incurabilis. Curationẽ videtur mihi tradidiſſe optimè, præter pauca quædam quę calumniæ videntur patere. Dicit illud quidem optime (ſummum enim hac in re conſilium eſt, quodque ſæpe ſolum fuit ſatis.) Quã minimũ bibat, & quam plurimum laboret: nimirum ita abſumitur aqua, qui propoſitus pręcipue eſſe debet ſcopus. Vanum etiam hic ſit, ſiquis velit neglecta aqua, hepatis, aut lienis, aut vteri, aut ventriculi (ex quacunque harũ partium malũ inceperit) attemperationi ſtudere. Nam immanente aqua attemperari non poſſunt, & hac abſumpta, quinetiã dum abſumitur, ipſa partium natura emẽdat intemperiem. Accedit quod eiſdem medicamentis vtrunque fit. Vtimur enim fomentis, quæ viſcera calfaciunt, & aquam abſummũt. ob hæc dicit, curari debere hoc malũ tolleratãtia, laboris ſcilicet & exercitationis, fomentis ventri admotis calidis & ſiccis, & temperãtia, ſcilicet vt temperet à potu. Eundem ſcopum intuens præcipit, vt ſicca & acria edat. Sicca certe debet accipere alimenta, & aſſa potius quam elixa, quia totus victus ſiccans eſſe debet: de medicamentis verò præcipue loquitur, quia dicit ſicca & acria acrimonia enim in cibis non deſideratur (quorſum enim

vities

vities corpus,& repleas vlceribus,quæ in hydropico non ſaneſ cunt?)ſed in medicamentis, vt ſint hydragoga, maxime autem vt valenter diuretica, horum enim eſt magnus in hydropicis vſus, quod inſinuans dicit, nam ita minget plurimum & valebit. Atqui Galen. 3. de temperamentis iuxta hoc præceptum dicit hydropicos multum ſolere iuuari medicamento quod paratur ex chantaridibus. Illud fortaſſe cuipiam non placebit, quod ſuillam carnoſam aceto elixam præſtas, vt poſsit ſuſtinere aſsiduas inambulationes. Certe ſi poſſet hanc ęgrotus coquere nullus eligi prętantior in hunc vſum poſſet, quia eſt cibus firmiſsimus, neque ſi hęc ſumenda ſit, melius parari poſsit, quia pinguedine ſpoliata(hoc enim dicit carnoſam)& in aceto cocta amittit humiditatem nimiã, qua his erat noxia. Itaq; quia duplex huic carni vitiũ erat incoctilitas & humor, illud emẽdat elixatio(ęgrius enim coquuntur aſſata)hoc acetum. Nihilominus timentes ne non poſsint tunc à debili iam homine eę carnes coqui, dabimus plęrunq; alias coctu faciliores, etſi minus firmas, illud tamen veri habet hęc ſententię pars ꝙ cui eę ſint cõſuetę, vt ob id nõ diffidas coqui poſſe(ſcilicet valet plurimum conſuetudo) nullas poſsis ad laborum tollerãtiã vtilius tribuere, neq; ad reliqua cum minori noxa, ſi ita parẽtur. Illud quoq; Gale. diſplicet ꝙ mittere iubet ſanguinem in his, cum vt ille affirmat, in hypoſarca ſolum mitti aliquando poſsit. Sed cum Hippocrates dicat ſi ętas vigeat & robur adſit, & Galen. hęc duo cum morbo magno ſtatuat mittendi ſanguinis ſcopos, non põt nõ ſubſcribere huic ſententię, niſi neget hydropem morbũ magnum eſſe. Illud vnũ poſsit dicere, nõ poſſe fieri vt huic morbo laboranti robur adſit, atq; ita fruſtra hoc eſſe ab autore ſcriptum. Morbo quidem valde progreſſo ego ita puto: ſed neque incipiente malo, puto affuturas vires pro magna miſsione ſanguinis, ſed pro exigua, aut etiam mediocri, non videtur inopinabile, pręcipue cum malum non ingruerit paulatim intemperatis partibus, ſed affatim ſuffocari incipiente calore à ſuppreſsis menſtruis, aut hemorrhoydibus, aut euacuatione alia cõſueta, aut intermiſſa exercitatione, quo ſane caſu miſsio ſanguinis proprius expetit. Tũc tpis neceſſariũ arbitror ſit pro modo viriũ ſanguinem auferre, ex brachio ſane nõ

ſemper

ſemper nam ob menſtruas euacuationes aut hemorrhoydas ex talis melius extrahitur, ſed ille reſpexit hypochūdria, quorum peculiariter affectio hæc eſt. Cucurbitularum ſiccarum creber vſus poteſt his eſſe vtilis, eadem ratione qua calida & ſicca fomenta. De ſectione hydropicorum quam paracenteſim vocabant dubitatum eſt ab antiquis, an fieri aliquando debeat alijs affirmantibus, velut extremum remedium eſſe tentandum, alijs negantibus, quòd fruſtra tentari videatur. Hippocrates inſinuat faciendam, quandoquidem iubet cauere ne vniuerſim effluat aqua, ob id, ſi quando facienda, ita tamen vt non poſsit tota aqua, neque magna eius pars ſimul effluere.. Fit adile dextrum aut ſiniſtrum nullis muſculorum ab dominis fibris tranſuerſim ſectis, ſed ſeorſum vnoquoque ſecto inter fibras ſecundum longitudinem quandoquidem ita eo loco poſiti ſunt obliqui, & tranſuerſi, vt ſuperioris ſectio, cum ſectione inferioris, figuram faciat. X. alij puncturis tantum vtuntur in ſcroto, qui his etiam tumet. Ego ne hoc quidem vnquā feci, ſed ſparſim per femora & ventrem ſcarificationibus non valde profundis vtor, quia enim vlcera his non ſaneſcunt, ſatis quidem reſudat per eas aquæ quantum ferre poſſunt, atque aliquando etiam plus.

112 *Qui ventres inferiores calidos habent, & acres deiectiones atque inequales ſubeunt, à colliquatione ipſis, ſiquidem valentes fuerint bellebora albo rebellere: ſin minus ſuccus tritici frumentacei craſſus & frigidus, & ex lente cocta edulium, & panes ſubcineritij, & piſces febrienti quidem elixi, non febrienti vero aſſi. Et vinum nigrum febre carenti, ſi vero non aqua ex meſpilis, aut myrtis, aut pomis, aut*
113 *ſorbis, aut palmulis, aut vitium cœnanche / Si verò febris non fuerit. & vexent termina, primum quidem lac aſininum paucum, deinde paulatim plus, & lini ſemen, & triticea polenta mixta hordeacea & falarum egiptiarum eximens amaras partes, & ſpargens potui da, aut oua ſemicocta comedat aſſa, & ſimila, & millium, & chondrus in la-*

cte

ſte coctus. Cocta hæc & refrigerata edat, & his ſimilia, & pocula & edulia ingerat.

MEritò cēſet Galen. colliquationem dici hic non veram & propriè vocatam liqueſcentiam, ſed vſtionem ſuccorum. Ventres inferiores haud dubie vocat hic inteſtina, nā cum horum affectione calida fiunt deiectiones acres & inequales: & horum affectio deſiderat eam quam tradit curationem. Si enim ad thoracis ventres dicerentur nunc ventres inferiores, ventriculus etiam intelligeretur in affectis partibus, eo verò affecto nihil minus faciendum, quam reuellendum helleboro albo, immo vomitio quę helleboro albo cieretur nihilminus quam reuulſio eſſet: ſiquidem eſſet euacuatio per partem affectam. Itaque affectio cuius curationem nunc docet eſt diarrhæa bilioſa patientibus inteſtinis calidam intemperiem. Fieri vero poteſt vt fluxio cœperit a redundantia, & ea ipſa calorem inteſtinorum pepererit aut vt calor horum fluxionem attraxerit & exurat & quodammodo erunt intentiones curationis eędem quodammodo etiam diuerſæ. Nam vndecunque cœperit fluxio, deponenda, ſi fieri poſsit, eſt redundantia mali ſucci: atque refrigerandum, & mordacitati ſuccorum occurrendum & ſuo tempore adſtringendum. Verum ſi calor inteſtinorum fluxionem ciuerit, refrigerationi ſtudendum magis, ſi redundantia, euacuationi. Porrò magna curationis differentia prodit ex caloris qui inteſtinis ſit, vehementia, aut mediocritate. Si enim maximus calor ſentiatur in ventribus inferioribus, tentatos eſſe eos phlegmone aut eryſipelate ſuſpitio eſt, ac proinde vitanda eſt expurgatio per inferna, & reuellendum vomitione ſi verò febris non fuerit, in ventribus ſcilicet inferioribus, hoc eſt exuſtio magna eo loci, expurgatio per aluum mollienda eſt. Conſtat verò harum intentionem primam eſſe debere quæ euacuandi, ſecundam quæ obtundendi acrimoniam & refrigerandi, poſtremam quæ adſtringendi. Interim toto morbo vtēdum cibis ſuccis, & concoctu facilibus. Horum omnium materias recenſet hoc loco Hippocrates, quanquam vtendi occaſiones non admodum diſtinxit. Oportet tamen eas accipere ſecūdum

com-

communia præcepta. qui igitur inquit ventres inferiores calidos habent, & ſubeunt acres deiectiones & inæquales a colliquatione, hoc eſt ab exuſtione. Acres certè quia vſtæ, inæquales hanc ipſam ob cauſam. Concoctio enim eſt quæ æqualitatẽ ſubſtantiæ parit in omni excretione: incoctio inæqualitatem, ſiue frigore, ſiue vſtione incoctio fiat. Si (inquit) valentes fuerint vires helleboro albo reuellere oportet, vomitu ſcilicet. Hoc enim eſt reuellere: velut etiam ob ventriculi morbos clyſtere vti. Duo tamen adeſſe poſtulat, & vt ventres inferiores calidi ſint, & vt vires ſint valentes, alioqui abſtinendum ab helleboro, vtendumque vomitorijs minoribus, & tranſeundum ad alia. Sin minus (inquit) ſuccus tritici frumentacei craſſus, & frigidus. Hic ſuccus eſt quem amylum uocant, cuius hac in affectione eſt maximus uſus, quia obtundit acrimoniam, & craſsitudinem affert ſuccis, & obturat, hæretque partibus. Iubet verò accipi frigidum ex aliquo ſucco, ut ſimul occurrat calori partium: Et ex lente cocta edullium: hæc enim eadem facit lens, & præterea adſtringit. Et panes ſubcineritij: pro his vti ſolemus pane ad ignem toſto, aut bis cocto, vt ſiccet ſcilicet. Et piſces (inquit) febrienti quidem elixi, non febrienti aſsi. Piſces ſcilicet probi, & concoctu faciles, aſsi quidem ne humectent, quod tamen ſi febricitet homo ferendum eſt, quia humidus febricitantibus conuenit. Potus uero ſit febre carenti uinum nigrum, febrienti uero aqua ex meſpilis, aut myrthis, aut pomis huiuſmodi, aut ſorbis, aut palmulis, aut vitium œnanthe, hoc eſt primis racemis uuarum immaturarum. Hæc omnia adſtringendi gratia dantur. Videtur repugnare ſententia Hippocratis, qui hoc ipſo libro dixerat, cum aluus humida eſt in febribus, utendum potione uinoſiori magis quam adſtringentiori. Sed intellige iuxta peculiarem in unoque indicationem, faciendum eſſe hoc aut illud. Cum mens eſt ad uias alias deriuare ſatius ſit uti uino albo, cum adſtringere, nigro & auſtero. Fieri uero poteſt ut in diuerſis ægrotis eis utamur, albo, cum ex toto corpore confluit bilis, & bona pars iam conſumpta eſt, alioqui enim non cum minori periculo pellitur in urinæ uias: nigro cũ inteſtinorum laxitas parit diarrhęam: Sed & in eodem ægroto poteſt eſſe utriuſque uſus utilis, albi primum ut materia alio

deriuetur,

deriuetur,poſtremo nigri, vt aluus adſtringatur, aut pro hoc ſi febris vini vſum prohibeat, aquæ in qua ſit coctum aliquid adſtringentium. Si verò (inquit) febris non fuerit,hoc eſt ardor inteſtinorum qui prohibeat, expurgationem, & vexent tormina inteſtinorum,primùm quidem lac aſininum paucum, deinde paulatim plus. Paucum quidem primum, ne lædatur ventriculus repentino vſu,deinde plus,vſque dum,vt dixit paulo antè, aluus ſoluatur, ſeu potius expurgetur copioſe corpus. Poſtquam verò expurgatum ſatis ſit, ad attemperandum partes, & obtundendam acrimoniam, cibis & potibus vtendum quæ id poſsint præſtare,cuiuſmodi ſemen lini coctum,& in potu pollenta triticea cum hordeacea, & ex fabis ægiptijs demptis partibus amaris, quippè quæ ſunt calidæ & mordaces. In cibis oua recentia,aſſa,ſemidura,& ſimila,& milium,& chondrus coctus in lacte. Nam hæc ſiſtunt fluxiones, humiditatem ſiccant acrimoniam mitigant, feruorem partium temperant.

Eius medicinæ quæ victum inſtituit, maximum eſt, animaduertere & obſeruare vt in acutis, etiam in longis morbis,& intentiones febrium, & inclinationes,vt occaſiones obſerues, & non oportet cibos offerre, & tuto cum oportet offerre,ſcias,atque etiam cum plurimum abſunt ab intentione.

QVanti momenti ſit in morbis omnibus,pręcipuè acutis, cibum tempeſtiuè offerre,& cauere febrium exacerbationes, hinc intelliges, quòd cum plurima alia non exigua ſoleat Hippocrates ſimpliciter docere, huic præceptioni ſemper addit aliquid quo eius momentum commendetur. Hic enim dicit διαιτηκῆς μέγιστον ἐστὶ id eſt maximum præceptum totius medicinæ, dieteces eſt.primo libro huius operis in calce dixit. καὶ νομίζειν μέγα δύνασθαι τὸν καιρὸν ideſt exiſtimare oportet plurimum poſſe,ſeu magnam vim habere, occaſionē cibi exhibendi. Quo loco hāc ſententiā ſatis explicuimus, vt nō opus ſit nūc noua enarratione:ſatis erit vt euadat apertiſsima, verba vt maximè expedit diſponere:hoc ſcilicet mō. Eius medicinæ quę

victum inſtituit, maximum eſt, animaduertere & obſeruare, vt in acutis, ita etiam in longis morbis, & intentiones febrium & inclinationes, atque etiam tempus quo plurimum abſunt ab intentione, hoc eſt à paroxyſmo, vt obſerues occaſiones dandi cibi, & ſcias quando non oportet cibos offerre, & quando oportet offerre, & tuto offerri poſſunt.

115 *Agnoſcere autem oportet eos qui dolent capite, vel ob exercitationes, aut curſus, aut itinera, aut venationes, aut aliquem alium laborem importunum: aut ob venerea: decolores, raucos, lienoſos, exangues, ſpirituoſos: & ſiccum tuſſientes: & ſuiculoſos: & venarum interceptiones: diſtentos hypochondrijs, lateribus, & ſepto tranſuerſo, & torpentes, & obſcurè videntes, & quibus aurium tinitus eſt moleſtus & qui ſecundum vrinariam viam impotentes ſunt, ictericos, & quibus venter cruda egerit: fundentes copioſe ſanguinem ex naribus, aut ſecundum ſedem, aut inflatus redundantia exiſtentes: vel labor ipſos vehemens exercet, & non ſuperuicerint, horum nulli pharmacum dederis, periculũ.n. habebis & nihil iuuabis, & ſpontaneas permutationes & iudicationes tolles.*

Facilè adducar vt credam orationem hanc Hippocratis non eſſe, ſed cuiuſpiam alterius minus exacti autoris, quia vt in quouis morbo, eorum quos recenſet, datur aliquando inutiliter pharmacum, ita nullis eorum eſt, qui non poſsit aliquã do pharmaco curari. Tales verò ſunt alij quiuis morbi, quos comitari poteſt cacochymia. Non eſt autem congruens doctrinæ ratio, de quodam aut quibuſdam affirmare, quod pariter dici poſsit de quibuſuis: neque prohibere quaſi vtile nunquam eſſe poſsit, id quod poteſt aliquando eſſe noxium: id vero diſertè ſatis explicuit. Gal. Illud vnum videtur dignũ Hippo. quod in calce orationis dicitur, noxas ſcilicet pharmaci male exhibiti, eſſe periculum citra conferentiam, & permutationum ac iudicationum quæ ſponte fieri ſolent ſublationem. Si

enim

enim viribus non ſatis conſtantibus datur, periculum mortis eſt, ex euacuatione ſine conferentia & tollerantia facta: ſi verò conſtet & hac ſolum in re peccatum ſit, quod intempeſtiue ſit exhibitum, velut ſi citra concoctionem aut turgentiam, non in tam apertum inciditur periculum, tamen tunc quoque producuntur morbi, ac ſi quæ permutationes aut iudicationes inſtabant, prohibentur.

Si autem cuipiam ſanguinē confert auferre, ventrem firmare oportet, & ita auferre, & inediam præcipere: & vinum ipſi auferre, deinde victu conuenienti vti cætera fomentis & infuſionibus curare: ſi autem denſus venter tibi eſſe videatur, molli clyſtere ſublue.

Hæc ſententia veriſsima eſt, & Hippo. digna. Conſiderandum enim cum ſanguinem auferre cuipiam volumus, quo pacto habeat venter inferior, qui ſi laxus ſit, & fluat, firmandus prius eſt, ſi fieri poſsit, ne fluente aluo & miſſo ſanguine vires præcipitentur: ſin autem ſit ſiccus, humectādus eſt prius clyſtere humido, ne ſi quid vitioſum ventre detinetur, diſtribuat, raptum in venas, & vēter ſicceſcat magis. Vnde cōſtat, vt ſuperius hoc ipſo libro indicauimus, aliqn̄ clyſterē eſſe iniiciēdum ante miſsionē ſanguinis, nō ſemper iā miſſo. Quæ de victu eorum quibus miſſus iā ſit dicit, conſentanea etiā ſunt. Nimirum non mox reficiendū copioſè, vt vulgus putat, quaſi, vt dicebant medici è gnido, ſit mox exequandū, ſed inediā præcipere, & vinū auferre, non quidē minus, ſed his verbis ſignificat paulatim eſſe poſtea reficiendū. Quia ſi copioſè dať cibus recens euacuato, malè coquetur, & diſtribuetur incoctus: Vinum vero caput eius facile tentabit. Expedit igitur à recens miſſo ſanguine, dare cibi minus, eiuſq; tenuioris: & vinū aut nullū, aut dilutius ſolito, deinde cōuenieti victu vti, hoc eſt sēſim augere. cætera (inquit) fomentis & infuſionibus curare, nō quidē ꝙ omnes qbus miſſus ſanguis ſit, fomentis & infuſionibus indigeant: ſed id dicit, inſinuans abſtinēdū iā inde a maximis auxiliis eſſe, ſed minoribus his vtendum ſi opus ſit, ac res ita poſtulet.

118 *Si autem medicamento opus ſit, belleboro tuto ſurſum*
119 *purga, deorſum verò talium neminem / Optimum autem eſt ſi vrinæ cieantur, ſudores prouocentur, & inambulent, & tranquille ita ſeſe perfricent, vt non denſiorem reddant habitum, ſi autem in lecto decumbat, per-*
120 *fricent eum alij /. Atque ſi in thorace ſupra ſeptum tranſuerſum infeſtet eum paſſio, reſideat ſæpe, & quam minime reclinet dum vires valeant, & ſedentem calido multo, multum temporis fricent: ſi autem aluo inferna ſub ſepto tranſuerſo habeat dolores, taceat (conuenit enim) nulloque pacto corpus moueatur, præter fricationem.*

HAud dubie hæc dictio eſt mutila, deeſtque caput. Quandoquidem quaſi decreto quopiam ſeu morbo, ſeu ægroto, hæc dicuntur, non conſtat autem de quo. Itaque eſt hoc fragmentum, quo de qua affectione agatur conſtare non poteſt, neque verò dici quippiam niſi diuinando, quid autem miri tam multis ſeculis vitiatos eſſe veterrimos codices?

121 *Quæ vero ex inferna aluo ſoluuntur per vrinas & ſudores, ſi ſponte delabuntur mediocriter, quæ parua ſunt ſoluuntur, vehementia vero prauum. Tales enim vel intereunt, vel ſine alijs malis ſani non fiunt, ſed confirmantur quæ huiuſmodi ſunt.*

HÆc ſententia eſt Hippocra. digniſsima ſi quæ alia, tametſi à Galeno negligitur, vt quam plurimæ aliæ. Eſſe autem qualem dixi, ex enarratione intelliges. Ex aluo ſolui non de morbo dicitur, ſed de deiectionibus, quaſi dicat, quæ ex aluo ſoluta euacuantur. Itaque dicit quæcun-

cunque euacuantur ex aluo, aut per vrinas, aut per ſudorem, intellige aut per quamcunque aliam euacuationem (ſatis enim ſit tres recenſuiſſe) ſi ſponte exeunt quantitate mediocri, ſoluendis quidem morbis paruis ſunt ſatis, mediocria enim pro mediocribus ſunt magna prę paruis: verum ſi mala ſint vehementia & euacuationes mediocres, prauum ſignum eſt. Quia ſunt decretoria non iudicantia. Talia vero vt 2. Epid. dicitur ſignificant mortem aut difficilè iudicium: difficile autem iudicium eſt, prorrogari malum, aut habere multas permutationes. Igitur, tales quibus ſcilicet per morbos vehementes euacuationes fiunt tantum mediocres, vel intereunt, vel ſine alijs malis ſani non fiunt, ſed confirmantur quæ huiuſmodi ſunt, id eſt inſanabilia fieri conſueuerunt.

Poculum hydropico: cantharidas tres & auferens caput cuiuſcunque, & pedes, & alas, tere, in tribus cyathis aquæ. Cum autem laborauerit bibens, calido perfundatur, inunctus vero prius. Ieiunus autem bibat, comedat autem panes calidos ex pinguedine. 222

VSus cantharidum facete admodum docet Galenus quã ſit periculoſus, narrans medicum quendam audacem, duos interemiſſe, datis alteri corporibus ſine capitibus, alis & pedibus, alteri his ſolis ſine corporibus. Cum enim dubitaret, an hoc loco pręcipiat autor auferre caput, pedes, & alas, quaſi ſine his, corporibus ſolis ſit vtendum, an quaſi ea ſine corporibus ſint terenda & potanda, vtrunque expertus, vtroque poculo hominem occidit. Itaque vtcunque cantharidibus vtaris, periculum maximum afferes ægroto. Nihilominus Galen. tertio de temperamentis, & tertio de ſimplicibus, commendat cantharides ad hydropicos iuxta hanc Hippo. ſententiam, verum modum vtendi temperat, his locis, & vndecimo de ſimplicib⁹, quo etiã loco multos

alios cātharidum vſus docet:ſed quod ad poculum pro hydro picis attinet,prudenter admodum docet,negans ipſas canthari das ſolas potu dandas neque corpora ſine extremis periculis,ne que has ſine corporibus, neque vero vtraſque partes ſimul, ſed vtendum medicamento compoſito ex cantharidibus, quo & exiguam admodum cantharidum portionem doſi medicamen ti reſpondere, & eas alijs rebus admodum emendatas eſſe ait. nunc in officinis nullum medicamētum ex cantharidibus compoſitum aſſeruatur, tamen poteſt facilè componi ex diureticis mitioribus, cum pulueris earum exigua admodum parte,Gal. vnica doſsi centeſimam dragmę partem affirmat citra periculum dari poſſe,plus etiam dari tuto nullibi dicit, neque immerito eſt enim cantharis in corroſiuis venenis. Puluis paratur Galeno ex totis cātharidibus cum alijs etiam & pedibus, quia ab aliquibus putantur hęc extrema eſſe alexipharmaca corporum, quaſi igitur corpora ſine his ſint futura nimis venenoſa,& hęc ſine corporibus inefficatia, vtraque accipit. Porro parat puluerem ex cantharidibus inuentis in frumento, & habentibus lutea cingula tranſuerſim in alis,& ſuffitu aceti accerrimi necatis. Itaque hic autor haud dubie nimiam doſim venenoſi medicamenti prębet, & caput pedes & alas auferre non admodum vtiliter iubet, videtur autem violentiſsimi medicamenti vſu, reliqua vtendi ratione velle corrigere: nam ex aquę cyathis tribus, hoc eſt quatuor vncijs cum dimidia dari vult, & cum laborare cœperit angiq; ob epotum pharmacum, inungi oleo,& perfundi calido balneo,& vt ieiunus bibat, hoc eſt ante alios cibos potionē aliquā idoneā accipiat, vt aquę aut dilu ti vini,aut tenuis ptiſſanę cremoris,deinde comedat panes calidos ex pinguedine:nimirū hęc oīa mitigāt,& mulcēt acrimonia.Minus aūt efficacia videnť mihi eſſe hęc, quā vt illis fiſſus qs,medicamentū adeo periculosū propinare debeat. Cenſeo ſine vllo malo poſſe,hominū genus cantharidibus carere ad potiōes,nā ad vngues pſorodeis,& ad leprā,& putreſcētia vlcera, cū aliis idōeis ceratis,& emplaſtris,eis vti cēſeo eſſe vtiliſsimū.

123 *Sanguinem ſupprimens. Succum fici in lana intro ponere ad venam. Vel coagulum inuolutum in nares mittere:*

vel

vel chalcitim digito contractans preme, & cartilagines exterius comprime vtraq; ex parte, & aluum ſolue lacte aſinæ cocto, & caput rade, adſtringentia exhibe ſi anni tempus calidum ſit.

SAnguinis fluxum ex naribus curare docet: tria priora auxilia ſub deiunctione dicens, ſuccum fiſci in lana, vel coagulum inuolutum, vel puluilum chalcytidis digitis prçſum in nares indere: reliqua addit vtens particula coniungendi, dicens, & aluum ſolue lacte aſinç, & raſo capite adſtringentia appone, præcipuè ſi tempus anni calidum ſit, quia cum hçc adſtringentia repercuciendi gratia admoueantur, frigida etiam ſint oportet. Nimirũ tria priora eiuſdem generis ſunt remedia, & facultatis ſimilis, adſtringentis ſcilicet coagulantis & exurentis. Omnia enim ea acrimoniam habent, chalcitis maiorem, mox lac fici, ſed & coagulum aliquam: omnia etiam coagulant. coagulũ quidem maxime, mox lac fici, ſed & chalcitis, non nihil: & adſtringunt omnia, maximè chalcitis mox coagulum, deinde & lac fici. Omnibus autem his facultatibus ſiſtitur ſanguis quia coagulatus ipſe ſibi obturat porum, qui adſtrictione & corrugatione, quam exuſtio facit concluditur. Cõprimere vtraq; ex parte nares iubet cum voles puluerum chalcitidis inſuflare, vt ita magis omni parti interius adhçreat. Alui ſolutio ex lacte aſinç, ita vero & ex alio quouis tali medicamento, & capiti raſo adſtringentium admotio, alterius generis medicamenta ſunt, quç proinde ſimul cum prioribus, aut eorum aliquo agi debẽt. Non enim quia retrahendi cauſa aluum ſoluis, & capite repellis, ne à toto corpore recipiat, non vteris etiam topicis ad ipſas nares. Quod hic fluente ſanguine iubet aluum aſinç lacte ſoluere, cum ita pridem dictum ſit eis qui fundunt copioſè ſanguinem ex naribus, pharmacum expurgans non eſſe dandum, nihil moror: primum quidem quia eam ſententiam Hippocratis non eſſe cenſuimus: deinde quia fortaſſe autor illç quiſquis fuerit, noluit prohibere qualemcunque alui ſolutionem, ſed per pharmacum vehementer, quale certè lac non eſt.

Seſamoides per ſuperiora purgat ſeſquidragmæ pondere tritum & potu datum. Miſcetur autem veratris, tertia parte potionis, & minus ſuffocat.

IAm periit ductus huius libri. Sparſim iam ac citra ordinē ſunt ſcripta hæc, velut ex diuerſis cartis compilata. Hæc affert vetuſtas, mihi verò placet, nihil omittere, ſed ſingula ſeorſum expendere, vt illa ſcripta occurrūt. Præſcripta oratio continet nihil aliud quam ſyngraphas duas potionū vomitoriarū, nullius certè iā vſus, & quia ſeſamoydes deſideraē, & quia nullus iā eſt noſtro ſæculo medicus qui in tanta tutiorum medicamentorum abundantia, quam ipſum tempus attulit, his tā periculoſis vti velit. Prima ſyngrapha ad vomitu purgandū. ℞ ſeſamoidis tritæ ſeſquidragmā oxymelitis chyatos tres ſeu vncias iiij. & ſemiſē fiat potio: ſecundam ℞ vtriuſq; hellebori & ſeſamoydis partē vnā fortaſſe obolum vnū, oxym. aut mulſæ quod ſufficit, fiat potio. Dioſcorides cum ſolo albo miſcet, atqui ſanè ita fuerit magis vomitorium medicamen. dicit lib. 4. cap. 147. quod eſt de ſeſamoyde, datur tritum ad bilis pituitæque deiectionem quantum tribus digitis capitur, addito veratri albi ſeſquiobolo, ex aqua mulſa. Ridiculum vero tam vehemens medicamentum digitorum apprehenſione menſurare.

Ad trichoſim: cum ſubieceris filum acui habenti foramen ſecundum acutum ſupernæ tenſionis palpebræ in infernam tranſmittens, quod ſuperius inferiori liga, & fila tendens colliga donec deciderint, ac ſi ſatis quidem fuerit bene eſt: ſi autem non ſed aliquid deſit, hæc repete.

TRichoſis ſeu trichiaſis, eſt morbus palpebrarum, per quē naſcuntur pili plures quā expediat, & extra naturalē ordinem & poſitum, ac plærunq; intro verſi, vt lædāt oculos huius chyrurgicam curationem docet, quā eandem docuit Paulus lib. 6. cap. 13. Eſt verò ea laqueum facere ex filo aliquo tenuiſſimo, vt equinæ caduæ pilo, aut ſerico, & cum iniicere in pillos

qui præternaturam redundant, & ita euellere, idque repetere quoties opus ſit, vſque dum nullus ſuperſit ita redundantium. Ne itaque intellige eum hic acu vti ad pungendam, aut traiiciendam, aſſuendamve aliquam particulam, ſed ſolum ad circunducendum vt oportet filum, quo in rem tam tenuẽ laqueus iniiciatur. * Atqui profectò neque hac arte eſt opus, facilius enim euelluntur forcipibus, ſed vtcunque euellantur, neceſſe eſt aliquid circa locum facere ne renaſcantur, velut inungere ſanguine ranæ, aut admouere cinerem chameleontis, aut puluerem alluminis, aut aliquid huiuſmodi, aut ſi hæc ſatis non ſint, locum vrere quam fieri poſsit eleganter.

Hæmorrhoidas ſimili modo intrudes in acũ craſſiſſimũ lanæ ſucidæ filum, & quã maximum, ac colligabis. Securior etenim eſt huiuſmodi curatio. Deinde comprimes & putrefaciente vteris medicamento, neque priuſquam deciderit irrigabis. Vnam ſemper relinque, & poſtea refectis viribus purgabis helleboro. Deinde exercitetur & ſudet & mane multum fricetur. Curſum deuitet, & ebrietatem: & acria, præter origanum. Vomat ſingulis ſeptimanis aut ter in menſe, ita enim habebit optime corpus. Vinum autẽ ruſſum auſterum aquoſum & paucum bibat.

HEmorrohydas dicit ſimili modo curari poſſe, exceptas ſcilicet laqueo & compreſas donec excidant. Iubet verò laqueum fieri ex filo craſſo lanæ (vt arbitror) quo minori dolore afficiatur pars, quæ alioqui tãtopere cruciatur & conſtringi comprimiq; laqueo hemorroydam, & ita conſtrictæ admoueri medicamentum putrefaciens, qualia ſunt plurima metallicorum, & donec putrefacta hemorrohys, atque ipſum laqueũ exciderit, irrigatione nulla vti, poſtea vero vti irrigantibus, & temperantibus partem, vt de cocto aliquo ex roſis, malicorio, galis, aut alijs huiuſmodi, ex aqua aut vino, vt videbitur, Cauẽdũ interim eſt in corroſiui aut putrefaciẽtis admotione, ne partes aliæ podicis tãgãtur medicamine: qđ chyrurgi facere notũc munien-

munientes partes circunquaquam alio medicamine emplaſtrico. Dicit tutiorem eſſe hanc curationē, intellige alijs chyrurgicis quibus ſeccari aut vri ſolét, vt libello de hemorroydibus videre licet. Verum quoniam hemorrhoydum, antiquarū præcipue, curatio non eſt toti corpori ſecura, ſed eorundem malorū fuerit occaſio, à quibus fluentes ſolent præſeruare qui ſanè ſunt grauiſsimi (nam & ab inſania & aliis omnibus melacholicis) iubet ſi plures fuerint non ſimul perſanare omnes, ſed vnam ſaltem relinquere, per quam vitioſus ſuccus in eam partem iā ſolitus fluere, effundatur. Quodquidem dicitur iuxta ſententiam aphoriſticam, duodecimam ſextæ ſectionis. Verum neq; ſeruata quidem hemorrhoys ſit ſatis vna pro multis, niſi interim victu & alia curatione feceris, vt corpus malis ſuccis minus abundet, quod eatenus quidem poſsis perſeuerādo facere, vt liceat tādem vnicam illā quam ſeruaueras curare. Proinde iubet, vt reſfectis à curatione tātiſper viribus, purgetur helleboro, aut alio medicamento bilē atram educente, deinde exercitetur tempeſtiuè, ſudet, & mane multū fricetur, his enim modis vacuatur corpus excremētis: vomat ſingulis ſeptimanis aut ter in menſe: nā vacuat hoc quoq; corpus, & reuellit ab hemorrhoydibus. Curſum, & ebrietatē & acria omnia vitare iubet, & merito ſanè, nā curſu ad ſedē trahuntur excremēta, vini meracioris & reliquorum acrium vſu, mox irritant hemorrhoydes, quibus alioqui ſolēt irritari. Excipit origanum, quaſi hoc, etſi acre, vtile tamen ſit quia arbitror, vt dicit Dioſcorides vacuat per ventrem atros humores, & ea ratione hemorrhoydibus materiā detraxerit. concedit paucum vini ruffi auſteri, quibus ſcilicet vinū aliquod alias ob cauſas ſit neceſſarium: nam alioqui ſatius ſit ad eā rem aqua vti: Si verò omnino dandum ſit aliquod, ſatius ſit illud dari, quam flauum, & acre quod pungat, aut nigrum etſi auſterum quod craſſo repleat ſanguine.

Purulētis diſſectos ſcillæ orbiculos in aqua excoque, aquamque valde feruefactam effunde, aliāque infunde & coque, vſq; dū tāgenti percocti & molles appareāt. Deinde vbi triueris, cyminum frictum miſce, & alba ſeſama, &

amy-

amygdalas nouas terẽs in melle, elegma tribue, & poſt hoc vinum dulce ſorbitiones autem meconij albi terens quantum acetabulum in aqua loturæ farinæ recentis, dilutũ melle effuſo teppidum ſorbeat ita tranſigat diem, deinde ad ea quæ euenient reſpiciens cœnam dato.

PVrulentos vocari apud Hippocratem, eos quibus pus intra thoracẽ cõtinetur, res eſt ſatis nota ad hos iubet parari elegma ex ſcilla, melle, & ſeſamis albis, & amygdalis recentibus, cũ cymini fricti puluere. Hoc vt vtať ægrotus ſummo mane copioſe, aut interdiu ẽt, vt elegmata accipi ſolent. Sunt verò ſeſama & amydgalæ pectori mollia, & facilẽ excreationem reddentia: ſcilla extergens & incindẽs valenter: cyminũ frictũ ſiccat & abſumit excrementa. Deinde victũ inſtituit, atq; quaſi ſummo mane medicamento vti cęperit, iubet circiter horam prandij accipere ſorbitionem ex farina cocta cũ melle, & cum ſeminis papaueris albi acetabulo, hoc eſt duabus vnciis cũ duabus dragmis. Hæc verò quia mel omnibus pectoralibus & cibis & medicamentis admiſcetur recte quia gaudet thorax dulcibus. Sed & ſomniferi aliq̧d recte admiſcetur, quia ſedat reſpirãdi difficultatẽ, & extinguit feruorẽ. Pro potu iubet vti vino dulci, de quo lib. 3. dixerat ſputum aũt efficatius q̃ vllum aliud educi, quod dulce eſt. Ita inquit tranſigat diem, deinde ad ea q̃ euenient reſpiciens, cœnam dato. Nempe conſuetum erat Hippo. mane dare ægrotis ſorbitiones veſperi cibos: quod nũc quoque facere iubet, ratione habita eorum quæ euenient, hoc eſt an febris tunc augeatur an non, & quid poſsint vires ferre, aut non poſsint. Ita igitur ſingulis diebus agere oportet, & multos dies perſeuerare.

Ad dyſenteriam, fabarum putarum quadrantem accipe & rubri danci duodecim ſtipulas leues commiſcens & quoquens, abunde lingenda porrige.

IN quibuſdam codicibus non habetur, ad dyſenteriam, ſed prioribus adiacent hæc verba, vt videatur ſignificari hoc

quo-

quoque eſſe vtile ad purulentos, in alijs tamen habetur hoc modo, & ratione extimanti mihi viſum eſt hoc eſſe magis cõſentaneum, quia fabæ commendantur à Gale. & à dioſcoride ad dyſenteriam, ob adſtrictionem daucus verò deriuat ad vrinas quod etiam in fluxionibus inteſtinorum vtile eſſe deprehẽditur. Conſtat itaque medicamen hoc facultatibus diuerſis, ita vt idem poſsit, & inteſtina adſtringere ne recipiant, & fluxionem in aliam partem deriuare.

Ad oculos ſpadium lotum abundanterq; velut farinæ maßam ſubactum, vt ſeuum non liquidum leue teres, ſuccoque acerbo vuæ acernæ & amaræ humectabis, & in ſole rurſum ſiccabis. Humectabis verò vt inungi poßit, Cum autem ſiccum factum fuerit, leui trito ſicco inunge oculos & cõſperges angulos ad eoſdẽ, ſeu humidorũ, ebeni dragmã æris vſtiobolos nouẽ, croci obolos tres, hæc terẽs, infunde vini dulcis cotylã atticã, deinde ad ſolẽ pone cõtegens, cũ exaruerint, hoc vtere. Ad dolores. chalcitidis dragmã, vuæ recipe partes duas, & exprime myrrhã & crocum tere, miſce muſtum, excoque in ſole, & hoc inunge eos qui circuncirca habent dolores ſit autem in vaſe æneo.

TRia collyria deſcribit pro oculis, duo quidem arida tertium ad vnguenti formam. primum accipit ſpodium & ſuccum vuæ aceruæ viciſim pluries ſubacta, & inſolata, iubet verò lauari ſpodium & tenuiter teri: nimirũ omnia quę in ocularibus admiſcentur, & mordacitate aliqua participant, lauãda & quæ teri debent, terenda tenuiter ſunt, quia lotura deponitur mordacitas, quæ oculos plurimum lædit, vt & quæ male trita, neque ſatis leuigata, illis admouentur. Eſt verò primum hoc collyrium optimum ad ſiccandum humidas occulorum fluxiones. Secundum efficatius eſt, & ad has eaſdem, & ad extergendum. ſiquid præternaturam in oculis concreſcit, vt yptergium, aut adnaſcens caro, aut nuuis, quia accipit ebenum qui vt Gal. lib. 6. de ſimp. dicit, exterget & ob id ocularibus recte admiſcetur

tur

tur ad vetera vlcera,fluxiones & puſtulas,ſed & æs vſtum quod hæc eadem facit, & valenter exterget. Lauari verò etiam hoc debet. Vinum quod infundit dulce eſſe vult,quod nõnihil emẽdet. Tertium dicit eſſe ad dolores,conſtat verò non eſſe ad recentes,neque ex recenti adhuc fluxione pendentes, ſiquidem lenirentur lacte,aut oui albumine, aut aqua ſtillatitia roſarum. Hoc vero accipit myrtam & crocum & muſtum,quæ ſunt coquentia,ſed & chalcitidem,quæ impactos & induratos ſuccos abſumat. fieri vero in vaſe æneo,collirijs omnibus huius generis congruens eſt.

Vterinarum ſtrangulationum cognitio. Comprime duabus digitis atque ſi ſentit hyſterica ſunt, ſi non, conuulſoria.

EX vterina ſtrangulatione ,pati ſolent mulieres epylepſiæ ſimilia, dignotio verò eſt, ꝙ epileptica ſine ſenſu eſt,hyſterica ſentit etiam ſi loqui nequeat,& conuulſoriè moueatur. Proinde dicit preme duobus digitis, hoc eſt vellica quacunque lubet parte, atque ſi cætera videatur eſſe epileptica, tamen ſentit,hyſterica eſt, ſi non ſeutit conuulſione vniuerſali tenetur quæ epilepſia eſt.

Hydropicis meconium rotundũ atticum acetabulum potio ſcammæ ſpecilla tria latitudine, cum polline farinæ agglutinẽtur,tenuiter terantur, & in catapotia conuoluantur & dentur,deorſum aquam purgant,& ſtercus ex aluo deijciunt.in caricas ſucci tytimali inſtilla ſeptem gutas in ſingulas,etiam pueris.Poſtea in vaſe nouo compone & aſſerua, atque ante cibum exhibe. Et meconium terens aquam infunde & cola,& farinam macera, & itrium coque,mel coctum infundens,& hydropicis edendum præbe,& ſuperbibendum vinũ dulce aquoſum:aut mulſam aquoſam quod ab excrementis meconium colligis adſerua & cura.

Hoc

HOc loco meconium nõ ſignificat quod nuper, ſed pepliũ hoc enim dicit Gal. 8. de ſimplicium facultate nonnullos appellaſſe meconium, euacuat vero illud aquam & pituitã dioſcorides pepli acetabulum dari iubet, cui facultate & viribus ſimile eſſe dicit peplium Hippo. merito igitur hic quoque iubetur dari meconij acetabulum atticũ. Rotundum arbitror dicere, vt ſignificet ſemen peplij quod rotundum & cãdidum eſt. Eſt alia potio, ſcammæ æris ſpecilla tria latitudine Hoc eſt quantum ter accipias latiori parte ſpecilli, ita enim ſolent chyrurgi acres & mordaces pulueres accipere, ne digitis multum eorum recipiant: & cum farinæ polline agglutinenť teranturq; tenuiter, & confingantur catapotia. ſucco aliquo accommodato formata, & dentur. Hæc enim purgant aquam deorſum & ſtercu ſe vacuant ex aluo. Scamam æris potam ex melicrato, aquam educere, teſtatur Dioſcorides libro quinto, farina triticea additur vt materia quædam idonea, & corroſiuam ſcamę vim emendans. Addit aliud medicamentum, quod pueris etiã dari poſſe teſtatur, carycas accipere, & ſingulas ſepté gutas ſucci tytimali ĩſtillare, & in uaſe nouo reponere, & aſſeruare, & vtẽdi tempore dare ante alios cibos, non dicit quot, incipiemus verò ab vnica, & vt euenerit, adijciemus, aut ſecus. Rurſus deſcribit aliud medicamentum ex peplio. peplium, inquit, tere, ſemẽ ſcilicet, & infunde aquam & cola, & ex ita percolata aqua, & farina iterum coque, & infunde mel coctũ, & hydropicis edẽdum prebe. Vtiliſsima ſanè & gratioſa admodum ratio præbẽdi medicamenta in alimentis. Superbibendum deinde dat vinum dulce aquoſum, aut mulſam aquoſam. Conſtat verò hæc exigua omnino quantitate capienda, vt & omnem potum. Monet poſtremo cum per contuſum peplium & expreſſum colaueris aquam non debere mox reijcere, id meconium, ſeu peplium quod excretum eſt, ſed aſſeruari poſſe, vt iterum atque iterum per id aqua coletur, ad eoſdem vſus.

FINIS.

303

Digitized by Google

PANDIMIGLIO
2 1 DIC 1970
LEGATORIA - ROMA